PETRE ȚURLEA

PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL TĂTĂRESCU

Libra

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

PETRE ȚURLEA

PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL TĂTĂRESCU

https://biblioteca-digitala.ro

Coperta: MIRCEA TOMESCU
Foto coperta a IV- a: GABRIEL BOHOLȚ

Colecția CONTEMPORANEEA

© LIBRA®

ISBN 973-8327-00-8

https://biblioteca-digitala.ro

PETRE ȚURLEA

PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL TĂTĂRESCU

LIBRA®
București, 2001

https://biblioteca-digitala.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ȚURLEA PETRE
Partidul Național Liberal – Tătărescu / Petre Țurlea – București: Editura Fundației Culturale Libra, 2001.
292 p.; 20 cm. – (Contemporaneea)
ISBN 973-8327-00-8

329(498) Partidul Național Liberal Tătărescu

Volum apărut cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor

https://biblioteca-digitala.ro

Câteva precizări generale

Cea mai agitată perioadă a vieții politice românești – fără a lua în considerare pe aceea de după 1989 – este cuprinsă între 1944–1947. În acest interval, deși foarte scurt, au fost cele mai multe înființări de partide, chiar dacă unele și-au revendicat rădăcini mai vechi, și, totodată, cele mai multe dispariții de partide, dintre care, unele dispariții naturale, altele ca urmare a acțiunii dictatoriale a autorităților; aici, la categoria dispariţiilor forțate de autorități, pot fi încadrate și partidele care de facto au fost făcute să nu mai poată activa, ele prelungindu-și câtva timp o agonie în cadrul cărea n-au mai reprezentat nimic sau în timpul căreia au eșuat într-un servilism deplin și rușinos față de puterea comunistă, cum este cazul cu Partidul Național Liberal – Tătărescu.

Datorită împrejurărilor istorice cunoscute, mai ales a menținerii interdicției accesului în unele arhive vizând perioada 1944–1947 ori al accesului selectiv – fapt pentru care, de altfel nici nu poate fi incriminat regimul comunist, în toată lumea existând limite de timp, uneori chiar mai mari de 50 de ani, pentru îngăduirea studierii documentelor acumulate de instituțiile statului – dar și datorită impunerii părerii oficiale, corespunzătoare viziunii comuniste asupra evenimentelor, ca singur mod în care putea fi tratată viața politică dacă autorul voia să i se publice cartea, istoriografia românească de până în 1989 nu a putut da lucrări, despre intervalul menționat, care, mai ales prin concluzii, să mai stea și astăzi în picioare; în acest context general sunt, însă, și excepții. Iată de ce „asaltul" multor

https://biblioteca-digitala.ro

istorici români, după 1989, – unii chiar specialiști pe alte perioade ale Istoriei, precum Șerban Rădulescu Zoner – asupra arhivelor contemporane, deschise acum, a fost și normal și, în unele cazuri, benefic pentru cunoașterea realistă a perioadei. „Asaltatorii", marea majoritate oameni serioși, specialiști de marcă din vechea gardă a istoricilor, precum Dinu C. Giurescu, însă și mulți tineri ce și-au făcut deja un nume, precum Gheorghe Onișoru, răscolind intens arhivele, au publicat o mulțime de articole, studii, monografii privind probleme, personalități sau instituții din intervalul 1944–1947; aici trebuie remarcată activitatea foarte fructuoasă a Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului condus de Radu Ciuceanu. Și acum, ca și înainte de 1989, cum este și normal, unele lucrări au concluzii greu de susținut, criticabile, dar incită la o dezbatere la capătul căreia apropierea de adevăr va fi, cu siguranță, mare. Din păcate, acest fenomen valoros, al muncii istoricilor pentru a se apropia cât mai mult de adevăr este umbrit de două tendințe. Prima este năvala memorialiștilor de excesivă subiectivitate, ale căror scrieri au ca scop evident amplasarea propriei persoane în centrul unor evenimente la care, în cel mai bun caz, au fost doar martori, ori, și mai grav, au ca scop „luminarea" unor participanți la evenimente (uneori chiar a autorilor de memorii), transformarea lor în personaje pozitive, deși fuseseră stâlpi adevărați ai dictaturii comuniste; cazul, în acest plan, al lui Silviu Brucan este notoriu, așa cum imaginea roză pe care i-o face comisarului stalinist Walter Roman fiul său Petre Roman, este rizibilă. Ne putem aștepta în curând ca și călăul Nicolski să-și găsească un lăudător, care să-l înfățișeze pur și democrat. Lumea științifică știe să privească aceste „opere" cu necesara suspiciune sau cel puțin reținere, dar lumea cealaltă citește astfel de cărți și, treptat, se întipărește în conștiința publică o altă imagine deformatoare a perioadei respective, nu mai puțin nocivă decât imaginea deformatoare impusă sub regimul comunist. În sfârșit, a doua umbră ce tinde să acopere munca istoricilor serioși se datorează pseudospecialiștilor, care intră în arhive înarmați deja cu o idee, o concluzie asupra unei probleme ce urmează a o cerceta și care-și subordonează informarea

https://biblioteca-digitala.ro

demonstrării acelei concluzii, eludând documentele care ar putea demonstra contrariul; în ultimă instanță, acesta este fenomenul cel mai periculos, deoarece, prin trimiterea la arhive, se dă impresia imparțialității, a probității științifice.

*

Asupra activității Partidului Național Liberal – Tătărescu s-au oprit, deja, mai mulți istorici, cu interpretări diferite; de aceea, încercarea de monografie de față se poate raporta la munca și la concluziile altora și le poate folosi; dar reluarea rezultatelor muncii altora nu o socotesc necesară, mai ales pentru că vreau să cred volumul prezent a fi destinat unor cunoscători ai perioadei 1944–1947, deci cunoscători și a ceea ce s-a scris despre ea. Și, urmând această idee, rămâne de făcut apelul la bibliografie doar în măsura necesității de a combate unele teze, sau a precizării întâietății altui cercetător în descoperirea și valorificarea unui document de arhivă. Este, așadar, doar o încercare de monografie pentru că nu-și propune să reia toată bibliografia asupra subiectului și să readucă în discuție toate părerile ce s-au emis, ci își propune să aducă în discuție mai ales documente inedite de arhivă; se adaugă, bineînțeles, considerații personale, unele în discordanță cu tezele susținute astăzi privind ceea ce s-a întâmplat în România anilor respectivi. (Este riscant să „ieși din rânduri", chiar dacă nu o faci premeditat, ci în urma unui raționament bazat pe studiul atent al epocii. Pe de altă parte cred, însă, că este degradant pentru un istoric să accepte anumite teze fie pentru că sunt impuse de oficialitate, așa cum era înainte de 1989, fie că sunt impuse de curente de opinie publică sau de hagiografii partidelor istorice sau ai monarhiei, așa cum se încearcă a se face după 1989. Între riscul de a fi contestat de istorici sau chiar etichetat injurios de cei cu puțină înțelegere a ideii că ai dreptul să gândești altfel decât ei, și autocenzura propriului raționament deși îl consideri bun, aleg, ca întotdeauna, riscul.) Este doar o încercare de monografie pentru că nu vor fi prezentate toate acțiunile Partidului Național Liberal – Tătărescu în actul de

https://biblioteca-digitala.ro

guvernare a Țării, acestea în cea mai mare parte fiind cunoscute, ci acele acțiuni care au individualizat partidul față de aliații săi sau chiar l-au opus acestora. Și, în sfârșit, este doar o încercare de monografie, fără pretenția exprimării ultimului cuvânt, și pentru că nu răspunde fără îndoieli la unele probleme de bază, cum ar fi aceea a caracterului formațiunii respective – partid sau dizidență.

Trebuie spus că, datorită caracterului indiscutabil de „partid personal" pe care-l avea Partidul Național Liberal – Tătărescu, există tendința să fie urmărită numai activitatea președintelui formațiunii politice respective. În realitate, deși era un „partid personal", nu a trăit doar prin persoana conducătorului său, ci asupra activității sale și-au pus amprenta foarte multe personalități care s-au aflat în fruntea sa, precum Dumitru Alimănișteanu, Alexandru Alexandrini, Hurmuz Aznavorian, Eugen Dunca, Petre Bejan, Aurelian Bentoiu, Richard Franasovici, Tiberiu Moșoiu, Ion Nistor, Radu Roșculeț, Fl. Ștefănescu-Goangă, Constantin Tătăranu, Gheorghe Vântu, Constantin C. Giurescu, Anton Dimitriu, dr. Petre Topa, Remus Caracaș, N. N. Lenguceanu – o parte foști miniștri înainte de 1940, alții după 1944, ambasadori, profesori universitari de renume, economiști etc. Nu este de neglijat faptul că, numai în Comitetul Central al partidului erau nu mai puțin de 12 generali. Într-un partid care are asemenea oameni, nu putea fi o singură minte după care să se ia toți. În interiorul partidului au fost individualități puternice, a fost o dezbatere de idei serioasă, chiar conflicte de idei, o activitate pentru care nu se așteptau zilnice îndrumări din partea „șefului". De aceea, lucrarea de față nu este o încercare de monogrfie a activității lui Gheorghe Tătărescu în perioada 1944–1947, ci a activității Partidului Național Liberal – Tătărescu.

În ceea ce privește problema deja ridicată – a fost partid de sine stătător sau a fost dizidența unui partid? – în istoriografie s-au dat ambele răspunsuri, nu întotdeauna explicit, ci mai mult prin concluziile lăsate a fi trase de cititor în urma formulărilor făcute de diverșii autori. Cum nu este aici locul unei discuții largi asupra a ceea ce au scris unii sau alții – deși subiectul este

https://biblioteca-digitala.ro

interesant – rămân doar asupra celei mai recente lucrări, *Istoria Partidului Național Liberal*, apărută în anul 2000, avându-l drept coordonator pe Șerban Rădulescu Zoner, ceilalți autori fiind Gheorghe Cliveti, Gheorghe Onișoru, Dumitru Șandru, Apostol Stan, volum care, cum se menționează în *Notă preliminară*, „are caracterul unei monografii". Volumul respectiv tratează și subiectul cărții de față–Partidul Național Liberal – Tătărescu – scris de Gheorghe Onișoru. Subtitlurile folosite de acesta sunt: *Condițiile apariției Partidului Național Liberal – Tărărescu; Participarea Partidului Național Liberal – Tătărescu la Guvernul de la 6 martie 1945; De la Partidul Național Liberal – Tătărescu la Partidul Național Liberal – Bejan*. Și, pentru același interval de timp, alături de formulările de mai sus, celelalte subtitluri sunt: *Participarea Partidului Național Liberal – Brătianu la guvernele Sănătescu și Rădescu; Opoziția Partidului Național – Brătianu față de comunizarea țării*. Concluzia, deși nespusă de autor, nu poate fi alta decât a existenței, în perioada 1944–1947, a două partide liberale distincte. Se răspunde, astfel, și permanentei dispune din epocă între cei doi conducători, Constantin (Dinu) Brătianu și Gheorghe Tătărescu, fiecare afirmând că el conduce singurul Partid Liberal, iar celălalt conduce un grup dizident. Cred că, din rațiuni de sistematizare a prezentării, formula lui Gheorghe Onișoru este normală; ea, însă, deși lasă impresia a da un răspuns definitiv la problema enunțată, nu-l poate da. Un răspuns tranșant nici nu se poate da, existând argumente imbatabile pentru ambele răspunsuri.

https://biblioteca-digitala.ro

Capitolul I

În toate partidele mari ale României interbelice a existat o permanentă luptă între diferite curente formate în jurul unor elemente de originalitate doctrinară sau a metodelor de luptă politică în discordanță cu linia oficială a partidului respectiv. Cea mai frecventă cauză a fenomenului formării acestor curente a fost existența unor personalități politice mult prea mari – în realitate ori care se credeau ele ca atare – mai ales în PNȚ și PNL, care se simțeau încorsetate de „disciplina de partid"; unele curente au activat permanent numai în cadrul partidelor unde au luat ființă, altele s-au desprins pentru a reveni ulterior la matcă. Așadar, ceea ce s-a întâmplat în PNL, după dispariția mâinii de fier a lui I. I. C. Brătianu, se înscrie într-un fenomen larg, care nu mai reprezenta o curiozitate pentru opinia publică. După 1930 fenomenul fărâmițării partidelor a fost impulsionat de Regele Carol al II-lea, interesat în a demonstra neviabilitatea sistemului politic românesc și, de aici, voita concluzie la care opinia publică ar fi trebuit să ajungă, a necesității înlocuirii sistemului cu unul de autoritate, salvator. Ceea ce se întâmpla tocmai atunci în unele țări europene – Ungaria, Italia, Germania – putea fi adus ca argument în susținerea ideii unei puteri regale lărgite.

Dintre toate personalitățile liberale care, într-o perioadă sau alta, au înfruntat conducerea centrală a PNL, acela a cărui acțiune a avut și durata cea mai mare, intensitatea cea mai mare și efectele cele mai puternice asupra partidului – cu răsfrângere majoră asupra evoluției de ansamblu a societății românești – a fost Gheorghe Tătărescu. Ambiția, uneori nemăsurată, a

https://biblioteca-digitala.ro

acestuia, de a fi în prim planul politicii României, conservatorismul, uneori nerealist, al liberalilor „bătrâni", interesul lui Carol al II-lea de a demonstra neviabilitatea sistemului parlamentar – toate l-au transformat pe Tătărescu într-un element de disoluție a PNL sau, mai aproape de adevăr, într-un factor care inducea membrilor partidului un sentiment de permanentă nesiguranță cu privire la unitatea acestuia. Se știe cum a fost impus Tătărescu în fruntea Guvernului, de către Rege, în ianuarie 1934 și ce valuri a provocat această impunere în conducerea PNL; împăcarea ce a urmat, la vârful partidului, era, mai mult decât evident, doar de suprafață. De aceea, rămâne o întrebare dacă Guvernul Gheorghe Tătărescu (1934–1937) a fost și unul al PNL sau doar unul format din național-liberali conduși, în practică, nu de doctrina sau interesele liberale, ci de Carol al II-lea[1].

Interesul electoral i-a făcut pe liberali să se reapropie (mai mult decât o făcuseră prin congresul din 1936) la sfârșitul mandatului, moment în care chiar Dinu Brătianu a acceptat să declare public, despre Gheorghe Tătărescu, că a fost un prim-ministru bun. Expresia – dacă avem în vedere dezvoltarea României în perioada 1934–1937 – corespundea adevărului; nu corespundea adevărului, însă, dacă avem în vedere pașii făcuți de Carol al II-lea spre instaurarea unui regim al puterii personale a suveranului în raport cu instituțiile Statului. Populația a receptat în special dezvoltarea economică, ce a permis o anumită îmbunătățire a nivelului de trai; de aceea, a apărut ca foarte curios insuccesul electoral al PNL în decembrie 1937. Curiozitatea era dată și de faptul că nu se mai pomenise în România ca un partid care organiza alegerile să le piardă. O explicație există, și ea a ajuns a fi, în istoriografia românească, foarte larg acceptată. Alegerile din decembrie 1937 au fost singurele alegeri, dinaintea celui de-al doilea război mondial, despre care se poate spune, în bună parte pe drept, că au fost libere; „libertatea" lor a fost dirijată de Carol al II-lea, pentru ca, pe fondul unui posibil rezultat care n-ar fi impus pe nimeni la Guvern – chiar dacă exista Legea primei majoritare din 1926 – Regele să poată alege el, pe cine dorea, pentru funcția de prim

https://biblioteca-digitala.ro

ministru, procentul electoral obținut de partide nemaicreând nici o obligație pentru Suveran. Scopul a fost atins (PNL a putut strânge, împreună cu aliații săi, doar ceva mai mult de 35 la sută din voturi); Carol a încredințat Guvernul partidului cel mai slab, Partidul Național Creștin condus de Octavian Goga, cu 9,15 la sută. În cele câteva luni ce au urmat, pe fundalul creșterii nemulțumirii populare față de o guvernare nepricepută și cu tendințe de anarhizare a țării, Regele a accelerat procesul de preluare a întregii puteri în Stat, ajungând a instaura Dictatura Regală în februarie 1938. Pe parcursul acestui proces, și în legătură cu el, Gheorghe Tătărescu și adepții săi dintre liberali se vor despărți, de data aceasta definitiv, de „bătrânii" din jurul lui Dinu Brătianu; primii susținându-l pe Rege împotriva democrației, ceilalți rămânând de partea sistemului parlamentarismului democrat.

Începutul lui aprilie 1938 reprezintă momentul separării depline în PNL între cele două curente. Primul, tătărescian, se alătura Regelui, dar și altor grupuri politice sau personalități izolate care au ales același drum. Motivația alegerii acesteia era dată de interesele personale, dar și de unele generale. Mulți oameni politici români considerau că în condițiile internaționale ale anului 1938 – cu amplificarea tendințelor agresive germane, italiene și maghiare, cu cedările democrațiilor occidentale în fața acestor tendințe – impuneau, pentru conservarea Statului național unitar român, un regim forte la București, eliminarea sterilelor lupte politicianiste și solidaritatea națională în jurul unui factor de putere necontestat; și acest factor de putere nu putea fi decât Regele. Raționamentul era corect. De aceea, cel puțin în prima sa fază, în sprijinul Dictaturii Regale s-au strâns chiar oameni cu profunde concepții democratice, ca Nicolae Iorga. Însă, întâmplarea a făcut ca persoana chemată ca în jurul său să se realizeze solidaritatea națională pentru salvarea României Mari, Carol al II-lea, să nu întrunească, în mare parte, calitățile cerute de împrejurările excepționale ale momentului; mai mult, el și-a etalat veleitățile de dictator, s-a arătat incapabil de a dirija corabia națională în furtuna europeană. Oameni ca Gheorghe Tătărescu sau Nicolae Iorga nu au greșit în alegerea

https://biblioteca-digitala.ro

făcută, insuccesul – atât în plan intern, cât și extern – al lui Carol al II-lea datorându-se lui și presiunilor internaționale asupra Țării.

Între cei care au sprijinit Dictatura Regală trebuie făcută o diferențiere. Dacă luăm numai cele două exemple: Nicolae Iorga a susținut Dictatura, dar s-a arătat mereu critic față de excesele acesteia – a blamat severitatea Cenzurii, promovarea pe criterii clientelare, asasinatele ordonate de Rege, incapacitatea organizatorică, fanfaronada teatrală a Suveranului –, și față de inconstanța în politica externă; Gheorghe Tătărescu, în schimb, s-a comportat doar ca un fidel executant al dorințelor regale și, de aceea, va fi promovat ambasador, apoi prim ministru, astfel explicându-se și ruptura deplină cu gruparea liberală din jurul lui Dinu Brătianu. În *Cuvânt înainte*, la valoroasa selecție de *Mărturii pentru Istorie*[2] ale lui Gheorghe Tătărescu, Nicolae Șerban Tanașoca – având în vedere, probabil, apariția acestei selecții sub îngrijirea chiar a fiicei lui Tătărescu și normala sensibilitate a acesteia – a impus unele formulări și chiar concluzii ușor contestabile. Una dintre ele privește poziția față de Dictatura Regală: „Gheorghe Tătărescu a ținut să afirme necontenit că privește regimul de sporită autoritate regală ca pe o necesitate impusă de evoluția politică internă și internațională și *așteaptă momentul revenirii la normalitate* [subl. n.], adică la regimul parlamentar pluripartid"[3]. „Așteptând" cu înfrigurare momentul revenirii la normalitate, Tătărescu a acceptat funcții de consilier regal, ministru, ambasador, prim-ministru și chiar, culmea, de vicepreședinte al partidului totalitar carlist Frontul Renașterii Naționale; încununând această „așteptare" a reinstaurării regimului parlamentar, ca prim-ministru a semnat Decretul Lege din 21 iunie 1940, pentru înființarea Partidului Națiunii, în a cărui Expunere de motive se scria clar: „Noul partid are un caracter totalitar" și „Partidul și Statul este o unică realitate comportamentală". Supunerea totală, voluntară, a lui Tătărescu față de Carol al II-lea, acceptarea a tot ceea ce acesta dorea – excluzând, astfel, orice idee a vreunei opoziții față de puterile depline ale monarhului dictator – a devenit chiar temă de folclor. Se spune că dacă Regele îi solicita un lucru posibil de înfăptuit, Tătărescu răspundea imediat: „S-a făcut, Majestate!";

https://biblioteca-digitala.ro

dacă i se solicita un lucru de-a dreptul imposibil, tot fără a clipi, răspundea: „Se face, Majestate!"[4].

Ca expresie a susținerii Dictaturii Regale, Gheorghe Tătărescu a intrat, la 10 februarie 1938, în așa numitul Comitet de patronaj, format din foști prim miniștri, având rangul de ministru fără portofoliu; rolul Comitetului era de a veghea asupra Guvernului, fără a participa efectiv la activitatea acestuia. Nu era singurul liberal care acceptase formula; în Comitet era și dr. C. Angelescu iar în Guvern dr. Costinescu. De asemenea, va sprijini acțiunea de elaborare și validare a Constituției carliste din 27 februarie 1938. Gruparea sa liberală va participa (alături de aceea țărănistă a lui Armand Călinescu) la Guvernul format în 30 martie 1938. La 31 martie același an se înființează Consiliul de Coroană, din care fac parte și Gheorghe Tătărescu. Fiind, așadar, una dintre piesele cele mai importante ale noului regim, are răspundere față de actele acestuia, acte între care se află dizolvarea partidelor politice la 30 martie 1938. Decretul Lege de dizolvare consemna, la articolul 2: „Nici o organizație politică nu va putea lua ființă în viitor și nu va putea activa decât în condițiunile și cu formele prevăzute printr-o lege specială, ce se va întocmi în acest scop"[5]. (Legea specială va apărea la 16 decembrie 1938 și va autoriza un partid unic – Frontul Renașterii Naționale.) S-au opus dizolvării Iuliu Maniu, Dinu Brătianu (împreună cu Gheorghe Brătianu), Octavian Goga și Grigore Iunian, iar Mișcarea Legionară s-a autodizolvat încă din 21 februarie 1938. Cei doi lideri istorici, Maniu și Brătianu, vor adresa o scrisoare de protest Regelui, cerându-i revenirea la „vechile principii constituționale"[6]. Deși Dinu Brătianu era președinte al partidului, în rândurile PNL Carol al II-lea a avut succes: cea mai mare parte a liberalilor l-au urmat pe Gheorghe Tătărescu.

La 5 aprilie 1938, Delegația Permanentă a PNL a fost întrunită de Dinu Brătianu, în încercarea de a menține unitatea partidului în jurul său; își exprima încrederea că partidele politice vor dăinui: „Mai curând sau mai târziu, tot la noțiunea de partid trebuie să revie, pentru a se da vieții naționale un ritm normal"[7]. Deși era secretar general al partidului, Gheorghe

https://biblioteca-digitala.ro

Tătărescu a refuzat să participe la întrunirea Delegației Permanente și nici nu va recunoaște valabilitatea hotărârilor acesteia – mai ales avertismentul dat fruntașilor liberali de a nu coopera cu Guvernul, cel care încălca această dispoziție fiind considerat în afara partidului.

Ruptura între președinte și secretarul general a fost consfințită prin schimbul de scrisori dintre ei, din prima parte a lunii aprilie 1938. Gheorghe Tătărescu își explica atitudinea într-o scrisoare critică, trimisă după ședința Delegației Permanente: „Nu mai pot suporta nici o atitudine de ostilitate sau de opunere față de actualul Guvern, a cărui misiune este de a proteja țara împotriva oricărei disensiuni. Acțiunea Guvernului nu trebuie să întâlnească nici o constrângere"[8]. La 12 aprilie, Dinu Brătianu îi trimite secretarului general prima scrisoare: „Dacă nu am răspuns îndată la scrisoarea dumitale, prin care arătai ceea ce nu poți admite, a fost pentru a evita între noi o corespondență, care ar fi putut da naștere la o ruptură în relațiile noastre, pentru că chestiuni de atare natură nu se rezolvă pe cale comutatorie. Înainte de Delegația Permanentă te invitasem ca, împreună cu alți prieteni, să iei parte la o consfătuire în care să fixăm punctele în discuție de supus Delegației. Ai crezut că nu este necesar să asiști la consfătuire, unde ai fi putut expune punctul dumitale de vedere și nici la Delegație, unde puteai susține soluțiile dumitale cu argumente. Se puneau două întrebări. Prima: Ce atitudine trebuia luată în privința dizolvării partidului nostru? A doua: Ce sancțiuni erau de aplicat celor ce și-au călcat cuvântul, luând parte la un guvern care a comis Decretul de dizolvare a partidelor politice? Față de noua Constituție, nu era vorba de ostilitate ci de supunere. În ce privește rezerva noastră față de activitatea Guvernului, însă, aceasta ne-o ceruse M. S. Regele și, în acest sens, dădusem un comunicat, cu care ai fost de acord și pe care te rog să-l recitești, fiindcă mi se pare că ți-a scăpat din vedere. [...] Dumneata declari că nu poți admite, sub nici o formă, atitudini de ostilitate sau de împotrivire față de actele actualului guvern. Oare faci aluzie la Decretul de dizolvare al partidului al cărui secretar general ești? În acest caz, nu suntem de loc de acord, pentru că

https://biblioteca-digitala.ro

nu pot admite teza susținută de d. Inculeț, că trebuie să omor partidul nostru politic, ale cărui merite și utilitate o recunoaște toate lumea din țară și străinătate, ca, pe urma ruinelor sale, să se poată forma un alt partid, compus din adunăturile strânse în jurul grătarului destinat satisfacerei poftelor și ambițiunilor. [...] Nu știu care au putut fi interesele dumitale, dar este un fapt unic în istoria politică a țării, ca un organism politic, pentru care Țara și Tronul nu pot avea decât recunoștință, să fie supus loviturilor distrugătoare ale acelora pe care el însuși i-a ridicat acolo unde se află astăzi. Spui că nu vei recunoaște valabilitatea hotărârilor Delegației. Recunoașterea valabilității actelor Partidului Liberal nu poate avea nici o importanță pentru dumneata, dacă recunoști totodată, valabilitatea actului de dizolvare. [...] Trebuie să-ți reamintesc că Partidul Național Liberal, prin trecutul său, prin eminentele servicii făcute Românei, prin tradiția sa de muncă, onoare și demnitate, nu trebuie să dipară, nici să fie jocul valurilor politice trecătoare și că tot el este destinat să domine în viitorul politic al României pe care a creat-o"[8bis]. A doua zi, Gheorghe Tătărescu răspunde: „Consider atitudinea d-voastră, de «supunere pasivă» față de noua Constituție, inacceptabilă, căci datoria noastră și rostul nostru ne impun, în interesul superior al Țării «colaborare activă» fără de rezerve și fără reticențe. Consider contactul și pactizările d-voastră cu detractorii Coroanei și cu adversarii noștri și ai ordinei actuale o eroare cu urmări grave pentru acțiunea noastră de mâine. Consider, apoi, ultimele d-voastră manifestări drept contrazicătoare atât cu tradiția noastră, cât și cu simțămintele și cu voința quasi-unanimității prietenilor noștri. Declar, în consecință, în numele tuturor acestor prieteni, neavenite toate circulările și îndrumările date de d-voastră după promulgarea Constituției și care ne dovedesc, de altfel, a fi exclusiv inspirate de elementele fără răspundere ce s-au adăpostit recent în mijlocul nostru. În cel dintâi moment când ne vom fi reluat activitatea în cadrul nouei Constituții și a legilor ei dezvoltătoare, voi dezbate valabil, în fața forurilor noastre, gravul diferend ivit astăzi între noi și vom putea trage atunci, și d-voastră și eu, consecințele hotărârilor luate. Și, pentru a vă

https://biblioteca-digitala.ro

ușura executarea unei dorinți a cărei urme le găsesc în scrisoarea d-voastră, vă rog să socotiți, de azi, rupte raporturile noastre"[9]. Așadar, Gheorghe Tătărescu nu renunța la funcția din PNL; își exprima convingerea că acesta își va relua activitatea, dar rupea raporturile cu liberalii brătienești. De remarcat și un anume ton de superioritate la adresa lui Dinu Brătianu, deși acesta era președintele PNL, funcție pe care Tătărescu lăsa să se înțeleagă, că nu i-o mai recunoaște: adresarea din scrisoare nu era către președintele partidului, ci folosea formula „Stimate domnule Brătianu"; în plus, îi contesta măsurile luate. Dinu Brătianu nu mai răspunde, motivându-și poziția într-o scrisoare circulară către conducătorii organizațiilor liberale județene, din 16 aprilie 1938; semna, pentru a-i aduce amintește și lui Tătărescu, cu formula „Președinte al Partidului Național Liberal"; totodată transmitea și textul scrisorii lui Gheorghe Tătărescu – „spre a fi deplin lămuriți asupra împrejurărilor și a răspunderilor" – împreună cu expunerea președintelui PNL din cadrul Delegației Permanente de la 5 aprilie. „Vă las să judecați – scria liberalilor din județe Dinu Brătianu – dacă a apăra existența unui partid de acțiunea căruia se leagă toate înfăptuirile glorioase ale istoriei naționale din ultimul secol, este o atitudine «nelogică și păgubitoare pentru Țară» și pentru care din «noi» poate fi considerată primejdioasă. Mă întreb, de asemenea, dacă un om de stat și conducător de partid, se poate angaja fără nici o restricțiune, să susție cu ochii închiși acțiunea unui guvern străin de partidul său, care ia hotărâri ce nu le cunoaștem și dacă o asemenea acțiune poate fi folositoare Statului și mai ales Coroanei. [...] Va veni vremea să vă arăt toate sacrificiile ce le-am adus în ultimii ani unității partidului. [...] În numele acestei tradiții, fac apel astăzi la legăturile sufletești ce au închegat în trei generații puterea de înfăptuire a partidului nostru, încredințat că veți fi alături de mine, urmând calea ce v-o arată conștiința limpede a intereselor superioare ale Țării și destinelor Partidului Național Liberal"[10].

În practică, aprilie 1938 a însemnat ruptura definitivă între gruparea tătărescană și aceea a bătrânilor liberali. Dacă, până atunci, lupta dintre cele două nu a exclus refacerea coeziunii

https://biblioteca-digitala.ro

PNL, din acel moment nu s-a mai ajuns la unitate, cu toate încercările lui Gheorghe Tătărescu din timpul războiului mondial. De aceea, luna aprilie 1938 poate fi considerată ca momentul de început al acțiunii ce va duce la crearea Partidului Național Liberal – Tătărescu.

*

Într-o sinteză a Siguranței asupra activității politice a lui Gheorghe Tătărescu și a partidului său, din 25 octombrie 1947, se apreciază că la începutul regimului Antonescu, liderul liberal a avut o atitudine „de expectativă", declarând prietenilor săi politici că acest regim „este singurul posibil în acel moment". Aprecierea din 1947, când Partidul Comunist urmărea eliminarea tătărescienilor din Guvern – făcută de Ministrul de Interne condus de comuniști – se dorea a fi incriminantă, ca o dovadă a unei atitudini nedemocratice. Același document menționa faptul că, în toamna lui 1941, Tătărescu a luat legătură cu Legația Germaniei la București: la 13 noiembrie va fi primit de consilierul Steltzer, iar la 19 noiembrie de Manfred von Killinger. Legătura va fi menținută în continuare prin fratele fostului prim ministru, Ștefan Tătărescu.

Fără manifestări spectaculoase, ca ale lui Ion Mihalache, de exemplu, Gheorghe Tătărescu îl va susține pe Ion Antonescu în acțiunea de reluare a Basarabiei și Bucovinei de Nord. La aniversarea unui an de la începutul războiului pentru refacerea graniței de răsărit, 22 iunie 1942, va participa la festivitățile de la Chișinău, alături de mareșalul Antonescu; dintre vechii politicieni, mai era remarcat doar Constantin Argetoianu. La începutul anului 1943, Siguranța consemna o apreciere de Mihai Antonescu, vice președinte al Consiliului de Miniștri. Se menționa chiar și faptul banal că, la 27 martie 1943, la Te-Deumul din Catedrala de la Chișinău, pentru sărbătorirea a 25 de ani de la Unirea Basarabiei, Ion Antonescu i-a dat mâna lui Gheorghe Tătărescu[11].

În perioada 6 septembrie 1940 – 23 august 1944, un singur moment Gheorghe Tătărescu s-a aflat într-un pericol real. În

https://biblioteca-digitala.ro

contextul valului de răzbunări ale Mișcării Legionare împotriva foștilor demnitari carliști – învinovățiți de asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu și de teroarea instaurată în timpul Dictaturii Regale împotriva legionarilor – s-au produs și acțiuni necoordonate de conducerea Mișcării, acțiuni determinate de voluntarismul unor indivizi izolați sau a unor mici grupuri și care depășeau intențiile acesteia. Însăși asasinarea lui Nicolae Iorga a fost considerată de Horia Sima, totdeauna, ca o acțiune voluntaristă, necoordonată de el și care a făcut rău Mișcării Legionare, deși, în același timp, la fel de consecvent susținea că marele savant și-a meritat moartea. La 17 noiembrie 1940, Gheorghe Tătărescu a fost și el arestat de Poliția Legionară, împreună cu Constantin Argetoianu, Mihail Ralea și Mihai Ghelmegeanu. Nicolae Șerban Tanașoca consemnează [12] faptul că Tătărescu, împreună cu ceilalți trei demnitari, a scăpat „ca prin minune, datorită fericitei intervenții, *absolut întâmplătoare* [subl. n.] a prefectului Alexandru Rioșeanu, de soarta rezervată celorlalți demnitari carliști și adversari ai Mișcării Legionare, lichidați atunci". Horia Sima spune, însă, altceva: „Au existat persoane în Guvern și în afara Guvernului [în timpul Dictaturii Regale] care, deși aprigi dușmani ai Legiunii, au contribuit la acțiunea de destindere între Rege și Mișcare, începută pe la sfârșitul lui 1939. Mă refer la Tătărescu, Ghelmegeanu și alții [...] Era greu [...] să bagi la închisoare pe acei cari au scos pe legionari din închisoare"[13]. Tătărescu fusese arestat în noaptea de 26/27 noiembrie; Ion Antonescu, foarte furios, l-a trimes pe Rioșeanu la Horia Sima pentru a interveni la Poliția Legionară; ajuns la Poliție, Sima l-a văzut pe Tătărescu cum „își frângea mâinile de disperare și spunea că este gata să dea orice declarație"; ceilalți: Ghelmegeanu – agitat; Argetoianu – impasibil, perfect stăpân pe sine; Gigurtu și Ilasievici – nedumeriți[14]. Și în alt loc al aceleiași relatări, Sima reia ideea: Ion Antonescu, în dimineața lui 27 noiembrie, „sărise imediat în apărarea lui Tătărescu, Argetoianu etc."[15]. Așadar, dintr-o sursă de necontestat, rezultă faptul că fostul prim-ministru nu a fost salvat de la închisoare și, probabil, moarte, datorită unei intervenții „absolut întâmplătoare" a lui Rioșeanu; a fost salvat,

https://biblioteca-digitala.ro

ca și ceilalți din lotul respectiv, de intervenția decisă, rapidă a lui Ion Antonescu. (La 1 iunie 1946, Antonescu a fost împușcat, în urma unui proces regizat de la Moscova și condus de comuniștii români; Gheorghe Tătărescu era, în acel moment, vicepreședinte al Guvernului și ar fi putut încerca să oprească execuția, însă, nu a făcut nici un gest în apărarea celui care-l salvase în 1940; mai mult, ziarul său, „Drapelul", a arătat aceeași deplină aprobare a asasinării eroului național, ca și ziarele comuniste.)

Martie 1943 este momentul în care Gheorghe Tătărescu și-a dat seama că războiul va evolua în defavoarea Germaniei, cu posibile consecințe catastrofale asupra României în cazul menținerii ei până la capăt alături de Axă. De aceea, trebuia pregătită desprinderea. Aceasta impunea modificări radicale, făcute de preferat pe cale pașnică, în conducerea țării. Sunt cele două direcții pe care va acționa fostul prim-ministru începând din acel moment: ieșirea României din războiul antisovietic și crearea unei alianțe politice capabilă să preia conducerea la București. Politician lucid, văzuse limpede soluțiile ce se impuneau. Bineînțeles, la mijloc era și o anume doză de oportunism, viitorul țării concepându-l în strânsă legătură cu viitorul său politic.

La 26 martie 1943, Gheorghe Tătărescu propunea tuturor partidelor politice constituirea unei „Uniuni Sacre" a acestora. (Formula nu era originală: după dezastrul teritorial din iunie 1940 – pierderea Basarabii și Bucovinei de Nord – la 10 iulie, Nicolae Iorga propusese liberalilor din jurul lui Dinu Brătianu formarea unei „Uniuni Sacre", atât pentru a rezista în fața unor noi cereri teritoriale, cât și pentru a bloca drumul Mișcării Legionare către Guvern; Brătianu răspundea lui Iorga că gruparea liberală și cea național-țărănistă a luat de mult hotărârea constituirii „Uniunii Sacre", pe care el au numit-o „Blocul Uniunii Opoziției"[16].) Tătărescu dorea ca Uniunea să aibă în frunte un Comitet Național, cu misiunea de „apărare a intereselor țării"[17]. Iuliu Maniu și Dinu Brătianu au refuzat propunerea, gest care nu poate fi interpretat ca o opoziție la ideea de schimare ce trebuia făcută în politica externă a României. Și cei doi lideri istorici ajunseseră la concluzia că

https://biblioteca-digitala.ro

desprinderea de Germania era obligatorie; ei, însă, doreau o cât mai mică dependență, în această acțiune, de URSS, o implicare determinantă a puterilor occidentale democratice, împiedicând, astfel, evoluții interne spre sistemul politic de tip sovietic. Și nici nu-l doreau pe Tătărescu drept inițiator al unei asemenea schimbări majore, postură care i-ar fi dat dreptul, în viitor, să aspire din nou la un rol conducător. Evoluția războiului va da dreptate lui Tătărescu, cel care credea că politica externă a României, din acel moment, trebuia să aibă în vedere prioritar relațiile cu URSS, occidentalii dând mână liberă acesteia în sud-estul Europei.

Acela care a avut un rol determinant în respingerea propunerii de înființare a „Uniunii Sacre" fusese Iuliu Maniu; la Congresul tătărescienilor din 1 iulie 1945, cel refuzat în urmă cu doi ani făcea public răspunsul pe care-l primise de la Dinu Brătianu: „Deoarece d. Iuliu Maniu este contra", este și el de aceeași părere[18]. Maniu își motivase refuzul într-o scrisoare (29 martie) către Mircea Cancicov, scrisoare destinată în fapt lui Tătărescu. Acesta din urmă, la rândul său, răspunde pe aceeași cale, la 4 aprilie 1943. Folosirea acestui sistem, al unei a treia persoane depozitare a corespondenței, indică interesul celor doi ca actele lor să fie înregistrate, cunoscute, în vederea unui viitor apel la ele ca element de demonstrare a atitudinii pe care o avuseseră; și unul și altul se gândeau la viitorul lor politic. Iuliu Maniu scria că nu poate accepta „Uniunea Sacră" ce i se propunea, nu pentru că ideea nu ar fi fost bună, ci pentru că inițiatorul ei „face parte din denigratorii care au pricinuit prăbușirea vieții noastre interioare, sociale și naționale". Apoi veneau acuzații mai concrete: Tătărescu „a cedat fără rezistență Basarabia, Bucovina și Ardealul"; „a colaborat la introducerea dictaturii și a totalitarismului"; „a tolerat fără cea mai mică rezistență renunțarea la garanțiile Angliei și ale țărilor occidentale"; „a fost pivotul principal al politicii de infidelitate și de duplicitate, în materie externă, a ex-regelui Carol". La toate aceste învinuiri, cel acuzat răspundea, infirmându-le; iar, în finalul scrisorii sale către Mircea Cancicov, constata: „Am crezut că, în urma frământărilor care au zguduit atât de

https://biblioteca-digitala.ro

năpraznic țara noastră, spiritul de îngăduință și de înțelegere a pătruns în toate conștiințele. Am crezut că sistemul acuzațiilor pătimașe, ale incriminărilor necontrolate și ale exceselor de cugetare și de limbaj a dispărut, și pentru totdeauna, din viața noastră publică. M-am înșelat: dl. Maniu persevereazăîncă în practicarea acestui sistem. Am crezut că [...] aveam eu datoria să propun conducătorilor noștri politici să uite tot ce i-a putut dezbina, să uite chiar și loviturile drepte sau nedrepte pe care le-au dat și le-au primit și să organizeze marea înțelegere pentru apărarea țării. Dl. Maniu răspunde: NU. Dl. Maniu nu vrea să uite. Iau act"[19]. Prin același sistem – scrisoare către Mircea Cancicov – Maniu revine, pe 10 aprilie, argumentând motivele refuzului său. Luând „act" de acuzațiile pe care i le aducea liderul PNȚ, Gheorghe Tătărescu, retras la Poiana (Gorj), va redacta, în aprilie 1943, prima parte a unui memoriu (finalizată la 1 mai) sub titlul *Politica noastră externă*. Memoriul avea ca obiect politica externă „desfășurată de la izbucnirea celui de-al doilea război mondial până la evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord în vara lui 1940"[20]; intenția era de continuare a tratării temei într-o a doua parte[21]. În vara aceluiași an, Dinu Brătianu preciza condițiile în care ar fi acceptat împăcarea cu Gheorghe Tătărescu (nota SSI care le consemna datând din 15 iulie 1943): fostul prim-ministru să renunțe la pretenția sa de a se intitula șef al PNL; în schimb, i se lăsa funcția de secretar general; Iuliu Maniu trebuia acceptat drept șef al Opoziției; Tătărescu urma să plece în străinătate pentru a aranja interesele partidului în fața Angliei și Americii[22].

Refuzat atât de Dinu Brătianu, cât și de Iuliu Maniu, Gheorghe Tătărescu întocmește un plan propriu de reorganizare a țării după război, datat 15 august 1943, pe care-l transmite tuturor fruntașilor liberali, sub forma unei circulare[23]. La aniversarea a patru ani de la emiterea circularei, la 15 august 1947, în fața Comitetului Central al partidului său, autorul documentului menționa atât împrejurările istorice în care fusese elaborat acesta, cât și conținutul lui. „Din marea încăierare a popoarelor – se scria în circulară – care s-a întins peste întreg pământul, va trebui să răsară o întocmire omenească mai bună,

https://biblioteca-digitala.ro

impusă prin izbândirea puterilor dreptății și prin înfrângerea puterilor egoismului. România nu va putea rămâne, în mijlocul acestei epocale prefaceri a omenirii, o insulă izolată, continuând să adăpostească în organizarea ei politică, economică și socială, așezăminte ce vor fi anacronice și practici ce se vor dovedi perimate. De aceea, cred că, fără să întârziere trebuie proclamate țelurile primordiale, care vor fi urmărite prin programul de reconstrucție națională și deopotrivă trebuiesc enunțate principiile generale în cadrul cărora va fi elaborat acest program românesc. [...] România de mâine trebuie să fie țara libertății, țara dreptății sociale și țara prosperității. [...] Generația noastră trebuie să vadă, odată cu organizarea libertăților, sfârșitul antagonismelor dintre capital și muncă, precum și nivelarea prăpastiei care desparte pe cei ce huzuresc în opulență de cei ce își târăsc viața sub nivelul minimului de existență"[24]. Aflăm, din discursul lui Tătărescu din 15 august 1947, că în aceeași zi de 15 august 1943, a trimis lui Richard Franasovici – care se găsea la Berna, „militând cu o mână de prieteni peste fruntarii în numele PNL" – instrucțiuni „prin care fixam definitiv politica externă a partidului și îi indicam căile și mijloacele pentru realizarea țelurilor ei"[25].

În toamna lui 1943 va face o încercare chiar pe lângă Mareșalul Antonescu. La 11 noiembrie îi va adresa acestuia o scrisoare, având concluzia că „războiul, pe care l-am dus alături de puterile Axei, poate fi considerat definitiv pierdut"; de aceea, trebuie „atâta timp cât mai putem avea vreo inițiativă, să pregătim acțiunea care ne va desprinde cu un ceas mai devreme din războiul cu Națiunile Unite". Antonescu nu a răspuns scrisorii[26]. Și, la sfârșitul aceluiași an, la 18 decembrie, lăsând la o parte forma jignitoare în care fusese refuzat în aprilie de Iuliu Maniu, fostul prim-ministru îi va face acestuia propunerea de a pleca împreună la Moscova, spre a trata cu Guvernul Sovietic ieșirea României din Război. Este din nou refuzat[27]. „Proiectele mele – scria Tătărescu în septembrie 1944 – nu au găsit nicăieri un ecou favorabil"[28].

Pe fundalul acestei imposibilități de concertare a acțiunii Opoziției, la începutul lui 1944, organele Ministerului de

https://biblioteca-digitala.ro

Interne, care-i supravegheau atent pe toți oamenii politici, raportau o intensificare a activităților celor trei principali lideri – Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Gheorghe Tătărescu. La 15 ianuarie, într-o notă a DGP, se menționa consfătuirea ce avusese loc, acasă la Gheorghe Brătianu, pe 13 ianuarie, cu participarea lui Dinu Brătianu, dr. I. Costinescu, Tancred Constantinescu, dr. C. Angelescu și Mircea Djuvara. Era continuarea celei care avusese loc, pe 12 ianuarie, acasă la Dinu Brătianu. În ambele întruniri, scopul era lămurirea raporturilor PNL cu gruparea tătărescană și studierea posibilității înființării unui „Front Unic al Democrației". Informatorul aprecia că se ajunsese la un acord, cu excepția unor rezerve ale lui Gheorghe Brătianu, „pe care, însă, în cele din urmă acesta a spus că le sacrifică, în vederea interesului general". De remarcat faptul că, în notă, gruparea tătărescană era considerată deja partid[29]. Același organism – DGP – consemna (nota din 19 ianuarie) consfătuirea avută de Gheorghe Tătărescu, la domiciliul său din strada Polonă, pe 15 ianuarie, cu mai mulți partizani ai săi: Ion Nistor, Mihai Negură, Ion Gheorghiu, Dumitru Alimănișteanu, Gheorghe Strat, Alexandru Bondoc, Ștefan Ciobanu, Costel Tătăranu, Alexandru Tătărescu, generalul Cornicioiu, Alexandru Pitești eanu, Radu Portocală, Anton Dimitriu, Pompiliu Băbeanu, Horațiu Lazăr, Ghiță Sever, Tiberiu Moșoiu, Ștefan Tătărescu, Drăghicescu, Husărescu, Nicolae Sibiceanu, Nicolae I. Ciolan, Radu Grigorescu, Petre Bejan. S-a analizat situația internă și externă a României și situația grupării tătărescene. Într-un cadru mai restrâns, la aceeași adresă vor avea loc întâlniri și în zilele următoare[30]. În timpul celei din 17 ianuarie, Tătărescu spusese: „Mareșalul vrea să ia contact cu Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, pentru ca aceștia să preia puterea. Deoarece aceștia nu vor vrea, trebuie să existe un organism politic care să nu se eschiveze să-și ia răspunderea". Era evident faptul că Tătărescu își propunea propriul „organism politic" pentru a prelua puterea. În context, indica apropiaților săi: „Nu trebuiesc făcute greutăți Guvernului, fiindcă nu ar fi în interesul țării. Situația nu permite să se întreprindă vreo agitație. Guvernul nu poate face altceva decât încearcă în momentul de față"[31].

https://biblioteca-digitala.ro

Aceeași activitate febrilă a lui Gheorghe Tătărescu este consemnată în documentele Siguranței și, în februarie 1944, Serviciul de Informații și Cercetări (SIC), Grupa a II-a din Corpul Detectivilor (unitate a Siguranței) raporta, la 17 februarie, existența mai multor cereri din partea lui Tătărescu adresate lui Dinu Brătianu, de reluare a legăturilor; președintele PNL refuzase orice întrevedere, păstrând „o distanță de superioritate"[32]. Din acest motiv, al ușii permanent închise spre partidele istorice, fostul prim-ministru a continuat să-și cultive relația mai veche cu Mihai Antonescu. Același Serviciu informa (nota din 16 februarie) că, pe 14 februarie Tătărescu, Mircea Cancicov și Mihail Ralea au fost primiți, succesiv în audiență de Mihai Antonescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri. Scopul audienței ar fi fost acela de a transmite Mareșalului Antonescu informații primite, pe căi proprii, din străinătate, privind situația internațională[33]. Dar, încercarea de a informa și de a influența conducerea din acel moment a Statului nu însemna modificarea ideilor lui Tătărescu privind schimbările pe care România trebuia să le facă în plan intern și în politica externă. În aceeași lună când se întâlnea cu vicepreședintele Guvernului, era difuzat Manifestul-program al grupării tătărăsciene; Siguranța intra în posesia lui la 25 februarie[34]. Era o reluare (unele fraze fiind chiar identice) și îmbogățire a planului de reorganizare a țării după război, datat 15 august 1943. „Primejdiile cari amenință viitorul nostru ne silesc să ne unim puterile – se spunea în document – numai pentru a pregăti lupta finală ce vom da la încheierea păcii, în condițiuni grele și împrejurări de vitregie fără de precedent în analele istoriei noastre. De aceea, supravegherea frontului extern, ca și pregătirea forțelor care vor fi puse mâine în slujba apărării integrității hotarelor, trebuie să rămână mai departe preocuparea noastră de temei. Această mare îndatorire nu ne poate însă scuti de a supraveghea și situația internă a țării noastre. Lumea se va transforma radical după război și odată cu ea România. [...] Pe de altă parte, evenimentele interne din ultimii ani, precum și participarea noastră la războiul mondial, au creat înăuntru o situație din care nu vom putea ieși fără zguduiri. [...] Suntem la

https://biblioteca-digitala.ro

o mare răspântie". Își arăta credința că țara „împovărată și dezorientată" își va îndrepta ochii spre liberali, „ca întotdeauna în ceasurile grele", cerându-le să-i arate drumul. De aceea, era urgentă fixarea liniilor generale ale viitoarelor reforme, „care în orice situație politică și economică trebuiesc neapărat înfăptuite pentru a realiza, după încheierea păcii, pacificarea socială și, prin pacificarea socială, consolidarea națională". Se relua și formula „România de mâine trebuie să fie țara libertății, țara dreptății sociale și țara prosperității", cu precizări: „Libertatea rămâne bunul cel mai prețios și scopul suprem de realizare a individului; condițiunea esențială pentru dezvoltarea tuturor însușirilor sale. [...] De aceea, revenirea la regimul de libertate, la așezămintele democrației parlamentare și la sistemul de guvernare prin partide politice, rămâne singura concluzie a ultimilor ani de frământări și zguduiri interne. Revenirea la principiile liberale rămâne soluția singură pentru normalizarea vieții noastre politice. [...] Constituția de mâine va trebui să conțină toate corectivele necesare pentru a putea împiedica reîntoarcerea spiritului demagogic și a violențelor care au întârziat în atâtea rânduri acțiunea de consolidare a Statului. Sufragiul universal trebuie să fie organizat. Demagogia, ca și politica de abuzuri, și de dezordini, trebuie să găsească în viitoarea Constituție un baraj. [...] România trebuie să fie țara dreptății sociale. Organizarea economică și socială de mâine trebuie să asigure fiecărui român putința de a beneficia de un minimum de existență, compatibil cu demnitate omenească". Se indicau țelurile de atins în domeniul economic: agricultura să devină o industrie; proletariatul să beneficieze de „generalizarea proprietății"; clasele mijlocii să fie ocrotite. „După restaurarea libertăților și după fixarea cadrului de realizare a dreptății sociale, toate sforțările noastre vor fi încununate de succes". De asemenea, se fixau principiile și normele generale care urmau să călăuzească opera liberalilor: România este un stat național, monarhic, constituțional; organizarea Statului se va face în cadrul democrației parlamentare; Statul asigură individului toate libertățile publice (proprietate, muncă, asistență socială, instrucție); proprietatea e corolarul libertății. În finalul

https://biblioteca-digitala.ro

documentului semnat de Gheorghe Tătărescu, se anunța însușirea „revendicărilor maselor izvorâte din aspirațiile vremii".

Răspândirea Manifestului-program a avut efectul așteptat de autor, alertându-i pe „istorici"; în același timp, însă, a surprins și cercurile germane din București. O notă a SIC, Grupa a III-lea, din 1 martie 1944, menționa și faptul că „germanii își dau seama că această acțiune este dusă în primul rând pentru a anihila mișcările de dreapta. [...] Ceea ce este mai surprinzător pentru cercurile germane este faptul că aceste manifestări politice sunt îngăduite forțelor politice democrate din România, în timp ce forțelor naționaliste li se pun diverse piedici". În urma acestei constatări, diplomații germani pregăteau o acțiune. Lucrătorii Siguranței s-au arătat alarmați; pe document se consemnează: „Am dat notă de întrevederea dintre dl. Killinger și conducătorii mișcării naționaliste din țară"[35]. Cu siguranță, însă, scopul principal al lansării Manifestului-program nu a fost acela de a-i alerta pe germani, ci era o încercare de regrupare a liberalilor în jurul autorului documentului. Siguranța știa că acesta convocase pe mai mulți lideri liberali din provincie (nota din 1 martie)[36]; dar, la 11 martie, din sursă „serioasă" se menționa că fostul prim-ministru întâmpină greutăți în acțiunea de regrupare a liberalilor: unii dintre șefii organizațiilor locale, chiar dacă în cursul ultimelor guvernări au fost în mod public de partea lui, acum înclinau spre Dinu Brătianu[37].

În contextul politic neclar din martie 1944, circulau în București o serie de formule de guvernare. Una viza un guvern de uniune națională prezidat de Barbu Știrbey. Se menționa de Siguranță faptul că formula i-ar fi fost sugerată și lui Ion Antonescu de către Iuliu Maniu. Motivația era interesantă: cel propus s-ar bucura de simpatie în cercurile Aliaților și chiar din partea Sovitetelor; pe de altă parte, ar putea fi acceptat și de germani, pe considerentul că formula deși avea un caracter democratic, totuși nu ar purta stindardul unui partid politic[38]. Tot pentru postul de prim-ministru era vehiculat și numele lui Gheorghe Tătărescu, încă din februarie 1944[39]; ideea era reluată în unele cercuri în martie[40]. Nota din 17 martie 1944 a SIC

https://biblioteca-digitala.ro

aducea detalii: se afirma că Tătărescu ar fi avut, în jurul lui 3 martie, câteva întrevederi cu Mihai Antonescu, acesta propunându-i să accepte președinția unui Guvern în care el să fie vicepreședinte iar ministru de Externe Grigore Gafencu. Apropiații lui Gheorghe Tătărescu – Petre Bejan, șeful Grupării „H", Costel Tătăranu, șeful Grupării „Păreri Libere", Radu Grigorescu și Mihai Negură – l-au sfătuit să nu primească oferta, fiindcă s-ar compromite; dar acesta se arăta gata să accepte, cu condiția să fie convins și Gafencu, care urma să ia contact cu URSS[41]. Meticulos, Siguranța a verificat încă odată știrea și, pe 31 martie, subinspectorul Gh. Motaș, șeful Grupei a II-a a SIC, anunța că sursa este nesigură; același se arăta, însă, sigur că, în ceea ce privește rolul în politica internă și externă a României jucat de Gheorghe Tătărescu este foarte limitat și „cu totul depășit de personalitatea lui Iuliu Maniu, a lui Barbu Știrbey și a lui Dinu Brătianu", situație consolidată în primele trei luni ale lui 1944[42]. Așadar, conform informațiilor deținute de Siguranță, deși Manifestul-program fusese destul de larg cunoscut și autorul lui se zbătuse mult pentru a se impune în atenție, cercurile politice bucureștene nu credeau în viitorul său politic.

*

Neobținând acceptul lui Iuliu Maniu și al lui Dinu Brătianu pentru o întreprindere comună în vederea apropierii de URSS, la începutul lui 1944 Gheorghe Tătărescu a luat acțiunea pe cont propriu, folosindu-se de amiciițiile păstrate din relațiile antebelice cu diverse personalități politice europene, cu care, chiar în condiții de război, putea avea comunicări epistolare. Într-o notă a DGP din 21 ianuarie 1944, se menționa faptul că Tătărescu deține informații, primite în special din Turcia și Elveția, privind tratativele de culise desfășurate în diverse capitale[43].

Prin intermediul fostului președinte al Cehoslovaciei, refugiat la Londra, Eduard Beneș, Gheorghe Tătărescu a încercat să ia legătura cu Guvernul de la Moscova. Prima scrisoare către Beneș a fost transmisă de către unul dintre cei

https://biblioteca-digitala.ro

mai apropiați colaboratori ai lui Tătărescu, Richard Franasovici, (împreună cu George Oprescu), în iunie 1943, prin Jaroslav Kopecky, diplomat al Guvernului cehoslovac în exil, din Elveția; concomitent, Grigore Gafencu transmitea și el, tot prin Jaroslav Kopecky, aceluiași destinatar, un mesaj din partea lui Iuliu Maniu vizând Moscova. A doua scrisoare a lui Gheorghe Tătărescu data din 25 februarie 1944[44]. Dacă prima scrisoare către Beneș este doar menționată, a doua a fost prezentată pe larg chiar de către autorul ei în cadrul Congresului PNL din 1 iulie 1945, trimiterea fiind motivată prin neputința realizării unei înțelegeri între forțele politice naționale pentru a lua contact în comun cu URSS. Emitentul scria: „Evenimentele militare și politice desfășurate până astăzi de la cel dintâi mesaj pe care am avut onoarea să-l adreseze Excelenței Voastre, confirmă concluziile mele și cred că putem, de pe acum, deduce că de fapt ordinea internațională în Estul și Centrul Europei va fi stabilită în cele din urmă sub egida Uniunii Sovietelor și aceasta, de altfel, în complet acord cu Marea Britanie și Statele Unite. [...] A pregăti un teren de înțelegere cu Uniunea Sovietelor și a apăra cauza României la Kremlin – iată necesitatea ceasului de față. Din nefericire nu avem pe nimeni pentru a întreprinde această operă utilă și de aceea ne punem toată încrederea în Excelența Voastră. [...] De aceea mă îndrept din nou către Excelența Voastră în numele unui larg trecut de colaborare strânsă în serviciul popoarelor noastre și în virtutea sentimentelor de prietenie și de solidaritate de care guvernele ce am prezidat au făcut dovadă față de țara voastră – mai ales în ceasurile grave ale Cehoslovaciei – rugându-vă stăruitor de a apăra Țara mea și de a-i acorda întregul sprijin". Beneș a acceptat postura de intermediar, după cum menționa corespondentul său român: „Am primit, nu mult după aceea, de la inimosul ocrotitor al intereselor noastre, un mesaj dătător de cele mai bune nădejdi"[45].

Întrevăzându-și un succes în stabilirea unei relații cu Moscova, Gheorghe Tătărescu a mai făcut o încercare pe lângă liderii PNȚ și PNL pentru o acțiune concertată în vederea ieșirii României din război; de data aceasta a sperat să-l poată folosi ca

https://biblioteca-digitala.ro

intermediar pe Rege căruia, la 25 martie 1944, îi trimete un memoriu cu propunerea de convocare a unui Consiliu de Coroană pentru a discuta măsurile de luat în condițiile situației grave a țării. Ideea era, evident, bună: liderii politici nu l-ar fi refuzat pe Rege, chiar dacă s-ar fi știut că acesta a acționat la îndemnul fostului prim ministru. Însă, audiența la Rege a fost un eșec, receptat cu indignare de Tătărescu, mai ales că știa de existența unor demersuri directe pe lângă Aliații occidentali, pentru ieșirea din război, venite din partea lui Iuliu Maniu și Dinu Brătianu; încă o dată se sublinia faptul că nu țelul propus de el era respins, ci persoana care îl propune. Peste mai bine de un an, cel respins își va revărsa furia în public, la Congresul din 1 iulie 1945: „Acești oameni pe cari Țara îi cunoaște drept protagoniștii permanenți ai ezitării, ai amânării, ai derobării în conducerea treburilor publice, și de data aceasta au ezitat, au amânat și s-au derobat, desigur spre marea nemulțumire a M. S. Regelui, care ar fi dorit să sfarâme cu un ceas mai devreme jugul german. S-a sabotat astfel ieșirea României din război la acea epocă"[46]. Afirmația că Regele ar fi dorit să accepte propunerea ce i se făcuse, dar nu l-au lăsat cei doi lideri, nu se susține documentar; ea se explică, însă, în contextul luptelor politice din vara 1945.

Oarecare vâlvă a trezit în lumea politică românească în primăvara lui 1944, în discuție fiind antrenat și numele lui Tătărescu, încercarea lui Carol al II-lea de a reveni în țară; s-ar fi pus altfel atât problema ieșirii din război, cât și aceea a forțelor politice care vor conduce acțiunea. La 9 mai, Inspectoratul Regional de Poliție Ploiești anunța Corpul Detectivilor din cadrul Siguranței, „din sursă politică absolut de încredere", că Gheorghe Tătărescu este acuzat de scopuri cu totul străine de interesele PNL: a primit, prin intermediul lui Richard Franasovici ce se afla în Elveția, de la Carol al II-lea, misiunea de a forma urgent un partid puternic. Fostul rege apelase la fostul său prim ministru, considerând că i-a rămas devotat. Unii lideri liberali, între care Dinu Brătianu și dr. Constantin Angelescu, credeau că recenta audiență a lui Tătărescu la Rege era legată de presupusul mesaj pe care i l-ar fi transmis fostul

https://biblioteca-digitala.ro

Rege. Nota Poliției menționa și faptul că, în timpul audienței, Tătărescu s-ar fi autopropus ca prim ministru, argumentând cu ideea că prin relațiile pe care le avea în Marea Britanie „singur este în măsură să salvgardeze situația României din acest război"; Mihai fiind prea tânăr și trebuind să-și desăvârșească cultura, revenirea lui Carol al II-lea, pentru o perioadă, ar fi necesară. În timpul audienței, Mihai ar fi recunoscut că România trece printr-un moment foarte greu; de aceea, ar consimți să cedeze din nou Tronul, pentru un anumit timp necesar consolidării acestuia și redresării naționale. Tătărescu dorea să ia și consimțământul unor fruntași politici și afirma că deja contează pe concursul unor generali carliști[47]. Informația primită de Siguranță era într-adevăr reală în ceea ce privește încercarea lui Carol al II-lea de a profita de momentul foarte greu pentru România pentru a reveni pe Tron. Ernest Urdăreanu, în numele fostului Rege, a stabilit un contact cu Guvernul Sovietic, prin reprezentantul diplomatic al acestuia în Mexic, în primăvara lui 1944; după intrarea Armatei Roșii pe teritoriul României, la 6 mai 1944 ambasadorul URSS în Mexic, Konstantin Umanski, a fost căutat de același emisar, oferind cooperarea lui Carol al II-lea pentru desprinderea Bucureștiului de Berlin; revenirea în țară urma să se facă sub titlul de principe regent[48]. La 10 iunie, Guvernul Sovietic și-a arătat disponibilitatea de a discuta propunerea; un răspuns definitiv de la Moscova nu a mai venit și datorită opoziției ferme a celor mai multe cercuri politice din țară[49]. Mihai nu a ascultat cererea lui Tătărescu pentru convocarea Consiliului de Coroană. Audiența fostului prim-ministru a pus, însă, în gardă cercurile Palatului asupra încercării lui Carol, astfel încât, la 7 iunie 1944, când la Stockholm un diplomat rus i-a cerut părerea lui Frederic Nanu asupra eventualei restaurații, acesta nu a fost luat prin surprindere. Cunoașterea tentativei carliste în mod normal ar fi trebuit să-i impulsioneze pe aceia din jurul Regelui Mihai pentru o înțelegere cât mai rapidă cu Moscova; astfel, indirect, zbaterea lui Tătărescu de a ieși în față a influențat cursul evenimentelor.

Nereușind să se așeze în fruntea unei alianțe a marilor forțe democratice ale momentului – postură care i-ar fi conferit, după

https://biblioteca-digitala.ro

război, dreptul de a revendica postul de prim-ministru – Gheorghe Tătărescu va încerca să coalizeze în jurul său măcar unele partide mai mici. Însă, și în acest plan a găsit doritori de a avea întâietate și forțe politice duplicitare, fapt care-i va conferi statutul de *unul* dintre aliați iar nu de *șef* al unor aliați. Pe 1 mai 1944, lansa o propunere concretă partidelor politice: „Grava evoluție a ultimelor evenimente militare și politice aducătoare de ireparabile prăbușiri mă obligă ca, trecând peste orice preocupări de ordin personal, să iau inițiativa unui demers lămurit în următoarele considerente și propuneri: 1. Singurul mijloc prin care se mai pot preveni urmările dezastruoase ale războiului ce am purtat împotriva Rusiei este pacea imediată cu Națiunile Unite și totodată încheierea cu Uniunea Sovietelor, în cadrul suveranității și recunoașterii drepturilor noastre naționale, a unei înțelegeri pentru o colaborare permanentă în Răsăritul și Sud-Estul Europei. 2. Negocierile pentru încheierea armistițiului și a păcii cu Sovietele trebuiesc duse direct cu ele, fără nici o reticență, fără nici un gând de tergiversare și fără a mai uza de mediațiunea protectoare a altor puteri, care, în împrejurările de azi, nu ne-ar putea fi de nici un folos. Sunt încredințat că grelele condiții cerute României de Guvernul Sovietelor au fost determinate de atmosfera de neîncredere provocată la Kremlin prin nedibăcia cu care au fost începute negocierile. Drumul la Moscova trebuie căutat azi direct. 3. Negocierile trebuiesc duse în cadrul unui program unitar, armonizator al tuturor inițiativelor și activităților, care deși se desfășoară azi paralel și având scopuri identice, ar putea, în lipsa unui organism coordonator, să se dizolve mâine împotriva intereselor naționale. Negocierile trebuiesc duse în numele conștiinței țării. Pentru realizarea acestui comandament, se va constitui un comitet național, compus din actualii și foștii președinți ai partidelor politice ale căror program intern și extern este compatibil cu o înțelegere cu Rusia Sovietică și din foștii președinți de Consiliul ale căror credințe și linie de conduită nu se opun acestui act politic. Președintele (delegatul) Partidului Comunist – azi partid național – va face parte din acest comitet, care va putea fi lărgit prin cooptare de noi membrii“[50].

https://biblioteca-digitala.ro

Planul în trei puncte a fost respins de PNȚ și PNL[51]. Într-un document al Siguranței, din 9 mai 1944, era înregistrat noul eșec: „Din sursă politică de absolută încredere rezultă că acțiunea politică întreprinsă săptămână trecută de Gheorghe Tătărescu a ajuns la un punct mort și fără șanse de reușită"[52]. Propunerea, însă, „s-a încrucișat" cu una similară făcută de Partidul Comunist prin Lucrețiu Pătrășcanu. Tratativele vor duce la încheierea, pe 26 mai 1944, a Coaliției Național Democrate, în care intrau Blocul Antihitlerist, format din Partidul Comunist din România, Partidul Social Democrat, Partidul Socialist Țărănesc – Muncitoresc, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților (Bloc reprezentat de Lucrețiu Pătrășcanu, Mihail Ralea, Constantin Titel Petrescu), Partidul Naționalist Democrat (fostul partid al lui Nicolae Iorga, condus acum de dr. Petre Topa) și gruparea liberală a lui Gheorghe Tătărescu.

Prima prezentare pe larg a felului cum se formase Coaliția Național Democrată o făcea Gheorghe Tătărescu într-o circulară către organizațiile județe ale PNL, la 1 septembrie 1944[53], unde se consemnau articolele înțelegerii: „Art. 1. Pregătirea acțiunii politice menite să realizeze ieșirea României din război și încheierea armistițiului și a păcii cu Națiunile Unite. Art. 2. Eliberarea teritoriului național de sub jugul trupelor de ocupație și reîncorporarea Transilvaniei prin alungarea cotropitorilor. Art. 3. Prin ieșirea României din Axă, restabilirea raporturilor tradiționale ale României cu puterile occidentale și cu foștii ei aliați și prieteni, precum și încheierea în același timp, pentru epoca de după pace, a unei alianțe cu URSS, organizându-se astfel o colaborare permanentă în toate domeniile vieții celor două state. Art. 4. Reașezarea instituțiilor democratice la temelia vieții politice a Statului român". Prin art. 7 se lăsa posibilitatea negocierii și cu alte partide. În viziunea lui Tătărescu, în mod evident, aceste viitoare negocieri trebuiau să aibă loc între Coaliție, în ansamblul ei ca un bloc unitar, și alte partide, vizate fiind în primul rând PNL și PNȚ; în practică, doar PCR și PSD au început tratative cu „istoricii", finalizate la 20 iunie prin crearea unui organism paralel – Blocul Național Democrat. Tătărescu fusese păcălit și lăsat deoparte.

https://biblioteca-digitala.ro

La Congresul liberal din 11 iulie 1945, Gheorghe Tătărescu a prezentat propria-i versiune privind constituirea Coaliției din 26 mai 1944[54]. Însă, atât din documentele Siguranței, cât și dintr-o scrisoare a lui Grigore Niculescu-Buzești din 11 iulie 1945, rezultă faptul că lucrurile au fost mult mai nuanțate. Siguranța primea, la 22 mai 1944, o informație „sigură" de la Inspectoratul Regional de Poliție Ploiește: sosit pe 19 mai la Sinaia, a doua zi Tătărescu avusese, la hotelul „Palace", o întrevedere cu Radu Portocală și Mihail Ralea; apoi a plecat la domiciliul lui Constantin Titel Petrescu[55]. Astfel au început multele întâlniri ce vor duce la încheierea Coaliției. Pe 25 mai, o altă notă a Siguranței îi menționa ca participanți la întâlnirile din intervalul 19-21 mai și pe Petre Bejan, Manolescu Strunga, Radian – toți membri marcanți ai PNL; și se aprecia: „Vizita făcută de dl. Tătărescu comportă același interes politic ca și cea precedentă făcută la Sinaia, adică fostul premier intenționează să înjghebeze o formațiune politică în vederea eventualelor tratative de pace. După refuzul d-lui Dinu Brătianu, care este hotărât să acționeze în comun cu Iuliu Maniu, Tătărescu vede ratată cariera sa politică, caută dizidenții Partidului Național Țărănesc și tratează chiar cu exponenții mișcării socialiste, sperând să refacă Partidului Liberal". Se indicau și rezultatele convorbirilor avute: Mihail Ralea ar fi răspuns că rămâne departe de orice acțiune și că-l interesează numai apropierea de fostul său partid, PNȚ; era etichetat ca „oportunist"; Constantin Titel Petrescu ar fi răspuns evaziv, afirmând că „soarta politică a României o hotărăște cursul evenimentelor militare". Concluzia era că „și de această dată d. Tătărescu a plecat din Sinaia fără să obțină un rezultat"[56], susținerea că toți viitorii aliați îi acceptaseră imediat propunerea neavând o bază reală. Mai mult, Grigore Niculescu Buzești, în scrisoarea menționată, afirmă că, după ce Tătărescu trimisese Regelui, la 2 iulie 1944, o informare privind constituirea alianței, l-a întrebat pe Lucrețiu Pătrășcanu dacă este adevărat; liderul comunist a negat, indicând doar ducerea unor tratative nefinalizate și pe care nici nu avea de gând să le finalizeze printr-un acord[57]. Prin urmare, Coaliția Național Democrată rămăsese mai mult la nivelul unei intenții și a unor discuții

https://biblioteca-digitala.ro

generale; acceptul unor forțe politice ca PCR, PSD sau PSTM de a discuta o atare alianță cu tătărescienii fusese considerat, prematur, de aceștia, ca un acord final de înființare, repede anunțat Regelui, care trebuie să afle că inițiatorul este luat în seamă de mai multe forțe politice și, ca urmare, este obligatoriu să fie avut în vedere în contextul schimbărilor previzibile din fruntea Statului.

Documentele Siguranței înregistrau, la sfârșitul lui mai și începutul lui iunie 1944, un schimb de scrisori și chiar o întrevedere Tătărescu-Maniu, lucru cel puțin curios având în vedere relațiile dintre cei doi de până în acel moment. După eșecul formării unei puternice forțe politice în jurul său, „conform sugestiilor primite din străinătate" Gheorghe Tătărescu a insistat, în mai, pentru a relua relațiile cu liderii PNȚ și PNL, folosindu-i ca mijlocitori pe dr. Constantin Angelescu, G. G. Mironescu, dr. Nicolae Lupu, Radu Portocală. Pe 22 mai a obținut acceptul lui Dinu Brătianu pentru o întrevedere la Florica (reședința acestuia din Argeș), dar rezultatul discuțiilor nu a fost satisfăcător. De aceea, pe 24 mai i-a trimis o scrisoare lui Iuliu Maniu, printr-un emisar; îi solicita o întrevedere urgentă, la Sinaia, spre a discuta evenimentele externe, în raport cu situația politică din România și pentru a-i aduce la cunoștință informațiile pe care le avea din străinătate. Maniu ar fi acceptat invitația, dar neputând să se ducă la Sinaia în ziua convenită, a trimis o scrisoare, la 1 iunie, prin secretarul său particular Corneliu Coposu (însoțit de Constantin Hagea)[58]. Un alt document, provenit de la Inspectoratul Regional de Poliția Ploiești, datat 3 iunie 1944, conține atâtea amănunte, încât face știrea credibilă: pe 1 iunie a sosit la Sinaia Gheorghe Tătărescu, trăgând la hotelul „Palace"; în noaptea precedentă, 31 mai, ora 22,30, a sosit cu mașina, venind din București, Corneliu Coposu, secretarul particular al lui Iuliu Maniu; era însoțit de Constantin Hagea, redactor al ziarului „Ardealul" și s-au instalat tot la „Palace"; „Dl. Coposu a așteptat sosirea d-lui Tătărescu, căruia i-a înmânat o scrisoare din partea d-lui Iuliu Maniu, după care la ora 12 au plecat către București. [...] Din informațiuni încă neverificate, se crede că dl. Maniu, care este informat

https://biblioteca-digitala.ro

despre acțiunea d-lui Tătărescu, intenționează în acțiunea sa politică să aibă și concursul d-lui Tătărescu, care are în jurul său o mare parte din cadrele Partidului Liberal, considerând de utilitate publică o acțiune comună a tuturor partidelor, inclusiv fracțiunile mici. Intervenția d-lui Maniu se face după ce eșuase acțiunea d-lui Tătărescu pe lângă Dinu Brătianu și acest demers îl face cu asentimentul acestuia, care crede că, în felul acesta, va putea să regrupeze în jurul său o parte din cei ce l-au polarizat lângă dl. Tătărescu"[59]. Poliția știa, de la țărăniști din Sinaia, că Iuliu Maniu l-a rugat pe Gheorghe Tătărescu să se deplaseze, pentru a se întâlni, la Snagov; pe 2 iunie, fostul prim-ministru a făcut deplasarea, cu o mașină, însoțit de Costel Tătăranu și Radu Portocală: „Întrevederea dintre domnii Iuliu Maniu și Gheorghe Tătărescu a fost cordială și cu această ocazie cei doi bărbați de stat au examinat situația țării noastre în lumina evenimentelor de ordin militar și politic, și, după cum s-ar fi exprimat dl. Iuliu Maniu în ziua de 7 iunie a.c. la Topoloveni, în casa d-lui Ion Mihalache, amicilor săi politici, o înțelegere între domnia sa, domnul Dinu Brătianu și Gheorghe Tătărescu este posibilă, pentru realizarea regrupării forțelor democratice într-un front politic comun"[60]. O analiză atentă trebuie făcută. Se împletesc în acest document informații reale, cu unele posibil reale și cu altele ce par doar supoziții ale agenților Siguranței. Îndoiala asupra veridicității acestora din urmă era exprimată chiar de primitorii raportului: în dreptul expresiei „Întrevederea dintre domnii Iuliu Maniu și Gheorghe Tătărescu a fost cordială", un inspector al Siguranței notase – „basme". Totuși, schimbul de scrisori, indiscutabil, a existat. Cel mai probabil, liderul PNȚ a aflat de alianța convenită la 26 mai, căreia, necunoscând amănuntele în acel moment, i-a dat o importanță mai mare decât o avea; perspectiva coagulării în jurul lui Tătărescu a unor forțe politice care să-l impună pe acesta, sau care să-i oblige pe „istorici" să nu-l mai repingă, era neplăcută, dar se părea că trebuia luată în seamă. Pentru a se lămuri, Maniu pe de o parte l-a contactat chiar pe Tătărescu, iar pe de alta, l-a pus pe Grigore Niculescu Buzești să-l întrebe pe Pătrășcanu ce e cu alianța anunțată, ca încheiată la 26 mai; Pătrășcanu a răspuns că au avut

https://biblioteca-digitala.ro

loc doar comvorbiri nefinalizate. În mod normal, Iuliu Maniu îi dorea pe toți într-o alianță, conducerea însă să o aibă el; o reținere constantă avea doar față de unele persoane, puține la număr, între care și Tătărescu. Dinu Brătianu dorea și el să-i atragă pe tătărescieni, dar fără șeful lor. La rândul său, și Tătărescu se dorea a fi în frunte. Cei mici – Ralea, Ghelmegeanu – credeau și ei că au dreptul de a nu fi considerați simpli executanți. Toate aceste ambiții și rivalități au dus la separarea deplină: de o parte liderii PNȚ și PNL, de cealaltă restul. Un document al Siguranței din 12 iunie 1944 indică faptul: în alianța pe care o construia Iuliu Maniu, Gheorghe Tătărescu nu a fost primit[61].

Cel mai abil a manevrat Partidul Comunist. A încheiat Frontul Unic Muncitoresc cu PSD; prin organismele sale paravan s-a apropiat de Gheorghe Tătărescu; va fi unul dintre cele patru partide creatoare ale BND. Astfel, și-a creat posibilități de manevră multiple și pentru viitorul imediat și pentru mai târziu. După ce va trece de 23 august 1944, în colaborare cu Regele și cu PNȚ și PNL, îi va părăsi, bazându-se pe dizidențele țărăniste și liberale. În final, le va înlătura și pe acestea.

Un document al Siguranței, din 16 iunie 1944, validează afirmația lui Lucrețiu Pătrășcanu, reluată în scrisoarea lui Grigore Niculescu Buzești din 11 iunie 1945, conform căreia comuniștii și social democrații doar făcuseră promisiuni lui Gheorghe Tătărescu, fără a se angaja deplin. Documentul Siguranței anunța închegarea unui „front democratic", acțiune practic încheiată, „deși acest front suferă de defectul de a nu-l avea și pe dl. Tătărescu". Aceeași instituție consemna și alianța în jurul lui Gheorghe Tătărescu. Erau menționate două „formațiuni politice unitare", având amândouă același scop – pregătirea terenului în vederea încheierii armistițiului cu puterile aliate. Prima – se scria – este denumită Frontul Partidelor Democratice, inițiată de Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, la care au aderat Partidul Comunist și cel Social Democrat. Se indicau și delegații partidelor componente în conducerea alianței: Ion Hudiță și Mihai Popovici (PNȚ), Bebe Brătianu și Gheorghe

https://biblioteca-digitala.ro

Slama (PNL), Constantin Titel Petrescu (PSD), Lucreţiu Pătrăşcanu (PCR). A doua formaţiune se afirma că ar fi numită Blocul Partidelor Democratice pentru Salvarea Patriei, iniţiat de Gheorghe Tătărescu, Mihail Ralea, Mihail Ghelmegeanu. În cadrul acestuia din urmă, s-ar fi semnat un protocol de către cei menţionaţi, alăturându-li-se Petru Groza (Frontul Plugarilor), dr. Petre Topa (Partidul Naţionalist Democrat); „Se pare că şi acestei grupări i-ar fi promis concursul atât Lucreţiu Pătrăşcanu, cât şi Titel Petrescu"[62]. (În condiţiile de clandestinitate ale acţiunilor respective, greşelile Siguranţei privind titulatura alianţelor erau normale.)

PNŢ şi PNL au preferat să trateze numai cu comuniştii şi cu social democraţii; la 20 iunie 1944 se va încheia alianţa numită Blocul Naţional Democrat, formată doar din cele patru partide. Astfel, liderii PNŢ şi PNL mergeau până la capăt în ostilitatea lor faţă de Gheorghe Tătărescu; cu orice preţ, doreau să-i blocheze posibilitatea revenirii în prim planul vieţii politice, chiar dacă imperativul momentului cerea o acţiune unită a tuturor forţelor democrate. Faptul convenea numai comuniştilor, în perspectiva luptei pentru cucerirea puterii politice, uşurată datorită diferendelor dintre forţele burgheze.

Amăgit în urma contactelor cu ţărăniştii de la începutul lui iunie 1944, Tătărescu mai credea în reuşita acţiunii sale. De aceea, în noaptea de 2 iunie va comunica Regelui constituirea Coaliţiei Naţional Democrate. Nici Mihai, însă, nu l-a luat în seamă, prin apropiaţii săi impulsionând tratativele dintre PNŢ, PNL, PCR şi PSD, care vor duce la constituirea Blocului Naţional Democrat, la 20 iunie. Chiar şi în aceste condiţii, Tătărescu va persevera. La 28 iulie va scrie Regelui: „Consider situaţia ţării mai gravă azi decât ieri. [...] Trebuie să admitem azi că întârzierile şi ezitările au adâncit prăpastia tuturor primejdiilor în care nepriceperea şi nebunia au svârlit ţara noastră. Sunt silit să consider situaţiunea ca foarte gravă. [...] Iată de ce mă îndrept din nou către Majestatea Voastră, îngăduindu-mi să-i cer urgentarea acţiunii care trebuie să ne ducă la armistiţiu [...] Sunt în curent cu negocierile care au fost începute. Le consider timide în formă. Le consider în fond o

https://biblioteca-digitala.ro

eroare. Procedura pentru încheierea armistițiului trebuie inițiată prin instituirea unui *Guvern al păcii*, care să declare public dorința țării de a ieși din război. Numai astfel vom scăpa de bănuiala că negociem numai ca să câștigăm timp. Numai astfel vom pune capăt echivocurile dăunătoare create până azi de *negociatori improvizați* cari, după părerea mea, au compromis mai mult decât au ajutat cauza României. După constituirea acestui Guvern, negocierile vor fi duse prin *oameni de autoritate* și vor trebui să aibă drept obiect și un pact de colaborare cu Uniunea Sovietelor. Guvernul țării trebuie însă constituit imediat. Iată dominanta momentului. Amânările, ezitările, negocierile întârzietoare și pertractările fără de rost pot fi fatale țării și monarhiei. E ceasul acțiunii – numai al acțiunii"[63]. Este evident că autorul memoriului către Rege se ofera ca „om de autoritate", clarvăzător, pentru a-i înlocui pe aceia care ezitau, pertractau și întârziau negocierile. Mihai, însă, s-a menținut pe varianta Blocului Național Democrat.

Așadar, lunile mai-iunie 1944 reprezintă momentul definitivei părăsiri, de către Gheorghe Tătărescu, a speranței că va fi acceptat de către Iuliu Maniu și Dinu Brătianu. De aici și critica publică, fără menajamente, făcută acestora, fie direct, fie indirect. Din această ultimă categorie, se păstrează un document – un adevărat pamflet – făcut să circule prin București. Un conflict material între Tipografia proprietate a grupului liberal Dinu Brătianu și ziarul „Informația Zilei", va fi prilejul unui foarte dur atac împotriva bătrânului lider, printr-o scrisoare din 20 mai 1944 a lui Grigore Malciu, directorul ziarului, răspândită în lumea politică. O notă a Siguranței, din 23 mai, considera că scrisoarea este o continuare a campaniei împotriva Partidului Liberal brătienist: „Cercurile inițiate au afirmat că Gheorghe Tătărescu n-a fost străin de această campanie. Textul lui Malciu a fost scris în colaborare cu poetul Tudor Arghezi."[64] În scrisoarea-pamflet se întâlnesc expresii ca „bătrâni meșteșugari ai șantajului politic"; „distinșii profitori pe care îi prezidați"; „V-au depășit timpurile, domnule Brătianu, și pe dumneavoastră și întregul PNL". Președintele PNL era amenințat cu ziua socotelilor, când „opinia publică nu va mai putea fi mistificată,

https://biblioteca-digitala.ro

pentru că socotelile nu se vor face prin mijlocirea urnelor pe care prea îndelung le-ați măsluit. În ceasul acela veți fi nevoit să arătați cu ce-ați contribuit la apărarea instituțiilor democratice ale României. Și când veți încerca să prezintați scrisorelele semnate împreună cu domnul Maniu și care, cum bine știți, au luat de atâtea ori drumul coșului de hârtii, vă vom aminti, domnule Brătianu, că n-aveți autoritatea morală de a vă erija în apărător al democrației. [...] Astăzi, domnul Tătărescu este pus la zid de dumneavoastră și de domnul Iuliu Maniu. Dacă trebuie pus la zid, nu dumneavoastră aveți dreptul să o faceți". Scrisoarea se încheia cu un îndemn ferm: „Dați-vă la o parte! Nu vă puneți de-a curmezișul înnoirii! Lăsați drum liber celor tineri, cinstiți, vrednici și cari înțeleg prin patriotism altceva decât sursa de îmbogățire și de parvenire!"[65].

Tătărescu a avut o vară foarte agitată în 1944, cu foarte multe întâlniri cu diverși oameni politici, mai ales la Sinaia și București. Printre alții, informatorii Siguranței îi menționau pe Costel Tătăranu (caracterizat drept unul dintre apropiații lui I. G. Duca, iar „acum sufletul tineretului liberal"), Mihail Ralea, Titel Petrescu (cu care ar fi ajuns la o înțelegere privind exproprierea rurală până la limita de 50 hectare), Alexandru Neagu (fost ministru), Georgel Gheorghiu, Sergiu Dimitriu, Manolescu Strunga, Radu Portocală, Petre Topa, Grigore Duca, Andrei Costeanu, generalul Mihail (fost ministru și comandant al Diviziei de Gardă), Ghica Comănești, Martha Bibescu (care i s-ar fi alăturat), Constantin Hagea, Papacostea, Ghelmegeanu ș.a.[66]. Majoritatea erau nume de plan secund, fapt care nu îndreptățea pretențiile lui Tătărescu de a se baza pe ei pentru a ajunge la putere, deși printre vizitatorii săi erau și grupuri mari de tineri liberali. (În perioada 12–14 august, la Sinaia, avusese lungi convorbiri cu membrii grupului liberal „Păreri Libere", în fața cărora își exprimase convingerea că se va recurge la serviciile sale, deoarece ceilalți oameni politici nu vor avea curajul să-și asume răspunderea[67].) Deși întâlnirile de acest fel erau considerate secrete, de conspirativitate, Siguranța știa că tătărescienii din întreaga țară le cunoșteau[69].

https://biblioteca-digitala.ro

Veșnic respins de forțele mari politice, Gheorghe Tătărescu și-a continuat acțiunea în plan extern, unde dorea să se creadă că este liderul Opoziției române. Printr-un emisar special în iunie va comunica Guvernului Sovietic constituirea Coaliției Național Democrate, scopurile acesteia și planul de acțiune. (La Congresul din 1945 va afirma că a luat contact cu unii dintre marii conducători ai Armatei române de pe front, hotărând cu aceștia, „în cea mai mare taină, programul intrării în joc a armatei noastre". Cu excepția întâlnirii cu generalul Mihail, nici o sursă documentară nu menționează aceste contacte și aceste horărâri, afirmația publică fiind făcută, în mod evident, pentru a da o importanță mai mare decât o avusese în realitate acțiunea grupării Tătărescu.) Filiera folosită pentru relația cu URSS a fost aceea din 1943: Richard Franasovici, Eduard Beneș, Moscova. Și a funcționat. Beneș, prin Franasovici, îi răspundea la 28 iulie 1944, telegrafic, pe adresa Ministerului de Externe de la București, transmițând invitația Guvernului Sovietic de a veni la Moscova, împreună cu delegații Coaliției Național Democrate, pentru a discuta condițiile ieșirii României din război și ale armistițiului. Era o importanță disproporționată acordată de sovietici lui Tătărescu. Nu se poate crede că aceștia nu știau că forțele majore ale Opoziției române sunt grupate în Blocul Național Democrat, nu în Coaliția Național Democrată. La mijloc era, cu siguranță, dorința de a menține dezbinate forțele politice românești, dând speranțe de viitoare susținere mai multora. Telegrama transmisă prin Franasovici nu a ajuns la Tătărescu, fiind oprită de Mihai Antonescu: „Nenorocitul care conducea în acel moment Ministerul de Externe – spunea Tătărescu – luând probabil și adeziunea consilierilor săi care erau în directe legături cu dl. Iuliu Maniu, a crezut de bine să nu-mi comunice textul acestei telegrame." Considerându-se predestinat să salveze țara, Tătărescu eticheta faptul ca „o nouă crimă". Dacă ar fi primit telegrama, în trei zile delegații Coaliției Național Democrate ar fi putut străbate liniile românești și sovietice și în alte câteva zile ar fi ajuns la Moscova, încheind un armistițiu „în alte condiții"; „S-ar fi cruțat astfel României atâtea suferințe și atâtea pierderi". Nu se spune însă cu ce

https://biblioteca-digitala.ro

împuternicire, și în numele cui ar fi tratat Gheorghe Tătărescu. Abia la 18 august îi va parveni scrisoarea lămuritoare a telegramei menționate, datată 29 iulie trimisă de Franasovici. Era, însă, prea târziu pentru a mai ajunge la Moscova[69]. Tătărescu nu redă textual conținutul mesajului sovietic. Îl aflăm, însă, de la Grigore Niculescu Buzești. Molotov scria: „Dacă Coaliţiunea ar avea intenţiunea de a trimite în URSS reprezentanţi pentru a începe discuţiuni în numele ei şi cu privire la ieşirea României din război şi la ruperea alianţei cu Germania, Moscova nu ar refuza discuţiuni asupra acestei chestiuni cu zişii reprezentanţi"[70]. Așadar, Guvernul Sovietic nu arăta o preferință specială pentru Gheorghe Tătărescu, așa cum acesta pretindea.

*

Faptul că nu a fost acceptat în grupul celor care au avut într-adevăr un rol în răsturnarea regimului Antonescu și în schimbarea alianțelor nu l-a împiedicat pe Gheorghe Tătărescu să-și proclame rolul major în evenimentele din vara lui 1944: „Grație stăruințelor PCR și PSD, *conjugate cu acțiunea noastră* [subl. n.] s-a putut persevera în hotărârea luată pentru realizarea noii politici a țării și numai prin actul personal al M. S. Regelui, ajutat de consilierii săi militari, s-a putut crea evenimentul istoric din ziua de 23 august"[71]. Așadar, la un an după lovitura de stat, Tătărescu identifica, alături de Rege, doar trei forțe politice care o înfăptuiseră: PCR, PSD și gruparea sa. În primul document major pe care-l emisese după lovitura de stat, circulara din 1 septembrie 1944, scrisese, însă, altceva: „Ţara trebuie să știe că dacă nu ar fi fost inițiativa curajoasă și *exclusiv personală* [subl. n.] a M. S. Regelui, actul din 23 august nu ar fi fost posibil. Numai intervenția regală a pus capăt ezitărilor unora și temei de răspundere a altora. Numai hotărârea regală, luată cu conștiința tuturor riscurilor și tuturor primejdiilor, a dat curs nou istoriei și a deschis perspective de mântuire neamului"[72].

Analizat cu atenție, discursul lui Gheorghe Tătărescu din 1 iulie 1945 a primit imediat un răspuns documentat din partea

https://biblioteca-digitala.ro

unuia dintre protagoniștii evenimentelor politice românești din 1944 – Grigore Niculescu Buzești[73]. Versiunea lui Tătărescu privind actul de la 23 august 1944 era răsturnată. „Ați distribuit merite – spunea Buzești – în care v-ați rezervat partea cea mai importantă, și ați pronunțat condamnări, acestea din urmă în sarcina adversarilor domniei voastre politici. [...] Nu pot ratifica prin tăcere versiunea atât de îndepărtată de adevărul istoric ca cea prezentată de domnia voastră. De aceea, vă rog să luați act că fac cele mai formale rezerve asupra acestei versiuni și contest în modul cel mai categoric cele mai multe din afirmațiunile domniei voastre". Acuzat a fi implicat în tăinuirea mesajului președintelui Beneș către Tătărescu, Buzești se arată revoltat: „Care sunt în realitate faptele? Telegrama în chestiune, expediată din Berna în ziua de 29 iulie 1944, a sosit la București în ziua de 31 a aceleiași luni. Descifrarea ei a fost terminată în ziua de 1 august. [...] De îndată ce am cunoscut cuprinsul telegramei Legațiunei Berna, am considerat ca datoria mea să-l aduc la cunoștința factorilor mai importanți care colaborau la pregătirea ieșirii României din război. L-am comunicat astfel Majestății Sale Regelui, domnului general Sănătescu, domnului Iuliu Maniu și domnului Pătrășcanu. În acel moment, eu eram în serviciul comandat al Majestății Sale Regelui, care se întemeia, în pregătirea actului ce avea să urmeze, pe Blocul Național Democrat, compus din Partidul Național Țărănesc sub președinția domnului Iuliu Maniu, Partidul Național Liberal sub președinția domnului Dinu Brătianu, Partidul Social Democrat sub președinția domnului Titel Petrescu și Partidul Comunist reprezentat prin domnul Pătrășcanu. [...] Am comunicat cuprinsul acestei telegrame domnului Iuliu Maniu, pentru că mesajul cuprindea un apel la unitate națională și sugera aderarea sa la acțiunea domniei voastre. Am considerat, deci, că nu aveam dreptul de a lipsi pe domnul Maniu de un prilej de a-și reconsidera atitudinea față de domnia voastră. Domnul Maniu a răspuns că se menține la punctul său de vedere, conform căruia nu consideră nici posibilă și nici oportună o colaborare cu domnia voastră". Maniu considera Blocul Național Democrat ca fiind o bază politică suficientă pentru negocierile cu Aliații (pe care le începuse cu mult înainte), având și aproape unanimitatea

https://biblioteca-digitala.ro

opiniei publice; mai mult, credea că includerea lui Tătărescu în BND ar fi slăbit autoritatea acestuia, fostul prim ministru fiind răspunzător pentru dezastrul țării, imputându-i-se: deteriorarea relațiilor cu URSS, prin înlăturarea din Guvern, în 1936, a lui Nicolae Titulescu, tocmai în momentul decisiv pentru încheierea unui pact de asistență mutuală româno-sovietic; contribuția la instaurarea Dictaturii Regale; denunțarea garanțiilor franco-britanice; schimbarea politicii externe a României spre Germania, prin declarația din 26 mai 1940; solidaritatea cu regimul Antonescu. Grigore Niculescu Buzești arătase telegrama și lui Lucrețiu Pătrășcanu, pentru că din ea reieșea existența unei alianțe între comuniști și tătărescieni: „Domnul Pătrășcanu practica o concepție mai utilitaristă decât domnul Maniu. Domnia sa mi-a declarat că într-adevăr Partidul Comunist ar fi dispus să treacă peste gravele răspunderi ce v-ați asumat în timpul guvernărilor domniei voastre, dacă în acel moment ați putea aduce o contribuție concretă pentru ieșirea României din război. Domnul Pătrășcanu constata, însă, că nu aduceați nici o astfel de contribuție. Astfel, domnul Pătrășcanu mi-a dezmințit din nou că Partidul Comunist ar fi semnat un acord de colaborare politică cu domnia voastră. Este adevărat – a adăugat domnul Pătrășcanu – că eu continuu negocieri cu domnul Tătărescu, lăsându-l să spere că Partidul Comunist ar putea încheia un acord politic cu domnia sa. O fac, însă, din motive pur tactice. Știu relațiunile strânse ce există între domnul Tătărescu și Mihai Antonescu și îmi convine ca acesta din urmă să creadă că mă controlează prin domnul Tătărescu. Niciodată însă nu voi semna un acord cu domnul Tătărescu". Așadar, nici Pătrășcanu nu a luat în considerație mesajul trimes de Richard Frasanovici din Elveția. Ca urmare, Buzești nu a considerat necesar să prezinte, din proprie inițiativă, telegrama și lui Tătărescu, deși acestuia îi era destinată. Însă, Mihai Antonescu l-a însărcinat pe secretarul general al Ministerului de Externe, Davidescu, să-i dea telegrama destinatarului; pentru aducerea ordinului la îndeplinire, Davidescu i-a dat documentul lui Buzești, care, negăsindu-l pe Tătărescu și nici pe fiica lui, i-l va încredința lui Radu Grigorescu, nepot și secretar al fostului prim ministru. Prin urmare, acuzația lansată de Tătărescu, la 1 iulie

https://biblioteca-digitala.ro

1945, era gratuită în ceea ce-l privea pe Grigore Niculescu Buzești. Acesta din urmă demonta, în continuare, și pretenția acuzatorului său că ar fi putut încheia un armistițiu cu URSS în condiții mai bune pentru România și, mai mult, demonstra că demersurile sale se reflectaseră negativ asupra țării: Blocul Național Democrat, cu asentimentul Regelui, luase inițiativa trimiterii generalului Aldea la Comandamentul Sovietic, cerând, pentru aceasta, agrementul Guvernului Sovietic prin ministrul URSS la Stockholm, Kallontay. La 12 august, Kallontay răspunde Bucureștiului: „Guvernul Sovietic dorește, înainte de a se putea rosti asupra misiunii generalului Aldea, să aibă câteva preciziuni complimentare despre cei pe care domnia sa îi reprezintă, adică asupra însemnătății Frontului Național Democratic. 1) Care este exact rolul și importanța politică a domnului Tătărescu în sânul Partidului Liberal? De asemenea, care sunt legăturile sale cu Regele? 2) Dacă există una sau mai multe personalități de mare influență care să aibă să spună un cuvânt hotărât în asociația Frontului? 3) Dacă și care mai sunt partidele politice în afara Frontului?". De la București, răspunsul a plecat la 14 august. Cum, foarte curând a început ofensiva rusă în Moldova, agrementul de la Moscova nu a mai venit, misiunea generalului Aldea rămânând la stadiul de proiect. Buzești considera că amânarea unei înțelegeri româno-ruse, în urma lămuririlor cerute de URSS, se datora „confuziei creată la Moscova" de mesajul lui Tătărescu, care pretindea a avea în spate o largă coaliție. În finalul scrisorii sale, Grigore Niculescu-Buzești îl acuza pe Gheorghe Tătărescu de politicianism: „După ce ați bătut la toate ușile și ați fost refuzat pretutindeni, ați făcut încercări dezesperate de a vă agăța de aceste negocieri pentru a putea revendica astfel o parte de merit în marele act ce se pregătea. Acesta este motivul pentru care ați informat pe președintele Beneș că ați încheiat o coaliție cu partidele Social Democrat și Comunist. Trebuie, însă, să admiteți că această manevră a contribuit la împiedicarea misiunii generalului Aldea la Moscova și că, prin acest fapt, ați adus primejdii intereselor naționale. În cazul domniei voastre nu este vorba – o recunosc – de o crimă cu premeditare, ci numai de o crimă prin imprudență". La rândul său, supărat pentru

https://biblioteca-digitala.ro

acuzele pe care i le aducea Gheorghe Tătărescu, la 5 iulie 1945, Iuliu Maniu a dat și el, în fața unor ziariști străini, unele lămuriri asupra evenimentelor care au premers lovitura de stat de la 23 august 1944. Afirmațiile lui Tătărescu erau considerate „cu totul neavenite și trăgând din ele concluziuni absolut false"; acesta debitase „o serie de neadevăruri care ar putea să inducă în eroare lumea de bună credință", de aceea trebuia să i se răspundă. Maniu nu a împiedicat Consiliul de Coroană inițiat de Tătărescu pentru scoaterea României din război; nu a amânat lovitura de stat; nu el a determinat reținerea telegramei trimisă lui Tătărescu din Elveția; „Acțiunea domnului Tătărescu prezenta pentru mine prea mică importanță și prea puține garanții de seriozitate, ca să mă ocup de asemenea chestiuni, străine de altfel și de interesele și de obiceiurile mele. [...] Totuși domnul Tătărescu spune adevărul atunci când afirmă că am refuzat să colaborez cu domnia sa și că am respins ofertele domniei sale de a pleca împreună la Moscova"; respinsese, prin trei scrisori succesive, și „Uniunea Sacră". Liderul țărănist considera că acțiunea lui Tătărescu mai mult a încurcat pe aceea a Opoziției; din moment ce se încheiase un preliminariu de armistițiu, la 13 aprilie 1944, de către Barbu Știrbey la Cairo, „propunerea domnului Gheorghe Tătărescu de a se iniția, în luna mai 1944, o acțiune pentru încheierea unui armistițiu, a fost cu totul inutilă și tardivă și nu putea să aibă decât un caracter comic". Tătărescu „nu și-a găsit nici colaboratori, nici patroni, cu toate că i-a solicitat. Refuzul pe care l-a întâmpinat era firesc, dat fiind trecutul și defectele domniei sale, din care e suficient să menționăm cunoscuta-i lipsă de consecvență. Pentru același motiv, am refuzat să colaborez cu domnul Tătărescu, atât în Opoziție, cât și la Guvern"[74].

*

Așadar, 23 august 1944 găsește gruparea liberală tătăresciană neluată în seamă de PNL (Brătianu) și de PNȚ; PCR și PSD o considerau doar ca o rezervă pentru mai târziu. Pe de altă parte, nici autoritățile antonesciene nu au dat prea mare importanță zbaterilor tătăresciene de a ieși în față, deși le cunoșteau foarte

https://biblioteca-digitala.ro

bine; pentru regimul Antonescu, Gheorghe Tătărescu nu reprezenta o primejdie decât dacă ar fi fost acceptat ca aliat de către liderii PNL și PNȚ; cum, însă, aceștia s-au manifestat în mod constant ostili fostului prim ministru, Siguranța s-a mulțumit să înregistreze acțiunile acestuia, fără a lua măsuri de blocare a lor. De altfel, regimul „dictatorial" antonescian nu a luat măsuri coercitive nici față de adversarii cei mari – Iuliu Maniu și Dinu Brătianu – deși cunoștea, în mare parte, acțiunile lor interne și externe, vizând preluarea Puterii. Poziția de expectativă a organelor Statului nu l-a împiedicat pe Gheorghe Tătărescu, într-un discurs aniversar din 15 august 1947, să-și aducă aminte că: „Sub dictatura antonesciană, înfruntând amenințările și primejdiile – personal am beneficiat de 20 zile de arestare și de două tentative de asasinat"[75]. Cum nici un document de arhivă nu menționează „arestul" în timpul regimului Ion Antonescu și nici „tentativele de asasinat" din partea lui Ion Antonescu și, mai mult, de această prigoană la care ar fi fost supus Tătărescu de regimul mareșalului nu-și amintise cel în cauză niciodată până în august 1947 – presupunerea că ne aflăm în fața unei invenții este normală. Având în vedere și salvarea de la moarte a lui Tătărescu datorită unei intervenții personale a lui Ion Antonescu, pe 27 noiembrie 1940, când fusese arestat de legionari, acuzele târzii la adresa salvatorului său sunt de condamnat.

Note

1. Vezi discuția despre rolul lui Carol al II-lea în slăbirea unității PNL după 1930, în capitolul V (autor Dumitru Șandru) al volumului *Istoria PNL*, coordonator Șerban Rădulescu Zoner. Editura All, București, 2000.
2. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru Istorie*. Editura Enciclopedică, București, 1996.
3. Idem, p. XXXV.
4. Apud Ioan Scurtu, *Criza dinastică din România*, p. 269; episod folcloric relatat și de Dumitru Șandru în *Istoria PNL*, *op. cit.*, p. 236.

https://biblioteca-digitala.ro

5. C. Hamangiu, *Codul general al României*, București, 1938, vol. XXVI, partea I, p. 374.
6. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, vol. II, partea a II-a, p. 820–821.
7. Idem, p. 822.
8. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 60.
8bis. Idem, dosar 10624, vol. VI, f. 1.
9. Idem, f. 6.
10. Idem, f. 5; schimb de scrisori publicat de P. Țurlea, „M. I." 10/2000.
11. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 31–32 și dosar 1914, f. 15.
12. Nicolae Șerban Tanașoca, *Cuvânt înainte*, la vol. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie, op. cit.*, p. LI.
13. Horia Sima, *Antologie legionară*, opera publicată (1950–1992), Miami Beach, Florida, USA, 1994, vol. V, p. 203; relatarea este făcută în *Cazul Iorga-Madgearu*, declarațiile lui Horia Sima din 1961.
14. Idem, p. 222–223.
15. Idem, p. 234.
16. Arh. SRI, fond D, dosar 11382, vol. III, f. 211–212.
17. Nicolae Șerban Tanașoca, *op. cit.*, p. LIII.
18. „Drapelul" din 3 iulie 1945.
19. Gheorghe Tătărescu, *op. cit.*, pp. 268–274.
20. Idem, p. 242–267. Scrisoarea lui Iuliu Maniu, din 10 aprilie 1943, publicată în vol. *Istoria Partidului Național Țărănesc*. Documente (1926–1947), alcătuit de Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Alexandru Cebuc, Editura ARC 2000, București, 1994, pp. 208–213.
21. Nu am găsit nici un indiciu al traducerii în practică a acestei intenții.
22. Notă a SSI în Arh. SRI, fond Penal, dosar 40001, vol. VL, f. 131; apud Gheorghe Onișoru, *Lupta pentru păstrarea instituțiilor democrate și împotriva totalitarismului comunist*, în vol. *Istoria PNL*, p. 255.
23. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 32.
24. „Drapelul" din 17 august 1947.
25. Ibidem.
26. Arh. SRI, fond D, dosar 4036, f. 14.
27. Idem, dosar 1914, f. 15. Gheorghe Tătărescu menționează că Iuliu Maniu și-a luat trei zile de gândire înainte de a da răspunsul – „Drapelul" din 3 iulie 1945.
28. Arh. SRI, fond D, dosar 4036, f. 15.

https://biblioteca-digitala.ro

29. Idem, dosar 1934, f. 5–6 – informație „sigură", se menționa pe document.
30. Idem, f. 7–8 – mențiunea „verificate".
31. Idem, dosar 2026, f. 32.
32. Idem, dosar 1945, f. 2.
33. Idem, f. 3 – menținea „sigură".
34. Idem, f. 8–19.
35. Idem, f. 21. Amestecul lui von Killinger în viața politică internă a României – cu dorința de a consolida partidele favorabile Germaniei – era semnalat în mai multe rânduri. La 27 iulie 1944, inspectoratul Regional de Poliție Ploiești semnala întrevederile lui von Killinger, la Săftica, cu unii dintre foștii demnitari ai regimului legionar și alți fruntași politici de dreapta. Ambasadorul german, „văzându-și micșorată influența sa asupra Guvernului român [...] caută să pregătească, în surdină, un guvern tampon, format din elemente legionare, care să fie loial Germaniei naziste". – Idem, dosar 8158, vol. I, f. 223.
36. Idem, dosar 1945, f. 21.
37. Idem, f. 36.
38. Idem, f. 22. Informația că Iuliu Maniu i-ar fi prezentat lui Ion Antonescu o soluție de înlăturare a sa din fruntea Statului – informație care, venită din surse ale Siguranței, este credibilă –, cel vizat acceptând să o asculte și analizeze, fără nici o repercusiune punitivă asupra celui care făcuse propunerea, se adaugă la multele dovezi păstrate în arhive privind patriotismul deplin al lui Antonescu; era, așadar, receptiv la orice soluții, chiar dacă-l afectau ca persoană, dacă acestea ar fi avut efect pozitiv asupra țării. Cunoscând și acest document, îndoială arătată de unii istorici asupra sincerității propunerii făcute de Ion Antonescu lui Iuliu Maniu, în vara lui 1944, ca acesta să preia Guvernul, dacă este încredințat că poate scoate România din război în mod acceptabil, nu-și mai are nici un rost.
39. Idem, f. 41.
40. Idem, f. 40.
41. Idem, f. 43.
42. Idem, f. 42.
43. Idem, dosar 1934, f. 13–14. Unele informații erau transmise lui Gheorghe Tătărescu chiar prin Mihai Antonescu. – Idem, dosar 2026, f. 32.
44. *Beneș și Opoziția română (1941–1944)*, în „Magazin Istoric", 3(396) din 2000, pp. 5–8. Nicolae Șerban Tanașoca, *op. cit.*, p. LIII,

https://biblioteca-digitala.ro

menționează contactul cu diplomatul ceh Jaroslav Kopecky în luna mai 1943; a urmat „un memoriu elaborat în comun, la Geneva, de Richard Franasovici, din împuternicirea lui Gheorghe Tătărescu și cu Grigore Gafencu, cu înștiințarea lui Iuliu Maniu". Având în vedere refuzul oricărei colaborări din partea lui Iuliu Maniu cu Gheorghe Tătărescu, în tot anul 1943 și la începutul lui 1944, chiar ostilitatea față de acesta, inclusiv în scris, ideea unui memoriu în numele celor doi, cu știința acestora, este neplauzibilă.

45. „Drapelul" din 3 iulie 1945. Arh. SRI, fond D, dosar 1914, f. 15 – unde doar se menționează scrisoarea. Gheorghe Tătărescu și-a făcut – așa cum unii oameni obișnuiau în epoca – o copie, pe care a citit-o în Congresul PNL; exactitatea citării nu poate fi verificată, deoarece în momentul arestării fostului prim-ministru de către Securitate, arhiva și biblioteca au fost arse de autorități în curtea casei din strada Polonă – informație de la Nicolae Șerban Tanașoca, *op. cit.*, p. LXI.
46. „Drapelul" din 3 iulie 1945.
47. Arh. SRI, fond D, dosar 1945, f. 59.
48. Paul al României, *Carol al II-lea rege al României*, Editura Holding Reporta, București, 1991, p. 237.
49. Vezi pe larg articolul lui Mircea Tomșa, *A vrut Stalin să-l restaureze pe Carol al II-lea?*, în „Dosarele Istoriei", V, 5(45) din 2000, p. 63–64.
50. „Drapelul" din 3 iulie 1945. Planul prezentat de Gheorghe Tătărescu și în Circulara către organizațiile județene ale PNL din 1 septembrie 1944. – Arh. SRI, fond D, dosar 4036, f. 16.
51. Idem, dosar 1914, f. 16.
52. Idem, dosar 1945, f. 59.
53. În vol. Gheorghe Tătărescu, *op. cit.*, pp. 275–281; vezi și Arh. SRI, fond D, dosar 4036, f. 17.
54. „Drapelul" din 3 iulie 1945.
55. Arh. SRI, fond D, dosar 1945, f. 64.
56. Idem, f. 68.
57. Idem, dosar 1934, f. 126–127. O notă a Siguranței, din 9 iunie 1944, indica și un posibil rol al lui Mihai Antonescu în acțiunea politică a lui Gheorghe Tătărescu din mai acel an: la mijlocul lunii mai, în timpul unei întrevederi, M. A. i-ar fi spus lui Gh. T. că nu mai poate funcționa, în acel moment, în România un guvern personal, „din cauza timpului care e precipită [...]; este necesară o regrupare de forțe politice, din diferite partide, care să dea concurs actualului Guvern până la încheierea păcii". Era o sugestie clară și,

https://biblioteca-digitala.ro

în nota Siguranței se considera că aceasta ar fi fost cauza inițiativei lui Tătărescu de a trata cu oameni politici foarte diverși. După 26 mai, dată anunțată de Tătărescu drept moment al constituirii Coaliției Național Democrate, acesta a revenit în București, pe 30 mai, continuând discuțiile și cu alți oameni politici, „în vederea colaborării cu actualul Guvern". – Idem, dosar 1945, f. 73–74.

58. Idem, dosar 8158, vol. I, f. 174.
59. Idem, f. 119.
60. Idem, f. 174.
61. Idem, f. 163. O notă a SIC, Grupa a III-a, din 18 iulie 1944, privind formarea BND, menționa: „Este util de remarcat că, durata prea lungă a tratativelor a fost bazată pe faptul că dl. Iuliu Maniu a refuzat a recunoaște în persoana d-lui Tătărescu și Ralea, drept reprezentanți ai vreunei grupări politice, considerându-i drept persoane particulare, cari nu reprezintă opinia poporului în nici o măsură. Deci, d-sa (dl. Maniu), bazat pe aceste principii a refuzat a sta de vorbă cu ei în sensul tratativelor". – Idem, f. 180. La 29 iulie 1944, Inspectoratul Regional de Poliție Ploiești, înregistrând un curent de opinie publică, menționa: „Se fac aprecieri defavorabile la adresa d-lor Tătărescu și Ralea, pentru lipsă de patriotism de care dau dovadă în aceste împrejurări grele pentru țară, fiind stăpâniți de ambițiuni de a fi șefi de partid, în loc să se încadreze în partidele politice de sub conducerea d-lor Maniu și Brătianu și să ducă o acțiune comună, în interesul țării." Pe marginea documentului, un lucrător al Siguranței scrisese: „Dacă vin, sunt primiți?". – Idem, f. 243.
62. Idem, f. 125–127. Documentele Siguranței din vara lui 1944 susțin, indirect, teza lui Lucrețiu Pătrășcanu, conform căruia nu se ajunsese la o alianță reală cu PCR în luna mai, ci doar la o apropiere. Documentele Siguranței nu menționau Coaliția Național Democrată ca înființată – cu o singură excepție, și aceea cu unele formule greșite – iar întâlnirile lui Tătărescu cu diverșii oameni politici dădeau impresia unei anumite incoerențe, a unor căutări care nu ajung la o finalitate; chiar o zbatere haotică.
63. „Drapelul" din 3 iulie 1945.
64. Arh. SRI, fond D, dosar 1934, f. 51. Nota mai menționa faptul că ziarul „Informația Zilei" fusese suprimat „după ce a publicat cunoscutul articol împotriva ministrului german la București" (pamfletul lui Tudor Arghezi).
65. Idem, f. 27–33.

https://biblioteca-digitala.ro

66. Idem, dosar 1945, f. 73, 85, 96, 98, 99, 100; dosar 1858, vol. I, f. 121, 125. Într-o notă informativă a DGP, din 13 iulie 1944, se dădea ca sigură întâlnirea dintre Lucreţiu Pătrăşcanu şi Gheorghe Tătărescu, pentru a discuta propunerea sugerată de URSS. Se menţiona că cei doi au început să lucreze la un program politic cu trei categorii de reforme: economice, politice, sociale; „În general, proiectul e întocmit şi formulat, [...] asemănător principiilor aplicate de regimul comunist din Uniunea Sovietică". – Idem, dosar 8158, vol. I, f. 214.
67. Idem, f. 100.
68. Ide, f. 76, 84, 85, 94.
69. „Drapelul" din 3 iulie 1945. Scrisoarea lui Richard Franasovici era datată 29 iulie 1944 şi îndemna la o înţelegere cu Moscova: „Situaţia noastră geografică şi ascendentul ruşilor ne obligă să facem faţă de ei o politică loială, altfel vom fi striviţi. Nu trebuie iarăşi să pierdem timpul, să tergiversăm, căci vom păţi ca polonezii care, deşi tare sprijiniţi de anglo-saxoni ca aliaţi ai lor, au văzut, din cauza ezitării lor de a lua contact direct cu Rusia, instalat pe teritoriul lor un Comitet de eliberare naţională, emanaţiune a comuniştilor polonezi de la Moscova. Asta ne aşteaptă şi pe noi dacă nu vom profita de această invitaţiune de ultimă oră a lui Molotov. Eu cred că e încă un ultim moment când ruşii vor aranja prin bună înţelegere conflictul dintre noi. Scăpând această ocazie şi începând ofensiva, vor pretinde capitularea fără condiţiuni, ceea ce implică, fără îndoială, sacrificii mult mai mari decât acelea ce ni s-ar pretinde acum la Moscova." – Apud Gheorghe Onişoru, în *Istoria PNL, op. cit.*, p. 259.
70. Arh. SRI, fond D, dosar 1934, f. 132.
71. „Drapelul" din 3 iulie 1945.
72. Arh. SRI, fond D, dosar 4036, f. 18–19.
73. Idem, dosar 1934, f. 123–135. Scrisoarea lui Niculescu Buzeşti va fi transmisă de acesta şi diplomaţilor occidentali la Bucureşti; la ea face referire, cu citate, Rudolf E. Schoenfeld, în raportul său către Departamentul de Stat al SUA, din 17 noiembrie 1947 – vezi *România. Viaţa politică în documente. 1947,* coordonator Ioan Scurtu, Bucureşti, 1994, p. 273.
74. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 758, f. 1–4; Arh. SRI, fond D, dosar 9806, vol. 3, f. 93.
75. „Drapelul" din 17 august 1947.

https://biblioteca-digitala.ro

Capitolul II

Prima importantă ieșire la rampă a lui Gheorghe Tătărescu, după lovitura de stat din 23 august 1944, s-a produs la 1 septembrie 1944, printr-o scrisoare circulară trimisă de acesta organizațiilor liberale, circulară pe care o semna „în numele Partidului Național Liberal" – ca o afirmare a credinței că are dreptul să vorbească în numele partidului, dar și ca o declarație de război adresată celor ce-i negau acest drept[1].

Ca de obicei, în cazul documentelor elaborate de Tătărescu, expunerea era și logică și convingătoare. Normalizarea vieții politice românești, în urma actului de la 23 august 1944 – scria fostul prim-ministru – impunea și PNL „noi răspunderi" și „noi activități"; de aceea, se consideră chemat a da naționali-liberalilor „câteva lămuriri privind trecutul și câteva îndrumări privind viitorul". Aceste formulări, în lumina a ceea ce se știa că s-a întâmplat în conducerea partidului începând din 1938, ar putea apare ca pretențioase. Era Tătărescu îndreptățit să dea lămuriri privind trecutul și, mai ales, îndrumări privind viitorul? Indiscutabil, Dinu Brătianu, președintele partidului, nu-i recunoștea asemenea drepturi. Formal, însă, conducerea partidului nu-l exclusese și nici nu-i luase funcția de secretar general, pentru un asemenea gest trebuind respectate niște prevederi stricte ale Statutului PNL. Așadar, avea acest drept, conform Statutului. De asemenea, avea îndreptățirea de a face o analiză a situației politice și de a indica acțiuni concordante cu aceasta și în virtutea faptului că, în acel moment, era, dintre liberalii în viață, acela cu cea mai mare experiență în conducerea țării, singurul fost prim-ministru dintre liberali (experiența de

https://biblioteca-digitala.ro

patru zile în acest post a doctorului Constantin Angelescu – 29 decembrie 1933 – 3 ianuarie 1934 – neputând fi luată în seamă).

La capitolul „lămuriri privind trecutul", reda sobru o parte a acțiunilor politice prealabile lui 23 august, fără a face incriminări la adresa celor care-l respinseseră constant; se evidenția doar dorința de a-și sublinia activitatea, impunând concluzia că aceasta a fost pozitivă, perseverentă și cu o anumită influență în grăbirea drumului spre lovitura de stat. Spre deosebire de Lucrețiu Pătrășcanu (vezi răspunsul dat de acesta lui Grigore Niculescu Buzești), Tătărescu se arăta ferm convins că la 26 mai 1944 încheiase o adevărată alianță cu PCR, PSD, PSMT (Ralea), PND (dr. Topa) ș.a. și reda chiar artiolele procesului-verbal care consemnase evenimentul. Asta nu înseamnă că Pătrășcanu l-ar fi mințit pe Buzești; chiar dacă au acceptat îndeplinirea tuturor formalităților solicitate de Tătărescu în mai, în mod normal pentru comuniști ceea ce se făcea atunci nu era esențial pentru etapa imediat următoare; esențială era alianța cu marile forțe de opoziție iar acestea erau cele reprezentate de Iuliu Maniu și Dinu Brătianu. Voind să elimine ideea că cei doi principali aliați ai săi din mai, comuniștii și social-democrații, nu l-ar fi luat prea în serios, autorul scrisorii-circulare din 1 septembrie 1944 ținea să precizeze că „Lucrețiu Pătrășcanu și Constantin Titel Petrescu au continuat, *cu știința membrilor coaliției* [subl. n.], discuțiile începute cu domnii Iuliu Maniu și Dinu Brătianu". Evita, însă, să spună dacă ceilalți membri ai Coaliției fuseseră întrebați dacă sunt de acord cu această abordare separată a PNȚ și PNL sau doar li se adusese la cunoștință faptul, fără ca ei să aibă dreptul de a-și exprima o eventuală părere contrară. Corelând toate informațiile, a doua situație este aceea plauzibilă, în caz contrar însuși Tătărescu nu ar fi lăsat să planeze ambiguitatea. Concluzia scrisorii-circulare era fermă: „Ne-am făcut, deci, întreaga datorie". Cu toate că nu-i încrimina pe marii săi adversari, Tătărescu nu închidea discuția la acest capitol, ci, din contră, o anunța ca posibilă: planul pe care el îl făcuse era bun, numai că materializarea lui a întârziat și „*Nu aici* [subl. n.] voi lua în cercetare cauzele acestei întârzieri, care a creat țării o situație foarte gravă". Așadar, nu era momentul, dar el putea să vină în funcție și de felul în care-l vor trata Iuliu Maniu și Dinu Brătianu.

https://biblioteca-digitala.ro

Răzbătea, prin urmare, dacă nu o amenințare, cel puțin o punere în temă. Și, în sfârșit, o altă declarație fermă: „Țara trebuie să știe că dacă nu ar fi fost inițiativa curajoasă și exclusiv personală a Majestății Sale Regelui, actul de la 23 august nu ar fi fost posibil. Numai intervenția regală a pus capăt *ezitările unora și temerii de răspundere a altora* [subl. n.]". Din expunerea de până atunci nu se putea trage concluzia că Tătărescu ar fi fost unul dintre cei care au ezitat sau dintre cei care s-au temut; rezultă că trimiterea se făcea, cu transparență, spre Maniu și Brătianu. Gheorghe Tătărescu, foarte abil politician, își pregătea terenul pentru viitoarele relații politice cu cei doi, neîncriminându-i deschis deocamdată, dar anunțându-i că o poate face, bineînțeles în funcție de atitudinea lor viitoare față de el. Și, cum, atitudinea acestora – în loc să se modeleze pe interesul forțelor democrate românești, lăsând la o parte orgoliile, rigiditățile, resentimentele, în vederea formării unui bloc unitar care să impună comuniștilor și sovieticilor, fapt care s-ar fi reflectat pozitiv asupra României – a devenit din ce în ce mai ostilă lui Tătărescu, ajungând a fi o adevărată fixație, culminând prin încercarea de a-l trimite la pușcărie, acesta își va traduce în practică amenințările cu dezvăluiri și precizări de vinovății.

Partea cea mai interesantă a documentului din 1 septembrie 1944 este aceea în care se menționau acțiunile pe care PNL trebuia să le întreprindă în viitor: susținerea tuturor inițiativelor Regelui și ale Guvernului pentru apărarea țării, într-o deplină „unire și solidaritate"; trebuie vegheat, apoi, asupra „desfășurării evenimentelor interne", pentru a se contracara previzibilul climat prielnic „dezordinii și tulburării" din perioada următoare; contracararea „campaniilor de ură" a „luptelor fraticide"; reluarea contractului național-liberalilor cu masele; reoganizarea partidului.

*

Aflat în afara forțelor politice cu un anume rol în lovitura de stat de la 23 august 1944, chiar dacă el combătea această teză, Gheorghe Tătărescu nu și-a putut atinge țelul după înlăturarea

https://biblioteca-digitala.ro

lui Ion Antonescu – reinstalarea în postul de prim ministru. Nici măcar aceia cu care insistase atât să se alieze, comuniștii și social-democrații, nu-l avuseseră în vedere în nici un moment. Stenograma ședinței conducerii BND din 29 septembrie 1944[2] – cu participarea lui Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Constantin Pârvulescu, Gheorghiu-Dej, Lucrețiu Pătrășcanu, Titel Petrescu – clarifică felul cum s-a ajuns la Guvernul Sănătescu: „*Pârvulescu*: [...] Ce stabilisem noi înainte de 23 august? Stabilisem că dl. Maniu o să-și ia răspunderea Președinției, iar cele patru partide să-și împartă ministerele pe bază de paritate. Aceasta a fost înțelegerea în ziua loviturii de stat. Și, ce se întâmplă? Se anunță la radio un guvern de militari, unii dintre ei chiar criminali de război, după ce noi vrem să fim în bune relații cu Uniunea Sovietică. Cum se împacă ce am hotărât noi, cu ce s-a făcut în spatele nostru? [...] Atunci dv. (Iuliu Maniu) nu erați în Capitală. [...] D-le Maniu, noi suntem leali. Noi de la începutul războiului am pus în discuție platforma noastră și am cerut concentrarea forțelor democratice într-un front antihitlerist. *Maniu*: Antihitlerist cu Tătărescu? *Pârvulescu*: Noi nu luăm apărarea nici a lui Tătărescu, nici a nimănui... *Maniu:* În politică problemele se pun prin oameni și sunt reprezentate de oameni. Problemele se judecă prin prisma oamenilor care le pun". Așadar, soluția hotărâtă de BND a fost aceea a unui guvern civil condus de Maniu. Siguranța, într-o notă din 22 august 1944, consemna și existența unei alte propuneri de prim ministru: Mitropolitul Ardealului și Banatului, Nicolae Bălan. Fusese propus în cadrul unor întruniri în orașele mari ale Transilvaniei, indicându-se mai multe motive: Mitropolitul întrunea toate calitățile cerute – suprafață politică, prestigiu, moralitate, un mare renume în străinătate, om drept și democrat; „Cu o astfel de personalitate, România își va recâștiga simpatiile pierdute [...] Ardelenii mai afirmă că, sub înțeleapta conducere a susnumitului se va retroceda României Ardealul cedat prin arbitrajul de la Viena". Urma ca propunerea să fie înaintată Regelui[3]. Fuseseră, prin urmare, în august 1944, două propuneri însă Regele alesese o a treia, un militar. Nu a fost chiar o surpriză. Într-un raport al Siguranței, din 7 august 1944, se scria:

https://biblioteca-digitala.ro

„Circulă zvonul că dl. general Sănătescu, aghiotantul Majestății Sale, va fi însărcinat cu formarea unui guvern de generali, ce ar avea misiunea încheierii unui armistițiu cu Puterile Aliate"[3bis].

Faptul că Tătărescu, imediat după lovitura de stat, a încercat să-și sublinieze meritele în ochii opiniei publice și să-și creeze pe baza acestor merite un viitor politic, nu-l individualizează; toate partidele politice au făcut la fel, diferind doar exagerările. Tot la unison, au condamnat și regimul antonescian; s-au înșelat, însă – majoritatea populației nu era de acord cu această condamnare: „Este de semnalat – scria Siguranța la 16 septembrie 1944 – că în întreaga opinie publică nu se semnalează, față de conducătorii vechiului regim, și în special față de domnul Mareșal Antonescu, o atmosferă de ură"[4]. Odată trecut momentul loviturii de stat, concurența dintre partidele politice s-a transformat foarte rapid într-o adevărată luptă pentru putere. La inițiativa comuniștilor s-a rupt Blocul Național Democrat; tot aceștia au ridicat în sfera de conducere a statului formațiunile paravan pe care le înființaseră: Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, MADOSZ (transformat ulterior în UPM – Uniunea Populară Maghiară), Apărarea Patriotică ș.a. De asemenea, PCR a încurajat dizidențele din rândul partidelor istorice: Tătărescu, Ralea, Ghelmegeanu, Alexandrescu; s-a încercat să fie adus pe această linie și dr. N. Lupu, însă s-a reușit abia la începutul lui 1946. Acesta este contextul în care promisiunile destul de vagi făcute lui Gheorghe Tătărescu în mai 1944 încep să se transforme în legături tot mai ferme. La rândul său, Tătărescu a știut să exploateze dorința PCR de a-l avea alături pentru uzul străinătății, ca reprezentant al burgheziei.

După ce „Viitorul", oficios brătienist al liberalilor aflat sub direcția lui Mihail Fărcășanu, din 28 august 1944, publică *Apelul* către țară al PNL, la 6 septembrie va transmite și Dinu Brătianu o circulară șefilor organizațiilor liberale județene, pentru reorganizarea activității acestora[5]. Acționând în paralel asupra membrilor de partid, Brătianu și Tătărescu arătau că nici în noile condiții nu se puteau împăca, punându-i pe aceia cărora li se adresau într-o adevărată dilemă: ce să urmeze, circulara

https://biblioteca-digitala.ro

secretarului general al partidului din 1 septembrie sau pe aceea a preşedintelui partidului din 6 septembrie? Amândoi aveau dreptul să le ceară ascultare. La mijloc nu era numai rivalitatea pentru conducerea partidului. Cu toate că nu se recunoştea de către cei doi lideri, existau în practică două grupări naţional liberale, cu deosebiri importante privind vârsta majorităţii celor care conduceau, privind interesele economice ale membrilor, privind raporturile cu celelalte forţe politice şi concepţia asupra viitorului imediat al ţării. Toate aceste lucruri erau foarte vizibile. De aceea, în prima înregistrare, de după trecerea în legalitate, a partidelor politice, făcută într-un document al Corpului Detectivilor, care răspundea unei cereri a conducerii Siguranţei, la 20 septembrie 1944, între cele 12 partide ştiute atunci, erau consemnate şi două liberale: PNL condus de Dinu Brătianu şi PNL (dizident) condus de Gheorghe Tătărescu[6].

Tătărescu avea de înfruntat şi pe Maniu, cel mai vehement adversar al său, care-i amintea mereu de faptul că susţinuse Dictatura Regală şi regimul antonescian. La începutul la septembrie 1944, liderul ţărănist, într-un interviu acordat Agenţiei „Britanova", afirmase că Guvernul Tătărescu, constituit de Regele Carol al II-lea, hotărâse ca politica externă a României să meargă alături de germani încheind, în acest sens, un proces verbal în prezenţa ministrului plenipotenţiar Fabricius. Vizibil afectat de învinuirile ce i se aduceau, Tătărescu a reacţionat imediat, la 9 septembrie trimiţând o scrisoare de răspuns Agenţiei: „Nu înţeleg, în acest ceas al atâtor primejdii, să încep o polemică, dar nu înţeleg să las altora privilegiul de a beneficia de spiritul nostru de înţelegere şi de a face în linişte afirmaţiuni fantastice sau eronate. [...] Este probabil că dl. Iuliu Maniu nu a avut încă timpul necesar să se informeze asupra evenimentelor din ultimul timp a politicei noastre. În ziua când o va face se va convinge că în timpul celor două guvernări ce am prezidat [...] România a practicat fără nici o abatere, o politică de fidelitate faţă de aliaţii şi prietenii noştri"[7]. Mircea Cancicov afirma că Maniu îi declarase că Tătărescu ar trebui arestat, pentru susţinerea lui Carol al II-lea; cel vizat constata că liderul ţărănist „este înclinat de multă

https://biblioteca-digitala.ro

vreme să vadă în colaboratorii apropiați ai fostului Rege Carol inamici ai persoanei sale"[8].

Așadar, poziția lui Gheorghe Tătărescu în contextul frământărilor politice din România de după lovitura de stat de la 23 august 1944 era complexă: cei alături de care trebuia să stea în mod firesc, Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, îl respingeau constant și chiar îl amenințau cu pușcăria; adversarii normali, comuniștii, îi pregăteau atragerea spre ei. Astfel, manevrele posibile erau puține; pentru a fi luat în seamă serios, Tătărescu trebuie să-și formeze un organism politic cât mai puternic. Acesta va fi țelul său în toamna lui 1944 și iarna lui 1945.

*

Ca și Iuliu Maniu, Gheorghe Tătărescu părăsise Capitala în timpul loviturii de stat, retrăgându-se la moșia sa din Poiana, Gorj. Spre deosebire de liderul țărănist, însă, va aștepta mult până să revină în București, ideea unei eventuale arestări, ca fost susținător al dictaturii, nesurânzându-i. La 16 septembrie, SIC, Grupa a II-a, în darea de seamă săptămânală, consemna: „Dl. Gheorghe Tătărescu continuă să stea la Poiana, împotriva solicitărilor prietenilor săi politici din Capitală. Dl. inginer Petru P. Bejan a trimis fostului prim-ministru o scrisoare cuprinzând darea de seamă și situația asupra evenimentelor politice interne din ultimul timp". Siguranța înregistra și o tendință alarmantă pentru cel retras la Poiana: o accentuată „dispoziție de trecere" a colaboratorilor săi politici în PNL – Brătianu, tendință mai evidentă în rândul tineretului, fapt cu atât mai alarmant, cu cât tocmai predominanța tineretului în rândul tătărescienilor era considerată un atu al lor în raport cu brătieniștii[9]. Cu certitudine, însă, aprecierea era exagerată; momentul septembrie 1944 nu a fost de netă delimitare între adepții celor două grupări liberale, delimitarea fiind deplină doar la nivelul celor doi lideri; ceilalți liberali stăteau mai mult în expectativă, cei mai mulți preferând varianta unui PNL unitar. Că lucrurile erau – la nivelul majorității – încă nedecise, a dovedit-o întrunirea Delegației Permanente a partidului din 27 septembrie 1944, convocată de

https://biblioteca-digitala.ro

preşedinte cu scopul excluderii secretarului general. (O relatare amănunţită asupra întrunirii face SIC, într-o notă din 29 septembrie, având ca sursă de informare „prietenii personali" ai lui Dumitru Alimănişteanu.) Dintre membrii Delegaţiei Permanente nu fuseseră convocaţi decât cinci dintre cei cunoscuţi ca fiind adepţi ai lui Tătărescu, alţi şapte fiind omişi; bineînţeles, nici secretarul general nu fusese invitat. De aceea, cei cinci au protestat şi apoi s-au retras ostentativ. După plecarea protestatarilor, Constantin Dimitriu a îndemnat la concilierea taberelor, alăturându-i-se Mircea Cancicov; şi alţii s-au pronunţat în acelaşi sens. De aceea, Dinu Brătianu a renunţat de a mai propune excluderea, amânând soluţia[10].

În timp ce liberalii mergeau pe calea spre sciziune, PCR a acţionat pentru lichidarea BND, înfiinţând o altă alianţă, Frontul Naţional Democrat, cu acele forţe politice cu care tratase şi în luna mai; era avut în vedere şi Tătărescu, deşi acesta nu a fost cooptat de la început. Publicarea Platformei-program a noii alianţe de stânga va provoca o ciocnire dură, în şedinţa conducerii BND din 29 septembrie 1944. Iuliu Maniu îi acuza pe comunişti că au făcut, în mai, o alianţă antihitleristă cu Gheorghe Tătărescu, deşi acesta colaborase cu Germania fascistă[11], şi, mai mult, care desfiinţase sindicatele: „În gazete, în comunicate, chiar în programe spuneţi – se adresa Maniu comuniştilor – că pentru ca democraţia să fie reprezentată, nu sunteţi suficienţi, vă trebuie atâtea alte organizaţii. Şi-l luaţi şi pe dl. Tătărescu... Tătărescu care a dat muncitorilor o lovitură atât de mare ca desfiinţarea sindicatelor. Asta nu o poate face un om care are într-adevăr dragoste, simpatie pentru muncitori. Tătărescu care a băgat această instituţie a muncitorilor în cătuşele în care le-a băgat el... *Gheorghiu Dej:* Dar noi nu ne-am gândit d-le Maniu, să-l îmbrăţişăm pe dl. Tătărescu. Dacă noi acceptăm o discuţie, desigur că vom găsi şi o soluţie. *Iuliu Maniu*: Dv. vă gândiţi la Groza. *Dinu Brătianu:* Sunt prea puţin importanţi pentru partidul dv., ca să le daţi un rol efectiv. Şi, apoi, luaţi convingerile lor din trecut. Pot veni cu un program şi mâine. Dvs. vă cunoaşteţi între dvs. în Partidul Comunist, cum ne cunoaştem şi noi în partidele noastre, dar pe aceştia... Şi de

https://biblioteca-digitala.ro

aceea nu este bine să veniți cu grupări lăturalnice. Și eu nu pot să am încredere în dl. Tătărescu, orice ați spune, orice ați face. *Gheorghiu Dej:* Nu este vorba de dumnealui"[12]. În lunile următoare, tocmai insistența cu care liderii „istorici" încercau să-l izoleze pe Tătărescu de comuniști a fost una dintre cauzele pentru care aceștia din urmă vor acționa pentru a-l atrage, fiind tot mai convinși de faptul că, astfel, lovesc în PNL și PNȚ.

La începutul toamnei lui 1944, PNL trece prin momente grele, cea mai gravă fiind imposibilitatea refacerii unității sale. Într-o sinteză a SI din 30 septembrie, se identificau trei probleme mari aflate în fața liberalilor, probleme care erau expuse în ordinea importanței lor: problema Tătărescu, aceea a menținerii BND și a precizării rolului său în noile condiții de după lovitura de stat și, în al treilea rând, problema ziarului „Viitorul", amenințat cu dispariția. Subliniind importanța „cazului" Tătărescu, sinteza aprecia că datorită acestuia frământările din partid sunt profunde[13]. Criza se va accentua în octombrie. Încurajat de refuzul Delegației Permanente de a lua decizia excluderii sale, dar încurajat și de perspectiva ca forțele din jurul Partidului Comunist să apeleze la el pentru a contracara blocul „istoricilor", Gheorghe Tătărescu a socotit momentul prielnic pentru a ieși la acțiune. Acum, soluțiile de ieșire din criza politică ce se vehiculau prin București nu-l mai ocoleau. Documente ale Ministerului de Interne înregistrau, la 3 octombrie, variantele de guvern care circulau în mediile politice românești; printre ele și o formulă de guvern prezidat de generalul Sănătescu, având ca sprijin politic Partidul Comunist, Partidul Social Democrat, gruparea tătăresciană (consemnată în document sub titulatura PNL-T), Partidul Socialist Țărănesc (Ralea), Uniunea Patriotică, Frontul Plugarilor: „Acest guvern – se concluziona – ar presupune trecerea în opoziție a partidelor Liberal și Național Țărănesc, ceea ce se socoate, în cercurile politice, o greșeală în împrejurările actuale, când momentul Ardealului se pune și când prezența d-lui Iuliu Maniu constituie pentru Națiunile Unite din Vest o garanție de regim democratic constituțional și de împotrivire totalitarismului"[14]. Cunoscând faptul că este avut în vedere și că o eventuală colaborare a sa cu

https://biblioteca-digitala.ro

comuniștii le-ar crea acestora avantaje, Tătărescu, politician foarte abil, nu a acceptat imediat ideea, deși în mod evident îi surâdea. La 4 octombrie, SI înregistra faptul că acesta „socotește momentul său politic ca nefiind actual", fiind convins că va putea intra în guvern după ruptura definitivă între PNL și PNȚ pe de o parte, și PCR și PSD de alta; pentru acel moment al rupturii, declara că are chiar niște promisiuni ferme; între timp, își va consolida gruparea, va desfășura o campanie de lămurire a opiniei publice privind ideile sale, își va crea un organ de presă. Cu privire la ultimul punct, începuse demersurile pentru apariția unui ziar propriu – „Drapelul"[15]. Alertat de perspectivele ce se conturau pentru secretarul general al PNL, Dinu Brătianu relua, în toate ocaziile avute în octombrie 1944, acuzele ce i le aduce acestuia: a succedat la guvern lui Armand Călinescu, în timpul Dictaturii Regale; a acceptat dizolvarea partidelor politice; a pus averea Partidului Liberal sub sechestru. Astfel, s-a situat singur în afara partidului și, de aceea, nici nu mai trebuie pusă problema excluderii lui. Punând în practică acest raționament, locul de secretar general devenise vacant; i-a fost încredințat lui Bebe Brătianu[16].

Mai mult pentru a nu fi etichetat drept spărgător al PNL, decât din credința că va avea și succes, Gheorghe Tătărescu va face o nouă încercare de apropie între cele două grupări liberale, printr-o scrisoare către Dinu Brătianu, datată 1 octombrie 1944[17], trimisă cu aprobarea partizanilor emitentului. Tonul era politicos și conciliant – unii dintre tătărescieni având chiar observația că scrisoarea este „prea deferentă". Se recunoștea, fără nici o reținere, președinția lui Dinu Brătianu, cerându-se includerea a două puncte distincte în programul partidului: în politica internă, PNL să îmbrățișeze ideea necesității unor mari reforme sociale. „pe cari le reclamă orientarea vremurilor noastre"; în politica externă, PNL să fie inițiatorul unei „hotărâte politici de colaborare permanentă cu URSS, în cadrul unui pact de prietenie și asistență mutuală, ce trebuie încheiat cât de curând". Conform informațiilor deținute de Siguranță, scrisoarea a fost bine primită în tabăra destinatarului și a produs demersuri insistente pe lângă acesta pentru a stinge „cazul

https://biblioteca-digitala.ro

Tătărescu"; se credea că aceste demersuri scăzuseră intransigența președintelui partidului. Același grup din jurul lui Brătianu a încercat și folosirea unui intermediar pentru apropierea celor doi, în persoana lui Barbu Știrbey, care avea relații de rudenie cu șeful liberalilor[18]. Demersurile în această direcție erau impulsionate și de expectativa în care s-a situat secretarul general al liberalilor – așa cum se considera în continuare Tătărescu – în confruntarea politică din octombrie 1944. A surprins faptul că tătărescienii au evitat să se afișeze alături de partidele de stânga în momentul de început al atacurilor acestora la adresa partidelor istorice; faptul era subliniat în notele Siguranței: la 10 octombrie se consemna că grupul tătărescian nu a participat la manifestația convocată de Frontul Unic Muncitoresc pe stadionul ANEF, ceea ce intrigase opinia publică[19]. Însă, efectul acestei reținerii, în tabăra brătinistă, a fost contrar așteptărilor și nerealist: s-a tras concluzia că PCR și PSD nu-l mai susțin pe Tătărescu; și, în lipsa acestei susțineri, a devenit neinteresant, nemaireprezentând un pericol pentru PNL, problema readucerii lui în cadrul partidului fiind trecută pe planul al doilea, iar răspunsul la scrisoarea din 1 octombrie amânat[20]. O nouă amânare se va produce la interferența lunilor octombrie și noiembrie, în contextul schimbării de guvern. Până la urmă, nu va mai fi trimis nici un răspuns.

Începutul lui octombrie 1944 a marcat și un nou moment în evoluția destul de tulbure a problemei revenirii lui Carol al II-lea în România. Dacă în primăvară susținerea fostului rege, nedovedită dar presupusă, de către URSS, ar fi putut avea ca motiv impulsionarea ieșirii țării din războiul împotriva Națiunilor Unite, în toamnă, după lovitura de stat în centrul căreia s-a aflat chiar Regele Mihai, în mod logic rușii nu puteau decât să-l susțină pe acesta din urmă; se adăuga faptul că, războiul nefiind încheiat, trebuiau evitate orice frământări majore în viața politică românească, frământări care ar fi stânjenit efortul militar. Cu toate acestea, revenirea în țară a lui Carol al II-lea era considerară iminentă la București, crezându-se că acesta are sprijinul unei mari puteri din rândul Națiunilor

https://biblioteca-digitala.ro

Unite; cum SUA și Marea Britanie se declaraseră ostile fostului rege, concluzia era că acesta ar fi sprijit de URSS, de altfel și singura putere care ar fi putut decide în România. Radioul britanic și Agenția „Reuter" comunicau, în primele zile ale lui octombrie, plecarea fostului suveran din Mexic spre Europa, fapt ce a produs o vie satisfacție în cercurile carliste de la București. Un interes special a generat această știre în cadrul grupului Tătărescu, unde se sublinia tocmai posibila implicare a URSS[21]. Cum zvonul noii restaurații nu a avut nici o urmare, se pare că el a fost lansat chiar de cercurile carliste din București pentru a vedea reacția ce o va produce, în funcție de aceasta trebuind să se treacă, sau nu, la acțiuni concrete.

Luptele dintre forțele politice aflate la guvernare au determinat, în două luni, două schimbări de guvern, fiind previzibilă, în condițiile ocupației sovietice, eliminarea acelor partide care se opuneau comuniștilor; și tot previzibilă era o acțiune a comuniștilor în direcția atragerii unor dizidențe ale partidelor istorice. Gheorghe Tătărescu se pregătea pentru încadrarea în noua realitate consolidându-și gruparea, prin atragerea unui număr cât mai mare de liberali și prin impunerea deplină, în viața politică, drept conducător al unei formațiuni distincte. Vocea prin care-și va propaga ideile va fi ziarul „Drapelul", apărut, la 16 decembrie 1944, sub direcția lui Nicolae Sibiceanu[22]. În numărul 1 se publica scrisoarea lui Gheorghe Tătărescu adresată lui Dinu Brătianu, la 1 octombrie, lipsa răspunsului trebuind să justifice acțiunea viitoare, independentă, a emitentului și a grupului său. Însă, independența era concepută în raport cu conducerea PNL în frunte cu Dinu Brătianu, nu în raport cu partidul propriu-zis. Se menționa ideea care va fi permanent susținută: se dorea reorganizarea PNL în jurul unui alt lider, care să fie în pas cu vremurile, iar nu formarea unei dizidențe a partidului. De aici întrebarea din anii următori: Care este adevăratul PNL? Atât brătienștii, cât și tătărescienii se considerau ca formând adevăratul PNL; ceilalți erau tratați drept dizidență. Raportarea curentului tătărescian, care mergea spre transformarea în partid, se făcea la partidele istorice, dorindu-se a fi un înlocuitor al

https://biblioteca-digitala.ro

acestora. Partea societății românești reprezentată tradițional de PNL și PNȚ se considera că nu mai poate avea încredere în vechile conduceri ale acestora, datorită politicii greșite pe care o duceau; PNȚ – se afirma – caracterizează prin „tendințe și ezitări reacționare și timide încercări de afirmare democratică"; în PNL – Brătianu „principiul de la care se pornește este completamente opus noilor orientări". În schimb Gheorghe Tătărescu, în raport cu noile realități, avea un „vast program de reorganizare a statului" și de reforme sociale, politice și economice și de „fixare a unei noi ideologii politice"[23].

La 17 decembrie 1944, marcând începutul de reorganizare a PNL sub conducerea lui Gheorghe Tătărescu, a avut loc la Giurgiu o întrunire politică publică. Semnificativ pentru evoluția viitoare a tătărescienilor, întrunirea a fost salutată și de un reprezentant al Frontului Național Democrat, alianța nou creată în jurul comuniștilor. Se adoptă un *Manifest-program al PNL*, iar „Drapelul" anunța că „PNL a început lupta pentru reconstrucția Țării"[24], indicând convingerea organizatorilor întrunirii de la Giurgiu că ei sunt partidul. Bineînțeles, punctul central l-a constituit „marele expozeu politic" al lui Gheorghe Tătărescu[25]. Discursul începea cu o afirmație ce putea să șocheze, destinată auzului celor care se întrevedea că vor lua puterea: „Locul Partidului Liberal este de stânga, spre lumea claselor producătoare, spre lumea țărănimii și muncitorimei orașelor, spre clasele mijlocii, spre clasele mijlocii, spre lumea micilor industriași, a micilor negustori și intelectualilor, spre burghezia mică și mijlocie a orașelor și satelor". Afirmația că tătărescienii sunt de stânga poate fi luată și ca notă electorală, dar în principal era adresată FND-ului. Programul preconizat era definit prin formula „Libertate, dreptate socială, proprietate individuală". Reformele propuse trebuiau să garanteze: *dreptul la viață*, asigurând fiecărui om care muncește un minimum de venituri pentru a avea o existență demnă; *dreptul la asistență*, constând în sprijinul societății pentru cei aflați în dificultate; *dreptul la instrucție integrală; „suprimarea condiției proletariene"*, prin accesul la proprietate atât al țăranilor lipsiți de pământ, cât și al muncitorilor urbani. În politica externă,

https://biblioteca-digitala.ro

Gheorghe Tătărescu credea că „România reintră în sistemul alianțelor și al prieteniilor tradiționale, inaugurând o nouă politică de colaborare permanentă cu Uniunea Sovietelor, prin încheierea unui pact de prietenie și asistență mutuală“[26]. „Drapelul“ din 30 decembrie 1944 publica detaliat reformele preconizate; printre acestea multe măsuri concrete: fixarea unui salariu minim; participarea muncitorilor la capitalul intreprinderilor; participarea muncitorilor la beneficii; locuințe pentru muncitori. Toate trebuiau cuprinse într-o Lege a muncitorilor.

Mai multe personalități ale grupului tătărescian au ținut discursuri la Giurgiu. Dumitru Alimănișteanu își va pune intervenția sub formula „Libertate, democrație, solidaritate“[27]. Aurelian Bentoiu va vorbi despre „Funcția proprietății“, atingând astfel principalul punct de viitoare divergență cu partidele de stânga: „Coborâți libertatea – spunea – din norii metafizicii pe tărâmul realităților concrete și ea se va numi proprietate. [...] Concepem, deci, proprietatea într-un raport de filiațiune și de dependență de noțiunea de libertate. De filiațiune – fiindcă prin muncă, din libertate se naște proprietatea. De dependență reciprocă, întrucât libertatea, mamă a proprietății, nu-și poate găsi azil și protecție decât în proprietate, iar proprietatea fără libertate nu poate fi decât un concept steril“.

„Drapelul“ din 19 decembrie 1944 venea cu prezentarea foarte amănunțită a ideilor expuse la Giurgiu. În primul rând erau menționate acțiunile pe care Guvernul trebuia să le rezolve imediat, conform viziunii tătăresciene: continuarea războiului alături de URSS; executarea scupuloasă a Armistițiului; crearea unui climat de liniște, ordine și disciplină națională; sancționarea criminalilor de război, „precum și a acelora care au înscăunat [...] dictatura din septembrie 1940“; epurarea întregului aparat administrativ; pregătirea Tratatului de asistență mutuală și de colaborare permanentă cu URSS. (De remarcat propunerea ca să fie condamnați, pe lângă criminalii de război, și cei care au instaurat Dictatura militaro-legionară; despre cei care contribuiseră la instaurarea Dictaturii Regale nu se spunea nimic, Gheorghe Tătărescu ieșind de sub incidența unei astfel de

https://biblioteca-digitala.ro

legi represive.) Partea cea mai mare a *Manifestului-program* se referea la politica viitoare a României, în plan intern și extern. Libertatea, dreptatea socială, proprietatea individuală – erau indicate a sta la baza reformelor ce trebuiau înfăptuite: „Libertatea rămâne bunul cel mai prețios și scopul suprem de realizare a individului [...] Dreptatea socială rămâne scopul suprem de realizare a statului [...] Proprietatea individuală este corolarul libertății. Proprietatea este funcțiunea socială, ea nu este scop, ci mijloc. Munca este izvorul legitimator al proprietății. De aceea, accesul la proprietatea individuală trebuie să devină o realitate pentru toți muncitorii manuali și intelectuali. Idealul de atins în România de mâine nu este suprimarea proprietății individuale, ci generalizarea ei". Acest ultim obiectiv va fi cel cu adevărat divergent între tătărescieni și comuniștii adepți ai proprietății colective. Într-o ordine care indica și prioritățile momentului, dar și interesul autorilor Manifestului de a se face acceptați de forțele de stânga, erau menționate direcțiile în care trebie să se acționeze. România era definită ca stat național, monarhic-constituțional, pe primul loc al atenției trebuind să stea, în acel moment, politica externă alături de URSS, cu care urma să se încheie un pact. Apoi se indica obligația statului de a asigura individului exercițiului tuturor libertăților publice, garantând și dreptul la muncă, asistență, instrucție, asociere. Se cerea reorganizarea statului pe baze democratice, ceea ce presupune reînființarea Parlamentului, format din două camere: Camera Deputaților aleasă prin vot universal și Senatul ca emanație a asociațiilor profesionale și sindicatelor. Se indica reorganizarea administrativă, descentralizarea, reorganizarea armatei și magistraturii. Se accepta necesitatea unei largi reforme agrare, susținută prin crearea unei Case naționale de împroprietărire, organizată pe județe, principala sursă a acesteia fiind pământul obținut prin revizuirea și reducerea marilor proprietăți. Agricultura trebuia să fie industrializată. Într-un capitol special erau trecute 11 „reforme muncitorești": minimum de salariu; egalizarea salariilor din intreprinderile de stat cu acelea din intreprinderile particulare; participarea muncitorilor la capitolul

https://biblioteca-digitala.ro

intreprinderilor; participarea muncitorilor la beneficiilor intreprinderilor; locuințe pentru muncitori; condiții de muncă omenească; un regim generalizat al concediilor; asigurări sociale; cămine, cantine și așezăminte culturale muncitorești; obligativitatea contractului de muncă; organizarea liberă a sindicatelor. Se afirma dorința de a fi consolidate clasele mijlocii; îmbunătățirea asigurărilor sociale, a sănătății și a asistenței publice. Alte capitole ale manifestului vizau dezvoltarea producției și îmbunătățirea repartiției, dezvoltarea industriei și a comerțului. Capitolul IX prezenta o altă direcție în care ciocnirea cu tezele comuniste era inevitabilă: „Curmând cu hotărâre individualismul excesiv și păgubitor al statului în procesul producției și al consumației". Se cerea crearea unui fond pentru refacerea țării, antrenarea școlii și bisericii în luminarea maselor și în consolidarea iubirii de țară. Toate acestea trebuiau dezvoltate într-un program guvernamental (cf. capitolul XVIII), fapt ce indica dorința lui Gheorghe Tătărescu de a ajunge într-un viitor guvern, patronat chiar de formațiunea sa. De altfel, Manifestul-program se încheia cu o chemare către țară de a lupta sub stindardul PNL, considerat a fi „stindardul victoriei".

Cuvântările de la Giurgiu și Manifestul-program adoptat acolo indicau nu doar un diferend de persoane între brătienești și tătărescieni, ci și de concepție asupra viitorului României, a politicii interne și externe; se păstra, însă, ca factor major al dezbinării și rivalitatea între președintele partidului și secretarul general al acestuia. În urma întrunirii de la Giurgiu, diferendele deveniseră publice și foarte clar conturate. „Semnalul" din 17 decembrie 1944 consemna ideea consolidată acum în rândul opiniei publice: ruptura s-a produs în PNL și ea este iremediabilă.

Autoritățile au urmărit foarte atent întrunirea tătărescană, prima notă informativă asupra ei plecând de la Poliția Giurgiu către București în aceeași zi de 17 decembrie, ora 18,30; se preciza și numărul participanților – circa 1.000 – adunați în sala cinematografului „Europa"[28]. Al doilea document indica, în plus, cele mai importante personalități liberale participante:

https://biblioteca-digitala.ro

Aurelian Bentoiu, Ion Nistor, Petre Bejan, Dumitru Alimănișteanu, Tiberiu Moșoiu, Vasile Bârcă, Gheorghe Vântu, Sergiu Dimitriu, Georgel Gheorghiu, Costel Tătăranu, Dumitru Răutu, Melinte Grigore, Constantin Ardeleanu, Andreescu-Rigo, Al. Alexandrini[29]. Atât prin numărul participanților de rând, cât și prin acela al personalităților, adunarea de la Giurgiu va contribui la convingerea comuniștilor că tătărescienii trebuiesc atrași, pentru că reprezintă o forță de luat în seamă. În ședința Consiliului FND din 31 ianuarie 1945, unul dintre participanți spunea: „Când am văzut ce a realizat [Tătărescu] la Giurgiu, nu mi-a venit să cred ochilor. A organizat o întrunire mai populată decât a FND-ului, la care au participat toți primarii și numeroși locuitori din satele județului Vlașca"[30].

Se va organiza și o acțiune de atragere a tineretului liberal în tabăra lui Gheorghe Tătărescu. Printre cei care au acceptat de la început oferta, au fost Aurelian Rădulescu, Amedeu Bădescu, Mihai Tegoianu, Nicolae Enescu, Diaconescu-Tismana, Ion Bulgăr, Alexandru Conici, Gheorghe Popescu, Gheorghe Cercel – care vor participa la întrunirea de la Giurgiu. Drept represalii, conducerea brătienistă a tineretului a încercat să-i excludă, acțiune regizată în cadrul unei ședințe din 19 decembrie 1944; însă, fără succes. Aducându-și întăriri în sală, tătărescienii au împiedicat luarea unei hotărâri, dar, imediat după ședință ei înșiși s-au declarat despărțiți de brătienești[31]. Chiar cu două zile mai înainte, pe 17 decembrie, Siguranța înregistra ca deja existentă despărțirea tineretului liberal în două tabere: o notă a Poliției către Siguranță anunța faptul că grupul tineretului liberal cunoscut sub numele „Marna", reconstituit de curând, „văzând că toate strădaniile membrilor săi pe lângă conducerea Partidului Liberal n-au reușit să convingă familia Brătianu să procedeze la reîntregirea partidului, împăcându-se cu domnul Tătărescu și nici măcar să înlăture de la conducerea tineretului liberal pe domnul Mihail Fărcășanu, a hotărât să se ralieze fățiș acțiunii politice întreprinsă de domnul Tătărescu", cu începere de la 15 decembrie 1944. Marniștii îi considerau pe brătienești drept „oameni politici cu idei învechite ce nu înțeleg rosturile vremii, nu înțeleg că acum a sosit timpul adevăratei democrații";

https://biblioteca-digitala.ro

cereau înființarea unui front adevărat democratic, fără ambiții personale și interese meschine, unirea cu tineretul socialist – ultima cerință cu siguranță neavând agrementul lui Tătărescu. Totodată, anunțau că „strâng rândurile lângă omul politic dinamic, energic, hotărât și cu largi vederi politice, care a știut întotdeauna să guverneze [...] domnul Gheorghe Tătărescu". Lider al grupului era anunțat ca fiind Iosif Păsătoriu-Gorj, care declanșase procesul intrării în formațiunea „omului politic dinamic", printr-un manifest lansat pe 5 decembrie 1944[32].

*

Dinu Brătianu a crezut că neluându-l în seamă pe Gheorghe Tătărescu, neraspunzându-i la scrisoarea din 1 octombrie 1944, îi va îndepărta partizanii, care vor reveni în jurul președintelui partidului. Aprecierea a fost greșită, refuzul reluării colaborării consolidând curentul advers; mulți dintre cei nedeciși au tras concluzia că teama președintelui de a nu fi eclipsat de secretarul general îl face pe primul să împiedice reunificarea partidului, deziderat mult mai important decât rivalitatea pentru conducere. Pus în fața realității unui număr foarte mare de personalități liberale care l-au părăsit și al ecoului întrunirii de la Giurgiu, Dinu Brătianu va răspunde în sfârșit scrisorii din octombrie, prin ziarul „Viitorul"[33] – prezentând și cauza întârzierii: „În vremuri atât de tulburi și în mijlocul unor preocupări atât de grave, conducerea Partidului Național Liberal nu a găsit că este nici util, nici oportun să intre într-o asemenea discuțiune și aceasta din interese superioare care depășesc persoana d-lui Tătărescu – dar dacă domnia sa socotește că pentru noile dumisale preocupări o asemenea lămurire este necesară, suntem gata să o facem". Apoi, pentru a demonstra însăși neapartenența lui Tătărescu la PNL, se publicau fragmente din scrisoarea pe care i-o trimisese Dinu Brătianu la 12 aprilie 1938 și răspunsul la aceasta din 13 aprilie; conform acestuia din urmă, ruptura era definitivă. Tot ca urmare a întrunirii de la Giurgiu, se convoacă, pe 19 decembrie 1944, o ședință a Delegației Permanente a PNL, la locuința lui Dinu Brătianu, adoptându-se o *Moțiune*:

https://biblioteca-digitala.ro

„Membrii Delegației Permanente a PNL, luând în discuție problemele la ordinea zilei, țin să-și afirme întreaga solidaritate cu șeful partidului, domnul Constantin I. C. Brătianu, ale cărui directive s-au dovedit întemeiate în toate împrejurările prin cari a trecut Țara în ultimii ani. Cu deplină încredere în acțiunea sa, sunt hotărâți să-l urmeze neclintit și condamnă orice inițiative cari ar putea stirbi autoritatea, disciplina și coeziunea în rândurile partidului, în numele căruia numai domnia sa, ca președinte al partidului, este îndreptățit să ia hotărâri și să exprime punctul de vedere al partidului"[34]. Între cele două tabere nu mai încăpea decât lupta pentru atragerea, într-o parte sau în alta, a cât mai multor liberali.

Știind de unde bate vântul și cine-i va putea facilita accesul la putere, Gheorghe Tătărescu va iniția o campanie de demonstrare a filosovietismului său. „Drapelul" era permanent încărcat cu articole despre prietenia cu URSS, despre realizările URSS, despre viitorul României alături doar de URSS[35]. Însuși Gheorghe Tătărescu semna, în numărul din 29 decembrie, articolul *Noi și Uniunea Sovietelor* – nefiind prea clar dacă „noi" însemna „noi românii" sau „noi tătărescienii" – în care-și trecea în revistă acțiunile vizând apropierea de Moscova; concluziona că obiectivul principal al politicii externe a României trebuia să fie un pact de asistență mutuală cu URSS: „Problema raporturilor româno-ruse nu trebuie nici cercetată, nici soluționată cu fața la trecut, ci cu fața la viitor. [...] Trebuie să vedem în tratatul de alianță și asistență mutuală cu URSS [...] baza însăși a întregii noastre politici externe de mâine și forța chezășuitoare a liniștei și securității noastre în noua organizare internațională". Tot prin „Drapelul", alături de linia prosovietică, se promovau și alte două direcții esențiale de acțiune: critica la adresa conducerilor „istorice" ale PNL și PNȚ și apropierea de forțele grupate în jurul PCR. Ziarul era folosit și pentru recuperarea trecutului istoric pozitiv al liberalilor în beneficiul grupării tătăresciene. Pentru acest ultim scop, a fost larg popularizată acțiunea organizată la Sinaia în memoria lui I. G. Duca, la 29 decembrie 1944 – acțiune corelată cu un congres al tineretului PNL (în realitate un ciclu de conferințe).

https://biblioteca-digitala.ro

Congresiștii au trimis telegrame de omagiu Regelui și de devotament lui Gheorghe Tătărescu; nu lipsea obișnuita moțiune, prin care „Tineretul național-liberal cere adaptarea Partidului Liberal structural și ideologic la necesitățile imperative ale vremurilor. Adaptare impusă de necesitatea salvării naționale. Vrem unirea tuturor forțelor politice românești. Cerem neîntârziata unire a tuturor forțelor liberale, încetarea sistemelor de divizare și învrăjbire a elementelor proeminente ale partidului nostru. [...] Sperăm că ofranda tinereții noastre dată dezinteresat Partidului Național Liberal va fi răsplătită cu spectacolul măreț al colaborării rodnice, acum ca și în trecut, între domnii Dinu Brătianu și Gheorghe Tătărescu"[36]. Numărul din 30 decembrie al „Drapelului" are toată pagina întâi consacrată lui I. G. Duca; semnau articole Gheorghe Tătărescu, Constantin Tătăranu, Nicolae Sibiceanu, Hurmuz Aznavorian, I. Peltz, I. N. Ciolan, Iuliu Lazăr, Gh. Popescu-Pietrari, Z. Sandu, N. I. Cârstea. Deja pe 28 decembrie se anunțase reînființarea Comitetului pentru restaurarea monumentului lui I. G. Duca, distrus de legionari, Comitet înființat în 1943 (firește sub patronajul lui Tătărescu), dar inactiv „din cauza regimului de dictatură". În mod evident, Gheorghe Tătărescu dorea să fie considerat moștenitorul lui I. G. Duca la conducerea partidului. Însă, aceeași ofensivă de recuperare se producea și din partea cealaltă. „Viitorul" din 30 decembrie avea și el toată pagina 1 cu articole despre I. G. Duca, iar după comemorare tineretul brătienist a ținut și el, tot la Sinaia, o conferință în vederea pregătirii Congresului PNL, în cadrul căreia se anunțau „lozincile liberalismului-social": Crearea standardului minimal de viață a muncitorilor de toate categoriile; deproletarizarea economică și educativă; umanism economic și politic; capitalul trebuie să aibă și o funcție socială; armonizarea păturilor productive; organizarea vieții agricole pe baza solidarismului și a intensificării producției; libertate economică fundată pe o largă politică socială; sprijinirea entităților mici și mijlocii; egalitatea și înfrățirea tuturor minorităților etnice în jurul trunchiului ordonator al partidului[37]. Textul era o încercare de adaptare la „cerințele vremii", dar mult

https://biblioteca-digitala.ro

mai timidă și mai puțin explicită decât aceea a tătărescienilor; aceștia din urmă având o legitimitate contestabilă în a se declara adevăratul Partid Liberal, pentru a fi luați în seamă de forțele de stânga și de ocupantul sovietic, trebuiau să supraliciteze, să ofere mai mult, chiar dacă, astfel, încălcau însăși principiile liberalismului clasic.

*

În lunile de la începutul lui 1945 s-a desfășurat o intensă acțiune de organizare a Partidului Național Liberal – Tătărescu, la bază fiind vechea structură liberală, mulți dintre conducătorii căreia l-au părăsit pe Dinu Brătianu. Procesul va fi destul de îndelungat – o jumătate de an – și pentru că acțiunea conducerii partidului era concentrată și în direcția intrării în Guvern iar apoi, după 6 martie 1945, în direcția participării efective la actul de guvernare. A fost și o influență în sens invers: după intrarea în Guvern, procesul organizării partidului a fost accelerat, fiind folosite avantajele deținerii unor departamente și instituții centrale; totodată, prestigiul conferit partidului de participarea la Guvern a ușurat atragerea de noi membrii, chiar dacă mulți dintre aceștia erau animați doar de oportunism politic.

„Drapelul" publica în fiecare număr apărut în iarna lui 1945 adeziuni individuale sau colective la gruparea Tătărescu. Unele organizații județene erau menționate ca trecând în totalitate – cum era cazul cu Prahova[38], fieful lui Petre Bejan (în realitate, în Prahova era și o puternică organizație liberală dinistă). Se anunța că un număr mare de liberali din organizațiile județene Mehedinți, Sibiu, Botoșani, Râmnicu Sărat, Bihor, Rădăuți, Câmpulung, trecuseră în tabăra lui Tătărescu („Drapelul" din 20 februarie 1945); au urmat cei din județele Dolj, Muscel, Gorj, Olt, Constanța, Vaslui, Iași ș.a. („Drapelul" din 21, 22, 28 februarie, 6, 9, 13, 15 martie). Cu mare satisfacție, oficiosul partidului anunța, la 27 februarie 1945, adeziunea colaboratorilor politici ai lui Nicolae Iorga, din fostul Partid Naționalist Democrat, în frunte cu doctorul Petre Topa, a cărui cuvântare la „marea manifestare de la Ploiești" era redată

https://biblioteca-digitala.ro

integral. („Drapelul", din 2 martie 1945, exploata intrarea iorghiștilor, prin articolul semnat de Ștefan Enescu, *Nicolae Iorga, Partidul Liberal și democrația*; „Iată – scria autorul – trei idei, trei realități, unite iarăși pentru a ne reda încrederea în viitorul neamului nostru românesc alături de Națiunile Unite"). În practică, iorghiștii au aderat, cu acte în regulă, la PNL-T în februarie 1946. Printre personalitățile liberale, a căror intrare în PNL-T era anunțată în iarna lui 1945, figurau Petre Bejan, Em. Tătărescu, Dumitru Alimănișteanu, Gheorghe Rășcanu, Radu Roșculeț, Richard Franasovici. Era evident că „Drapelul" exagera entuziasmul și numărul aderenților; însă, fenomenul era real, chiar dacă se dorea a fi considerat mai mare decât era în realitate. Cei direct afectați de aceste repetate anunțuri, care aveau o anumită influență asupra opiniei publice, liberalii brătienești, au reacționat printr-un comunicat al Delegației Permanente, adoptat la 5 februarie 1945: „Ziarul «Drapelul» a început publicarea listelor unor organizațiuni județene ale unui așa-zis Partid Național Liberal de sub conducerea d-lui Gheorghe Tătărescu. Dacă până în momentul de față activitatea d-lui Tătărescu putea lăsa loc încă la diverse interpretări, astăzi în urma acestor separațiuni fățișe de cadrele partidului, nu mai încape nici o îndoială că acțiunea d-sale urmărește – ca și altă dată, pe vremea dictaturii – dezorganizarea și slăbirea forțelor democratice. Conducerea PNL atrage atenția opiniei publice asupra mistificării ce se urmărește și denunță această încercare de a uzurpa titulatura partidului de către acela care, punându-se în slujba dictaturii, nu a șovăit în trecut să determine acțiunea de dizolvare a PNL și a celorlalte partide politice din România"[39].

Alertat de succesul neașteptat al desprinderii grupării tătăresciene se arăta și PNȚ. Pentru a-l bloca pe vechiul inamic, Iuliu Maniu a reluat amenințarea din toamna lui 1944: arestarea lui Gheorghe Tătărescu, sub eticheta de susținător al dictaturii. Arestarea ar fi fost posibilă dacă se impunea ca dată de început a acțiunii Legii ce trebuia să reglementeze pedepsirea, anul 1938, inclunzând și Dictatura Regală. Încercarea „istoricilor" de a-și anihila în felul acesta adversarul a trezit oarecare îngrijorare

https://biblioteca-digitala.ro

în rândul aderenților acestuia, la începutul lui 1945[40]. Însă, în perspectiva atragerii lui Tătărescu, FND nu a acceptat data cerută de Maniu și Brătianu. FND a impus ca textul Decretului-lege nr. 149/20 ianuarie 1945 (Legea nr. 51) pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării[41], să fie imprecis, dând posibilitate celor aflați la Guvern să includă sub incidența lui doar pe aceia pe care-i considerau adversari; se folosea formula „acei care au instaurat regimul de dictatură" (art. I, a), fără a se preciza la care din dictaturi se referă – regală, legionară, antonesciană. Posibilitatea implicării și a lui Tătărescu sub incidența Legii era dată și de litera b a articolului 1: îi viza pe acei care militaseră pentru o politică externă alături de Germania (Guvernul Tătărescu adoptase măsuri de apropiere economică și politică față de aceasta în 1940). Așadar, fostul prim-ministru era la mâna guvernanților. Cum Maniu și Brătianu își afirmaseră deschis intenția de a-l declara printre vinovații de dezastrul țării, nu avea altă soluție decât să se apropie de blocul comunist, pentru a scăpa de amenințarea cu închisoare, sprijinindu-l ca să ajungă la putere. Înverșunarea celor doi lideri istorici împotriva lui Tătărescu a fost o mare greșeală a acestora, facilitând drumul comuniștilor către putere. FND-ul a știut să exploateze din plin greșeala.

Problema Tătărescu s-a aflat printre cele mai amănunțit analizate în interiorul FND în ianuarie-februarie 1945; stenogramele ședințelor conducerii alianței redau cu claritate drumul spre concluzia necesității atragerii fostului prim ministru. Hotărârea blocului comunist de a-l antrena pe Tătărescu în acțiunea sa a fost luată în ședința Consiliului FND din 31 ianuarie 1945[42]. Gheorghe Gheorghiu-Dej anunța că fusese chemat de Tătărescu la o convorbire pe marginea vizitei pe care liderul comunist o făcuse la Moscova. La ideea că România trebuie să aibă o prietenie sinceră față de URSS, Tătărescu a sărit în sus, spunând: „Domnule, pentru acest lucru am militat eu. [...] Cunosc cercurile din care fac parte și ele, [...] în bună parte se leagănă în iluzia unui conflict între anglo-americani și ruși. Dar nu se poate mai mare greșeală decât aceasta". Era gata să intre în FND, cu condiția ca, din guvernul

https://biblioteca-digitala.ro

viitor, să nu facă parte Iuliu Maniu, cel care voia să-l trimită la pușcărie. Dej indica și cele două condiții puse de comuniști pentru primirea să aibă loc: să fie acceptat programul FND; să ia poziție publică împotriva lui Iuliu Maniu. Ambele condiții comuniste erau ușor de acceptat. *Manifestul-program* din decembrie 1944 putea fi modificat în sensul programului FND, având deja multe elemente de apropiere, iar lupta contra lui Maniu fusese de mult începută prin oficiosul PNL-T („Drapelul", din 6 ianuarie 1945, afirma că Maniu este „autorul dezastrelor politice din ultimele două decenii" și că acesta „împinge țara la o grea încercare"). În ședința FND, singurii care s-au opus au fost reprezentați PSD, în primul rând Ștefan Voitec: „O conlucrare cu Tătărescu – spunea liderul social-democrat – este o imposibilitate. El este un farseur mare, iar din punct de vedere politic nu reprezintă nimic. [...] Poate să fie o piedică în mijlocul nostru și nimic mai mult. [...] A fost lacheul lui Carol". Iar Lothar Rădăceanu adăuga: „Reprezintă toleranța cea mai mare față de legionari; el a fost cel mai mare protector al lor". Mare parte a ședinței Consiliului FND s-a desfășurat în jurul acestei probleme. S-a exprimat deschis ideea că noul aliat trebuia atras pentru a lovi, prin el, partidele istorice. „Mă uit – spunea Gheorghiu-Dej – la ceea ce ar putea face Tătărescu, la ceea ce am putea să-l determinăm să facă, în interesul FND". Constatând că FND-ul speriase burghezia română, Vasile Luca credea că aceasta ar putea fi liniștită în urma atragerii lui Tătărescu: „Nu uitați că după platforma noastră, acțiunea FND a început să scadă. Și atunci luăm o figură liniștitoare și dovedim că în acțiunea noastră vrem să fim loiali cu Regele și vrem să lucrăm. [...] Noi nu trebuie să ne speriem de ceea ce a fost Tătărescu. Toți știm cine a fost. Dar dacă cu Tătărescu putem sparge Partidul liberal, dacă Tătărescu înțelege că singura cale este prietenia cu URSS – și el pare serios și înțelege că nu este altă cale – atunci să tratăm cu el. Și tocmai acest fapt că Maniu bate în Tătărescu, aceasta dovedește că Tătărescu este pentru prietenia cu Uniunea Sovietică și Maniu împotriva acestui

https://biblioteca-digitala.ro

lucru. De aceea englezii îl împing pe Maniu să ceară arestarea lui Tătărescu. Așa că noi să folosim această contrazicere. Și linia lui Tătărescu o putem combate mâine. Îl putem și aresta, dacă încearcă să danseze în altă parte. [...] Dacă cucerim pe Tătărescu [...] o să fie o lovitură mare pentru acei care se concentrează împrejurul lui Maniu". Și Ana Pauker s-a pronunțat în același sens. Recent venit de la Moscova, Gheorghiu-Dej aducea aprobarea acesteia: „Sunt păreri din locuri foarte competente, care ne indică necesitatea de a-l apropia pe Tătărescu". (În aceeași ședință se discutase și necesitatea atragerii unui grup din PNȚ, eventual condus de dr. Nicolae Lupu.) Toți erau de acord ca noul aliat să nu intre în guvern. Dej: „Nu este vorba să-l punem în guvern". Vasile Luca: „Nimeni dintre noi nu este de acord ca noi să spunem lui Tătărescu să vină în Guvern". Acceptau, însă, câțiva miniștri dintre liberalii dizidenți. Același Vasile Luca preciza: „Nu vrem ca Tătărescu să fie șeful guvernului. [...] Vor intra 2–3 persoane din gruparea lui [...] care sunt elemente ce reprezintă burghezia, burghezia aceea care vrea să colaboreze cu Uniunea Sovietic: pentru noi acest lucru va reprezenta un câștig mare".[43]

Cu toată hotărârea FND, până la urmă Gheorghe Tătărescu nu numai că a intrat în guvern, dar a ocupat chiar postul de vicepreședinte, pe lângă cel de ministru de Externe. Faptul poate fi pus pe seama a două lucruri: blocul comunist era obligat, mai mult decât recunoștea, să liniștească burghezia și, de aceea a acceptat și ceea ce nu intenționase să accepte; în al doilea rând, fostul prim ministru, oricât de dificilă poziție avea, a știut să-și negocieze bine participarea. Cel mai probabil, la mijloc sunt ambele cauze. Cu siguranță, însă, pentru încredințarea Ministerului de Externe au fost luate în seamă și alte considerente. Gheorghe Tătărescu era cel mai calificat pentru acest post (dintre membrii partidelor guvernamentale): era cunoscut și, de unii chiar apreciat, în Occident, din perioada când fusese prim-ministru,

https://biblioteca-digitala.ro

ministru de Externe, ambasador la Paris; politica pacifistă de atunci a României, de apărare a statelor mici agresate (cum era cazul cu Cehoslovacia), nu fusese uitată și era legată direct de numele lui: știa să se comporte ca adevărat diplomat; și oricum, toate guvernele puterilor occidentale preferau să tratez cu un reprezentant al burgheziei – chiar dacă asupra caracterului său planau îndoieli – decât cu un adept al comunismului, fie el și unul inteligent și sincer precum Lucrețiu Pătrășcanu. Partidele guvernamentale de stânga, în special cel comunist, știau că, în etapa viitoare de numele titularului Ministerului de Externe și de numele partidului pe care acesta îl reprezenta, opinia publică românească va lega – mai strâns decât de guvern în ansamblul său – previzibila readucere a Transilvaniei de Nord în granițele României: și beneficiul politic, electoral, pentru ministrul în cauză și pentru partidul său ar fi fost mare. Cu toate acestea, comuniștii au acceptat ca juste elementele care-l impuneau pe Tătărescu și au acționat în concordanță cu ele (probabil, nu fără anume frământări în interiorul partidului lor). Faptul este demn de remarcat. Bineînțeles că, acceptarea lui Tătărescu în acel post nu se făcuse datorită simpatiei comuniștilor față de el, ci din interesul pe care aceștia îl aveau ca Guvernul Petru Groza să obțină acceptul Occidentului pentru reîntregirea țării, opinia publică românească având astfel motivul să-l privească mai îngăduitor. Dar, acest interes îngust al comuniștilor, la scara Istoriei, nu contează; important este faptul că numirea lui Tătărescu la Externe a fost în folosul țării. De cealaltă parte, fostul prim-ministru știa și el ce profit politic va putea trage în urma Tratatului de Pace și, de aceea, a insistat să obțină postul; mai mult, și-a făcut treaba cum, în acele condiții, nu se putea mai bine. Și el a avut, așadar, și interese proprii, dar ceea ce a făcut în calitate de ministru de Externe a satisfăcut interesul țării.

Tătărescu cel mai probabil cunoștea, sau cel puțin își imagina, îndoielile, reținerile cu care blocul comunist încerca să-l accepte și poziția subordonată pe care i-o va

https://biblioteca-digitala.ro

oferi, dar erau motive evidente pentru care FND-ul ar fi fost avantajat dacă-l avea de partea sa. Relativa incertitudine în care se afla gruparea tătărescană, în ianuarie 1945, cu privire la acceptarea sa de către comuniștii susținuți de sovietici, l-a făcut pe Gheorghe Tătărescu să mai încerce încă tratative cu brătienîștii, fie direct, fie prin apropiații săi. Siguranța înregistra meticulos toate acțiunile de acest fel. Pe 11 ianuarie 1945, au avut loc tratative între dr. Costinescu și dr. Angelescu, „în vederea reîntregirea PNL"; în aceeași săptămână, Dinu Brătianu accepta ca Erza Bercovici, președintele grupării comercianților liberali, să discute pe aceeași temă cu Tătărescu – concluzia: „Bercovici afirmă că Tătărescu a devenit mai conciliant decât acum 2–3 luni, deoarece prevede o mai puțină siguranță în relațiile sale cu Partidul Comunist"[44].

Știind care sunt liniile de politică internă și externă ale FND-ului, în iarna lui 1945, Gheorghe Tătărescu a accentuat campania de prezentare în special a acelor puncte programatice ale grupării sale care se apropiau mult sau erau chiar identice cu ale blocului comunist. Concluzia, care se vroia trasă, era aceea a existenței unor deosebiri minore, a situării de aceeași parte a baricadei în problemele majore, ceea ce impunea în mod normal o alianță de guvernare. Rolul principal în această campanie l-a avut oficiosul „Drapelul". Mai multe articole prezentau concepția privind reforma agrară: pe 3 februarie publica acel capitol din Manifestul-program adoptat la Giurgiu, privind problema agrară; pe 3 martie se reluau și propunerile lui Tătărescu, acum incluzând formulări apropiate de acelea ale FND; pe 4 martie, se făcea un pas mai departe în articolul cu titlul *Un act de dreptate socială: desființarea arendăsiei*. Liderii comuniști considerau că tocmai acest program agrar al dizidenței liberale le aducea cele mai multe avantaje: era foarte apropiat de al lor: era destul de bine apreciat în lumea satelor; prin el se putea contracara influența principalilor

https://biblioteca-digitala.ro

inamici, național-țărăniștii, chiar în rândurile clasei care forma baza electorală a acestora. În ședința Consiliului FND, din 31 ianuarie 1945, Vasile Luca prezentase deja acest punct de interes al Partidului Comunist: „Nu pentru clasa muncitoare avem nevoie de Tătărescu, ci pentru țărănime"[45]. Fostul prim-ministru mersese în întâmpinarea comuniștilor și în ceea ce privește problemele muncitorilor industriali, tot prin propunerile lansate la Giurgiu. Chiar și elementele de individualizare a tătărescienilor față de fenediști erau acceptate de aceștia, pentru că le foloseau. În Manifestul-program, alături de libertate și dreptate socială, se considera că la baza întregii evoluții viitoare a României trebuia să stea proprietatea individuală[46]. La aceeași întrunire a FND, din 31 ianuarie 1945, Vasile Luca sublinia faptul că burghezia era speriată de perspectiva unei naționalizări și această teamă o putea solidariza în jurul partidelor istorice; de aceea, fostul prim-ministru era binevenit, „ca să dea un cadru burghez, să se bată în lupta noastră; acest fapt va da o încredere imediată [...] fabricanților, forțelor economice din țară. Aceste forțe îi vor spune că dacă este vorba de Tătărescu nu poate fi vorba de confiscarea averilor și astfel vor avea mai mult curaj să lucreze cu noi"[47]. În altă întrunire a conducerii FND, din 26 februarie 1945, Gheorghe Gheorghiu-Dej indica și alt motiv pentru atragerea dizidenței liberale: se constatase că aparatul de Stat se opunea preluării puterii politice de către FND; „Aceste acțiuni pot merge și mai departe, dacă noi nu vom păși hotărât pe linia lărgirii politice, în sensul de a accepta ca o necesitate indispensabilă apropierea de acest grup politic al Tătărescu, cu toate că el nu ne place prea mult. Dar nu este vorba aici de satisfacția unor sentimente personale [...] Desigur, grupul PNT care s-a rupt de reacționari ne place mai mult decât Tătărescu. [...] Nu m-am gândit la resentimentele mele personale, că dacă a-și fi făcut-o, niciodată nu m-ași fi apropiat de Tătărescu"[47]. Ultimul element de politică internă care trebuia să-i aducă

https://biblioteca-digitala.ro

dizidentului liberal aprecierea FND-ului era critica făcută adversarilor acestuia, partidele istorice, plan în care tătărescienii acționau în mod sincer, uneori chiar cu violența de limbaj din ziarele comuniste. Punțile cu brătieniștii și maniștii fuseseră definitiv rupte la sfârșitul lui ianuarie 1945 – mai ales datorită înverșunării cu care aceștia cereau judecarea lui Tătărescu. Iuliu Maniu și Dinu Brătianu l-au împins definitiv pe Tătărescu în brațele comuniștilor; era un act de miopie politică, deși mai mulți alți factori, între care în principal s-a aflat ambiția fostului prim-ministru carlist, l-au făcut pe acesta să-și aleagă drumul alături de comuniști. Abordând tema, în „Drapelul" din 12 ianuarie, Nicolae Sibiceanu arăta acuzator către liderii istorici, care acționau doar „pentru a-și satisface patima de răzbunare personală".

În plan extern era cel mai ușor pentru Gheorghe Tătărescu să se pună de acord cu Partidul Comunist: el militase, încă din 1943, pentru o apropiere deplină de URSS, și nu una conjuncturală, mergând până la încheierea unui pact de asistență mutuală. Permanenta repetare a ideii necesității aplicării acestei linii și, odată ajuns la gurven, acțiunile practice în această direcție, ne pot duce la concluzia că era și convins de imposibilitatea altui drum. „Drapelul" s-a înscris pe deplin în practica presei procomuniste, publicând aproape în fiecare număr articole despre realizările URSS, despre politica externă justă a acesteia, despre marele conducător Stalin – ale cărui fotografii marțiale erau mai des publicate decât acelea ale Regelui Mihai. Însuși Tătărescu s-a antrenat direct în această campanie; în ianuarie 1945, în „Drapelul" va apare un interviu fluviu luat fostului prim ministru, sub titlu *Privire retrospectivă asupra politicii noastre externe* (numele din 20, 22, 24, 25, 28, 30). Dorind să facă plăcere sovieticilor, se aruncau formule foarte dure asupra acțiunii lui Ion Antonescu de recâștigare a teritoriilor românești de dincolo de Prut, acțiune considerată ca „act de demență"[48]. Efectul campaniei de presă a fost cel așteptat. În timpul

https://biblioteca-digitala.ro

vizitei făcută la Moscova, lui Gheorghiu-Dej i s-a indicat să-l atragă pe Tătărescu în viitoarea guvernare a FND, fapt comunicat de liderul comunist în Consiliul FND din 31 ianuarie 1945[49].

Pe măsura amplificării acțiunilor FND vizând dărâmarea Guvernului Rădescu, gruparea liberală a lui Tătărescu va trezi un interes tot mai mare în lumea politică românească, pentru că situarea ei de partea blocului comunist, devenită evidentă, ducea la convigerea că va face parte din viitorul guvern; în plus, reprezenta o mare parte a PNL, spre deosebire de nesemnificativul grup desprins din PNT sub conducerea lui Anton Alexandrescu[50]. Mulți credeau că Tătărescu va fi factorul ponderator în Guvernul FND, temperând măsurile revoluționare. De aceea, participarea sa, deși condamnată de cei cantonați doar în sfera liderilor istorici, era acceptată ca pozitivă chiar și de către mulți dintre vechii oameni politici care nu-l simpatizau. Tocmai pentru că i se preconiza un viitor politic major, acțiunile sale au fost obiectul unai constante urmăriri din partea Serviciului de Infomații. Având în vedere faptul că în acel moment, februarie 1945, Serviciul nu putea ști cu precizie care vor fi viitorii stăpâni ai țării, deci și ai lui, și ce vor vrea aceștia de la el, relatările zilnice pe care le făcea erau, în linii mari, obiective; se preluau, în egală măsură, și informații favorabile FND și informații favorabile partidelor istorice, lăsând destinatarii acestor rapoarte să-și ia din ele ce le convenea.

Pe 22 februarie 1945, în nota titrată *Informații politice interne*, SI consemna mai multe întrevederi, din ultimele zile, între Gheorghe Tătărescu și Petru Groza, cu participarea și a altor fruntași ai FND. În urma acestor întrevederi, amicii fostului prim-ministru carlist credeau că acesta se va alătura deschis campaniei de răsturnare a Guvernului Rădescu, grăbind, astfel, încheierea crizei politice; de asemenea, erau convinși că în curând va anunța aderarea la Platfoma FND și va declanșa noi

https://biblioteca-digitala.ro

atacuri împotriva lui Iuliu Maniu[51]. Nota din 23 februarie consemna credința grupării tătăresciene că luptele din sânul Guvernului Rădescu vor impune cooptarea în cadrul acestuia și a altor forțe politice, cooptarea fiind conformă și cu recentele hotărâri de la alta; de aceea, „momentul lui Gheorghe Tătărescu se apropie"[52]. Pe 24 februarie, obișnuita notă a SI aducea o confirmare a faptului că Tătărescu era în atenția binevoitoare a Moscovei: la recepția din seara de 23 februarie de la Legația Sovietică, în prezența membrilor Guvernului și a foarte multor generali, „Tătărescu s-a bucurat de o atenție deosebită din partea oficialității sovietice"[53]. Așadar, sovieticii îl acceptau pe deplin și au vrut să arate aceasta lumii politice românești. Ei își vor confirma alegerea, la 1 martie, chiar prin Vâșinski, în timpul întrevederii acestuia cu reprezentantul Misiunii Britanice, Marforibanks[54]. Mulțumit că a fost acceptat, dar și doritor de a consolida părerea bună a sovieticilor despre el, Tătărescu făcea să apară în „Drapelul" un număr sporit de articole lingușitoare la adresa ocupantului. Dintr-o prezentare (preluată de la Radio) făcută lui Andrei Ianuarevici Vâșinski – trimisul special al Moscovei pentru a bate cu pumnul în masă la București – aflăm că acesta este: „Mare om de stat"; are „merite excepționale față de statul sovietic"; „este mare diplomat și om de știință, cult, *subtil* [subl.n.], gata oricând să te asculte, căutând acea apropiere pe care numai oamenii mari o pot realiza". În final era o urare: „Marelui om de stat și prieten al poporului român îi zicem cu toții: Bine ai venit!"[55]. Având în vedere pumnul dat de diplomatul rus în masa Regelui Mihai, ca mijloc de convingere, calificativul „subtil" era, evident, cel mai rizibil.

Din acel moment, sfârșitul lui februarie 1945, Gheorghe Tătărescu ajunge a fi parte în majoritatea întâlnirilor, a discuțiilor pe marginea configurației viitorului guvern. Fără știrea FND, Barbu Știrbey l-a consultat dacă ar vrea să prezideze noul Consiliu de

https://biblioteca-digitala.ro

Miniștri; i-a răspuns negativ, dar era gata să participe fără a fi prim-ministru[56]. Cunoscută fiind ambiția celui consultat de a fi în frunte, răspunsul negativ se poate pune pe seama realismului său și pe seama încheierii deja a tratativelor cu FND; știa ce i se rezervase și, având în vedere contextul, era mulțumit. Siguranța poziției pe care o cucerise se va transmite și în tonul articolelor din „Drapelul". Pe 1 martie, titlul editorialului era *Criza politică și poziția FND, a național-țărăniștilor și a d-lui Dinu Brătianu* – încercând să impună ideea că Dinu Brătianu rămăsese singur, nu mai vorbea în numele unui partid, PNL fiind al lui Tătărescu. Abundă articole în care partidele istorice sunt privite de sus, iar conducătorii lor considerați neputincioși. După instaurarea Guvernului Petru Groza, s-a trecut la atacuri foarte dure. Pe 9 martie 1945, directorul ziarului, Nicolae Sibiceanu, scria despre Iuliu Maniu și Dinu Brătianu: „Aceste Casandre nu pot împiedica prin veninul lor îndeplinirea efortului de muncă creatoare al Guvernului de concentrare națională. [...] Avem datoria să prevenim pe cetățeanul onest în contra acestor falși campioni ai binelui public, tulburători ai liniștei necesare redresării României".

*

În lista Guvernului Petru Groza, la 6 martie 1945, figurau și trei miniștri tătărescieni. Gheorghe Tătărescu ocupa, pe lângă funcția de ministru de Externe, și pe aceea de vicepreședinte al Consiliului; la Finanțe era Dumitru Alimănișteanu (care demisionează la 11 aprilie, în locul său venind Mircea Durma, avându-l ca subsecretar de stat pe Alexandru Alexandrini); la Industrie și Comerț era Petre Bejan. Pe 7 martie, o altă personalitate majoră a grupului, Gheorghe Vântu, era numit subsecretar de stat la Ministerul de Interne. Și, tot în martie, Costel Tătăranu ajungea guvernator al Băncii Naționale.

https://biblioteca-digitala.ro

Așa cum s-a mai spus, acceptarea lui Gheorghe Tătărescu s-a făcut de către FND pentru a liniști burghezia română, pentru a lovi în partidele istorice, dar și pentru a da occidentalilor impresia că se respectă hotărârea de colaborare la guvern a tuturor forțelor democrate. Se încerca acreditarea ideii că doar o minoritate rămăsese în jurul lui Dinu Brătianu și a lui Iuliu Maniu. Și, pentru a submina partidele istorice, blocul comunist a susținut pe Tătărescu și Alexandrescu în preluarea denumirilor partidelor istorice; faptul trebuia să producă și o derută a electoratului. Într-un singur document al Puterii noi – Comunicatul din 8 martie 1945 – evident neintenționat, se scapă formula: „Din partea PNT și PNL au intrat [în Guvern] reprezentanții *grupărilor dizidente* [subl. n.] ale acestor partide"[57], Serviciul Centralizării Informațiilor din cadrul Președinției Consiliului de Miniștri, în Buletinul de informații din 15 martie 1945, înregistra comentariul postului de radio Londra (în franceză) asupra situației din România; și aici se menținea formula „dizidenți" pentru liberalii și țărăniștii aliați cu FND; se precizau și limitele grupărilor dizidente: „Dl. Tătărescu reintră în viața politică după o mare pauză, aducând cu el un mic grup de liberali"[58]. Expresia nu corespundea adevărului: fostul prim-ministru carlist luase cu el mare parte a liberalilor. „Pravda" folosea formula „aripa progresistă a PNL și aripa progresistă a PNȚ"[59], ducând la ideea că majoritatea liberalilor și țărăniștilor rămăseseră lângă „reacționarii" Iuliu Maniu și Dinu Brătianu.

În Occident, constituirea Guvernului Petru Groza a fost primită cu oarecare indiferență în mediile politice și cu resemnare de către majoritatea presei. Ministrul de Externe al Marii Britanii, Anthony Eden, în declarația pe marginea situației din România făcută în Camera Comunelor, anunța că fusese informat de Moscova asupra schimbărilor politice de la București; nu-și preciza poziția față de acestea, lăsând impresia că preferă să nu se amestece[60]. În schimb, ziarele criticau dictatul sovietic, dar păreau a fi resemnate în fața acestuia; „Daily Mail" credea, chiar, că „Stalin este hotărât să încorporeze România în URSS"[61]. Iritată, „Pravda" răspundea că ziarul

https://biblioteca-digitala.ro

britanic aruncă doar „calomnii antisovietice", fără nici o bază[62]. La sfârșitul lui martie, mergând pe aceeași linie catastrofică, revista americană „Time and Tide" scria că Moscova este hotărâtă să rezolve cât mai curând problema României; misiunea Guvernului Groza „este de a conduce în așa fel lucrurile, încât însuși poporul român să ceară cât mai curând încorporarea României în Uniunea Sovietică"[63]. Altă publicație britanică, „Observer", includea o precizare interesantă: Părerile rusești și cele americane asupra noului Guvern din România sunt în conflict, pe când părerea britanică stă între acestea două; de aceea, consultările nu vor duce prea curând la clarificarea situației[64]. „Daily Herald" scria și el: „Domnește încă o lamentabilă confuzie în atitudinea aliaților față de evenimentele din România. [...] Guvernul Statelor Unite a cerut să se facă consultări între cele trei puteri, în virtutea acordului de la Ialta. În același timp, Ministerul de Externe american dă semne evidente că nu aprobă schimbarea Guvernului din România și nici nu consideră noul Guvern român ca un guvern reprezentativ democratic. Guvernul britanic pare cu desăvârșire incapabil să se pronunțe. [...] Actuala neînțelegere nu s-ar fi putut produce, dacă membrii Misiunii sovietice din București ar fi informat prompt și sincer pe colegii lor britanici și americani asupra măsurilor pe care aveau de gând să le ia"[65]. Așadar, supărarea occidentalilor nu trebuia să aibă la bază schimbarea nedemocratică, ci doar faptul că aceasta s-a făcut fără știrea lor. Cel mai realist, „Manchester Guardian", scria că „Aliații de pe ambele părți ale Atlanticului nu-și pot ascunde *o oarecare neliniște* [subl. n.] cu privire la situația din România"[66]. Acesta era nivelul real al reacției occidentale: „o oarecare neliniște". Astfel s-a putut constata că intrarea lui Gheorghe Tătărescu în Guvern a avut o anumită rezonanță internațională; dacă pe plan politic intern liniștește o parte a burgheziei, și în plan extern a avut același efect liniștitor. Într-un raport din 9 martie 1945 al Legației Turciei la București, se afirma că „prezența în Guvern a d-lui Gheorghe Tătărescu garantează respectarea principiilor fundamentale de ordin politic, economic și social ale Statului Român, asigurând în același timp și respectarea legalității și

https://biblioteca-digitala.ro

ordinei constituționale". Interesant faptul că nota informativă a Siguranței care prezenta acest raport al Legației Turciei menționa că de multe ori diplomații turci din București aveau ca sursă pe diplomații englezi[67].

Ajuns atât de greu în Guvern, Gheorghe Tătărescu trebuia să facă față adversității partidelor istorice, care-l priveau ca pe un trădător, și neîncrederii blocului comunist, care-l trata cu suspiciune, doar ca pe un „tovarăș temporar de drum"[68]; în plus, știa că se poate menține doar dacă se va arăta în continuare fidel prieten al sovieticilor, postură ingrată în care devenea adversar al curentului patriotic, antirus, ce tindea să devină dominant în rândul opiniei publice. Într-o atare situație complexă, Tătărescu trebuia să-și cântărească fiecare gest, uneori fiind nevoit să-și supraliciteze sentimentele reale sau cele care dorea să se creadă că le are, în prim plan fiind ostilitatea față de forțele politice din afara Guvernului. În fața colegilor săi din Guvern, a susținut permanent necesitatea aplicării întocmai a Programului de guvernare și necesitatea absolutei solidarizări în jurul lui Petru Groza. Deprins cu cultul personalității din perioada când a fost prim-ministru Regelui Carol al II-lea, aplica metoda învățată atunci și asupra lui Groza. În primul său discurs din Consiliul de Miniștri, la 7 martie 1945, spunea: „Mă îndrept către președintele nostru de Consiliu iubit, în primul rând, pentru a-l asigura de tot devotamentul nostru, de tot simțământul de solidaritate (...) Îmi permit să exprim domnului președinte al Consiliului de Miniștri mulțumirile noastre și în același timp declarația noastră că îl vom urma fără șovăire și fără de deviere de la programul pe care îl vom fixa împreună". Și încheia de-a dreptul caragialesc: „Pentru asigurarea triumfului programului acestuia, pentru triumful Guvernului: domnule președinte al Consiliului, comandați! Vă urmăm! (Aplauze.)"[69]. De loc jenat de ceea ce spusese, Tătărescu va face să apară discursul său și în „Drapelul"[70], pentru a elimina orice îndoială asupra poziției sale. În același cadru, dezvolta ideea necesității solidarizării partidelor componente ale Guvernului: „Aici, în această sală, putem să ne prezentăm fiecare cu părerile noastre și este firesc să fie între noi aici și discuțiuni, dar, odată ieșiți de aici, vom fi

https://biblioteca-digitala.ro

și cred că trebuie să fim, cu un singur cuget și cu o singură credință"[71].

Cea mai importantă acțiune a începutului de guvernare a fost revenirea în cadrul României a Transilvaniei de Nord. Moscova a folosit problema teritoriului transilvan ca mijloc de presiune asupra guvernelor de la București, până la 6 martie 1945, iar după această dată, ca mijloc de consolidare a Guvernului Petru Groza. Răspunzând unei adrese din 19 noiembrie 1944 a primului ministru Sănătescu către Comisia Aliată de Control, la 28 noiembrie generalul Vinogradov menționa: rezolvarea chestiunii Transilvaniei de Nord rămâne cea din articolul 19 al Convenției de Armistițiu – adică regiunea revine întreagă sau parțial României. Dar, se consemna în răspuns, „timpul și modul instalării administrației românești" trebuie să fie rezolvate „prin tratări între Guvernul URSS și al României"[72]. Pretextul folosit de ruși pentru amânarea retrocedării era presupusele acțiuni destabilizatoare în spatele frontului ale unităților de voluntari români – cunoscute sub numele de „Batalioanele lui Iuliu Maniu", unități care au contribuit la menținerea ordinei și la apărarea populației românești împotriva bandelor hortyste ce activau nestingherite după trecerea frontului în județele Trei Scaune, Ciuc, Odorhei[73]. În aceeași lună noiembrie 1944, o încercare de preluare de către români a unor zone din Tranzilvania de Nord o va face și Marele Stat Major, prin generalul Rădescu; acesta îi va scrie mareșalului Rodion Malinowski, comandantul Frontului II Ucrainian (adresa nr. 682435), cerând aprobarea pentru restabilirea administrației militare românești în Cluj și Oradea[74]. Malinowski răspunde după zece zile, la 20 noiembrie (adresa nr. 00/344): „Până la semnarea Tratatului de Pace nu este posibil a se reînființa în Transilvania administrația românească"[75]. Așadar, conducerea Armatei Roșii motiva amânarea reinstalării administrației românești prin rațiuni militare în legătură cu evoluția războiului; conducerea de la Moscova avea, însă, numai rațiuni politice, fapt subliniat cu pregnanță în volumul de documente din Arhiva Federației Ruse, *Problema transilvană. Disputa teritorială ungaro-română și URSS*[76]. Au fost chiar momente când

https://biblioteca-digitala.ro

pericolul pierderii provinciei era major. La 31 decembrie 1944, un document al Ministerului de Externe rus consemna părerea Statului Major General Sovietic, conform căreia „transferarea în prezent a Transilvaniei de Nord României nu este avantajoasă pentru noi", în primul rând pentru faptul că guvernele de la București nu erau dominate de comuniști. O nouă cerere românească de retrocedare, prin ministrul de Externe Constantin Vișoianu, la 9 februarie 1945, este respinsă de Comisia Aliată de Control dominată de sovietici. Imediat după instaurarea Guvernului Petru Groza, poziția Moscovei s-a schimbat. La 8 martie 1945, Guvernul român trimite Guvernului sovietic cererea de retrocedare a Transilvaniei de Nord. Chiar a doua zi, I. V. Stalin răspunde favorabil. Comentariile presei și radioului sovietic subliniau succesul noii puteri de la București, reluând și pretextul menținerii administrației sovietice până în acel moment. La 10 martie, „Izvestia" scria: „Bande îndrăznețe, care îndeplineau rolul de spioni hitleriști în imediata apropiere a spatelui frontului" au fost tolerate de guvernele Sănătescu și Rădescu; „Cu ajutorul direct al autorităților române, Transilvania devenea refugiul elementelor reacționare grupate în jurul lui Iuliu Maniu, liderul PNȚ. Detașamentele de voluntari așa-zise ale lui Maniu, trimise în Transilvania, au comis acte de debandadă, au organizat pogromuri și masacre de unguri. Printre voluntari se aflau legionari fasciști, membri ai Gărzii de Fier, adoptați sau tolerați de partidul lui Maniu". De aceea, Guvernul sovietic s-a văzut nevoit să ia măsuri. „Astăzi, când noul Guvern român, reprezentând coaliția tuturor grupărilor democratice, a fost creat în România, situația s-a schimbat"[77]. Același fel de comentariu și în „Pravda" din aceeași zi[78], și la postul de Radio Moscova[79]. În urma răspunsului favorabil, pe 11 martie, întregul Guvern român, în frunte cu Petru Groza și Gheorghe Tătărescu, vor face o vizită de mulțumire lui Andrei Vâșinski, prilej cu care acesta relua, mai ales pentru presă, pretextul menținerii administrației sovietice în Transilvania de Nord[80]. Pentru definirea raporturilor puterii de la București cu ocupantul sovietic, de menționat stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 10 martie,

https://biblioteca-digitala.ro

consemnând supralicitarea mulțumirilor; de la o simplă telegramă, propusă inițial, s-a ajuns la o delegație impunătoare: „*Petre Bejan:* Numai telegrama? *Petre Constantinescu-Iași:* Nu, ar trebui și o delegație. *Petru Groza:* Ori trimit eu mulțumiri în scris, ori trimitem o delegație. Fiecare grupare să trimită o delegație... *Gheorghe Tătărescu:* Exponenții tuturor partidelor [...] mergem într-o atmosferă de sărbătoare să facem aceste mulțumiri"[81]. Vâșinski s-a arătat mulțumit de plecăciunile miniștrilor români, telegrama trimisă la Moscova prezentând și participarea sa la festivitățile de la Cluj[82].

Și de cealaltă acțiune foarte importantă a Guvernului Petru Groza din martie 1945, Reforma Agrară, Gheorghe Tătărescu și-a legat numele, fără a o putea influența major, deși a încercat. Aplicând principiul solidarității miniștrilor, propus chiar de el, Tătărescu nu a lăsat să răzbată în preză divergențele în jurul textului adoptat; vor ajunge la opinia publică numai câteva elemente de individualizare a tătărescienilor față de fenediști. „Drapelul" publica un ciclu întreg de articole laudative la adresa Reformei Agrare. În numărul din 25 martie apărea Declarația lui Gheorghe Tătărescu privind Reforma, în care întâlnim expresii ca: „O nouă piatră de încercare la temelia României de mâine"; „Strâns unit în jurul sufletului său, dl. Petru Groza, Guvernul va putea să-și îndeplinească angajamentele luate față de Țară, față de Coroană și față de Aliați"; „se eliberează țărănimea în plan economic"; „perioada marei neliniști a trecut", ș.a. Dacă Tătărescu se ținuse de cuvânt și nu lăsase să răzbată în presă nemulțumirile sale mari, Siguranța aflase, însă că ele existau. Respectându-și cuvântul în raport cu presa, totuși în cercurile liberale își arătase opiniile diferite – ținând și de conținutul Reformei și, mai ales, de modalitatea „revoluționară" în care comuniștii înțelegeau să o aplice în practică, transformând o lege, în principiu necesară și acceptată, într-o formă anarhică de luptă de clasă, chiar cu elemente de violență. Ministrul de Externe nu se limitase la împărtășirea nemulțumirilor sale doar membrilor propriului partid, ci făcuse ca sfera cunoscătorilor acestora să fie mai mare. Efectul asupra imaginii sale a fost pozitiv, atenunând ideea unui executant slugarnic al hotărârilor

https://biblioteca-digitala.ro

FND-ului. Într-o notă a SI, din 15 martie 1945, se menționa faptul că apropiații lui Tătărescu cunoșteau nemulțumirea acestuia față de modul cum a început guvernarea: „Dl. Gheorghe Tătărescu a avut unele obiecțiuni pe tema Reformei Agrare, cari însă nu au fost ținute în seamă, deși domnia sa a înțeles să obțină satisfacție prin buna înțelegere și acord". Lipsa de înțelegere a colegilor de Consiliu, l-au făcut să încerce influențarea lor prin intermediul singurei puteri de care ascultau, cea sovietică: la Cluj, în timpul unei convorbiri cu Vâșinski, și-a arătat nemulțumirea, amenințând chiar – dacă se continuă poziția adoptată față de el, va fi dispus să se retragă din Guvern[83]. Însă sovieticii nu s-au lăsat influențați, disensiunile continuând. Nota Serviciului Centralizării Informațiilor de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, din 25 martie 1945, înregistra intenția lui Tătărescu de a cere un control asupra procesului de aplicare a Reformei Agrare, deoarece „situația este astăzi anarhică"; credea că „trebuie aplicate urgente măsuri care să fixeze autoritatea Guvernului pretutindeni" și luate măsuri împotriva celor ce au pătruns pe moșii fără drepturi. Anarhia nu se reducea numai la sectorul agrar. Ministrul de Externe ar fi afirmat – conform notei – „că situația politică nu mai poate continua să rămână cea de până acum", trebuind restabilită ordinea în întreaga țară, altfel nu se va putea continua guvernare[84].

Un haos deplin domina și finanțele statului, neputându-se executa Bugetul, aceasta fiind și cauza anunțată a demisiei, din aprilie 1945, a ministrului Dumitru Alimănișteanu. Exista, însă, conform informațiilor avute de Siguranță, și o altă cauză a demisiei: moșiile ministrului fuseseră ocupate de către sătenii instigați de comuniști și împărțite[85]. De altfel, în provincie era mai vizibilă deteriorarea relațiilor dintre tătărescieni și partenerii lor de guvernare; la centru PCR nu era interesat, în această fază de început a preluării puterii, să-și îndepărteze aliatul. Ce se întâmpla, însă, în țară era cunoscut de conducerea PNL-T, prin numeroasele rapoarte alarmante pe care le primea, anunțând discriminări, presiuni, violențe, arestări[86].

https://biblioteca-digitala.ro

Neînțelegerile lui Tătărescu cu comuniștii au fost privite de liberalii brătienești cu o anume satisfacție. Pe 17 martie 1945, SI înregistra faptul că cercurile liberale (dar și cele țărăniste) considerau poziția în Guvern a ministrului de Externe ca „profund zdruncinată"; „Aceste cercuri spun că intervenția lui Gheorghe Tătărescu în chestiunea Reformei Agrare a indispus cercurile comuniste". De aceea, maniștii dădeau drept sigură demisia vicepreședintelui de Consiliu[87]. A fost și un ecou extern al disensiunilor menționate, așa cum anunțau posturile de radio Londra și New York: secretarul de stat al SUA declarase că în România se menține „criza de guvern", idee prezentată și de ministrul de Externe britanic în Camera Comunelor[88]. De la București, guvernele occidentale primeau, de la diplomații lor acreditați în România, note consemnând criza generală, dar și aprecieri privind activitatea ministrului român de Externe; de aceea, imaginea defavorabilă a Guvernului Groza nu se răsfrângea decât în parte asupra lui Tătărescu, care a reușit să demonstreze că este un bun diplomat. Cu ocazia morții lui Roosevelt, președintele american, s-a dus la Misiunea SUA pentru a prezenta condoleanțe din partea Guvernului; deși i s-a spus că se acceptă doar condoleanțe personale, întrucât Guvernul Groza nu este recunoscut de Departamentul de Stat, diplomații americani l-au primit foarte bine, cu o anumită simpatie[89]. O altă reprezentanță diplomatică occidentală, aceea a Elveției, își consemna chiar în scris simpatia față de ministrul român: H. B. de Fischer, într-un raport trimis la Berna (sfârșitul lui aprilie 1945), comenta procesul de închegare a grupării tătăresciene, apreciind că „Dl Tătărescu nu este ceea ce l-au crezut unii, adică un oportunist talentat, totdeauna gata să-și verifice norocul, ci este un mare patriot, poate chiar un foarte mare patriot. [...] Este o persoană, nu un partid, care a știut să-și servească țara, mai mult ca oricare alții"[90].

După dovezile de solidaritate cu Guvernul din martie 1945 ale lui Gheorghe Tătărescu, dovezi care-i consolidaseră poziția față de partenerii de guvernare, ministrul de Externe s-a aplecat mai atent asupra domeniului său de activitate. Nota dominantă, în următoarele luni, va fi accentuarea manifestărilor de servilism

https://biblioteca-digitala.ro

față de URSS. Puterile occidentale n-au fost neglijate, având loc dese întrevederi cu diplomații acestora aflați la București, sau în trecere prin București; erau transmise mesaje prin intermediul diplomaților români aflați în Occident, chiar dacă, având în vedere statutul internațional al României de atunci, poziția acestora era neclară, termenul semioficial fiind cel mai adecvat. În evidentă legătură cu previzibilul sfârșit rapid al războiului, după care urma a fi clarificată situația României, la 31 martie 1945, Tătărescu a făcut o amplă declarație în fața ziariștilor occidentali acreditați la București, înregistrată de oficiosul PNL-T sub titlul *Țelurile și mijloacele politicii noastre externe*[91]. În esență, se menționa: Lovitura de Stat de la 23 august 1944 a simbolizat nu numai voința celor care au înfăptuit-o, ci și dorința întregului popor rămân, de aici izvorând trăinicia așezării politicii externe a României pe drumul cel nou, alături de Națiunile Unite, „și în special de URSS"; pentru a atenua efectul negativ al formulei de prioritate, se făceau referiri la fiecare din Marile Puteri: „Cu Marea Britanie [...] ale cărei viteze armate luptă pentru zdrobirea definitivă a hitlerismului și întronarea unei păci durabile într-o lume în care popoarele vor trăi în securitate și libertate. Cu Statele Unite ale Americii, care în atâtea rânduri și-au manifestat prietenia pentru poporul nostru și iau parte activă la lupta comună de eliberare a popoarelor lumii, asigurându-le dreptul la viață și libertate. Cu Franța, cu Franța care prin lupta sa eroică, ajutată de Națiunile Unite, și-a eliberat teritoriul de cotropitorii hitleriști [...] Și apoi, cu toate celelalte popoare democratice vecine, solidare cu noi în apărarea libertății și organizarea păcii". După captarea bunăvoinței erau prezentate țelurile României în politica sa externă. Primul plan îl ocupa croirea unui nou destin, „adâncind și amplificând raporturile de prietenie cu URSS". În acest moment al declarației sale, aparent Tătărescu face o greșeală diplomatică, vorbind despre „contribuția decisivă" a Moscovei la înfrângerea Germaniei, contribuție prin care „a dat un alt curs Istoriei"; și, mai mult, laudă sistemul politic sovietic, cel care „prin prodigioasele transformări și progrese realizate în toate domeniile a devenit o forță de îndrumare pentru toate

https://biblioteca-digitala.ro

democrațiile lumii". Așadar, democrația americană, cea britanică sau franceză trebuiau să se lase „îndrumate" de „democrația" bolșevică! S-ar putea crede că Tătărescu sărise peste cal. Dar, gestul nu era o scăpare; era o expresie adecvată situației României față de URSS în acel moment și adecvată interesului general al României. În acțiunea diplomatică a unui stat mic, precum cel român, este periculos ca, între a da curs sentimentelor normale sau a te comporta conform realităților internaționale, atunci când acestea din urmă nu lasă nici o îndoială, să te conduci după primele. Într-un asemenea caz poți dovedi tărie de caracter, poți avea mulțumire sufletească, cu riscul, însă, să aduci țării tale imense prejudicii, uneori ireparabile. Dar, un ministru de Externe are ca primă datorie salvarea intereselor imediate și, cu atât mai mult, a celor de perspectivă, ale țării sale, chiar dacă o face în detrimentul propriei imagini. Ideea se poate încerca a fi combătută cu politica antirevizionistă consecventă a României interbelice, care, pe lângă interesul direct al statului român, a avut și nuanțe sentimentale nu întotdeauna aducătoare de beneficii. Dar, atunci, persistau mari îndoieli asupra posibilității ca Axa Roma-Berlin să ajungă a stăpâni Europa aproape în întregime. De aceea, politica lui Titulescu nu poate fi acuzată de miopie, atunci când s-a menținut lângă Occident și nici atunci când a vrut să se asigure și dinspre Răsărit. În 1945, însă, nu mai era vorba doar de posibile amenințări sovietice, care s-ar fi putut crede că vor fi contracarate de dârzenia unui Occident iubitor al României. În 1945, milioane de soldați sovietici erau deja în România, Bulgaria, Ungaria, Polonia, Cehoslovacia și se apropiau de Berlin. Se știa, din experiența istorică, faptul că soldatul rus vine în alte țări totdeauna când are posibilitate și uită să plece. Mai mult, la București era cunoscută în linii mari, înțelegerea de la Ialta, unde Occidentul acceptase ca vecinii URSS să rămână în sfera acesteia de dominație – doar procentele stabilite de mai marii lumii nu erau știute. Ca urmare, Gheorghe Tătărescu a făcut o declarație normală: trebuia să acceptăm, cu toată repulsia pe care o provoca poporului român o asemenea acceptare, că, măcar pentru o vreme, salvarea Țării depindea și de felul cum

https://biblioteca-digitala.ro

guvernanții ei știau să capteze bunăvoința Moscovei. Și cum, România avea diferendul teritorial cu Ungaria – nerezolvat încă printr-un act internațional final – lipsa de atenție, orice greșeală în raporturile cu puterea care se știa că va fi factorul esențial în viitoarele tratative, putea să ne ducă la o pierdere ireparabilă. Așadar, chiar dacă poate șoca, la decenii după ce au fost spuse, expresiile ministrului de Externe din 31 martie 1945, poziția sa aproape de umilință față de URSS se justifică pe deplin. Declarația prezenta și țelurile Guvernului Petru Groza în plan intern: continuarea efortului de război, aplicarea strictă a prevederilor Convenției de Armistițiu; înfăptuirea reformelor, începând cu aceea agrară, continuând cu democratizarea Statului, instaurarea unui regim de deplină egalitate în drepturi pentru toți cetățenii, prin înlăturarea șovinismului și a urei de clasă. Formula sintetizatoare era: „Voim să servim idealurile democratice prin libertate, dreptate și egalitate, acordate tuturor pentru totdeauna". „Credem – spunea în final – că prin această politică ne vom fi afirmat o dată mai mult dreptul nostru la viață, dreptul de a rămâne un stat liber și democratic, într-o Europă liberă și democratică". Această primă declarație majoră de politică externe, făcută de Tătărescu în calitatea sa de ministru de resort în Guvernul Groza – privită în lumina a ceea ce s-a întâmplat timp de 45 de ani, după ea, în România, – poate fi criticată de aceia care nu vor să înțeleagă și lăudată de aceia ce se gândesc la soarta generală a Țării, nu la plecăciunile pe care unii sau alții dintre conducătorii ei au fost constrânși să le facă spre Răsărit. Tot amestecată a fost și reacția societății românești din acel moment, ca și aceea a lumii diplomatice din București.

Devenea tot mai evident faptul că România fusese părăsită de Occident în brațele Moscovei. De aceea, declarațiile prosovietice ale lui Tătărescu vor fi tot mai clare. Siguranța înregistra, la 2 mai 1945, anunțul făcut de ministrul de Externe „apropiaților" săi, că are intenția de a pleca la Moscova, o dată cu Gheorghiu-Dej, cu ocazia semnării acordurilor economice româno-ruse; dorea ca, în timpul întâlnirii cu vârfurile conducerii sovietice, să prezinte acestora „un voluminos dosar care să arate sentimentele sale și atitudinea sa filosovietică"[92].

https://biblioteca-digitala.ro

Prilejul întrunirii populare din 10 mai 1945 – în sala „Aro", în prezența întregului Guvern – a fost folosit, fără nici o reținere, pentru atragerea bunăvoinței sovietice; în discursul ținut, abundă fraze de genul – „Viteaza Armată Roșie a salvat România de imperialismul german. Astăzi, România este liberă datorită eroicei Armate Roșii și Mareșalului Stalin"[93]. Formule mult mai sobre erau folosite pentru armatele occidentale. Se făcea și o ierarhizare a recunoștinței datorată de români, primul loc ocupându-l URSS, deoarece „fără de victoria Armatei Roșii, nu s-ar fi putut dobândi marea victorie de azi". La sfârșit, Tătărescu exclama: „Să trăiască Majestatea Sa Regele! Să trăiască România! Să trăiască prietenia și colaborarea sovieto-română!". Pe occidentali i-a omis, în mod evident pentru a face plăcere rușilor; nepoliticos pentru un diplomat, dar profitabil pentru România din acel moment. Comparația între, pe de o parte, declarațiile din 31 martie și 10 mai 1945, și, pe de alta, scrisoarea trimisă lui Dinu Brătianu în octombrie 1944, indică o schimbare radicală de accent: în documentul din octombrie 1944, ierarhizarea recunoștinței era alta – se scria despre „ciclul istoric deschis prin biruința democrațiilor occidentale și a Uniunii Sovietelor". Între timp, Tătărescu devenise ministru de Externe și fiecare cuvânt al său trebuia cântărit în funcție de interesele României; și, între timp, raporturile României cu Marile Puteri deveniseră mult mai clare.

*

Relațiile dintre tătărescieni și ceilalți membri ai Guvernului Groza erau, în primăvara lui 1945, mai încordate decât se lăsa să se știe de către opinia publică, nemulțumirile manifestându-se în întruniri restrânse sau închise presei. Conform declarației lui Costel Tătăranu (făcută într-un cerc restrâs și înregistrată de SI), cea mai puternică manifestare a acestor nemulțumiri ale tătărescienilor după primele săptămâni de guvernare, a avut loc în cadrul unei consfătuiri intime, în după amiaza lui 31 martie, la locuința lui Tătărescu. Elementele de contradicție cu declarația făcută de ministrul de Externe în dimineața aceleiași

https://biblioteca-digitala.ro

zile, în fața presei occidentale, erau evidente, negând ideea armoniei în care acționau forțele guvernamentale pentru atingerea aceloraşi țeluri. În timpul consfătuirii, s-a analizat situația partidului în raporturile sale cu FND și în cadrul Guvernului; „Unanimitatea celor prezenți a fost de părere că partidul își compromite viitorul, continuând a acoperi actele FND-ului și ale comuniștilor în special". Nota informativă menționa și faptul că s-au adus unele imputări lui Tătărescu, pentru că a acceptat să colaboreze cu FND fără un prealabil acord scris asupra programului de guvernare; „Concluzia discuțiunilor a fost că liberalii d-lui Tătărescu trebuie să se detașeze treptat de FND, pregătind în acelaşi timp o apropiere de socialiști. În acest sens, s-a inițiat o întrevedere cu Constantin Titel-Petrescu"[94].

Nemulțumiri avea și Gheorghe Tătărescu. Dar, în plus față de membrii formațiunii sale politice, se pare că era motivat și de credința că sovieticii ar putea să-l prefere în cazul unei eventuale schimbări de Guvern impusă de haosul generalizat; de aceea, încerca să ia o anumită distanță față de FND – în particular. La 28 martie 1945, un informator al Siguranței raporta: Tătărescu a declarat unor partizani politici (Aznavorian, Bentoiu ș.a.), că „anumite lucruri petrecute săptămâna trecută i-au dat asigurarea că se bucură de concursul nelimitat al conducătorilor sovietici și că, în cazul când se va pune problema succesiunii actualului Guvern, d-sa este încredințat că va fi însărcinat să alcătuiască noul Cabinet"; se arăta convins că se află „în grațiile Rusiei Sovietice"[95]. Tot ce se poate ca unii reprezentanți ai Moscovei să-i fi dat speranțe; este, însă, curios, pentru versatul politician, că le-a și crezut. Concomitent, dinspre Palatul Regal, a apărut de asemenea ideea aducerii lui Tătărescu în fruntea Guvernului: o notă informativă din 22 mai consemna faptul că Suveranul se gândea la o asemenea soluție, crezând că Sovietele nu s-ar opune. Nota Siguranței consemna, în aceeaşi zi, audiențele la Rege ale lui Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, fiind posibil ca aceștia să-i fi făcut o sugestie – deși erau adversari declarați ai lui Tătărescu, l-ar fi preferat lui Petru Groza[96].

https://biblioteca-digitala.ro

Serviciul Centralizării Informațiilor de pe lângă Consiliul de Miniștri înregistra, la 30 martie 1945, o nouă etapă în încercarea lui Gheorghe Tătărescu de a reface, în jurul său, unitatea PNL, bazându-se pe autoritatea ce-i conferea participarea la Guvern. Încercarea se făcea sub vechea calitate de secretar general al PNL, la care, formal, nu renunțase și de care nu fusese deposedat statutar. Se anunța convocarea unui congres general al partidului, nu doar al grupării Tătărescu; se credea posibil chiar în primele zile ale lui aprilie[97]. Prima reacție a membrilor Delegației Peramente rămași fideli lui Dinu Brătianu a fost de respingere, cu acuzația că inițiatorul vrea să creeze confuzii; se hotăra trimiterea, către toate organizațiilor județene liberale, unei comunicări oficiale, conform căreia Gheorghe Tătărescu era considerat în afara partidului, iar congresul convocat de el „un act personal", la care, așadar, nu trebuia participat; includea și o amenințare: aceia ce vor ignora decizia Delegației Permanente și vor participa la Congres se expun la excluderea din PNL[98]. Și acum, prin urmare, poziția brătienieștilor se arăta a fi fermă doar în ce-l privește pe Tătărescu; ceilalți liberali care-l vor urma se expuneau excluderii, nu urmau a fi automat excluși; nu se dorea tăierea punților pentru liberalii „amăgiți" de fostul secretar general. Cu siguranță, neînchiderea definitivă a ușii avea drept cauză și faptul că prea mulți liberali părăsiseră tabăra lui Dinu Brătianu și se păstra speranța recuperării unora. Adeziunile la gruparea Tătărescu ale organizațiilor liberale din provincie „au creat o stare de alarmă în conducerea Partidului Liberal. Față de pericolul destrămării partidului, s-a înființat un comitet de reorganizare pe provincii, deși măsura nu este socotită suficientă" – consemna un raport al SI; tot acesta dezvăluia faptul că, în timpul unei consfătuiri acasă la dr. Costinescu, pe 22 martie, „s-a ajuns chiar la concluzia că Dinu Brătianu trebuie să fie convins să se retragă de la șefia partidului", persoana care-l va înlocui fiind Barbu Știrbey[99]. Propunerea va răzbate și în presă[100].

Simțindu-se tot mai puternic, Gheorghe Tătărescu a crezut că acum Dinu Brătianu va accepta o împăcare și, pentru a o propune, i-a trimis ca emisari pe Mircea Durma și Dumitru

https://biblioteca-digitala.ro

Alimănișteanu. Cerea să fie acceptat ca secretar general și, de asemenea, ceilalți fruntași ai grupării sale să ocupe funcțiile avute înainte de război; conform Statutului, să fie el șeful partidului și să se renunțe la colaborarea cu Iuliu Maniu. Dinu Brătianu va răspunde că-i primește pe toți înapoi, cu excepția lui Tătărescu[101]. Un alt document al SI menționează și încercarea lui Vasile Sasu de a-i împăca pe cei doi lideri liberali (raport datat 21 martie 1945); Dinu Brătianu a rămas neînduplecat: „Niciodată împăcarea cu Tătărescu nu a fost mai departe ca acum. [...] Participarea lui Tătărescu la un guvern care a suspendat libertatea presei, lăsând Partidul Liberal fără oficiosul său, întocmai ca sub regimul dictatorial al Regelui Carol al II-lea și al lui Antonescu, îl situează în tabăra inamică adevăratei democrații. [...] Dl. Gheorghe Tătărescu nu va termina până la urmă bine această acțiune și va fi scos din Guvern chiar de colegii lui comuniști"[102].

Teama liberalilor brătienești că vor fi părăsiți de majoritatea membrilor de partid era îndreptățită. Situarea într-o opoziție permanent agresată de cei de la putere și fără perspectiva schimbării situației într-un timp acceptabil, a făcut pe mulți liberali să vadă pasul lui Tătărescu ca pe unul normal, de conservare a PNL. Intensificarea fenomenului de trecere în gruparea ministrului de Externe era înregistrată constant; la 8 martie 1945, un raport SI constata: „În cercurile politice se consideră că intrarea d-lui Tătărescu în Guvern înseamnă trecerea, în cel mult două săptămâni, a majorității organizațiilor liberale al d-sa. De pe acum s-a desemnat un puternic curent în rândurile din jurul d-lui Dinu Brătianu pentru a se relua tratativele de împăcare"[103]. Iar în nota informativă din 10 martie se menționa chiar opinia lui Iuliu Maniu în același sens: Tătărescu va reuși să aducă în jurul său o bună parte a cadrelor liberale, consolidându-se[104].

O nouă întrunire a Delegației Permanente era convocată de Dinu Brătianu pentru 18 aprilie 1945, dorindu-se luarea unor hotărâri ferme: „Cea dintâi chestiune ce se va pune la ordinea zilei va fi situația d-lui Gheorghe Tătărescu și acțiunea sa politică de captare a organizațiilor liberale din țară"; se dorea ca

https://biblioteca-digitala.ro

să fie tranșată chestiunea excluderii din partid a d-lui Tătărescu și a tuturor celor ce au aderat la acțiunea sa politică de sprijinire a Guvernului Groza"[105]. Deși se anunțase că însuși comunicatul ce urma a fi dat – foarte dur la adresa tătărescienilor – era pregătit, întrunirea Delegației Permanente a fost amânată, pretextul fiind decesul unei rude a familiei Brătianu[106].

Multe dintre adeziunile la PNL-T fuseseră anunțate în „Drapelul" din februarie 1945, atunci când acestea erau doar la nivelul unor intenții în cele mai multe cazuri. Odată cu intrarea în Guvern, pe lângă alte considerații, oportunismul politic a făcut ca intențiile să se materializeze și, de asemenea, celor ce-și anunțaseră mai de mult dorința de a se ralia lui Tătărescu să li se adauge alții, astfel încât o sinteză a Siguranței putea constata: „După intrarea în Guvern, partizanii săi [ai lui Tătărescu] apar în toată țara"[107]. În aprilie procesul s-a amplificat. Organizația PNL Sibiu va lansa o chemare către organizațiile din întreaga Transilvanie. Toate acestea erau înregistrate cu satisfacție în „Drapelul", cu concluzia (în numărul din 14 aprilie) că „partidul e reorganizat și așezat pe linia democrației sincere și în pas cu vremurile". Satisfăcut de această evoluție a liberalilor, care tindea să distrugă unul din principalii săi adversari, era și FND-ul. Pentru a-i încuraja pe aceia care se desprindeau de Dinu Brătianu, la consfătuirea șefilor organizațiilor județene PNL-T, din 26 aprilie, va participa și Petru Groza, atmosfera fiind de „prietenească colaborare"[108]. Consfătuirea va hotărî transmiterea către toate organizațiile județene a instrucțiunilor privind viitorul congres: în fiecare județ urmau să se întrunească congrese pentru a alege comitetele și delegațiile permanente; norma de reprezentare al Congresul general era fixată la 10 delegați de județ[109].

Campania de atragere de noi membri era necesară atât pentru a se încheia în favoarea lui Gheorghe Tătărescu lupta dusă cu Dinu Brătianu pentru șefia PNL, cât și pentru ca, având o forță mai mare, să se poată impune în fața celorlalți participanți la guvernare. Ideologul ziarului „Drapelul", V. Bârcă, într-o serie întreagă de articole, din aprilie-mai 1945, va încerca să demonstreze necesitatea istorică a PNL-T. Formulele sub care-și

https://biblioteca-digitala.ro

prezenta ideile erau *Neo-burghezia, Liberalismul constructiv, Partidul Liberal și România de mâine;* formule care, deși lăudau acțiunea de o sută de ani a burgheziei românești, aveau și note critice indirecte: Noua burghezie nu trebuia să semene cu cea veche; „Să fie onestă, să sprijine Statul și să fie solidară cu toate celelalte categorii în menținerea echilibrului social într-un Stat de largă democrație". Cei care se opuneau liniei tătăresciene erau etichetați drept reacționari: „Participarea Partidului Liberal la actuala guvernare de largă concentrare democratică este răstălmăcită și criticată tocmai de acele resturi reacționare [...] formațiuni politice care au otrăvit spiritul popular timp de douăzeci de ani". PNL-T era proclamat drept simbolul „liberalismului constructiv, în slujba permanentelor interese naționale"[110]. Formule ca „resturi reacționare", folosite pentru a-i caracteriza pe brătienești și maniști, nesurprinzătoare în propaganda comuniștilor anului 1945, era mult mai mult de condamnat când veneau de la PNL-T; în focul luptei politice, unii tătărescieni căzuseră prea jos, deși se puteau scuza cu necesarul răspuns la eticheta de „trădători" ce li se pusese.

Destul de complexă a fost relația dintre tineretul liberal și gruparea tătărescană. O separare a tineretului între cele două aripi liberale se produsese la sfârșitul lui 1944 și începutul lui 1945, tătărescienii arătându-se foarte grăbiți să ajute la apropierea de FND: la 21 ianuarie 1945, prin Amedeu Bădescu, vor accepta înregistrarea în organizația nou creată, Tineretul Progresist, patronată de comuniști, fără a-și pierde individualitatea[111]. De menționat faptul că, spre deosebire de liberalii trecuți de tinerețe din rândul cărora Gheorghe Tătărescu a reușit să atragă de partea sa pe foarte mulți (după unele aprecieri, chiar majoritatea), cele mai multe personalități ale tineretului liberal au rămas de partea lui Dinu Brătianu; printre aceștia erau majoritatea celor importanți: Mihai Fărcășanu, Radu Câmpeanu, Toma Câmpeanu, Dan Amedeo Lăzărescu, I. V. Săndulescu, Mircea Ionescu-Quintus, Dan Brătianu, Radu Vâlsănescu, Remus Țețu, George Veniamin, Dan Cernavodeanu, I. Fruma, Virgil Mănescu ș.a. Fenomenul acesta a avut ca efect faptul că, în 1945 și 1946, PNL – Brătianu

https://biblioteca-digitala.ro

considerat, de obicei, conservator, pentru că era condus de vechea gardă în frunte cu „bătrânul" Dinu Brătianu, va ieși în evidență mai ales prin activitatea tineretului său, care deseori o lua înaintea conducerii partidului; înregistrând cu plăcere acest fenomen, Bebe Brătianu, la 11 septembrie 1945, într-o declarație de martor dată în fața Curții Marțiale din București în cadrul procesului Organizației „T", spunea: „Tineretul liberal este fala noastră"[112]. Această „avangardă" s-a manifestat foarte intens în iarna lui 1945, eclipsându-i pe tinerii tătărescieni. (La 25 februarie, studenții liberali brătienești de la Facultatea de Medicină din București au făcut o manifestație ostilă profesorilor care participaseră în ziua precedentă la mitingul FND. Pe 27 februarie, la Clubul central al PNL – str. C. A. Rosetti – a avut loc o întrunire a tineretului universitar liberal, cu câteva sute de participanți, cei care au vorbit exprimându-se foarte dur la adresa comuniștilor și a aliaților acestora; Mihai Fărcășanu arăta „indignarea ce o simte tineretul studențesc și întreaga opinie publică, în fața metodelor legionare folosite de FND. [...] Sechestrările și maltratările întâmplate în ultimele zile sunt fapte evidente și de nerăstălmăcit, ceea ce denotă că oamenii FND-ului încearcă acum prin teroare să pună mâna pe putere și să intimideze tineretul conștient. Să fie anunțați toți adversarii noștri că răbdarea noastră este pe sfârșite și că, deocamdată, nimeni nu se gândește să treacă la reacțiune, dar, dacă faptele continuă, vom răspunde". Nota SI consemna că, după Fărcășanu, a vorbit Radu Câmpeanu, președintele Tineretului Universitar Național-Liberal: „Tonul folosit de acesta a fost și mai violent, cerând dreptate, libertate și democrație adevărată. [...] Fiecare sfârșit de frază era punctat de urale sau de huiduieli"[113].

Deși procesul de separare a tineretului liberal a început în decembrie 1944, el nu se încheiase încă în martie 1945. Intrarea lui Tătărescu în noul Guvern a provocat, conform notei SI din 12 martie, „frământări" în rândul tineretului liberal dinist, oportunismul spunându-și și aici cuvântul. Dacă în februarie Fărcășanu fusese apreciat de marea majoritate pentru dârzenia sa, acum era acuzat că a inițiat „provocările și excesele

https://biblioteca-digitala.ro

tineretului". Sub acest pretext, mai mulți trec în tabăra lui Tătărescu; între aceștia avocatul Paul Dumitriu, fost șef de cabinet al lui Mihai Romniceanu ș.a.[114]. Aceeași instituție înregistra, la mijlocul lui martie, formarea a două curente în rândul tineretului liberal brătienist: unul care dorea să meargă mai departe alături de Opoziția condusă de Iuliu Maniu și altul care cerea „să se facă împăcarea cu Tătărescu"[115]. Pentru a clarifica situația, la 17 martie s-a întrunit Comitetul Central al Tineretului Național Liberal; în condițiile în care Fărcășanu era contestat de mai mulți (în special din grupurile „Atena" și „Marna"), conducerea a fost încredințată unui comitet format din dr. I. Fruma (fost secretar general al Ministerului de Finanțe și președinte al Tineretului Liberal din Ardeal), dr. Virgil Mănescu (viitorul mare heraldist) și inginer G. Veniamin. SI credea că, în realitate, Fărcășanu conduce în continuare[116]. Așadar, treptat, Tătărescu a reușit să atragă o parte a tineretului liberal, către care, „Drapelul" îndrepta periodic apeluri, propunând țeluri pe care nimeni nu le-ar fi putut blama: „Libertate, dreptate socială și proprietate individuală, temelia statului nostru democratic"; „O România întregită, liberă și puternică, ca Stat național, moharnic constituțional și democratic" etc.[117]. De remarcat faptul că aceste țeluri ale tătărescienilor erau vizate, ca proprii deziderate, și de către tineretul brătienist; din rândurile acestuia grupul radical condus de Remus Țețu și Adriana Georgescu va întemeia o organizație secretă intitulată „T", care milita pentru un naționalism luminat, pentru regalitate și își afirma ca doctrină liberalismul social, dorind înfăptuirea armoniei sociale, apărarea familiei, garantarea proprietății, reformele cerute de societate; avea deviza „Pentru Țară, Rege, Libertate!"[118]. Având în vedere această apropiere de țeluri, faptul că majoritatea tineretului liberal a refuzat să vină lângă Gheorghe Tătărescu nu poate fi motivată decât prin respingerea persoanei acestuia și a aliaților pe care și-i alesese.

Ca o traducere în practică a ideii armoniei sociale, Tătărescu va înființa, la 30 mai 1945, Secția profesională a PNL, sub numele de Uniunea Muncii Sociale. Conform actului de

https://biblioteca-digitala.ro

constituire, în Uniune intrau toți liberalii care exercitau o profesie în calitate de salariat, patron, meseriaș, negustor; puteau intra și studenții. Scopul declarat: realizarea liberalismului social, prin care „se înțelege împăcarea tuturor categoriilor sociale, pe baza intereselor determinate și rezultate ale muncii ce o prestează fiecare ca membru al colectivității naționale". „Împăcarea" generală era mai mult decât utopică, dar în epocă nu a trezit zâmbete. Comitetul Executiv al Uniunii răspundea direct în fața lui Gheorghe Tătărescu[119].

După toate aceste acțiuni de cooptare a membrilor și de organizare a partidului, la începutul lui iunie 1945, Gheorghe Tătărescu va transmite tuturor organizațiilor județene o nouă circulară privind etapele pregătirii Congresului[120]. Conform acesteia, în fiecare județ trebuia să aibă loc un congres pentru alegerea delegaților, care trebuiau mandatați să schimbe conducerea „istorică". (În București, întrunirea pentru alegerea delegaților a avut loc pe 10 iunie, în sala „Marna"[121].) Prezentarea tuturor acestor congrese județene se înscrie într-o puternică și abilă campanie mediatică, la capătul căreia trăgea concluzii triumfalist Nicolae Sibiceanu, în articolul *Congresul PNL* („Drapelul" din 28 iunie) și Ion Nistor, în articolul *În ajunul Congresului* („Drapelul" din 1 iulie). Ambii considerau că PNL rămâne unitar, dar trebuie să-și schimbe conducerea, pentru a răspunde imperativelor vremii. N. Sibiceanu scria: „Sub sancțiunea trecerii lui în categoriile istorice, un partid trebuie să se adapteze permanent exigențelor contimporanului și această operă de sincronizare a programului național-liberal cu năzuințele prezente ale maselor va fi supusă ratificării Congresului partidului". Iar Ion Nistor concluziona: „Vremurile noi cereau oameni noi la conducere și nouă îndrumare a partidului. Vechiul Statut nu mai corespunde cerințelor democrate postbelice. [...] Vechiul Program al partidului, la care unii țineau cu o îndărătnicie vrednică de o cauză mai dreaptă, nu mai corespundea noilor comandamente democratice". Gheorghe Tătărescu era considerat „exponent statutar al partidului".

Partenerii de alianță ai lui Tătărescu l-au ajutat pentru a atrage un număr cât mai mare de liberali. După participarea la

https://biblioteca-digitala.ro

consfătuirea șefilor liberali de organizații județene, din aprilie, primul ministru Petru Groza a asistat și la expunerea ministrului de Externe din sala „Aro", 10 mai 1945; peste tot afișa aceleași gesturi de curtoazie față de Tătărescu. Era un mesaj către liberali: noul șef era bine văzut, apreciat, cu un rol major în viața politică și un viitor asigurat; liberalii care vor să mai poată influența evoluția societății românești să i se alăture. Că gesturile de apreciere venite din partea blocului comunist erau nesincere, poate fi constatat la o privire mai atentă. Același prim ministru, Petru Groza, la Congresul general al Frontului Plugarilor din 24 iunie 1945, cerea instaurarea unui nou regim, în care să dispară exploatarea muncii altora; anunța că pivoții țării sunt proletariatul, țărănimea și „acei intelectuali care înțeleg glasul vremurilor, au avut cumințenia acum și curajul, pe vremuri, ca să se alăture luptei proletariatului și plugărimii". Așadar, burghezia reprezentantă a „liberalismului constructiv" (după formula din „Drapelul") nu mai trebuia să existe, conform concepției primului ministru, nefiind pivot al Țării. Și, în final, fără a indica precis doar pe liderii „istorici", Petru Groza cerea înlăturarea „putregaiului de partide politice, cu toți politicienii lor speculativi"[122].

În iunie, data Congresului general a fost de mai multe ori amânată, pentru a atrage și unele organizații care rămăseseră alături de Dinu Brătianu. Concomitent, se făceau și ultimii pași pentru întemeierea deplină a partidului. La 5 iunie se inaugura noul sediu central, în Calea Victoriei 29, urmată de sediile organizațiilor de sectoare; tot atunci, se va încheia și procesul de organizare pe județe. După toate acestea, la 10 iunie se emite circulara care fixa Congresul pentru 29 iunie 1945.

Pregătirile tătărescienilor au alertat pe liberalii brătienești. De aceea, în iunie 1945 s-a înregistrat și o intensă activitate a acestora, menită a dejuca încercările celor dintâi de a convoca un congres liberal. La 19 iunie, Dinu Brătianu întrunește Delegația Permanentă, care ratifică excluderea din partid a lui Gheorghe Tătărescu. Motivația: sprijinul dat dictaturilor din 1938–1944. La 27 iunie, printr-un comunicat al PNL, Dinu Brătianu anunța excluderea, adăugând: „Exclus din PNL, dl.

https://biblioteca-digitala.ro

Gheorghe Tătărescu folosește numele acestui partid și pe al meu personal pentru a înșela pe oamenii de bună credință. Țin să se știe că dl. Tătărescu nu are nimic comun cu PNL și orice acțiune întreprinsă de d-sa sub titulatura acestui partid sau cu folosirea numelui meu constituie un abuz și o impostură"[123]. La 28 iunie, sub nr. 25322, Corpul Portăreilor al Tribunalului Ilfov a transmis lui Gheorghe Tătărescu o notificare din partea lui Dinu Brătianu: „Activitatea dumneavoastră politică din ultimul timp mă silește ca, în calitate de președinte al PNL, să vă atrag luarea aminte asupra caracterului manifestărilor ce ați crezut nimerit să întreprindeți și să vă pun în vedere că ele încep să atragă răspunderi nu numai politice, dar și de alt ordin. Încă din anul 1938 v-ați pus în afară de ideologia și cadrele PNL, atunci când, primind să intrați în Guvernul prezidat de Patriarhul Miron, nu ca reprezentant al partidului, ci în calitate de fost sfetnic al Tronului, ați continuat a inspira activitatea acelui Guvern și după ce acțiunea personală a Suveranului a luat un caracter dictatorial prin înlocuirea Constituției, făcută cu călcarea formelor legale, prin suspendarea inamovilității magistraturei și prin desființarea partidelor politice. Ați fost pus atunci în ciudata situație de a determina dizolvarea partidului al cărui secretar general erați, și o dată cu acest prim pas făcut, nu v-ați simțit stânjenit de situațiunile încă și mai ciudate în care ați fost târât, pe care uneori le-ați provocat, alte ori le-ați acceptat, și a căror enumerare constituie de atunci încoace un penibil curriculum vitae. Amintesc: în politica externă, după ce ați subscris înlăturarea, încă din 1936, a lui Nicolae Titulescu, fapt care a fost hotărâtor în schimbarea orientării politicii noastre, ați contribuit direct, în 1940, la îndreptarea Țării spre o politică externă care se știa atunci că ne va fi nefastă și care a dus la odiosul arbitraj de la Viena pe care l-ați susținut în Consiliul de Coroană, apoi ați fost singurul personaj politic care a însoțit pe Mareșalul Antonescu la Chișinău pentru a vă solidariza cu acțiunea lui războinică în contra Rusiei, contribuind astfel la starea în care se găsește astăzi țara; în politica internă instaurarea permanentă a dictaturii, aprobarea și îndemnul supunerii la dispozițiunile noii Constituții dictatoriale, participarea dvs. la

https://biblioteca-digitala.ro

nenorocitul Front al Renașterii Naționale și supunerea orbească la toate capriciile regimului personal. Iar dacă ar fi să mă refer la timpurile mai apropiate, ar trebui să vă citez participarea dvs. la actualul Guvern, la ale cărui acte străine de ideologia Partidului Liberal ați subscris și al cărui șef a declarat nu mai departe ca în ziua de 24 iunie 1945, că partidele istorice au fost o adevărată nenorocire, că ele au vândut bogățiile Țării capitalului străin și că Țara nouă nu se va putea clădi decât prin lichidarea completă a acestor partide. Ați auzit toate acestea, ați rămas totuși pe banca ministerială și continuați a vă înfățișa drept conducător al unui partid căruia i se aduc asemenea calificări. Trebuie să recunosc că asemenea atitudine corespunde intenției ce ați manifestat prin scrisoarea din 13 aprilie 1938, de a socoti rupte raporturile dvs. cu PNL. Nu este, însă, mai puțin adevărat că poziționea ce ați luat nu vă autorizează a vă înfățișa conducătorul acestui partid din care, știți bine, nu mai faceți parte, și nu mai puteți face parte, căutând să profitați de prestigiul numelui său și de trecutul său istoric, pentru a vă da dvs. iluzia de conducător, iar partizanilor pe care încercați a-i aduna în această aventură, iluzia de a face parte din PNL. Cât timp lucrurile s-au mărginit la manifestațiuni personale, au putut fi trecute cu vederea. Astăzi, însă, când sprijinit pe asemenea închipuiri și profitând de faptul că faceți parte din Guvern, ați încercat să puneți mâna cu forța pe unele localuri ale sediilor noastre din provincie și când pretindeți să vă înfățișați întregii Țări drept conducător al PNL, trebuie să vă pun în vedere că faptul de a uzurpa un titlu la care nu aveți dreptul constituie delictul pedepsit de art. 414 din Codul Penal, osebit de posibilitatea că faptul să fie calificat și drept înșelăciune, conform art. 549 din același Cod. În temeiul celor de mai sus, vă somez ca de azi înainte să încetați a vă intitula conducător, președinte sau secretar general al PNL și a denumi înjghebarea dvs. politică PNL, cum și de a mai ține întruniri și simulacru de Congres convocat de dvs., fără calitate, în numele partidului, cunoscând că în caz contrar vă voi ține răspunzător pe căile legale, în numele singurul PNL existent, al cărui șef sunt, de întreaga dvs. activitate contrară legilor Țării, statutelor

https://biblioteca-digitala.ro

partidului și dăunătoare atât intereselor Țării, cât și acelora ale partidului"[124]. Presa liberală fiind interzisă, scrisoarea lui Dinu Brătianu nu a putut fi publicată; va fi trimisă spre știință șefilor organizațiilor liberale județene, mulți deja trecuți de partea lui Gheorghe Tătărescu. De remarcat forma originală de trimitere a scrisorii către destinatar, prin portărel și, mai ales, lipsa de realism a multora dintre afirmațiile cuprinse în aceasta. În iunie 1945, cei mai mulți liberali, inclusiv o parte a personalităților de vârf liberale, trecuseră în tabăra tătăresciană; așadar, formula „iluzia de conducător" nu mai era adecvată; Tătărescu chiar era recunoscut de cei mai mulți drept conducător al național-liberalilor, iar acțiunea sa în nici un caz nu mai avea aspectul de „aventură". În sfârșit, amenințarea cu acționarea în Justiție, în condițiile în care aceasta era în mâna Guvernului din care Tătărescu făcea parte, nu putea să-l intimideze pe cel amenințat.

Eforturile președintelui Dinu Brătianu nu au împiedicat ținerea Congresului convocat de secretarul general Gheorghe Tătărescu, chiar dacă acesta din urmă fusese demis, la 1 iulie 1945. Sala „Aro" era arhiplină și, conform unor fotografii din momentul Congresului, în fața sălii, pe stradă, erau câteva mii de oameni. Însăși această prezență masivă demonstra trecerea unui foarte mare număr de liberali de partea lui Tătărescu, ceea ce-i legitima acțiunea, și excludea etichetele de „aventură" și „ficțiune". Pentru ca lucrurile să fie foarte clare, cel exclus de brătieniști le-a spus celor prezenți la Congres că ei formează adevăratul Partid Liberal, hotărârile celeilalte tabere nefiind recunoscute: „Sunt secretar general al acestui partid" – spunea Tătărescu. Tot el îl propune ca președinte al Congresului pe Aurelian Bentoiu, fost ministru de Justiție; cu prestigiul său de jurist, acesta preciza că se întrunesc toate condițiile de legalitate: Statutul PNL prevedea congrese la fiecare patru ani, dar, datorită refuzului vechii conduceri care se temea de schimbări, din 1936 nu se mai întrunise nici unul; de aceea, Delegația Permanentă care se reunise pe 19 iunie pentru a-i exclude pe unii fruntași liberali, nu era constituită statutar și, ca urmare, hotărârile ei erau nule. La rândul său, Gheorghe Tătărescu anunța existența unui conflict de idei, de mentalități și metode de acțiune între

https://biblioteca-digitala.ro

aceia rămași în jurul lui Dinu Brătianu și cei din jurul său, nu un conflict de persoane pentru deținerea unor funcții. Vechea conducere se afla în conflict cu partidul însuși: „Conflictul dintre spiritul reacționar și spiritul reformist de adaptare, este unul din motivele care au izolat fosta conducere a partidului, de partidul însuși. [...] Al doilea conflict a fost prilejuit de nevoia de a inaugura o nouă politică externă"[125].

Ruptura fiind motivată, s-a trecut la înlocuirea „reacționarilor", începându-se cu alegerea noului președinte al partidului. Aurelian Bentoiu citea moțiunea prin care președinții organizațiilor liberale județene îl propuneau pe Gheorghe Tătărescu, incluzând și temeiurile acesteia: „1. Strălucitele state de servicii ale d-lui Tătărescu în slujba partidului. 2. Marile servicii aduse de d-sa Țării ca șef de Guvern în momente de grea răscruce istorică. 3. Necesitatea de a ieși din ficțiune și de a intra în realitate". Încheia, prezentându-l ca moștenitor al tradiției liberale: „În clipa în care partidul a suferit greaua pierdere a marelui său președinte I. G. Duca, d. Tătărescu a ridicat de pe peronul gării Sinaia steagul partidului, sfințit cu sângele nevinovat al președintelui martir și l-a purtat neîntrerupt cu cinste și cu vrednicie"[126]. Moțiunea va fi aprobată și Tătărescu ales în unanimitate președinte; răsuflând ușurat, va ține un discurs planturos, ocupându-se de toate problemele partidului și ale societății românești. Începe cu un excesiv excurs istoric, prezentându-și întreaga activitate din 1943–1944 pentru formarea unei alianțe antiantonesciene și pentru scoaterea României din războiul antisovietic, concluzia celor care-l ascultau trebuind să fie aceea că s-a aflat în centrul evenimentelor și, de multe ori, chiar le-a determinat. Nu lipseau atacurile nedrepte la adresa lui Ion Antonescu, Dinu Brătianu, Iuliu Maniu. Apoi erau subliniate, mai sistematic și mai apăsat decât la Giurgiu, în decembrie 1944, principiile propriei concepții a „liberalismului social". Toate reformele cu caracter social trebuiau să aibă la bază libertatea, dreptatea socială și proprietatea individuală. („Libertatea rămâne bunul cel mai prețios și scopul suprem de realizare al individului"; „Dreptatea socială reclamă difuzarea proprietății individuale"; „Partidul

https://biblioteca-digitala.ro

Liberal nu concepe libertatea fără proprietate"; „Proprietatea este funcție socială, ea nu este scop, ci mijloc"; „Partidul Liberal este împotriva oricărei etatizări, naționalizări sau socializări a oricărei proprietăți individuale"; „Suprimarea condiției proletariene, prin înlocuirea treptată a muncii salariate cu munca asociată și culminând prin accesul la proprietatea individuală, trebuie să fie un țel permanent al acțiunii din Stat". Ca reforme imediate, după cea agrară, programul PNL cerea larga descentralizare administrativă, industrializarea agriculturii, asigurările sociale extinse la muncitorii agricoli, limitarea trusturilor și cartelurilor, o puternică încurajare a mișcării cooperatiste, sprijin pentru întreprinderile care lucrează pentru Stat, reformarea domeniului financiar. „Curmând cu hotărâre intervenționismul excesiv și păgubitor al Statului în procesul producției și al consumului" ș.a.m.d. Multe dintre țelurile vizate erau în flagrantă contradicție cu țelurile anunțate de către aliații comuniști și, mai ales, erau în contradicție cu ceea ce aceștia își doreau să facă, fără a-și exprima public dorința în acel moment. Cel mai important dezacord era în problema proprietății, unde Tătărescu spunea tranșant: „PNL este împotriva oricărei confiscări și a oricărei exproprieri urbane sau rurale, socotind formula exproprierii complet epuizată o dată cu rezolvarea problemei agrare făcută prin ultima lege a Guvernului nostru".) Consecvent cu linia urmată și până atunci, Gheorghe Tătărescu își afirma deplina obediență față de ocupantul sovietic, transmițând, chiar la începutul discursului său, „Recunoștință vitezelor armate sovietice și gloriosului lor conducător, Mareșalul Stalin". Iar la capitolul politicii externe, spunea: „Eu nu sunt comunist. Prin concepțiile ce am despre om, despre societate, despre proprietate, prin concepțiile mele generale asupra lumii, nu sunt comunist. De aceea, eu nu pot fi acuzat că noua orientare de politică externă pe care o cer pentru Țara mea e determinată de afinități sau simpatii doctrinare". Așadar, ceea ce propunea – „raporturi permanente de colaborare în toate domeniile, încadrate într-un pact de asistență mutuală, atât în timp de război, cât și în timp de pace" – era rodul unei analize a realității internaționale[127].

https://biblioteca-digitala.ro

Congresul aprobă modificarea Statutului datând din mai 1930 (cu completările din iunie 1936) și a ales noul Comitet Central. Apoi, congresiștii, împreună cu cele câteva mii de oameni din fața sălii „Aro", vor face o manifestație în Piața Palatului Regal, în timpul căreia a apărut la tribună și Petru Groza. Primul ministru se arăta foarte amabil cu Gheorghe Tătărescu, pe care-l considera „bun prieten și colaborator", lăudându-l pentru că „a știut să înțeleagă, să audă și să vadă vremurile noi prin care trecem – îmbrățișând calea democrației sincere, pe temeiul căreia voim să clădim România nouă"[128].

În seara lui 1 iulie 1945, Comitetul Central nou ales s-a întrunit la sediul central al partidului din Calea Victoriei 29 și a ales Delegația Permanentă: Gheorghe Tătărescu președinte și membri Dumitru Alimănișteanu, Alexandru Alexandrini, Hurmuz Aznavorian, Pompiliu Băbeanu, Honeriu Bănescu, Vasile Bârcă, Petre Bejan, Aurelian Bentoiu, Ioan Ciolan, Partenie Dan, Dumitru Dumitriu, Sergiu Dimitriu, Richard Franasovici, Radu Grigorescu, Gheorghe Gheorghiu, Tiberiu Moșoiu, Ion Nistor, Eduard Racoviță, Dumitru Răutu, Nicolae Regman, Radu Roșculeț, Nicolae Sibiceanu, Nicolae Simionescu-Bârlad, Take Slăvescu, Gheorghe Șerban, Florian Ștefănescu-Goangă, Constantin Tătăranu, Emanoil Tătărescu, Constantin Tegăneanu, Ilie Toma, Nicolae Trestianu, Gheorghe Vântu[129]. Printre cei 226 membri ai Comitetului Central se remarcau și un colonel, 12 generali și un amiral[130]. Pe 7 iulie, Delegația Permanentă va alege Comitetul Executiv (Dumitru Alimănișteanu, Petre Bejan, Aurelian Bentoiu, Tiberiu Moșoiu, Ion Nistor, Constantin Tătăranu) și Comitetul de Presă (Nicolae Sibiceanu, Nicolae Trestianu, Ion Drăghici, Radu Grigorescu, Vasile Bârcă)[131].

Format prin înțelegerea mai multor curente existente în PNL, unele din perioada interbelică, partidul se va arăta lipsit de omogenitate. În PNL-T, curentele își vor menține existența și după 1 iulie 1945, fapt ce va duce la permanente frământări, Gheorghe Tătărescu fiind constrâns a sta mereu pe postul de mediator. Grupul Bejan era o continuare a vechiului Grup „H", care fusese întemeiat de Victor Iamandi, încă din deceniul al

https://biblioteca-digitala.ro

treilea; în 1945 avea ca principali membri, în afara lui Bejan, pe Take Slăvescu, Andreescu Rigo, Ilie Toma, Victor Nicolau, Anton Dimitriu, Mircea Nicolescu, M. Frigator, colonel Solacolu ș.a. Un alt component de marcă al Grupului, Petre Ghiață, se va desprinde, formându-și, în 1946, un partid propriu – Partidul Popular Român. Grupul „Păreri Libere" îi cuprinde pe Aurelian Bentoiu, Costel Tătăranu, Mircea Durma, George Gheorghiu, Hurmuz Aznavorian, Nicolae Sibiceanu ș.a.; apropiații lui erau Dumitru Alimănișteanu, Alexandru Alexandrini, Nicolae Trestianu. Grupul Gheorghe Tătărescu îi cuprindea pe Gheorghe Vântu, Radu Roșculeț, Emanoil Tătărescu, Vasile Bârcă, Ștefan Tătărescu, Emil Maior, Ioan Ciolan, Rizescu Brănești ș.a.[132].

Imediat după Congres, oficiosul partidului, „Drapelul", s-a dezlănțuit în crearea unui cult al personalității lui Tătărescu. Nicolae Sibiceanu scria despre președintele PNL că „Unește o mare și suplă inteligență, cu un prodigios talent", este „tenace în concepțiile sale", „animat de elanuri generoase", „slujitor statornic al operei de înălțare a poporului", „neobosit luptător pentru înfăptuirea dreptății sociale", „continuator al înaintașilor și îndrumător al contemporanilor"; ca urmare, „a fost ridicat pe scut de meritele sale și numai pentru aceste merite". Aurel Golimas scria despre strânsa relație între Tătărescu și tineret. În fiecare număr erau articole despre „revelațiile" noului președinte liberal în diverse domenii. Nu există număr fără cel puțin o fotografie a sa[133]. Totodată, pentru a i se arăta popularitatea, se publicau telegramele și scrisorile de adeziune și felicitare. Cea mai interesantă dintre aceste scrisori, atât datorită emitentului, profesorul Anton Dimitriu (director al săptămânalului „Democrația" și al revistei „Caiete de Filosofie"), cât și a conținutului, data din jumătatea lunii iulie. Totodată, scrisoarea reprezenta mesajul unui grup mare de intelectuali, ceea ce-i sporea, o dată în plus, greutatea. „În aceste împrejurări grele și dificile pentru destinul Țării noastre – se scria – în care liberalismul are să-și spună cuvântul hotărâtor, o dată mai mult în istoria Țării noastre, simt o datorie de conștiință de a nu sta pasiv și de a nu privi evenimentele ca un simplu spectator. Pentru

https://biblioteca-digitala.ro

două idei mari am militat în viața mea: apropierea de Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și înțelegerea rolului marei noastre vecine și al nostru în sud-estul european; ideea de libertate căreia i se subordonează Justiția, fraternitatea, ordinea și proprietatea. Liberalismul nu este o formă statică și îmbătrânită, ci este însăși frământarea propriului nostru suflet de a-și găsi un stil mai bun de viață, este însăși democrația în forma ei dinamică și progresivă. Ideile generoase ale liberalismului au realizat timp de două secole și jumătate, civilizația, cultura și structura politică a două continente. Pentru aceasta ele au trebuit să se adapteze la noile forțe sociale, la noile date ale problemelor sociale. Partidul Liberal din România este acolo unde doctrina lui este formulată în mod clar și categoric, fără reticențe și refuzuri, fără nostalgiile unui trecut care nu mai revine niciodată. Partidul Liberal din România este acolo unde membrii lui statornici și în drept s-au adunat în hotărârea fermă de a fi arhitecții unui templu mai bun pentru Țara noastră, de a da Țării un program, dar și un stil de viață, instituții mai bune, situații mai drepte. În urma Congresului și în urma discursului pe care l-ați rostit, Partidul Liberal se găsește în fapt și prin definiție, alături de d-voastră. Iată de ce, în unire deplină cu prietenii mei, cu slujitori credincioși ai ideologiei liberale, care înveșmântează azi încă o formă revoluționară, am hotărât să trecem lângă domnia voastră, în slujba acțiunii ce ați întreprins. Domnule președinte, am luptat și a trebuit să suport unele umilinți în trecutul apropiat, deoarece am dorit și am cerut, alături de prietenii mei, vechii conduceri a partidului, unirea tuturor forțelor liberale și accentuarea politicii noastre externe tradiționale alături de URSS. Azi acest lucru este posibil, dar altfel decât gândeam pe atunci. Azi suntem chemați a sprijini cu puterile noastre partidul care, aderând la programul d-voastră, vrea să meargă la biruința ideii liberale și a Neamului întreg. Răspunzând acestei chemări istorice și venind alături de dvs., suntem gata de luptă [...]". Filosoful Anton Dimitriu văzuse și principala dilemă în care se aflau liberalii tătărescieni și principala acuză care li se putea aduce – aceea că nu ar fi legitimi, nu ar fi adevăratul Partid Național Liberal. Și

https://biblioteca-digitala.ro

răspundea, cu o fermitate a cărei greutate era dată de prestigiul științific al emitentului: PNL-T are „liberalii statornici și în drept"; de aceea, „PNL se găsește în fapt și prin definiție, alături de d-voastră". Aderarea la PNL-T, într-un asemenea moment decisiv pentru viitorul partidului, a unei personalități de talia lui Anton Dimitriu, însoțit și de prietenii săi intelectuali care făceau să apară două publicații de prestigiu în cultura românească a momentului, l-a entuziasmat pe Gheorghe Tătărescu; ca urmare, la 20 iulie va răspunde tot printr-o scrisoare (și unul și altul doreau, cu siguranță, să se știe ce gândesc, de aceea au ales calea epistolară, în intenția ca „Drapelul" să publice corespondența): „Scumpe domnule profesor, Cu multă bucurie iau act de hotărârea d-tale și a prietenilor pe care-i călăuzești, de a cere locuri de luptă și de răspundere în armata reorganizată a PNL. Această hotărâre este – o știu – încununarea unui drum lung și de sforțări pe care le-ați făcut în stăruința pentru a ajuta procesul de refacere a unității partidului nostru. Această unitate este astăzi o realitate. PNL este astăzi întregit. PNL și-a revizuit doctrina, programul și structura. PNL și-a regăsit drumul, de la care îl abătuse o conducere mioapă și neputincioasă. Sunt încredințat că veți găsi în cadrul acțiunei noastre prilejul de muncă și de luptă de care știu că sunteți dornici și veți găsi în casa noastră – de azi înainte și casa dvs. – atmosfera de încredere și sinceră prietenie, care va asigura succesul luptelor ce vom da împreună. Cu cele mai alese sentimente, Gheorghe Tătărescu"[134]. Așadar, Tătărescu prinsese și exploatase, în răspunsul său, ce-i folosea mai mult pentru a atenționa vechea conducere dinistă: unitatea național-liberalilor era o realitate în jurul său. De remarcat faptul că între finul filosof Anton Dimitriu și politicianul Gheorghe Tătărescu erau și deosebiri. Dacă la primul, critica la adresa vechii conduceri liberale se făcea doar invocând noile necesități, cel de-al doilea nu ocolește limbajul dur.

*

Congresul tătărescian a provocat o reacție violentă din partea liberalilor rămași în jurul lui Dinu Brătianu[135]. În încercarea de

https://biblioteca-digitala.ro

a lămuri organizațiile liberale județene asupra caracterului partidului lui Gheorghe Tătărescu și de a opri înregimentarea în cadrul acestuia, au fost trimise în întreaga Țară o serie întreagă de materiale, în prima jumătate a lunii iulie 1945. Primul era *Comunicatul* din 3 iulie, adoptat la întrunirea de urgență a Delegației Permanente, sub conducerea lui Dinu Brătianu, din aceeași zi. Acuza regimul de restrângere a libertăților publice, regim care era menținut cu toate că războiul se terminase; „Mai mult încă, prin adunări și congrese, artificial ticluite de către membrii unui Guvern care deține vremelnic puterea în Stat, se încearcă a se înfățișa opiniei publice – și îndeosebi aceleia din străinătate – o imagine voit denaturată a stărilor dinăuntru și a poziției forțelor politice în viața Țării". PNL este împiedicat – se spunea – să se manifeste și etichetat drept reacționar. „În schimb, însă, înjghebări de fațadă adună pe toți oportuniștii vieții politice românești, dintre cari mulți sunt răspunzători de instaurarea dictaturilor. [...] Delegația Permanentă a PNL înfierează acțiunea de înșelătorie a acelora cari încearcă să-i uzurpe numele, hotărăște convocarea Comitetului Central Executiv, la o dată pe care o va anunța președintele partidului și declară vacante, spre a fi completate cu prilejul acestei întruniri, toate locurile acelora care s-au pus în afara cadrelor partidului, aderând la acțiunea d-lui Gheorghe Tătărescu". Se hotăra intensificarea activității organizațiilor județene pentru atragerea de noi membri. De asemenea, „în fața încercărilor pe care unii le fac de a se înfățișa ca singuri exponenți ai politicii externe de astăzi și de mâine a Statului Român", Delegația Permanentă „afirmă încă odată, că temeiul însuși al politicei sale externe și al Țării îl constituie tot mai strânsa prietenie cu URSS, marea noastră vecină de la răsărit, cum și continuarea colaborării noastre cu Marile Puteri aliate". Deși pierduse mare parte a partidului, Delegația Permanentă îi exprima „în unanimitate" lui Dinu Brătianu, „întreaga sa gratitudine pentru conducerea partidului pe linia marilor tradițiuni ale lui și a adevăratelor lui destine, îl încredințează nestrămutatul devotament al întregului partid"[136]. În campania de recâștigare a membrilor, s-au trimis organizațiilor liberale județene o serie de „texte lămuritoare"

https://biblioteca-digitala.ro

asupra poziției PNL în politica internă și externă. Primul din serie era intitulat *Notificare*, și reda scrisoarea trimisă de Dinu Brătianu, prin portărel, la 28 iunie 1945, lui Gheorghe Tătărescu, prin care-l amenința cu judecata pentru folosirea abuzivă a numelui PNL[137]. Alt material era intitulat *PNL și politica României față de URSS*, cu concluzia: Liberalii trebuie să vegheze ca „acțiunile nesocotite sau nesăbuite ale unor grupuri guvernamentale [...] să nu dăuneze sforțărilor pe cari cu toții suntem datori să le facem pentru a întări prietenia noastră cu URSS"[138]. Textul este edificator pentru oportunismul pe care și diniștii îl propuneau în raporturile cu Rusia Sovietică. Va urma un material destinat răspunsurilor ce se doreau date la afirmațiile lui Gheorghe Tătărescu făcute la Congres, conform cărora el nu s-ar fi abătut niciodată de la linia democrației și că partidul său urmărește respectarea drepturilor egale ale tuturor cetățenilor, indiferent de rasă, naționalitate sau religie; purta data de 6 iulie. „Pentru a edifica opinia publică asupra adevărului acestor afirmațiuni", era reprodus Decretul-Lege din 21 iunie 1940, semnat de primul ministru Gheorghe Tătărescu și de ministrul de Justiție Aurelian Bentoiu, prin care se înființa Partidul Națiunii, partid ce „introduce în România dictatura totalitară rasistă-hitleristă". Mai mult chiar decât Decretul-Lege, semnificativ pentru ceea ce dorea să demonstreze Dinu Brătianu era Expunerea de motive a Decretului, în care se menționa: „Frontul Renașterii devine Partidul Națiunii, partid cu caracter totalitar. [...] Noul partid are un caracter totalitar în sensul că realizarea deplină a individului nu se poate concepe decât în Stat și prin Stat, Partidul și Statul fiind o unică realitate compartimentală prin acțiuni diferite [...] Partid și Stat vor fi două fețe ale unei unice realități, Națiunea organizată"[139]. Pe 11 iulie se transmitea o scrisoare către președinții organizațiilor național-liberale județene, tot „pentru informare" și „pentru a spulbera știrile neadevărate pe care dl. Gheorghe Tătărescu și amicii săi le răspândesc cu privire la așa zisele defecțiuni din PNL": Tătărescu a afirmat „în așa zisul Congres organizat la adăpostul actualului regim de cenzură și de nelibertate", că din 58 organizații județene ale PNL, doar 10 au rămas credincioase

https://biblioteca-digitala.ro

lui Dinu Brătianu și majoritatea fruntașilor național-liberali ar fi aderat la dizidența tătărescană; în realitate, doar 10 șefi de organizații județene aderaseră, unii foști partizani ai regimului dictatorial al lui Carol al II-lea; Tătărescu adunase, de asemenea, și oameni din alte partide. „Cu oameni care au fost în toate partidele – încheie informarea – se poate improviza, desigur, încă un partid, dar acesta nu-și poate spune, fiindcă nu este, «Național Liberal»"[140]. În sfârșit, pe 12 iulie 1945, către „președinții și conducătorii organizațiilor național-liberale" pleca un alt document intitulat *Câteva performanțe „democratice" și „pro-aliate" ale d-lui Gheorghe Tătărescu:* în 1936, ca prim-ministru, îl demisese pe Nicolae Titulescu, pentru a putea îndrepta Țara către Germania; în 1938 a trecut în tabăra lui Carol al II-lea, părăsind PNL; la 22 iunie 1940, ca prim-ministru, propune și semnează un Decret-Lege prin care se înființează un partid unic, Partidul Națiunii; alt Decret-Lege, în aceeași zi, prevedea o pedeapsă de la 3 la 5 ani închisoare pentru oricine încerca reconstituirea vechilor partide politice sau constituirea unora noi; a cerut accelerarea aderării României la „noua ordine europeană" fascistă; în iulie 1940, a renunțat la garanțiile Marii Britanii și Franței; în martie 1942, a participat, împreună cu Ion Antonescu, la festivitățile de la Chișinău[141].

Reacții la Congresul tătărescian și, mai ales, la discursul lui Gheorghe Tătărescu din timpul acestuia, au venit și din alte medii politice. Cel mai important – pentru că precizează cu fermitate o serie de fapte istorice, și pentru că vine din partea unui om foarte avizat – era trimis, la 11 iulie 1945, sub forma unei scrisori, de către Grigore Niculescu-Buzești, legat de acuzele ce i le adusese Tătărescu. Referiri interesante se făceau cu privire la pregătirea și înfăptuirea loviturii de Stat de la 23 august 1944, cu privire la rolul lui Gheorghe Tătărescu, rol care era considerat cu totul minor. Buzești își încheia scrisoarea de desființare cu o cerere de retractare: „Am aflat din discursul ce ați rostit la 1 iulie că aveți intențiunea de a forma în jurul dvs. o școală a caracterelor. Știu că una din principalele însușiri ale unui adevărat caracter este să-și recunoască greșeala. Acum,

https://biblioteca-digitala.ro

cunoaşteţi faptele. Pot spera oare să rectificaţi acuzaţiile ce mi le-aţi adus?"[142].

La rândul său, şi Iuliu Maniu se arăta foarte afectat de acuzaţiile pe care i le adusese Gheorghe Tătărescu. Într-o declaraţie făcută în faţa ziariştilor străini din Bucureşti, şi-a pierdut chiar calmul proverbial: „Dl. Tătărescu conducea şi atunci [în timpul războiului] ca şi astăzi, dizidenţa PNL şi era evident că eu şi PNT, făcând abstracţie de celelalte motive, nu puteam încheia o înţelegere cu o dizidenţă răzvrătită"[143].

Astfel, contestat de multe părţi, intrigându-i sau supărându-i pe mulţi, Gheorghe Tătărescu a reuşit să ajungă preşedinte de partid. Rămâne de discutat problema legalităţii: din iulie 1945 au existat două partide liberale (conduse de Gheorghe Tătărescu şi de Dinu Brătianu), unul singur condus de Tătărescu şi o grupare liberală condusă de Brătianu, sau un partid liberal condus de Dinu Brătianu şi o grupare liberală condusă de Gheorghe Tătărescu? Sunt argumente în favoarea fiecăreia dintre aceste trei soluţii, dar şi împotriva fiecăreia. În volumul *Istoria PNL* (apărut în 2000), Gheorghe Onişoru, autor al capitolului V, se arată adept al primei soluţii, tratând separat PNL-B şi PNL-T, ca două partide politice de sine stătătoare, şi cu dreptul de a purta titulatura pe care şi-o aleseseră. Cred că este concluzia normală.

Note

1. Circulara din 1 septembrie 1944, publicată în vol. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie*, 1996, pp. 275–281.
2. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 11/1944, f. 4–16.
3. Arh. SRI, fond D, dosar 8158, vol. I, f. 215.

3 bis. Idem, dosar 10624, vol. II, f. 37.

4. Idem, dosar 8158, f. 288.

https://biblioteca-digitala.ro

5. *Istoria PNL*, coordonator Șerban Rădulescu-Zoner, București, Editura ALL, 2000, p. 260.
6. Arh. SRI, fond D, dosar 8158, vol. I, f. 282. Lista cuprindea: 1. PNL condus de Dinu Brătianu; 2. PNL, (dizident), condus de Gheorghe Tătărescu; 3. PNȚ condus de Iuliu Maniu; 4. PSD, condus de Titel Petrescu; 5. PCR, condus „în fapt" de Lucrețiu Pătrășcanu; 6. Uniunea Patriotică, condusă de Vlădescu Răcoasa; 7. Frontul Plugarilor, condus de Petru Groza; 8. Partidul Social-Țărănesc, condus de Mihail Ralea; 9. Partidul Evreesc, condus de Al. Zissu; 10. Partidul Național-Democrat, condus de Munteanu-Râmnic; 11. Partidul Național-Creștin, condus de A. C. Cuza; 12. Partidul Totul pentru Țară, condus de Horia Sima. Foarte atent la nota primită, inspectorul Siguranței menționa greșeala făcută de Corpul Detectivilor: conducătorul Partidului Național Democrat nu era Dumitru Munteanu-Râmnic, ci dr. Petre Topa; pe o copie a notei, greșeala era înlăturată. – Idem, f. 283.
7. Ide, f. 273–274.
8. Idem, dosar 4036, f. 23.
9. Idem, dosar 8158, vol. I, f. 286.
10. Idem, dosar 4036, f. 22; document prezentat și de Gheorghe Onișoru, în vol. *Istoria PNL*, *op. cit.*, p. 261.
11. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 11/1944, f. 10.
12. Idem, f. 16. Ostilitățile lui Iuliu Maniu și Dinu Brătianu; Gheorghe Tătărescu le răspundea amenințător: „Țara va avea grele consecințe de suportat, iar partidele respective își semnează singure decesul politic." – Arh. SRI, fond D, dosar 4036, f. 33.
13. Idem, f. 25.
14. Idem, f. 32. Era și varianta participării Grupării Tătărescu, dar nu prin conducătorul său, la un guvern în care urmau să intre și PNL și PNȚ. – Ibidem.
15. Idem, f. 41–42.
16. Idem, f. 36.
17. De menționat faptul că sunt câteva locuri în documentele vremii, dar și în scrierile unor istorici, unde ca dată a emiterii scrisorii lui Gheorghe Tătărescu este indicată 2 octombrie 1944.

https://biblioteca-digitala.ro

Folosind data de 1 octombrie, care este mai des întâlnită (inclusiv în discursul lui Tătărescu de la Congresul din 1 iulie 1945), nu exclud posibilitatea valabilității celeilalte.

18. Idem, f. 46–47. O notă a Siguranței din 21 noiembrie 1944 înregistra faptul că fruntași ai PNL au cerut familiei Brătianu să treacă peste orice chestiuni personale cu Tătărescu, „să facă eforturile necesare pentru readucerea lui în partid" și a celor din grupul lui, „deoarece sunt singurii cari construiesc elementul dinamic al Partidului Liberal". – Idem, dosar 10624, vol. II, f. 90.
19. Idem, dosar 4036, f. 63.
20. Idem, f. 99.
21. Idem, f. 51–52.
22. Ziarul se dorea popular și democratic: „Avem o singură năzuință: în frământarea noilor așezări, vrem să avem gândul nostru și să fim interpreții gândirii mulțimii. Și asupra ciocnirii de doctrine și programe avem de experimentat un crez făcut din generozitate și nădejdi într-o lume în care să stăpânească libertatea tuturor și drepturile fiecăruia – într-o lume în care mizeria să fie ignorată și individul să fie încadrat organic permanențelor românești. [...] Considerăm libertatea în ordine supremul bun al vieții și dreptatea socială singurul reazăm adevărat al ordinei în libertate. Milităm pentru o politică externă așezată în cadrul raporturilor noastre de prietenie tradițională cu Națiunile Unite și având drept scop imediat organizarea celei mai strânse colaborări politice, economice și culturale cu Uniunea Sovietică, de care ne leagă numai interese comune". – „Drapelul" din 16 decembrie 1944.
23. Idem din 17 decembrie 1944.
24. Idem din 19 decembrie 1944.
25. Idem din 20 decembrie 1944.
26. Arh. SRI, fond D, dosar 1914, f. 18–19.
27. „Drapelul" din 22 decembrie 1944.
28. Arh. SRI, fond D, dosar 10624, vol. VI, f. 12.
29. Idem, dosar 1914, f. 18.

https://biblioteca-digitala.ro

30. Apud *România. Viața politică în documente – 1945*, coordonator Ioan Scurtu, București, 1994, p. 109.
31. Arh. SRI, fond D, dosar 1914, f. 42.
32. Idem, dosar 10624, vol. VI, f. 14.
33. „Viitorul" din 19 decembrie 1944.
34. Idem din 21 decembrie 1944.
35. „Drapelul", din 19 decembrie 1944, conține și un articol semnat de directorul ziarului, Nicolae Sibiceanu, titrat *Cunoașterea stărilor sovietice*, având drept concluzie – „unanima noastră dorință de colaborare strânsă cu marele vecin din Răsări"; în numărul din 22 decembrie, sub titlul *Mareșalul Stalin împlinește 65 de ani*, dictatorul sovietic era glorificat – mai mult, autorul articolului se considera purtător de cuvânt al tuturor românilor: „Exprimând sentimentul întregului popor român, îi urăm lui Stalin viață lungă și înfăptuirea marilor idealuri care ne sunt comune".
36. „Drapelul" din 3 ianuarie 1945.
37. „Viitorul" din 3 ianuarie 1945.
38. „Drapelul" din 18 februarie 1945 – „conducătorii tătărescienilor prahoveni erau Petre Bejan, I. A. Bassarabescu, I. Danielescu, toți aleși în 1935, și nou venitul V. Frateș, fost în Partidul Național-Democrat al lui N. Iorga.
39. „Viitorul" din 7 februarie 1945.
40. Arh. SRI, fond D, dosar 10624, vol. VIII, f. 2.
41. „Monitorul Oficial", nr. 17/21 ianuarie 1945 și *România. Viața politică în documente – 1945*, *op. cit.*, pp. 67–69.
42. Stenograma publicată Idem, pp. 97–119.
43. Idem, pp. 107–108.
44. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 632, f. 1–2. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 127/1945, f. 2.
45. *România. Viața politică în documente – 1945*. *op. cit.*, p. 106.
46. „Drapelul" din 19 decembrie 1944.
47. *România. Viața politică în documente – 1945*, *op. cit.*, p. 107.

47 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 11/1945, f. 6–10.

48. „Drapelul" din 24 ianuarie 1945.

https://biblioteca-digitala.ro

49. Gheorghiu-Dej (la Consiliul FND din 31 ianuarie 1945): „Sunt păreri din locuri foarte competente, care ne indică de a-l apropia pe Tătărescu, de a nu-l respinge". Cum Dej se întorsese doar de câteva zile de la Moscova, unde avusese o întrevedere și cu Stalin, se poate identifica „locul competent". Dar, și fără a fi existat această vizită, singurii care ar fi avut interes și ar fi avut capacitatea practică de a-l impune pe Tătărescu erau sovieticii. Despre același moment, vezi și Șerban Rădulescu-Zoner, *Politica PCR a „tovarășilor de drum". Cazul Gheorghe Tătărescu*, în RI, nr. 1–2/1998, p. 7 și Gheorghe Onișoru, în capitolul *Lupta pentru păstrarea instituțiilor democratice și împotriva totalitarismului comunist*, din vol. *Istoria PNL*, *op. cit.*, p. 265.
50. Arh. SRI, fond D, dosar 4415, f. 32, 47 – neputând să atragă, din PNȚ, pe dr. N. Lupu, FND-ul s-a mulțumit cu o parte a organizației național țărăniste de Dâmbovița și un grup din București, sub conducerea lui Anton Alexandrescu, personaj minor, a cărui dizidență va lua numele de PNȚ.
51. Idem, f. 3.
52. Idem, f. 20–21; se menționau și mai multe întâlniri avute în acele zile de Gheorghe Tătărescu cu Ralea și Ghelmegeanu.
53. Idem, f. 28.
54. Cf. I. Chiper, Fl. Constantiniu, A. Pop, *Sovietizarea României. Percepții anglo-saxone*, București, 1993, document 10 și Gheorghe Onișoru în *Istoria PNL*, *op. cit.*, p. 265.
55. „Drapelul" din 4 martie 1945; în nr. din 10 martie era glorificat Molotov.
56. Arh. SRI, fond D, dosar 4415, f. 77.
57. *România. Viața politică în documente – 1945*, *op. cit.*, p. 195.
58. Arh. SRI, Fond D, dosar 7611, f. 41.
59. Idem, f. 60.
60. Idem, f. 47.
61. Idem, f. 45–46.
62. Idem, f. 60.
63. Idem, f. 139.
64. Idem, f. 61–62.
65. Idem, f. 63–64.

https://biblioteca-digitala.ro

66. Idem, f. 64.
67. Idem, dosar 4415, f. 102.
68. Formulă folosită de Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*
69. *România. Viața politică în documente – 1945, op. cit.*, pp. 194–195.
70. Numărul din 10 martie 1945.
71. *România. Viața politică în documente – 1945, op. cit.*, p. 195; text reluat în vol. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie, op. cit.*, pp. 309–310 – aici nu se preia, însă, invocația slugarnică făcută lui Petru Groza.
72. Arh. MAE, fond 71/1939.E.9. Al doilea război mondial, dosar 189, f. 236.
73. Despre acțiunea Batalionului „Iuliu Maniu" de voluntari, vezi Petre Țurlea, *Monumente non grata. Falși martiri maghiari pe pământul românesc*, Editura Bravo Press, București, 1996.
74. Arh. MAE, fond 71/1939.E.9. Al doilea război mondial, dosar 189, f. 232.
75. Idem, f. 233.
76. Vezi articolul cu extrase din acest volum în „Magazin Istoric", XXXIV, s.n., 10(403), 2000. De menționat și extrem de periculoasa tentativă de anexare a Maramureșului la URSS – vezi Florin Müller, *Tentative de rapt teritorial și de sovietizare a regiunii Maramureș în anii 1944–1945*, în „Revista de Istorie", tom. IV, nr. 7–8/1993, pp. 699–710.
77. Arh. MAE, fond 71/1939.E.9. Al doilea război mondial, dosar 189, f. 172–173.
78. Idem, f. 174–175.
79. Idem, f. 173–174.
80. „Universul" din 14 martie 1945.
81. ANIC, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 3/1945, f. 19–20.
82. Vezi „Magazin Istoric", *loc. cit.*
83. Arh. SRI, fond D, dosar 4415, f. 132–133.
84. Idem, dosar 4037, f. 127–128 și dosar 4418, f. 293.
85. Idem, dosar 4416, f. 75. Gheorghe Tătărescu, preluând interimatul la Finanțe, constata și el că nu are posibilități de

https://biblioteca-digitala.ro

executare a Bugetului de Stat, întrucât pe lângă dezorganizarea economică ce determină scăderea principalei resurse de venituri a Statului, se suportă tot mai greu satisfacerea cererilor sovietice. – Idem, dosar 4037, f. 212 (notă informativă din 9 mai 1945). Demisia lui D. Alimăniș teanu va fi discutată în ș edința Biroului Politic al CC al PCR din 2 aprilie 1945: „*Ana Pauker:* Chestia lui Alimăniș teanu... Ș tiți că și-a dat demisia? *Teohari Georgescu:* Pe ce chestie? *Ana Pauker:* Pe nici o chestie. Că e bolnav, că e nervos. *Constantinescu-Iași:* L-a îmbolnăvit Reforma agrară". – ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 24/1945, f. 6.

86. Arh. SRI, fond D, dosar 4417, f. 158.
87. Idem, dosar 4415, f. 153. Despre cererile lui Gheorghe Tătărescu în planul Reformei agrare, unele aprobate de FND, vezi Idem, f. 155 și dosar 4416, f. 107.
88. Idem, dosar 4415, f. 162–163. SI anunța că textele declarațiilor oficialilor SUA și Marii Britanii fuseseră scrise pe hârtie subțire și difuzate clandestin în București de către partidele istorice.
89. Idem, dosar 4037, f. 178.
90. Idem, f. 200.
91. „Drapelul" din 1 aprilie 1945; text reluat și în vol. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie, op. cit.*, pp. 311–313.
92. Arh. SRI, fond D, dosar 4037, f. 177–178.
93. Idem, f. 277.
94. Idem, dosar 4417, f. 158.
95. Idem, dosar 4416, f. 295.
96. Idem, dosar 4418, f. 471.
97. Idem, dosar 4416, f. 206.
98. Idem, dosar 7622, f.130 și dosar 4416, f. 306–307.
99. Idem, dosar 4416, f. 168–169.
100. „Victoria" din 24 martie 1945.
101. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 69.
102. Idem, dosar 4416, f. 59.
103. Idem, dosar 4415, f. 85–86.
104. Idem, f. 91.

https://biblioteca-digitala.ro

105. Idem, dosar 4037, f. 61.
106. Idem, f. 100.
107. Idem, dosar 1914, f. 21–22 și dosar 2026, f. 68–69.
108. „Drapelul" din 28 aprilie 1945.
109. Arh. SRI, fond D, dosar 4037, f. 144–145 și dosar 4418, f. 351.
110. „Drapelul" din 9, 13, 15 mai 1945; vezi și editorialul nesemnat, sub titlul *Liberalismul economic*, din 3 iulie 1945.
111. Pe larg, la Ioan Todea, *Tineretul național-liberal între anii 1928–1948*, în „Revista de Istorie", 1–2/1998, p. 84.
112. Arh. SRI, fond P, dosar 23637, vol. II, f. 133. Vezi Petre Țurlea, *Procesul Organizației „T"*, Editura Libra, București, 2000, p. 75.
113. Arh. SRI, fond D, dosar 4415, f. 76–77; Radu Câmpeanu a scris un manifest atât de dur la adresa FND, încât Mihai Fărcășanu și Bebe Brătianu au schimbat unii termeni prea violenți cu alții.
114. Idem, f. 99.
115. Idem, f. 100.
116. Idem, f. 167–168.
117. „Drapelul" din 29 aprilie 1945.
118. „Văpaia", oficiosul clandestin al Organizației „T", an I, nr. 1 din 5 iulie 1945.
119. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 1754, f. 2, 4.
120. „Drapelul" din 10 iunie 1945.
121. Idem din 12 iunie 1945. Toate întrunirile erau dominate, conform „Drapelului", de entuziasm și optimism, participarea fiind numeroasă. Serviciul Centralizării Informațiilor de pe lângă Prședinția Consiliului de Miniștri anunța că la 3 iunie, Congresul tătărescian de la Craiova al Organizației Dolj, condus de Emanoil Tătărescu, adunase 3000 participanți. – Arh. SRI, fond D, dosar 4038, f. 36.
122. „Drapelul" din 27 iunie 1945. Se menționa și faptul că, în sala unde se ținea Congresul FP, fusese adus un detașament din Divizia „Tudor Vladimirescu".
123. Arh. SRI, fond D, dosar 1977, f. 88. Anunțul excluderii era transmis tuturor organizațiilor județene PNL; unul din aceste anunțuri a fost interceptat de membri ai PCR, care l-au transmis

https://biblioteca-digitala.ro

centrului: „Conducerea Regionalei Moldova a PCR, 30 iulie 1945, către Comitetul Central al PCR, București: Vă trimitem alăturat acest document descoperit de organizația noastră, privitor la excluderea d-lui Tătărescu din PNL și referitor la activitatea d-lui Dinu Brătianu. Cu salutări tovărășești [...]" – ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 200/1945, f. 2; adresa lui Dinu Brătianu către organizațiile județene PNL, din 27 iunie 1945, Idem, f. 3.

124. Arh. SRI, fond D, dosar 1977, f. 83–85.
125. Idem, dosar 2026, f. 71–72. „Drapelul" din 3 iulie 1945.
126. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 121.
127. „Drapelul" din 3 iulie 1945; discursul lui Gheorghe Tătărescu din 1 iulie 1945 preluat și în vol. *Mărturii pentru istorie*, *op. cit.*, pp. 319–341; Programul PNL-T, Idem, pp. 342–250.
128. „Drapelul" din 4 iulie 1945.
129. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 131.
130. Idem, d. 128–130.
131. Idem, f. 132.
132. Idem, dosar 1914, f. 89. Pentru activitatea Partidului Popular Român – Gheorghe Onișoru, *Alianțe și confruntări între partidele politice din România 1944–1947*, București, 1996.
133. „Drapelul" din 5, 10, 12 iulie 1945.
134. Ambele scrisori publicate în „Drapelul" din 22 iulie 1945, cu o notă de impolitețe din partea Redacției: a fost publicată mai întâi scrisoarea lui Gheorghe Tătărescu, deși aceasta era doar răspunsul la scrisoarea lui Anton Dimitriu. Anton Dimitriu și alți 25 tineri liberali își dăduseră demisia din PNL–B la 11 iulie 1945, intrând cu toții în PNL-T. – Arh. SRI, fond D, dosar 1914, f. 43.
135. Siguranța înregistra și răspunsuri literare ale diniștilor; cel mai reușit circula la Ploiești: „Partidul tot este cu mine, / Strigat-a Guță «da» sau «nu». / Și-atunci răspunsul iute vine: / Escrocii da, cinstiții nu!". – Idem, dosar 1977 f. 64. (Aluzia era la broșura electorală a lui Tătărescu – *Da sau nu?* – din timpul campanei electorale din decembrie 1937.)
136. Idem, f. 78–80.

https://biblioteca-digitala.ro

137. Idem, f. 83–85; Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 778, f. 5–6. Copiile documentelor trimise de PNL–B către organizațiile județene liberale în iulie 1945, aflate în Arh. MApN, provin din Arh. CC al PCR.
138. Arh. SRI, fond D, dosar 1977, f. 81–82, 89; Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 778, f. 8.
139. Arh. SRI, fond D, dosar 1977, f. 74–77.
140. Idem, f. 86–87. Într-adevăr, unii șefi de organizații județene liberale fuseseră trecuți în tabăra tătărescană fără a fi întrebați. La 23 iulie 1945, Radu Portocală, președinte al Organizației PNL Brăila, îi scria lui Dinu Brătianu: „Cu un sentiment de neplăcută surprindere am primit vestea că Organizația din Brăila a prietenilor politici ai d-lui Gheorghe Tătărescu m-a proclamat președinte de onoare în adunarea d-lor din 25 iunie. [...] Nu am înțeles și nu înțeleg să fac, nici la Brăila, nici la București, o altă politică decât aceea a partidului în care m-am născut și în care voi închide ochii. ... În ceea ce privește incidentul de la Brăila, am comunicat protestul meu d-lui I. Constantinescu, președintele PL Tătărescu". – Idem, f. 160–161.
141. Idem, f. 71–73. Copii ale tuturor documentelor trimise organizațiilor județene PNL–B, la începutul lui iulie 1945, vizând activitatea lui Gheorghe Tătărescu și în ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 200/1945, f. 6–13; o prezentare a acestor documente făcută de Petre Țurlea, în „Dosarele Istoriei" nr. 1/2001.
142. Idem, dosar 1934, f. 123–134.
143. Arh. SRI, fond D, dosar 9806, vol. III, f. 93; Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 758, f. 1–4.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Capitolul III

Larga popularizare a Congresului PNL-T, făcută de către cele mai multe ziare, cu scopul de a lovi în Opoziție, a avut ca principal efect migrarea către Gheorghe Tătărescu a multora dintre liberalii care stătuseră până atunci în expectativă și așteptaseră rezultatul conflictului cu Dinu Brătianu. Intrau aici oportuniști doritori de a profita de avantajele guvernării, dar și unii care credeau cinstit că PNL-T ar fi cheia viitorului României.

În rândul tineretului liberal, ecoul congresului tătărescian a fost destul de slab; cu unele excepții, numele cu adevărat importante au rămas în jurul lui Dinu Brătianu. În aceste condiții, s-a încercat finalizarea unui proces de organizare al tineretului PNL-T; s-a reușit doar la nivelul sectoarelor Capitalei și al câtorva județe. Încercări nereușite, (datorită lipsei unor cadre cu influență), de a convoca adunări ale studenților, s-au făcut pe 6, 8, 9 iulie 1945, în facultățile Universității București. Cu toate aceste insuccese, a fost numit, de către conducerea partidului, un președinte pe Țară al tineretului universitar – Diaconescu-Tismana – și un președinte pe centrul universitar București – Ion Bulgăr. Deși provizoriu, în august se constituie un comitet de conducere al tineretului PNL-T, format din: Anton Dimitriu, Amedeu Bădescu, Patriciu Popescu, Ion Caltofeanu, Nicolae Gheorghian, Florin Tabacu, Nicolae Enescu, I. Voiculescu, Grigore Popescu. În 13 decembrie 1945 se va inaugura un Cerc de Studii al tineretului. La începutul lui 1946, se va face o nouă organizare a tineretului tătărescian, fixându-se

https://biblioteca-digitala.ro

atribuțiile conducerii acestuia. Președinte rămâne Anton Dimitriu; secretar general Amedeu Bădescu; președinte al tineretului din Moldova Eremia Florea, din Bucovina Nicolae Gheorghian, din Transilvania Ovidiu Drâmba, din Oltenia Alexandru Rădulescu, din Muntenia Vasile Carabiș și din Dobrogea Alexandru Covaci; la organizațiile universitare au rămas aceiași conducători. Spre deosebire de vara lui 1945, în 1946 existau organizații ale tineretului PNL-T în majoritatea județelor[1].

Dacă în ceea ce-i privește pe tineri procesul de organizare a lor în cadrul PNL-T a fost greoi, în schimb, organizațiile județene ale partidului s-au închegat foarte repede, atât datorită numărului mare de liberali, care l-au părăsit pe Dinu Brătianu, cât și datorită sprijinului acordat de Guvern. Acestui sprijin Gheorghe Tătărescu îi va răspunde printr-o deplină solidaritate cu partenerii de guvernare în lupta împotriva Opoziției.

În iulie și august 1945, tineretul liber brătienist a organizat o serie de acțiuni antiguvernamentale, care au fost reprimate cu brutalitate. Din partea tătărescienilor care, cu toată despărțirea, se afirmau a fi tot liberali, nu a venit nici o reacție de susținere. La 22 iulie, o întrunire a tineretului universitar liberal, la sediul central al lui Dinu Brătianu din str. C. A. Rosetti nr. 37, în jur de 500 participanți, a fost atacată de jandarmi, poliție și „muncitori" (care au rupt un steag românesc și unul american agitate de protestatari); 40 dintre manifestanți au fost arestați sub pretextul că nu aveau actele în regulă. Cu toate acestea, manifestația a continuat – participând și o delegație a studenților național-țărăniști în frunte cu Marcel Rădulescu – fiind condusă de Radu Câmpeanu, Bebe Brătianu și Grigore Condrus. S-a manifestat în favoarea Regelui și împotriva Guvernului Petru Groza; nota ostilă cea mai puternică a fost împotriva lui Gheorghe Tătărescu, fiind răspândite mai multe manifeste tipărite care-l vizau[2]. Tot în iulie 1945 a început ancheta foarte dură împotriva tinerilor liberali și țărăniști, conduși de Remus Țețu și Adriana Georgescu, care formaseră o organizație clandestină de luptă împotriva Guvernului, denumită „T"; procesul va avea loc, cu mare publicitate și încriminarea

https://biblioteca-digitala.ro

conducerilor partidelor istorice, în septembrie 1945. Nici acum, PNL-T nu a avut nici o reacție de simpatie. Mai mult, „Drapelul" îmbrățișa pe deplin teza oficială, scriind despre *Descoperirea unor organizații teroriste în Capitală*[3], iar sentința prin care erau condamnați „teroriștii" o va reda, fără comentarii, succint, într-un număr în care pe spații foarte largi era prezentată înapoierea de la Moscova a Delegației Guvernului României din care făcuse parte și Gheorghe Tătărescu[4].

Pentru vara lui 1945, măsura deplinei subordonări a lui Gheorghe Tătărescu față de comuniști a venit în contextul Grevei regale, când ministrul de Externe s-a situat deplin de partea PCR. Ilustrativă pentru această situare este scena de la Palatul regal povestită chiar de către Regele Mihai: „Trebuia să vină la mine Kavtaradze, ambasadorul rus. Îl așteptam. Asta era chiar în timpul grevei mele – așa că a trebuit să-l am alături pe Tătărescu, pe atunci ministru de Externe. Așteptântu-l, mă uitam pe fereastră, și am văzut oameni care veneau spre Palat, să demonstreze pașnic, pentru mine – și contrademonstranți, bătăuși cu bare de fier, care-i loveau, și femeile dezlănțuite. Și-mi aduc aminte de un ofițer care fugea, cu fața plină de sânge. Și atunci i-am spus lui Tătărescu: Priviți, asta vreți voi pentru Țara noastră. El n-a răspuns. N-a făcut altceva decât să plece ochii. [...] Eram indignat. [...] Cred că Tătărescu se simțea destul de jenat"[5]. Mihai se înșela: Tătărescu nu avea nici o jenă; era convins de oportunitatea solidarizării sale cu comuniștii, faptul răzbătând clar în conferința pe care o va ține la Radio, a doua zi, pe 24 august 1945, la ora 18. A vorbit despre *Poziția internațională a României*. După ce-l lăuda pe Rege pentru lovitura de Stat de la 23 august 1944, îl ataca indirect, combătând teza regală a necesității instaurării unui alt guvern în locul celui impus la 6 martie, teză care declanșase Greva regală: „Guvernul care prezidează azi destinele României – spunea Tătărescu – este format de unanimitatea partidelor democrate de stânga, emanațiunea claselor muncitoare rurale și orășenești din Țară și de partidul democratic național-liberal, emanațiunea burgheziei mici și mijlocii. Cu excepțiunea modestelor forțe ce au mai rămas sub controlul d-lui Iuliu Maniu și cari azi se găsesc

https://biblioteca-digitala.ro

unite în același destin cu rămășițele reacționare ale dizidenței d-lui Dinu Brătianu – toate forțele politice din Țară s-au înmănuncheat sub președinția d-lui Petru Groza. Acest Guvern de largă concentrare reprezintă cu prisosință toate clasele, toate forțele politice și toate năzuințele democratice ale Țării"[6]. Conferința a fost primită cu satisfacție de celelalte partide guvernamentale, laude la adresa ei apărând în „Scânteia", „România Liberă", „Libertatea", ca și în ziarele considerate independente, dar care prezentau tot punctul de vedere al Guvernului: „Universul", „Victoria", „Semnalul", „Jurnalul de dimineață". Tătărescu nu a spus nici un cuvânt despre Greva regală; aceeași poziție o va avea și oficiosul său, „Drapelul".

Deși, chiar la începutul expunerii sale la Radio, în 24 august 1945, Tătărescu spusese că vrea să lămurească poziția internațională a României, „pentru opinia publică de peste fruntarii", prin conținutul conferinței rezulta cu claritate că s-a dorit contracararea ecoului puternic pe care Greva regală îl avusese în societatea românească. Forma de prezentare era diplomatică, politicoasă chiar față de Rege, dar răzbătea fermul refuz de a respecta dreptul Suveranului de a demite Guvernul; gestul îl plasează pe Gheorghe Tătărescu în rândul revoluționarilor care nu țineau seamă de legi, deși peste tot el se afirma a fi legalist.

Poziția lui Tătărescu, de susținere a Guvernului împotriva Regelui, a produs disensiuni la vârful PNL-T. Aurelian Bentoiu îi va scrie președintelui partidului, chiar pe 24 august 1945, o scrisoare acuzatoare: „Îngăduiți-mi să vă spun răspicat [...] că făcând cele ce ați făcut, nu ați executat voința partidului. Partidul nu se recunoaște în atitudinea d-voastră. Semnalându-vă aceasta nu dau expresia unei păreri personale subiective. [...] În guvernarea desfășurată timp de șase luni ați înregistrat o serie de înfrângeri grave. [...] Bilanțul este falimentar pentru Țară și ucigător pentru partid. [...] Astăzi, după ce instituțiile garantate de ordine au fost dezagregate cu girul dvs., când economia Țării a fost distrusă cu girul dvs., printr-o aplicare nedreaptă a Convenției de Armistițiu, Țara a fost golită de ultimele resurse, [...] astăzi când Banca Națională, din regulator

https://biblioteca-digitala.ro

al economiei a fost transformată în uzină de falsificare a monedei, se voieşte decapitarea Ţării prin suprimarea celui care este simbolul independenţei noastre ca neam. Şi d-voastră în loc să fiţi alături de Rege, sunteţi contra lui. Ţara nu vă va urma. Dacă perseveraţi în atitudinea dvs., partidul nu vă va urma"[7]. Intrând în posesia scrisorii, conducerea PNL-B a multiplicat-o, răspândind-o printre liberali, producând o anumită agitaţie. Un informator al Siguranţei anunţa că Aurelian Bentoiu, în faţa acestei situaţii, avea intenţia să publice în „Drapelul" o notă, cu precizarea: „Dl. Gheorghe Tătărescu nu a primit niciodată o atare scrisoare din partea mea"; dar, s-a ferit să afirme că nu a scris-o[8].

Deplina sa solidaritate cu ceilalţi membri ai Guvernului şi-o va demonstra Gheorghe Tătărescu şi cu ocazia reprimării manifestaţiei promonarhiste din Piaţa Palatului Regal din 8 noiembrie 1945. Desfăşurată cu scopul declarat de a-l omagia pe Rege de ziua lui onomastică, manifestaţia organizată de tineretul liberal dinist şi de cel ţărănist (cu aprobarea conducerii acestor partide), avea, însă, în principal alte scopuri: se dorea un amplu protest popular împotriva comuniştilor şi a aliaţilor lor, care instauraseră un regim opresiv. Indirect, era şi o manifestaţie împotriva ocupantului sovietic, susţinătorul Guvernului Groza. Corelate, aceste două ţeluri dădeau caracterul democratic şi naţional al manifestaţiei. Amploarea acesteia a surprins autorităţile, care au vrut să folosească evenimentul pentru a avea un pretext de dizolvare a partidelor istorice; de aceea, au fost aduşi contramanifestanţi, pentru a provoca morţi şi răniţi[9]. Tătărescu, dacă în cazul procesului Organizaţiei „T" nu a intervenit personal, ignorându-l, în cazul manifestaţiei din 8 noiembrie 1945 a fost nu numai solidar cu Guvernul, dar chiar iniţiator al unora dintre măsurile represive. (Miniştrii şi corpul diplomatic au participat, în dimineaţa lui 8 noiembrie, la Patriarhie, la un Te-Deum în cinstea Regelui. La ora 12, Tătărescu a venit precipitat la Ministerul de Interne, în cabinetul ministrului comunist Teohari Georgescu: era foarte alarmat pentru că, datorită manifestanţilor, pierduse urma ambasadorului sovietic, Kavtaradze, plecat să semneze în registrele de la Palatul regal. Ministrul de Externe a răsuflat

https://biblioteca-digitala.ro

ușurat numai după ce a aflat, prin telefon, că ambasadorul ajunsese deja la reședința sa[10]. Alți miniștri erau tare speriați pentru că le fuseseră atacate mașinile – Petre Constantinescu-Iași și Vlădescu Răcoasa[11]. În aceeași zi, la ora 18, va începe o ședință extraordinară a Guvernului, pentru a analiza situația creată. Față de evenimentele desfășurate, Tătărescu s-a arătat chiar mai indignat decât colegii săi, declarând: „Azi, Guvernul a suferit o înfrângere, în urma căreia anarhia și dezordinea au stăpânit timp de patru ore în Capitală. *Țara trebuie pusă de mâine într-un corset de ordine* [subl. n.]. S-a comercializat sentimentul monarhic, punându-l în slujba unor manevre de conspirație politică, pentru că a fost conspirație politică, iar eu am auzit vorbindu-se de un nou 23 august îndreptat împotriva noastră. Se impune să luăm măsuri, cari să meargă, dacă va fi nevoie, chiar până la *starea de asediu* [subl. n.]. Chiar Constituția prevede acest lucru, și îl prevăd și obligațiile noastre contractate prin Armistițiu. Trebuie întocmit imediat un dosar al rebeliunii din 8 noiembrie, care să constituie o adevărată piesă diplomatică pe care i-o vom pune sub nas domnului Etheridge [ziarist american, trimis în Balcani de Departamentul de Stat, în noiembrie 1945, pentru a vedea la fața locului sistemul impus de ruși] atunci când va sosi în România. Rog pe domnul ministru de Război să numească chiar de mâine un comisar regal (procuror militar) însărcinat cu cercetarea penală a unor fapte care implică interese de Stat, pentru întocmirea acestui dosar. Până atunci, cercetare și sancționare administrativă a tuturor elementelor vinovate. Duminică sau sâmbătă, dacă este nevoie, *să se provoace de către FND o manifestație uriașă* [subl. n.], pe care o vom denumi «manifestație de purificare democratică». Repet încă o dată (!), că nu trebuie să fim slabi, nu trebuie să le dăm iluzia primelor succese, trebuie să tragem concluzia eșecului nostru de azi, iar de mâini încolo să punem Țara într-un corset de ordine"[12]. Așadar, Gheorghe Tătărescu a fost mai violent în discursul său chiar decât miniștrii comuniști: a propus instituirea stării de asediu, judecarea manifestanților la Curtea Marțială, o mare contramanifestație de răspuns. Doar prima propunere nu a fost tradusă în practică. În schimb, Curtea

https://biblioteca-digitala.ro

Marțială a anchetat câteva sute de manifestanți, iar la 12 noiembrie va avea loc, la București manifestația guvernamentală propusă – s-au anunțat 750 000 de participanți! Într-o fotografie, apar la tribună Gheorghiu-Dej, Petru Groza, Gheorghe Tătărescu; deasupra lor, pe o plancardă stă scris „Maniu, Brătianu și mercenarii lor au atacat mișelește viața și libertatea poporului. Nici o milă față de călăii și trădătorii patriei noastre"[13]. Adăugând și slugărnicia față de ambasadorul sovietic, se ajunge la adevărata imagine a omului politic Tătărescu, din acel moment, gata să facă orice pentru a-și menține funcția.) De menționat faptul că, în contrast cu poziția violentă împotriva manifestanților promonarhiști, adoptată de Gheorghe Tătărescu, oficiosul partidului său a ocolit excesele de limbaj, deși a redat numai teza oficială, publicând comunicatele Ministerului de Interne și Prefecturii Poliției Capitalei fără comentarii, declarațiile miniștrilor Petre Constantinescu-Iași și Ștefan Voitec[14]. Primul comentariu, semnat „Drapelul", va fi legat de înmormântarea victimelor[15], formulele folosite fiind foarte blânzi în comparație cu ce scriu ziarele comuniste sau cu ce spusese Tătărescu: „regretabilele tulburări de joi"; „tragicele întâmplări"; „dezlănțuirea patimilor" etc. Și încheia cu un apel, fără să incrimineze partidele istorice: „În fața acestui bilanț jalnic, imensa majoritate a blândului și omenosului popor român dorește ca să se pună capăt oricărei agitații și ca grija de destinele permanente ale Țării să prevaleze asupra oricăror alte îndemnuri". La fel de cumpătat, al doilea om în partid, Petre Bejan, se mulțumea să ceară, în timpul unei întruniri la Valea Călugărească, ca Regele să nu mai fie amestecat în luptele politice[16].

La fel ca în vară, și în toamna lui 1945 deplina solidarizare a lui Gheorghe Tătărescu cu Guvernul Petru Groza și, astfel, asumarea de către PNL-T a acțiunilor antidemocratice ale acestuia, au produs vii nemulțumiri în rândurile membrilor partidului – toate înregistrate de Siguranță. Tătărescu este acuzat că se arăta prea filocomunist și prea filorus. „În special – se scria într-o sinteză a Siguranței din 25 octombrie 1947, privind activitatea PNL-T până la acea dată, preluând documente din 1945 – discursurile ținute de Gheorghe Tătărescu la 1 iulie și 24

https://biblioteca-digitala.ro

august 1945, prin care definea poziția partidului său față de URSS prin cuvintele «Cu fața la Răsărit», au făcut pe unii fruntași liberali tătărescieni să amenințe cu demisia"[17]. Faptul l-a determinat pe Tătărescu să-și nuanțeze poziția, în decembrie 1945, și chiar să-și reducă adversitatea afișată față de PNL-B. Mari probleme se conturau și în județe, unde național-liberalii tătărescieni erau foarte nemulțumiți de felul în care erau tratați de reprezentanții celorlalte partide din Guvern. Mai multe rapoarte către președintele partidului, venite de la Organizația din Vlașca prezentau o situație ce putea fi întâlnită în întreaga Țară: „Cu FND s-a făcut o colaborare de pe urma căreia am avut numai ponoase, fără nici un fel de folos"; „FND deținând toate posturile importante de conducere, nu are în vedere decât numai satisfacerea intereselor partidelor lor și distrugerea organizațiilor noastre"; „La 6 martie 1945 fiind numit un prefect membru al FND-ului, absolut toți primarii liberali, fără nici o excepție, au fost înlocuiți"; „În învățământ, absolut toți inspectorii și subinspectorii sunt din FND"[18]. Se adăugau tot mai dese zvonuri ale unor noi expropieri, inclusiv urbane, care au speriat burghezia, clasă ce fusese chemată să adere la PNL-T și asigurată că acesta îi va apăra proprietatea[19]. Conducerea partidului s-a văzut nevoită să-i liniștească pe cei alarmați. În „Drapelul" va apare articolul *Nu se fac noi exproprieri*, semnat de V. G. Bârcă. Erau dezmințite zvonurile exproprierii pădurilor și a altor bunuri, fiind incriminate unele partide politice ai căror agitatori le lasanseră. Articolul se încheia grav: „Toți oamenii cu răspundere în viața Statului sunt convinși că odată cu Reforma agrară s-a lichidat orice tendință de exproprieri în materie de bunuri economice. Numai iresponsabilii ar putea să mai agite noi exproprieri"[20].

Aflat în fața atâtor nemulțumiri în propriul partid, Gheorghe Tătărescu și-a redus atacurile la adresa partidelor istorice, poate și pentru a arăta blocului comunist că ar putea avea și alți aliați, dacă marginalizarea PNL-T va continua. La 12 decembrie 1945 avea loc o întrevedere între Tătărescu și un emisar neoficial al lui Dinu Brătianu, Erza Bercovici. Conform notei informative a

https://biblioteca-digitala.ro

Siguranței, întrevederea a fost serioasă, durând trei ore, la locuința ministrului de Externe: „Tătărescu a analizat cu dr. Bercovici situația politică și perspectivele de viitor ale Partidului Liberal dinist, dacă continuă acțiunea lui politică de până atunci alături de Maniu. I-a demonstrat d-rului Bercovici că această acțiune alături de Maniu va duce la dezagregarea Partidului Liberal, că speranțele în englezi și americani nu au dat și nu vor da rezultate și că singura politică realistă a Țării este numai alături de URSS. Partidul Liberal dinist trebuie să-l părăsească pe Maniu și, mai ales, să-și revizuiască toată politica". Se pare că dr. Bercovici a fost impresionat și, de aceea, „i-a spus lui Dinu Brătianu că părerea lui personală e că Tătărescu e o forță mai puternică decât îl apreciază conducerea politică dinistă". Cea mai interesantă concluzie a acestei întrevederi, pe care Tătărescu o credea secretă, concluzie trasă de informatorul Siguranței, era aceea că ministrul de Externe vrea reunificarea liberală; mai mult, informatorul credea a ști că și Dinu Brătianu ar fi fost de acord cu convocarea Delegației Permanente pentru aceasta[21]. Evenimentele ulterioare vor demonstra că o asemenea concluzie era pripită.

Ca să limiteze criticile la adresa sa și să-și individualizeze poziția în cadrul alianței guvernamentale, Gheorghe Tătărescu convoacă, pentru 16 decembrie 1945, la sala „Aro" din București, Adunarea Delegaților PNL din întreaga Țară, în cadrul căreia urma să facă un raport asupra situației interne și externe a României[22]. Se dorea și marcarea unui an de la prima manifestare publică a PNL-T, adunarea de la Giurgiu. Dorind să îndrepte imaginea pe care și-o făcuse până atunci, la întrunirea de la „Aro" Tătărescu a subliniat apăsat necesitatea unor bune relații și cu aliații occidentali, iar în plan intern, menținând ideea păstrării partidului alături de FND, lansa formula „Partidul Liberal se situează la dreapta stângii"[23], corectând astfel afirmația făcută în urma cu un an, conform căreia PNL ar fi partid de stânga. Motiva intrarea în Guvernul Petru Groza din nevoia imperioasă de a se înlătura dezorganizarea economică a Țării, dezorganizarea administrativă, anarhia care se extinsese peste tot, izolarea din afară. Amintind că liberalii erau criticați

https://biblioteca-digitala.ro

pentru că programul Guvernului nu cuprindea decât în parte dezideratele lor, oferea și răspunsul: nu trebuia să se uite că Guvernul era de coaliție și fiecare partid avea interese proprii; nimeni nu-și putea impune tot programul său; de aceea, au fost și dezacorduri și erori. Le răsundea criticilor săi, care-l acuzau că Partidul Liberal și-a pierdut identitatea: „Am intrat în Guvern ca naționali-liberali, pentru a lucra ca naționali-liberali". Era, evident, expresia unei voințe, dar nu și a unei realități. La capitolul realizări erau trecute: reunificarea Transilvaniei de Nord; îndeplinirea Convenției de Armistițiu; Reforma agrară; purificarea aparatului administrativ; sancționarea criminalilor de război; începutul repatrierii prizonierilor de război; stabilirea bazelor colaborării economice cu URSS; acordul de la Moscova cu URSS; asistența IOVR; normalizarea administrației în Moldova și Transilvania de Nord; asigurarea unei normale conviețuiri cu naționalitățile conlocuitoare. Se mai menționa recunoașterea internațională: la 6 august 1945, URSS a recunoscut Guvernul Petru Groza; la 11 septembrie, 16 octombrie și 4 noiembrie, s-au încheiat acorduri economice cu URSS, Bulgaria, Cehoslovacia. Ca obiective de viitor se fixau: victoria în alegerile parlamentare; elaborarea de către PNL-T a unui plan de refacere a României pe o perioadă de cinci ani; încheierea Tratatului de Pace; consolidarea prieteniei și colaborării cu Uniunea Sovietică. Surprinzător pentru clarvăzătorul om politic ce era Gheorghe Tătărescu, acesta afirma că nu mai vede lumea împărțită în blocuri, care ar putea provoca un nou război. La fel de nerealist cerea ca „Fiecare popor să fie lăsat să-și organizeze viața sa așa cum crede. Guvernele se nasc și trăiesc prin puterea conștiinței naționale și nu prin puterea influențelor străine. Intervențiile străine constituie întotdeauna numai prilej de iritare care lasă urme în sufletul popoarelor". Parcă nici nu ar fi știut cum a fost impus Guvernul Petru Groza din care făcea parte! Partea cea mai importantă a discursului, prin care voia să răspundă celor care-l acuzau că a părăsit ideile și dezideratelor categoriilor sociale pe care le reprezenta, era expusă sub formula *Crezul PNL*. Primul element al Crezului era libertatea: „PNL rămâne credincios

https://biblioteca-digitala.ro

tuturor idealurilor legate de principiul libertății și în consecință va lupta pentru apărarea tuturor libertăților". Stenograful a notat și reacția sălii: „Strigăte de bravo. Sala ovaționează în picioare". Venea, apoi, ideea care n-a mai fost aplaudată: „De asemenea, un control al Statului, destinat să împiedice excesele vătămătoare ale libertății și să asigure coordonarea producției și buna funcționare a planului general de refacere. [...] Acest control să nu fie cu caracter politic, ci numai tehnic, să nu fie polițist și să nu împiedice dezvoltarea producției". Al doilea element al Crezului era dreptatea: Dreptatea socială – asigurarea unui minim de existență pentru orice cetățean; pensii echitabile. Se declara „război lipsei; război mizeriei; război suferinței materiale", declarația urmată de „furtunoase aplauze". De asemenea, „Contribuția fiecărui cetățean la sarcinile Statului trebuie să fie în raport cu veniturile sale, cei bogați trebuind să contribuie procentual mai mult decât cei săraci, cu exonerarea completă a celor lipsiți". Delegații au fost din nou entuziasmați: „Puternice aplauze. Sala manifestează bătând din picioare și strigând ura". Al treilea element era cel mai periclitat de aliații PNL-T – proprietatea. Era privită ca un corolar al libertății: „Comunismul are față de noțiunea proprietății ideologia și doctrina sa [...] Idealul nostru, al național-liberalismului, rămâne proprietatea individuală și nu proprietatea colectivă. (Ovații furtunoase. Sala aplaudă în picioare.)". Se pronunța ferm contra confiscărilor și contra etatizărilor; Reforma agrară s-a încheiat – PNL se pronunță contra extinderii ei asupra viilor și pădurilor. De asemenea, se pronunță contra exproprierilor urbane, a etatizării industriei și băncilor. În final, Tătărescu fixa și sfera de adresabilitate a partidului său, clasele mijlocii, și drumul ce-l va urma: „Noi mergem pe drumul nostru: departe de drumul reacțiunii, departe de drumul revoluțiunei [...] pe drumul democrației constituționale, pe drumul realismului radical și social românesc". Îndemnul final era: „Să privim viitorul cu încredere"[24].

Conform metodei cunoscute, „Drapelul" a inclus, în săptămânile ce au urmat întrunirii din 16 decembrie 1945, știri despre nenumăratele solicitări de noi înscrieri, datorate faptului

https://biblioteca-digitala.ro

că s-a produs „o impresionantă sporire de încredere în întreaga opinie publică"[25]. Tătărescu s-a arătat convins de realitatea sporului de încredere; de aceea, va lansa o chemare ultimativă brătienilor – *Un ultim apel la reîntregirea forțelor liberale*, după cum titra „Drapelul" – în vederea alegerilor parlamentare. Folosea formule care ușor puteau fi considerate injurioase: apelul era pentru „elementele care au rămas în afara organizării noastre, pentru a trezi în conștiințele lor simțământul răspunderii". Așadar, „elementele" brătieniste trebuiau „trezite"; după asemenea formule, reunificarea liberală în nici un caz nu se putea face. Era evident faptul că ultimul apel" era făcut doar pentru uzul opiniei publice[26].

Dacă nu s-a putut ajunge la reunificarea liberală, în schimb s-a definitivat intrarea majorității membrilor Partidului Național Democrat (al lui Nicolae Iorga) în PNL-T. (O fracțiune a PND, condusă de cumnatul lui Nicolae Iorga, Dumitru Munteanu-Râmnic, va refuza fuziunea, activând în continuare ca formațiune independentă.) La 23 februarie 1946, o delegație a PND, condusă de dr. Petre Topa, s-a prezentat la locuința lui Gheorghe Tătărescu pentru a-i aduce la cunoștință hotărârea de a intra în PNL (prin absorție), însușindu-și programul acestuia. Petre Topa amintea, într-un discurs lung și însuflețit, reperele istorice ale apropierii: colaborarea în alegerile din 1937; participarea împreună la formarea Coaliției Național Democrate la Sinaia, în mai 1944; apropierea din februarie 1945; și concluziona: „În împrejurările grele prin care trece Țara, cetățenii conștienți, oamenii cu răspundere au datoria ca umăr la umăr să se grupeze în jurul unui steag și al unui program". Delegația PND cuprindea majoritatea fruntașilor acestuia, între care, alături de Petre Topa, erau N. N. Lenguceanu, Remus Caracaș, Petru Iorga (fiul cel mare al lui Nicolae Iorga), Vasile Frateș, C. R. Vasilescu[27]. Gheorghe Tătărescu a răspuns scurt, parcă pentru a sublinia faptul că le face noilor veniți o favoare acceptându-i. Profitul electoral al partidului tătărescian putea fi, însă, de luat în seamă; de aceea „Drapelul" va prezenta în mai multe numere evenimentul: pe 28 februarie includea un articol despre fuziune, semnat de Petre Topa; pe 5 martie, V. G. Bârcă

https://biblioteca-digitala.ro

scria că „Foștii colaboratori ai lui Nicolae Iorga reprezintă forțe morale pe care PNL le primește în rândurile lui cu toată dragostea și cu toată cinstea cuvenită ostenelilor pe ogorul culturii și cel al democrației românești". În sfârșit, pe 12 martie, N. N. Lenguceanu consemna asemănările dintre principiile politice ale celor două partide, care au dus la fuziune: cultul tradiției naționale; principiul monarhic; credința strămoșească; lupta pentru binele patriei și al neamului; democrația culturală.

În toată iarna lui 1946 va continua acțiunea de liniștire a categoriilor sociale care-și îndreptau speranțele, de evitare a comunizării, către PNL-T. Misiunea, pe această linie, era încredințată în principal ziarului „Drapelul". Ca urmare, vor apare o serie de articole cu precizări ferme, încă din titlu. În numărul din 29 ianuarie era inclus articolul cu titlul *Nu se legiferează etatizarea economică*, pe marginea proiectului de înființare a oficiilor industriale. S-a crezut, fără temei – se scria – că ar fi etatizare; în realitate, „greutățile actuale [...] fac necesar, pentru o anumită perioadă, exercitarea controlului de stat în sectorul economic. La regimul liberal economic, spre care trebuie să se tindă, se va ajunge treptat, în măsura în care situația națională și internațională se va normaliza". La 12 februarie, V. G. Bârcă se întreba, tot pe marginea ideii oficiilor proiectate; *Statul monopolizează producția agricolă și cea industrială*? Introducea, pentru prima dată, în discuție și o îndoială a PNL-T asupra onestității motivației susținută de inițiatorii proiectului: „Speram că autorii acestei acțiuni de monopolizare a vieții economice vor fi renunțat la un proiect care nu reprezintă nici tendințele actuale ale economiei naționale și nici superioare inerese de stat. Ne-am înșelat. Persistența depusă dovedește că se urmăresc alte interese decât cele reale al Țării". Național-liberalii se arătau de acord, pentru perioada de tranziție, cu amestecul Statului în economie, dar nu cu monopolizarea, în favoarea puterii politice, a activității economice. Pentru a demonstra lipsa de eficiență a etatismului, se prezenta critica făcută acestuia de către marele economist Charles Rist (în numărul din 25 februarie). Parcă pentru a încheia discuția, în

https://biblioteca-digitala.ro

editorialul din 13 februarie 1946 se scria: „Doctrina liberală este împotriva amestecului Statului în afacerile private". Doar atunci când inițiativa privată nu este la înălțime, este de admis o asemenea intervenție, dar numai pentru a stimula, a organiza și a îndruma inițiativa privată.

*

Pregătirea alegerilor parlamentare din 1946 a provocat vii frământări între forțele politice participante la guvernare, în discuție fiind propusele liste comune sub formula Blocul Partidelor Democrate. Acceptarea ideii va duce la divizarea Partidului Social Democrat. Tot în jurul acestei probleme, vor fi intense dispute și în PNL-T, și între acesta și partidele guvernamentale de stânga. Pentru a se asigura că nu va fi dominat de voturile acestora din urmă, în conducerea BPD, prin Petre Bejan se cerea, la 6 februarie 1946, ca toate hotărârile Blocului să se ia cu unanimitate; se va accepta ca doar în Consiliul General și în Comitetul Executiv să se aplice acest sistem: în comitetele locale, consensul va funcționa doar în chestiuni de principiu, cele care angajează coaliția[28].

În martie 1946, mulți fruntași ai partidului se arătau nemulțumiți, învinuindu-l pe Gheorghe Tătărescu de slăbiciune în raporturile cu FND, care, mai ales în provincie, nu accepta nici una dintre cererile național-liberalilor. Nemulțumiri erau și față de demnitarii tătărescieni, care nu reușeau să-și promoveze colegii de partid nici în ministerele pe care le conduceau; chiar Tătărescu era învinuit că, deși conducea Ministerul de Externe, nu promovase ca reprezentanți ai României în străinătate decât foarte puțini liberali (Richard Franasovici, Radu Grigorescu). Cel mai contestat dintre proprii miniștri era Petre Bejan, ministru al Economiei Naționale, împotriva căruia s-au ridicat membrii grupării „Păreri Libere" – Aurelian Bentoiu, Costel Tătăranu, Georgel Gheorghiu, Dumitru Alimănișteanu, V. G. Bârcă ș.a.; învinuirile erau foarte severe: incapabil, corupt, simplu figurant, favorizează politica de comunizare a economiei naționale.

https://biblioteca-digitala.ro

În prima parte a lui 1946, curentul dominant în PNL-T era pentru participarea la alegeri pe liste separate, în condițiile în care Gheorghe Tătărescu evita să se pronunțe ferm, lăsându-i pe partizanii celor două curente să se înfrunte. Izolarea președintelui partidului de dezbaterea care avea loc era motivată de acesta cu pretextul lipsei timpului; pregătea materialul documentar necesar pentru discuțiile de la Paris vizând Tratatul de Pace. Toate problemele privind poziția PNL-T în cadrul Guvernului au fost trecute în sarcina lui Gheorhe Vântu, iar cele din interiorul partidului în sarcina lui Ion Nistor și Tiberiu Moșoiu. Astfel, în absența unei poziții oficiale a șefului partidului, cele două curente s-au conturat deplin. Cel favorabil participării la alegeri pe listele BPD îi avea în frunte pe Petre Bejan, Alexandru Alexandrini, Gheorghe Vântu. Cei care doreau liste proprii s-au grupat în jurul lui Aurelian Bentoiu și Costel Tătăranu. Au loc o serie de frământări interne: Dumitru Alimănișteanu demisionează din partid; Hurmuz Aznavorian rupe orice contact cu conducerea PNL-T. Primul făcea parte din Comitetul Executiv, al doilea din Delegația Permanentă[29]. Mircea Durma, ministru de Finanțe, demisionează din fruntea Ministerului și din partid. (Mai mult tehnocrat decât politican, nu rupsese relațiile cu Dinu Brătianu, în septembrie 1945 furnizându-i acestuia materialul documentar necesar pentru întocmirea unui memoriu asupra executării Convenției de Armistițiu, memoriu destinat Occidentului[30].) Au avut loc și alte defecțiuni de același fel.

Întrunit la 25 aprilie 1946, Comitetul Executiv al PNL-T nu a reușit să soluționeze problema modului de participare la alegeri. De aceea, se va convoca Delegația Permanentă și Comitetul Central pentru 28 și 29 aprilie. Grupul „Păreri Libere" a rămas până la sfârșit adversar al listelor comune, dar a fost înfrânt[31]. Întrunirile au fost foarte fierbinți, cu folosirea unor metode de intimidare preluate de la comuniști, între care votul pe față, nominal. Se păstrează listele întocmite în timpul votării. Una dintre ele are titulatura „Tabel de membrii Comitetului Central care au votat CONTRA" – total 31, între care Aurelian Bentoiu, Nicolae Enescu, Nicolae Sibiceanu, Costel Tătăranu[32]. O altă listă cuprindea pe cei care

https://biblioteca-digitala.ro

au votat pentru – total 101[33]. Absenți au fost 49[34]. „Drapelul" anunța și două abțineri și faptul că cinci membri ai Comitetului Central au aderat prin telegrame și scrisori. Astfel, Gheorghe Tătărescu primește mandat pentru a trata condițiile colaborării cu celelalte partide[35]. Majoritatea celor care au votat împotriva listelor comune făceau parte din gruparea „Păreri Libere"; se vor întruni pe 2 mai 1946 și vor decide retragerea lor din PNL-T. În scrisoarea transmisă lui Gheorghe Tătărescu, anunțându-și demisia, afirmau că vor rămâne în expectativă și nu se vor orienta spre nici un alt partid. Datorită plecării „păreriștilor", s-au destrămat organizațiile județene unde aceștia aveau majoritatea: Vlașca, Râmnicu Sărat, Baia. Cu toată declarația din mai, cei plecați se vor alătura lui Dinu Brătianu, la 7 octombrie 1946 (Aurelian Bentoiu, liderul „păreriștilor", ce candida pentru un post de deputat în Ialomița[36]).

Foarte atentă la ce se întâmpla în PNL-T, conducerea comunistă cerea Siguranței o informare cât mai amănunțită; de aceea, multe documente privind frământările din ierarhia tătărescană au ajuns în arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist. Atenția nu era, însă, îndreptată numai asupra național-liberalilor; urmăriți erau toți „tovarășii de drum" și chiar partidele satelite care în practică deveniseră tot comuniste, deși mai păstrau altă titulatură, precum PSD[37]. Predominanța materialelor informative privind PNL-T indică, în mod evident, faptul că dintre toți aliații, asupra acestui partid suspiciunile comuniștilor erau cele mai mari, existând teama ieșirii lui din front, prematură și posibil periculoasă pentru forțele de stânga. În documentele Siguranței apar elemente necunoscute opiniei publice din perioada confruntărilor din interiorul PNL-T, aprilie–mai 1946. Grupul „păreriștilor" a făcut o ultimă încercare de conciliere pe lângă Gheorghe Tătărescu; „S-a spus adesea – se consemna într-un raport – că d-sa ar fi respins aceste asalturi, care de fapt se datorau unei mici grupe fără influență în masa partidului și chiar dezaprobată de partid. Din nefericire, faptele ce au urma dezmint aceste afirmații și arată, dimpotrivă, că șeful partidului și-a dat întregul asentiment acestor acțiuni"[38].

https://biblioteca-digitala.ro

Ocazia disputelor interne din partid a fost folosită de către Gheorghe Tătărescu pentru a reveni în forță în centrul atenției, printr-un „cuvânt adresat Țării": „Frontul demagogiei trebuie anihilat. [...] Forțele politice democrate au datoria să-și dea mâna pentru a se înțelege asupra unui program comun. [...] Nu poate fi programul unui singur partid și nici al unei singure clase [...], ci, un program național". Se încheia sentențios: „Țara va avea de ales între agitația nerodnică și munca de construcție, între politica de izolare și de negațiune și politica pozitivă și de consolidare"[39]. Așadar, Tătărescu s-a pronunțat cu claritate pentru intrarea în BPD, acuzele Siguranței neavând o bază reală; ele se explică prin faptul că documentul de sinteză acuzator, din 25 octombrie 1947, fusese făcut atunci când se căutau materiale incriminatoare la adresa președintelui PNL-T, pentru a-l alunga din Guvern.

„Cuvântul adresat Țării" de Tătărescu, la sfârșitul lui aprilie 1946, a fost semnalul de reîncepere a campaniei împotriva PNL-B și PNȚ-M, uneori semănând cu aceea purtată de comuniști. În „Drapelul" din 4 iunie era criticat programul „de stearpă demagogie" al PNȚ, „partid fără trecut și fără viitor, de președintele căruia se ocupa pe îndelete: „Țara nu uită că timp de 30 de ani d-l Iuliu Maniu n-a făcut decât negativism, politică distructivă, iar istoria acestor ultime trei decenii nu va putea înregistra prezența sa în viața politică, decât prin nenumăratele dificultăți și nenorociri pe care le-a abătut asupra acestui popor". Apoi, în fiecare din zilele următoare va fi publicat cel puțin un articol cu aceeași direcție: pe 5, *Monarhia și dl. Iuliu Maniu*; pe 6, *PNȚ și apărătorii vechilor poziții burgheze*; pe 7, *Reforma agrară și PNȚ*; pe 8, *„Casa de refugiu a hitleriștilor români"*, *Ce a devenit PNȚ*, etc. Cel mai departe s-a mers în numărul din 18 iunie: sub titlul *Apărarea regimului democrat*, se menționa descoperirea unor organisme cu caracter subversiv, facilitarea unor acțiuni teroriste de către „unele partide legale"; ca urmare, se cerea înlăturarea din viața publică „a tot ceea ce ar putea crea condiții favorabile de dezvoltare a unor astfel de inițiative". Așadar, cerea dizolvarea partidelor istorice[40]. Cei atacați astfel au reușit să publice, sporadic, câte un articol de răspuns la

https://biblioteca-digitala.ro

campania tătărescană. Brătieniștii se foloseau de coloanele oficiosului lor „Liberalul". (Guvernul nu acceptase reapariția oficiosului PNL-B sub vechea titulatură, „Viitorul".) La începutul lui iunie 1946, Gheorghe Tătărescu publica în „La revue roumaine" – „noua revistă fenedistă de propagandă pentru străinătate", după cum o definea „Liberalul" – un articol electoral sub titlul *Ceasul de față*; i se răspundea de către diniști: „Gheorghe Tătărescu a practicat la toate răspântiile acel oportunism de moment ce l-a adus în fruntea treburilor Țării, slugărind succesv la cele mai opuse crezuri și la cele mai variate scopuri politice". Îl amenința cu „ceasul ispășirii care va suna"[41]. Tot în iunie 1946, erau acuzate „metodele extremiste ale BPD": Partidul Comunist urmărește destrămarea așezărilor statului burghez; „Tendințele sale categorice de desființare a societății și a ordinei actuale, sunt ascunse în faldurile cu grijă și artă aranjate de prestidigitatorul politic al vremurilor noastre, dl. Gheorghe Tătărescu, autorul *Platformei*"[42].

Încercând să se individualizeze, PNL-T a avut, în campania electorală, unele formule de blândă critică și asupra partenerilor de alianță. Prin „Drapelul" din 3 mai 1946, constatând că între factorii esențiali ai progresului era ordinea și că, pe de altă parte, procesul revendicărilor sociale nu puate fi oprit, cerea forțelor politice care au declanșat acest proces să acționeze în cadru legal. Acuza apelului la anarhie pentru a prelua puterea politică era, însă, învăluită în prea multe formule sofisticate pentru a trezi vreo reacție, deosebindu-se net de critica deschisă și violentă la adresa partidelor din Opoziție.

La 21 mai 1946 era publicată în „Drapelul" *Platforma program* a BPD, la care tătărescienii aderau pe deplin, liberalii diniști considerându-l chiar pe Tătărescu autorul documentului. De aici înainte, nici un diferend între PNL-T și aliații săi nu va mai răzbate în oficiosul partidului, lăsând impresia unei armonii depline. În realitate, conflictele erau multe și în toate județele. Din Caracal, la 13 mai 1946, se anunțau conducerii centrale greutățile întâmpinate în relațiile cu celelalte partide guvernamentale, partide care, deținând Prefectura și-au numit numai oamenii lor la conducerea tuturor comunelor; se cerea

https://biblioteca-digitala.ro

imperativ, ca o condiție a continuării colaborării, să se repartizeze PNL-T posturi în administrația locală, în aceeași proporție cu cotele repartizate partidelor în alegerile parlamentare[43]. Astfel de proteste și cereri sosesc de la mai multe organizații județene. Chiar în preajma alegerilor, deși necesitatea de a apare unite în ochii opiniei publice era evidentă pentru partidele guvernamentale, totuși graba Partidului Comunist și a creațiilor sale politice de a acapara puterea, a provocat conflicte cu liberalii aliați. O dare de seamă pe această temă trimetea conducerii PNL-T organizația liberală din județul Muscel, în noiembrie 1946. Deși liberalii se arătau loiali celorlalte partide din Guvern, erau atacați fără nici un scrupul: „Suntem atacați și amenințați cu confiscarea proprietăților, chiar și acelea care au fost exceptate de la Legea Expropierii; suntem amenințați cu confiscarea pădurilor, a viilor, a capitalului și cu exproprierea urbană; suntem amenințați cu confiscarea vitelor și cu deportarea oamenilor noștri în Siberia", principalul autor fiind un reprezentant al Frontului Plugarilor, profesorul Patraulea, viitor deputat. Adepții PNL-T erau umiliți și demoralizați, constatând duplicitatea partidelor de stânga: „Organele lor centrale numai de formă semnează programe alături de noi, însă în același timp dau ordine secrete agenților de pe teren să continue mai departe politica lor sectară". Așadar, între partidele din BPD s-a statornicit o relație de „atac și ură din partea partidelor de stânga" și una de „bănuială și neîncredere" din partea liberalilor. De aceea, concluziona, „orice colaborare este exclusă și chiar imposibilă". Pe acest memoriu foarte alarmant venit din provincie, rezoluția pusă de secretarul general al partidului, Gheorghe Vântu, indica oportunismul deplin al conducerii PNL-T: „Cu toată discrețiunea". Deși erau în cunoștință cu ofensiva stângii împotriva liberalilor, conducerea partidului nu dorea să se știe că ar fi supărată pe aliați; prefera să se prefacă a nu ști ce se întâmplă în Țară[44].

De cealaltă parte, partidele de stânga erau supărate pentru că PNL-T încerca să se individualizeze în cadrul BPD, pe lângă mitingurile comune având și unele proprii. În timpul acestora era subliniată adesea ideea că doar necesitățile de moment îi

https://biblioteca-digitala.ro

țineau pe liberali în alianță; între aceste necesități era menționată aceea de a veghea pentru a împiedica reformele prea radicale. În județul Prahova, în septembrie 1946, echipe propagandistice tătăresciene susțineau că doar PNL-T este cel care apără Țara, garantează averile, proprietatea și „salvează țăranii de colhozuri". Chiar lideri locali, precum Victor Nicolau, profesor Traian Grigore, inginer Mateescu, impulsionau acest tip de propagandă. În Piatra Neamț, la 25 august, în cadrul unei întruniri cu peste o mie de participanți, Gheorghe Vântu afirma că partidul său se conduce după doctrina liberală, colaborând cu celelalte partide din BPD numai pentru a salva Țara; „Cine simte românește – spunea – se încadrează în Partidul Liberal, care luptă pentru Rege și popor". Un alt fruntaș al partidului, Emanoil Tătărescu, președinte al Organizației județene Dolj, în cadrul întrunirii de la Filiași, pe 19 mai, declara: „Pactul de colaborare cu FND va ține numai până după alegeri, iar după aceea partidul va acționa conform programului său"; Gheorghe Tătărescu a acceptat colaborare cu condiția ca liberalii să primească 25 la sută din posturile administrative și de conducere și cu condiția respectării principiilor liberale: monarhie constituțională, dreptul la proprietate, libertatea individuală. Lozinca lansată era „Nu suntem în FND, ci alături de el". Tot un lider liberal doljean, Marin Oprișoreanu, s-a exprimat cel mai sugestiv: „Trebuie să te faci frate cu Dracu, până treci puntea". De asemenea, în nordul Țării, la Satu Mare, prin propaganda dusă, tătărescienii îi supărau pe aliații lor[45]. Iar în centrul Transilvaniei, la Cluj, la manifestația din 22 iulie, cu participarea lui Gheorghe Vântu, Alexandru Alexandrini, Tiberiu Moșoiu, președintele Organizației județene, Eugen Dunca, spunea: „Masele din Ardeal [...] se orientează tot mai mult spre politica cuminte, prevăzătoare și patriotică a încercatului cârmaci Gheorghe Tătărescu, șeful Partidului Național Liberal"[46]. Prin aceste exemple – preluate de Siguranță și transmise vârfurilor comuniste – se sublinia faptul că în cadrul mitingurilor tătăresciene, se făcea propagandă numai pentru ei, deși figurau pe liste comune în cadrul BPD. Conducerea PCR a luat act de manifestările PNL-T – tendințele de individualizare,

https://biblioteca-digitala.ro

respingerea posibilei confuzii cu ideile comuniste – dar, nu era productiv electoral să răspundă în acel moment; de aceea, a acumulat astfel de informații, completând dosarul început cu mult timp în urmă, care trebuia să justifice viitoarea despărțire de tătărescieni. Tot fără a răzbate în presă, se înregistra fenomenul migrării unor membri ai PNL-T către PNL-B; cel mai important grup de migratori – 5 000 – era înregistrat în Dorohoi[47].(Cel mai probabil, numărul era exagerat.)

Rivalitatea între tătărescieni și partidele de stânga se manifesta chiar și în interiorul instituțiilor centrale conduse de reprezentanții PNL-T. Într-o notă a Organizației PCR din Ministerul de Finanțe, din vara lui 1946, era analizată, în perspectiva alegerilor, situația din acel minister. Acesta avea numai în București 25 000 de votanți (salariați și membrii familiilor lor), iar în restul Țării, circa 60 000 votanți. Se considera absolut necesară, având în vedere tocmai importanța electorală a departamentului, „schimbarea administrației reacționare" din cadrul acestuia, înlăturarea funcționarilor legionari și antonescieni: „Această schimbare trebuie să se producă imediat, altfel orice muncă ce s-ar depune de către elementele politice ale BPD, în special comuniștii, căci ceilalți nu fac aproape nimic, este zadarnică". Nota considera situația din Minister ca alarmantă: „Vinovăția în această chestiune o poartă însăși conducerea politică a acestui departament, care n-a înțeles situația just și nu face altceva decât să mențină atmosfera reacționară în Minister. Pare că nu interesează în acest departament cuvintele de democratizare, iar despre reușita la alegeri a BPD nici vorbă. Nu înțelege acest ministru nimic din activitatea politică și s-ar înțelege că este un om sătul care poate candida prea bine și pe listele diniste, așa după cum, de altfel, au candidat și alți prieteni ai d-sale, Costel Tătăranu și alții". Foarte ferm, autorul notei indica persoanele care trebuiau schimbate imediat: Eugen Demetrescu, secretar general și director general; Panait Gheorghiu, secretar general și director general; Constantin Pandele, secretar general și director general; doi director generali – Lazăr Ionescu și Petre Petrică; șeful inspectorilor. „Aceste persoane sunt – se scria – ale istoricilor și

https://biblioteca-digitala.ro

deci, contrare BPD". Avea și o concluzie: „Fără aceste înlocuiri minimale, BPD nu poate avea succes în Ministerul de Finanțe, oricâtă muncă s-ar depune de comuniști în sindicat și adunări pentru susținerea BPD". Faptul era adus la cunoștința forurilor superioare ale PCR, de unde se așteptau măsuri urgente[48].

*

În campania electorală a PNL-T, un loc important l-a ocupat prezentarea acțiunii României în plan extern, pentru încheierea Tratatului de Pace, acțiune considerată a fi un succes personal al lui Gheorghe Tătărescu, în calitatea sa de ministru de Externe. Chiar Tătărescu indica această temă a campaniei, în *Cuvântul adresat Țării* pe 27 aprilie 1946; un capitol special se intitula *Conferința pentru pace și alegerile generale*[49]. Bineînțeles, expunerea cuprinde cele două probleme pentru a stabili interferențele. Fazele lucrărilor Conferinței, după cum se hotărâse la Moscova în decembrie 1945, erau în ordine: Conferința adjuncților miniștrilor de Externe ai URSS, SUA, Marii Britanii, Franței și Chinei (la Londra în aprilie 1946); Conferința miniștrilor de Externe ai celor patru puteri (la Paris în mai) care urma a fi faza cea mai importantă; Conferința reprezentanților celor 21 de state acceptate drept cobeligerante (august–septembrie 1946, tot la Paris); o nouă Conferință a miniștrilor de Externe, pentru semnarea actului final. Tătărescu afirma la Radio, în fața întregii Țări, că are „conștiința datoriei împlinite". În a doua parte a cuvântării sale, ministru de Externe face o precizare esențială: în cadrul alegerilor parlamentare din 1946 nu mai era vorba, ca până atunci, de lupta între partide politice, ci de lupta între vechi și nou, între „Frontul demagogiei și frontul înțelepciunii și al patriotismului". Frontul demagogiei, în viziunea tătărescană, era format din PNȚ-M și PNL-B iar celălalt, al înțelepciunii și patriotismului, din cei coalizați în BPD. Încheierea suna și ca un îndemn războinic: „Se încearcă de către unele forțe oculte ridicarea și organizarea unui front al urii și al reacțiunii. Acest front trebuie anihilat"[50]. Se lăsa de înțeles

https://biblioteca-digitala.ro

că „anihilarea" reacțiunii ar facilita acțiunea României și succesul ei la Conferința de Pace.

Fiecare dintre acțiunile lui Tătărescu în cadrul Conferinței de Pace erau pe larg prezentate în oficiosul partidului său, ca argumente electorale. „Drapelul" din 9 mai 1946 titra: *Marii Aliați au recunoscut că Transilvania este ținut românesc.* Se prezenta o telegramă de la Paris, conform căreia Consiliul Miniștrilor de Externe s-a pronunțat în favoarea României în diferendul teritorial cu Ungaria. Întreaga vară a lui 1946, în cadrul tuturor mitingurilor electorale, național-liberalii nu vor înceta să-și atribuie succesul. La 14 august, președintele Delegației române, Gheorghe Tătărescu, a putut să expună punctul de vedere al României în fața reprezentanților celor 21 de țări recunoscute a fi cobeligerante. În spatele discursului deosebit de bun s-a aflat și munca întregului Minister de Externe de la București, a foarte multor experți, pe diverse domenii, solicitați. (Arhiva impresionantă ce a rămas în urma acestei munci dovedește cu prisosință înaltul profesionalism, dar și patriotismul celor implicați.) Se adăugau elementele ce caracterizau în general discursurile lui Tătărescu: logica expunerii, puterea de convingere, fermitatea dar și plasticitatea limbajului (ultima calitate doar în aparență neimportantă la un asemenea nivel)[51]. Își începea discursul cu ceea ce era mai important pentru România: mulțumiri pentru forma articolului 2 al proiectului de Tratat, prin care se declara ca nulă și neavenită sentința de la Viena din 30 august 1940, retrocedându-se României Transilvania de Nord, fapt care „pune capăt pentru vecie opresiunii îndelungate și repetate a cărei victimă a fost poporul român. [...] România primește acest act reparator cu voința fermă de a-și îndeplin fără șovăire rolul său de factor al concordiei și ordinii între celelalte popare libere și democratice". Urma seria de observații pe care Delegația română le avea la clauzele politice, militare și economice ale proiectului: 1. Faptul că România nu a fost acceptată ca țară cobeligerantă; 2. Că se consideră că a intrat în război cu Germania doar la data semnării Convenției de Armistițiu, 12 septembrie 1944, iar nu așa cum a fost în realitate, 24 august

https://biblioteca-digitala.ro

1944. Se dădeau, concentrat, cifrele indicând efortul românesc pe frontul antihitlerist: 260 zile de luptă; înaintarea în teritoriul inamic pe o adâncime de 1000 km; străbaterea, prin lupte, a 12 masive montane; eliberarea a 3831 localități, între care 53 orașe; capturarea a 103.214 prizonieri; contribuția la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei; românii au pierdut peste 111.000 ostași (morți și răniți)[52]. „Iată de ce – concludea Tătărescu – România, tare pe contribuția sa la victoria comună în ultima fază a războiului, crede că a câștigat dreptul de a i se recunoaște calitatea de putere cobeligerantă". A treia observație majoră era provocată de faptul că proiectul de Tratat nu prevedea nici o despăgubire ce ar fi trebuit dată României de către Ungaria și Germania, deși suferințele de pe urma celor două fuseseră imense[53]. A patra observație privea unele dintre măsurile conținute în clauzele militare, în privința limitării efectivelor și a înarmării, „măsuri care au un caracter de pedeapsă". Aproape patetic, șeful Delegației române spunea: „Poporul român cere deci Adunării să lase în mâinile soldaților săi armele cu care ei au luptat alături de Națiunile Unite pentru libertate și justiție". Pe larg se oprea asupra clauzelor economice: „Examinând clauzele economice și cele care se ocupă de restituiri și reparații, Guvernul român trebuie să constate că ele conțin dispoziții care impun României sarcini de așa natură încât, dacă ar fi menținute cum au fost stipulate, România s-ar găsi în situația de a asuma obligații pe care nu le-ar putea satisface și, totodată, ar vedea restaurarea sa economică iremediabil compromisă". Unele erau nedrepte, greu de executat, lipsite de precizie, „deschizând poarta unor revendicări imaginare". În context, era, totuși, lăudată URSS pentru că nu ceruse decât repararea a unei cincimi din paguble pe care afirma că le suferise. Articolul 30 era încriminat că aduce atingere suveranității Statului român în domeniul economic. Foarte atent ca nu cumva multele observații critice ale Delegației române, deși deplin argumentate, să nu-i intrige pe reprezetanții celor 21 de state participante și, astfel, să se întoarcă împotriva României, Gheorghe Tătărescu consemna în final: „Prezentând aceste observațiuni și rezerve, Guvernul român ține să declare că

https://biblioteca-digitala.ro

România va ști să execute conștiincios obligațiile Tratatului de Pace, deoarece ea este însuflețită de dorința de a-și relua și menține locul printre popoarele libere, prin sinceritate, muncă și respectarea angajamentelor sale. [...] În acest ceas solemn, în care România caută colaborarea tuturor popoarelor iubitoare de pace și de libertate, ea ține să aducă fără nici o întârziere adeziunea ei totală la principiile Cartei Națiunilor Unite. [...] România nu a așteptat nici o presiune internă și nici o injoncțiune externă pentru a garanta naționalităților minoritare stabilite pe teritoriul său un regim de perfectă libertate. [...] nu va înlătura nici o inițiativă care ar putea să dezvolte colaborarea internațională și să întărească securitatea colectivă. Din justiția socială, România își va face o dogmă, iar din politica păcii și a bunei înțelegeri internaționale își face legea". Că multe din aceste angajamente – mai ales cel privind justiția socială – nu au fost îndeplinite, Istoria a dovedit; dar nu Gheorghe Tătărescu era vinovat de aceste neîndepliniri, iar convingerea că ceea ce spusese reprezenta și gândul său cinstit nu poate fi cu nimic alterată.

Ministrul de Externe al României, ca șef al Delegației române la Conferința de Pace, a desfășurat o activitate prodigioasă și în culisele întrunirii, acolo unde, chiar mai mult decât în plenul acesteia, se putea încerca o schimbare de atitudine a celor mari. Cum din Delegație făceau parte și informatori ai diverselor servicii de informații de la București, dosarul lui Tătărescu, centralizat de Siguranță, s-a mărit considerabil. Cu siguranță că, cel astfel urmărit, chiar dacă-și dădea seama de ce se întâmplă, nu se arăta de loc alarmat: ca ministru de Externe era obligația lui să vorbească, să trateze cu cât mai mulți protagoniști ai Conferinței și, mai mult, din nici o notă informativă nu reieșea faptul că ceea ce discutase s-ar fi îndreptat împotriva Guvernului Petru Groza sau împotriva Țării. Cu toate acestea, în marea sinteză întocmită de Siguranță în octombrie 1947, întrevederile de la Paris vor deveni capete de acuzare.

Pentru ce a făcut Tătărescu la Paris, în august-septembrie 1946, există și alte surse. Un asiduu și prolific cercetător al

https://biblioteca-digitala.ro

arhivelor americane despre români, Ion Stanciu, a publicat sub titlul *Gheorghe Tătărescu despre situația României în august 1946*[54], un valoros document din cadrul acestora: notele luate, de către un funcționar american, în timpul conversației purtate, la 29 august 1946, de Gheorghe Tătărescu și secretarul de Stat de SUA, Byrnes. Ca să-i capteze bunăvoința înaltului demnitar american, ministrul de Externe român avea și formulări de nedemonstrat: în România – spunea – chiar și partidele comunist și socialist „sunt esențial burgheze"; altele, însă, își mai găseau încă suport în realitatea din România anului 1946, care rămăseseră „o țară capitalistă din punct de vedere social". Interesul secretarului de Stat era, însă, mai mare spre raporturile României cu URSS, occidentalii fiind mai deranjați de formarea și consolidarea sferei de influență a Moscovei, decât de schimbările din fiecare țară în parte; la orizont se contura viitorul război rece. Franc, Tătărescu îi spune lui Byrnes că, oricât de anticomunist ar fi el, ca ministru trebuie să fie în primul rând patriot și realist și să nu supere cu nimic URSS. Finalul discuției a fost unul din multele momente ale acelor ani, când conducătorii occidentali au făcut diverșilor reprezentanți necomuniști ai românilor, promisiuni ferme de susținere în lupta Țării lor pentru a nu deveni un satelit al URSS și pentru a-și păstra un regim politic democratic. Greutatea celor spuse de data aceasta era foarte mare, pentru că veneau din partea chiar a secretarului de Stat al SUA: „În concluzie – scria funcționarul ce înregistra convorbirea – secretarul de Stat a declarat că România nu avea nici un motiv să se teamă de nici o țară și că dacă va apela la Națiunile Unite în cazul oricărei amenințări, ea va fi apărată. Statele Unite erau hotărâte să susțină Națiunile Unite în orice chestiune și să facă astfel ca Națiunile Unite să-și asume întreaga lor responsabilitate". Erau, evident, doar vorbe de complezență: orice acțiune a Națiunilor Unite trebuia avizată de Consiliul de Securitate al acesteia, acolo unde URSS avea dreptul de veto. Atunci, cum ar fi ajutat Națiunile Unite o țară ca România, dacă ea ar fi fost obiectul unei agresiuni sovietice? Ion Stanciu menționează „impresia de optimism exagerat" afișată, în urma acestei convorbiri, de Gheorghe Tătărescu. Cu

https://biblioteca-digitala.ro

siguranță, însă, „optimismul" ministrului de Externe era mimat, din rațiuni diplomatice; așa cum spusese de multe ori, el își dăduse seama, cel puțin pentru acel moment istoric, și în așteptarea altuia mai bun, România nu avea decât soluția afișării unei prietenii sincere față de URSS – dacă voia să-și conserve șanse pentru o viitoare renaștere.

În vară, Ungaria mai avea unele speranțe, bazate pe anumite promisiuni, ca asupra hotărârii luate privind retrocedarea întregii Transilvanii de Nord către România, să se mai discute. (Prin memorii succesive, ceruse mai întâi să i se lase o suprafață de 22.000 km^2, apoi a redus cererea la 4.000 km^2, în care intrau Satu Mare, Carei, Oradea, Salonta, Arad.) De aceea, problema nu trebuia considerată de români ca definitiv încheiată. Gheorghe Tătărescu va ține în fața Comisiei teritoriale și politice un discurs foarte bine documentat, având un excurs istoric alcătuit în așa fel, încât să nu irite prin lungime, dar și să-i oblige pe cei care hotărau în 1946, să mediteze asupra felului cum hotărâseră, în urmă cu un sfert de veac, în aceeași problemă, oamenii politici care conduceau lumea atunci. Era inevitabil să se reia teze și argumente foarte cunoscute în cercurile politice internaționale; nu atât reluarea lor putea să impresioneze și să ducă la un verdict favorabil României, ci felul cum erau expuse. Logica impecabilă i-ar fi putut determina pe reprezentanții celor 21 de state să nu poată contesta dreptatea românească. Tătărescu și-a construit discursul mai ales conform acestei idei, un discurs aproape didactic, cuprinzând subcapitole pe deplin individualizate, dar nerupte din contextul general: *După 25 de ani Ungaria e aceeași; O scurtă privire istorică; Rectificarea declarațiilor delegatului maghiar; Colonizarea forțată a Transilvaniei; Activitatea experților americani în 1918; Cum au fost trasate vechile frontiere; Examinarea pretențiilor maghiare; Confirmarea dreptății românești; Trei considerente ce nu pot fi trecute cu vederea; Problema pe plan economic; O altă interpretare neîntemeiată; Plângerile Ungariei sunt lipsite de bază reală; Libertățile din Transilvania; Reforma agrară făcută fără discrimitări; O contrazicere; Guvernul român a acordat naționalitatea tuturor ungurilor; Care sunt pretențiile Ungariei;*

https://biblioteca-digitala.ro

Azi, ca și ieri, cererea Delegației ungare e inacceptabilă; Libertățile acordate minorităților; România va accepta schimburi amicale de vederi; Acceptarea garanțiilor Cartei Națiunilor Unite; Suntem contra măsurilor speciale; Țara noastră dorește pacea. „În încheierea expunerii sale – afirma Gheorghe Tătărescu – Guvernul român declară că orice act tinzând să modifice frontiera româno-ungară ar echivala cu distrugerea unei opere de justiție și cu crearea unui nou focar de agitație în această parte a Europei și că orice act menit să-i angajeze într-o discuție asupra politicii sale interne și a legilor sale organice ar fi considerat ca o știrbire a suveranității și independenței sale. De aceea, cerem să binevoiți a consacra decizia din 7 mai 1946 a celor patru miniștri ai Afacerilor Externe și a respinge revendicările ungare"[55].

I. Gh. Maurer, la ședința CC al PCR din 31 august 1946, oferă și un amănunt interesant privind felul cum reprezentanții Marilor Puteri au primit Declarația României: „Declarația, pe care în numele Guvernului a citit-o dl. Tătărescu, a produs o bună impresie. Aș vrea să dau detalii. Ceea ce nu s-a întâmplat cu nici una dintre puterile foste satelite, președintele din acea zi, care era dl. Byrnes, a simțit nevoia să adreseze Delegației românești câteva cuvinte oarecum amabile. A spus că, Conferința a ascultat cu multă atenție expunerea interesantă a Delegației românești și Conferința asigură Delegația română că memoriul ei și declarația sa se va bucura în fața Conferinței de atențiunea pe care o merită". Bunăvoința lui Byrnes față de Delegația Guvernului României va fi confirmată, așa cum s-a văzut, în timpul întâlnirii acestuia cu Gheorghe Tătărescu. Reprezentanții PCR s-au arătat nemulțumiți de faptul că au rămas pe planul al doilea la Paris, laudele primindu-le Tătărescu, succesul fiind interpretat de acesta în primul rând ca unul personal și abia apoi ca unul al întregii Delegații. De aceea, la ședința lărgită a CC al PCR din 31 august 1946, Maurer încerca să corecteze imaginea formată, subliniind repetat că textul Declarației a fost aranjat de comuniști, și în primul rând de Gheorghiu-Dej, ale cărui calități le lăuda în mod deosebit: Tătărescu făcuse un text care ar fi putut să supere, insistând prea

https://biblioteca-digitala.ro

mult pe cobeligerantă și pe cererea de despăgubiri din partea Ungariei. Problema rolului lor la Conferința de Pace i-a iritat mult pe comuniști, pe aceeași temă, la ședința menționată, intervenind răspicat și Miron Constantinescu: „Expozeul lui Tătărescu la Conferință dacă nu ar fi fost modificat în unele privințe sau completat de către reprezentanții noștri ai PCR, ar fi avut un alt caracter în anumite puncte. Dacă acest expozeu al d-lui Tătărescu e just, aceasta se datorește tot activității desfășurate de delegații partidului nostru în cadrul Delegației României. Tonul, formularea acestui document, demnă fără a fi orgolioasă, și modestă fără a fi umilă, în mare măsură se datorește tot activității depuse de delegații noștri în frunte cu tovarășul Gheorghiu-Dej". Tătărescu a reușit să capteze atenția nu numai a reprezentanților Marilor Puteri întruniți la Paris, dar și pe aceea a reprezentanților presei din toată lumea veniți în Capitala Franței pentru a urmări lucrările Conferinței de Pace. La Conferința de presă ce a urmat prezentării Declarației, la Ambasada României din Paris, au venit foarte mulți ziariști. Reprezentanții PCR din Delegație au trebuit să cedeze din nou rolul de unic purtător de cuvânt al României lui Tătărescu, Maurer justificând faptul, în fața CC al PCR, prin nevoia de a nu dispersa atenția celor prezenți. Și, spune Maurer cu un anume umor, imediat după expunerea lui Tătărescu, ziariștii au fost invitați la bufetul foarte bine asortat: „S-a stat de vorbă în timpul bufetului. Era asta o tactică; dacă unul din ziariști pune o întrebare indiscretă, îi băgam un sandwich în gură"[55bis].

„Drapelul" din 7 septembrie 1946 anunța: *Dreptatea românească a triumfat*. Iar I. Bulgăr, în același număr al ziarului, își intitula articolul *Hotărârea în marele proces istoric al Transilvaniei. Argumentele categorice ale d-lui Tătărescu au convins forul păcii*. Pe 10 septembrie era publicată telegrama de felicitare trimisă de Petru Groza lui Gheorghe Tătărescu: „În numele meu personal și al colegilor mei de Guvern, primiți, vă rog, d-le președinte și rog a transmite tuturor membrilor Delegației române, expresia celei mai vii mulțumiri pentru efortul ce ați depus și succesul obținut în afirmarea granițelor României, asigurând Țării noastre pentru totdeauna și în

https://biblioteca-digitala.ro

întregime Ardealul de Nord. Totodată vă rog a transmite sentimentele noastre de adâncă recunoștință prietenilor României care la Conferință v-au ajutat să dobândiți acest imens succes". (În același număr era și telegrama de mulțumire către Stalin.) Pe 11 septembrie, „Drapelul" publica *Mesajul adresat Țării de către Gheorghe Tătărescu* (datat Paris, 10 septembrie): „Pretențiunile ungare, referitoare la granițele Transilvaniei, au fost respinse de către Comisiunea politică și teritorială pentru România. Hotărârea celor patru miniștri ai afacerilor străine, luată la 7 mai 1946 și prin care se anulează Diktatul de la Viena este astfel irevocabilă. Transilvania rămâne în granițele ei eterne. Cel mai important țel al Delegațiunii României la Conferința de Pace de la Paris a fost astfel atins și dreptatea cauzei românilor a triumfat". Indiscutabil, meritele lui Gheorghe Tătărescu în convingerea Marilor Puteri erau reale, dar forma în care și le anunța – „Mesaj către Țară" – depășeau uzanțele; mesaje transmitea doar Regele.

A urmat exploatarea electorală a succesului, rolul principal avându-l tot „Drapelul". Pe 13 septembrie era publicat articolul lui Ion Bulgăr, *Un capitol de istorie națională*, cu concluzia: „Dl. Tătărescu a apărat fără șovăire, documentat și cu elan drepturile României asupra întregului Ardeal". Și alte articole de glorificare a ministrului de Externe vor apare în numerele din acele zile. Apoi, s-a organizat o reîntoarcere triumfală în Țară a Delegației române; prezentarea o găsim în „Drapelul" din 20 septembrie: pe pagina întâi, fotografie mare cu Gheorghe Tătărescu; sunt anunțate mari manifestații de mulțumire în întreaga Țară; textele au formulări superlative („O altă apărare mai dârză, mai demnă și mai înțeleaptă decât a făcut-o Delegația română, n-o putea face altcineva".); concluzia era necesarul „prinos de recunoștință". Trenul special (automotor) aducând Delegația a intrat în Țară pe la Valea lui Mihai, unde a fost așteptat de câteva mii de oameni. S-au făcut întâmpinări sărbătorești în fiecare stație mai mare din Transilvania. La Gara Mogoșoaia din București, a venit în întâmpinare Petru Groza și tot Guvernul. În Capitală s-a desfășurat o manifestație populară majoră, sinceră, neprovocată de autorități. La 23 septembrie,

https://biblioteca-digitala.ro

Gheorghe Tătărescu face o largă expunere în Consiliul de Miniștri asupra felului cum s-a ajuns la rezultatul pozitiv. În aceeași zi, la ora 15,30, este primit în audiență de Rege, pentru a-i face un raport detaliat[56].

Ceea ce nu a răzbătut în presa vremii – atitudinea diferită a românilor față de aceea a maghiarilor în Transilvania de Nord în legătură cu hotărârile Conferinței de Pace – era prezentat de către unul dintre conducătorii comuniștilor ardeleni, în ședința lărgită a CC al PCR din 31 august 1946: „Noi care muncim în Ardealul de Nord am putut constata aceasta pe teren. Atitudinea hotărâtă a Delegației noastre, în problemele de bază ale României și îndeosebi în problemele teritoriale ale Ardealului de Nord, a produs o impresie extraordinar de bună în favoarea noastră a PCR. Totuși, un lucru trebuie să știm: poziția Delegației noastre a produs o mare tulburare în masa cetățenilor populației maghiare. Această tulburare a fost mărită mai mult de atitudinea Partidului Comunist Maghiar". Imediat după discursul lui Gyöngösi, în numele Ungariei, la Conferința de Pace, Partidul Comunist Maghiar a elaborat un *Manifest* aprobator, rapid răspândit în Transilvania. Ca urmare, spunea reprezentantul PCR, „am avut un șoc chiar din partea activiștilor noștri. La un moment dat, activiștii noștri maghiari din partid s-au prezentat la noi și au spus că ei nu mai pot munci, fiindcă nu știu pe ce linie să meargă, și mai ales au pus problema cine are dreptate; are dreptate PCR sau PCM?". *Memoriul* PCM fusese repede răspândit în Transilvania, pe când expunerea, pe aceeași temă, a lui Gheorghiu-Dej, nici nu era cunoscută. Astfel, „S-a dovedit că mai repede ajunge materialul maghiar în țara noastră și mai repede e răspândit acesta". Interesantă argumentația comuniștilor adepți ai revizionismului maghiar: „Știm că România – spuneau ei – a contribuit la victoria asupra hitlerismului cu arme. Noi, însă, numai prin munca noastră. În numele acestui ajutor pe care l-au dat Armatei Roșii muncitorii și țăranii maghiari, cerem să se aplice în favoarea noastră punctul referitor la Ardeal din Convenția de Armistițiu sovieto-român. Conform Convenției de Armistițiu România va primi Ardealul în întregime sau cea mai mare parte. Este just și real ca

https://biblioteca-digitala.ro

teritoriul Ardealului, care cuprinde un milion – un milion și jumătate de unguri – o parte mult mai mică să fie a Ungariei". Încercării lui I. Gh. Maurer de a elimina acuzația că PCM susține revizionismul antiromânesc, i se răspundea: „Nu știm la ce se referă afirmația tov. Maurer, care a spus că poziția prezentată de ministru nu e a poporului maghiar. Deocamdată în Ungaria nu există vreo manifestare de desolidarizare față de afirmațiile lui Gyöngösi. Presa democrată în general și presa comunistă în special nu numai că susține punctul de vedere al lui Gyöngösi, dar îl și amplifică". Un alt delegat la ședința CC al PCR menționa și ecoul în rândul românilor transilvăneni a poziției comuniștilor maghiari: „Ungurii sunt tot unguri, chiar dacă sunt sau nu comuniști și cu ei nu ne vom înțelege niciodată"[56bis].

*

Ultima parte a campaniei electorale a fost cea mai îndârjită. Decretul regal din 15 octombrie 1946 fixa alegerile pe 19 noiembrie, stabilind numărul de deputați la 416, în loc de 406 inițial.

După o regie bine pusă la punct, s-a încercat demonstrarea deplinei unități a partidelor guvernamentale: listele comune au fost depuse în prezența liderilor BPD; peste tot, cu această ocazie, s-au organizat mari demonstrații populare. PNL-T obținuse 13 capete de listă și un total de 85 candidați, la fel ca PCR, FP, PSD; câte 22 candidați mai aveau PNȚ-A și Partidul Național Popular. Aparent, comuniștii pierduseră întâietatea; în practică, însă, mulți dintre conducătorii celorlalte partide aliate, mai ales aceia ai Frontului Plugarilor, erau tot comuniști. Lupta pentru locurile eligibile a stârnit oarecare frământări între tătărescieni. În octombrie 1946, Organizația județeană Argeș solicita imperativ ca reprezentantul său Romulus Teodorescu să ocupe primul loc în lista BPD, „astfel – se scria conducerii PNL-T – suntem nevoiți a ne considera demisionați cu toții"[57]. Din 10 octombrie datează și procesul verbal încheiat de organizațiile sectoarelor PNL-T din București, cuprinzând, de

https://biblioteca-digitala.ro

asemenea, o declarație ultimativă: „Subsemnații, șefi ai sectoarelor din Capitală ale PNL, declarăm că în cazul în care dl. Petre Bejan, ministrul Industriei și Comerțului, șeful Organizației Național Liberale din Prahova, nu candidează cap de listă în Organizația sa de Prahova, refuzând să candideze oriunde în altă parte; pentru acest caz, subsemnații declarăm că ne solidarizăm cu dl. ministru Petre Bejan – refuzând candidaturile noastre pe lista Capitalei"[58]. (Totuși, pe lista Capitalei va figura și Petre Bejan, alături de Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Dumitru Pop, Gheorghe Vasiliu-Rășcanu, Mihail Sadoveanu ș.a.[59]). Disensiuni puternice s-au manifestat și între membrii BPD, mai ales între comuniști și tătărescieni; erau confirmate și de Teohari Georgescu, într-o informare făcută CC al PCR: menționa faptul că, deși s-a vrut o campanie electorală colectivă a celor din BPD, nu s-a putut face din cauza PNL –T, care fie a fost total inactiv, ca la București, fie s-a certat permanent cu comuniștii; pentru a doua atitudine dădea exemplu Vasluiul: „Am primit o telegramă că încetează orice activitate a BPD, pentru că PCR și PNL se ceartă și se încetează campania electorală"[59bis].

Strategic, cei trei principali membri ai Delegației române la Conferința de Pace au fost puși să candideze în județe din Transilvania: Gheorghe Tătărescu la Satu Mare, Lucrețiu Pătrășcanu la Arad, Lothar Rădăceanu la Bihor[60]. Turneul electoral al lui Tătărescu, în noiembrie 1946, a cuprins mai multe județe de pe granița de vest, unde primirile făcute de către populația română au fost entuziaste; era dovada faptului că BPD fusese inspirat să-l desemneze condidat tocmai în regiunea a cărei soartă fusese hotărâtă la Paris în favoarea României și datorită eforturilor președintelui PNL-T. La Satu Mare, acesta a spus că alegerea circumscripției electorale fusese a lui: „Voiesc să fiu ales în județul care a fost cel mai amenințat de revendicările străine și pentru apărarea căruia am luptat din toate puterile mele; voiesc să fiu ales al județului Sătmar"[61]. De altfel, linia exploatării la maximum în campania electorală a Conferinței de Pace de la Paris era hotărâtă de BPD în ansamblul său. Cel mai clar se exprimase, în acest sens, Ana Pauker: în ședința lărgită a CC al PCR din 31 august 1946, în

https://biblioteca-digitala.ro

încheierea dezbaterilor pe marginea prestației Delegației României la Paris, aceasta indicase că „Problema păcii e de așa natură că aceasta trebuie să fie un mijloc dintre cele mai importante de a da la cap – tocmai în chestiunea păcii – reacțiunii. [...] Conferința Păcii trebuie să ne ajute ca ei să nu mai aibă nici ce căuta în ziua alegerilor[61bis].

PCR a făcut o mișcare inteligentă, neimpunându-se ca forță dominantă; însăși președinția Comitetului Central al BPD i-a fost lăsată unui liberal, Gheorghe Vântu, comuniștii deținând doar funcția de secretar general, prin Miron Constantinescu; în realitate, aveau majoritatea la toate nivelurile conducerii. Tătărescu era mulțumit de rolul ce i se rezervase partidului său în cadrul conducerii alianței. Era mulțumit și de importanța care i se acorda după succesul obținut la Paris. În sfârșit, era mulțumit de procentul de candidați eligibili pe care-l avea. De aceea, s-a antrenat plenar în campania electorală. La Conferința candidaților BPD, 24 octombrie 1946 în sala Dalles, s-a arătat cel mai dârz apărător al alianței, folosind limbajul radical al comuniștilor; alegerile erau considerate o bătălie: „Bătălia aceasta se dă în lumea nouă – care vrea să se așeze pe dreptatea socială, pentru toți și pentru toate, și care vrea pace, cu alungarea tuturor forțelor egoismului – și lumea veche, stăpânită încă de puterea reacțiunii, care oftează după război și după domnia privilegiilor". Cu această ocazie, indica lozincile ce trebuiau susținute în campania electorală: Consolidarea Monarhiei, Bisericii și proprietății; Accesul spre cultură; Ridicarea clasei muncitoare; Reorganizarea economică a Țării; Ocrotirea capitalului constructiv; O nouă politică externă, în care „comandamentul istoric este prietenia și colaborarea cu URSS". Tătărescu ținea, totuși, să se știe că nu a renunțat la dezideratele liberale care erau contrare aspirațiilor comuniștilor. În domeniul agrar – spunea – „opera noastră nu este o operă de colhozuri, ci noi căutăm să facem din fiecare proletar un proprietar individual și nu un colhoznic"; „Vom lupta pentru consolidarea proprietății individuale" etc. La Dalles a aruncat chiar o frază rizibilă: „Noi vom lupta împreună, de la Gheorghiu-Dej până la mine, pentru consolidarea Monarhiei"[62].

https://biblioteca-digitala.ro

La toate aceste afirmații, reprezentanții PCR au tăcut, lăsând impresia că sunt de acord.

Asupra alegerilor parlamentare din 1946 s-a scris mult. Cert este faptul că nu au fost alegeri libere. Opoziția a fost împiedicată, de multe ori cu forța, de a-și face campanie electorală; în timpul alegerilor au avut loc ilegalități în toată Țara, rezultatul viind viciat; de asemenea, chiar și rezultatul viciat astfel obținut a mai fost odată denaturat de Comisia electorală, pentru ca victoria Guvernului să poată fi anunțată. Documentele de arhivă scoase la lumină în ultimii ani subliniază toate aceste lucruri. Asupra ilegalităților au atras atenția partidele istorice chiar în noiembrie 1946. Protestul lor nu a avut mare efect în rândul opiniei publice, care era obișnuită cu astfel de proteste din perioada interbelică; cu excepția acelora din 1937, niciodată alegerile din România nu fuseseră libere, partidul de la putere câștigând prin fraudă mai mică sau mai mare. (Iată doar câteva exemple legate de activitatea politică a lui Nicolae Iorga, supus chiar el practicilor vremii. În timpul campaniei electorale din 1920, patronată de Guvernul Averescu, la 9 mai o întrunire a Opoziției la Brăila a fost întreruptă de bătăuși guvernamentali, Nicolae Iorga fiind atacat cu cuțitul și scos din sală, de partizanii săi, pe fereastră. După alegerile din 1922, istoricul spunea în Camera Deputaților că „în toate părțile s-a falsificat complet voința corpului electoral. Aceleași procedee, pe care le întrebuințaseră averescanii, au fost aplicate de liberali și încă cu mai multă nerușinare și teroare" – cf. N. Iorga, *Discursuri parlamentare*, vol. II, pp. 288–295. Însuși Iorga fusese împiedicat să vorbească la Galați de un grup de bătăuși și chiar arestat în Dolj – cf. N. Iorga, *Memorii*, vol. III, pp. 278–279, 281. Ajuns la putere în 1931, marele istoric nu a putut modifica sistemul de falsificare a alegerilor. Din Transilvania, dr. Nicolae Lupu îi telegrafia: „Țin prea mult la trecutul dv. nepătat, care în seceta morală a naației constituie un piedestal sufletesc, pentru ca să nu mă doară amar în suflet modul conștient în care caută a vă compromite și a vă scoate din sufletul nației colaboratorul dv. de la Interne" [Argetoianu]; măsurile represive dădeau impresia că Țara se află în război sau

https://biblioteca-digitala.ro

în revoluție – cf. BAR, Corespondența N. Iorga, vol. 371, f. 226-228. Și tot atunci, din Chișinău, Pan Halippa, Ștefan Ciobanu și Sebastian Teodorescu se plângeau că „nu s-a cunoscut până în prezent o mai mare rușine electorală ca aceea petrecută în ziua alegerilor pentru Cameră de la 1 iunie 1931". – Idem, f. 184-186; toate în vol. Petre Țurlea, *Nicolae Iorga în viața politică a României*, Editura Enciclopedică, București, 1991.) Întotdeauna protestele împotriva fraudării alegerilor erau îndreptățite; de asemenea, întotdeauna strigătele de protest erau exagerate, fapt care a făcut ca în mare parte, opinia publică să nu le creadă.

Așadar, conform tradiției, rezultatele alegerilor din 1946, trucate, au dat câștig de cauză Guvernului. Și, tot conform tradiției, au fost proteste ferme ale partidelor de Opoziție; de asemenea, la fel ca în perioada interbelică, acestea au afirmat că ele au obținut victoria. Toată această comparație a felului cum au fost organizate și trucate alegerile din 1946, cu felul cum au fost organizate și trucate alegerile din România interbelică, nu este făcută pentru a scuza fărădelegea din 1946; ea rămâne ca atare și trebuie etichetată astfel. Comparația este, însă, necesară, pentru a se vedea că atunci când încalci legea, când nu respecți voința electoratului, cum au făcut cei mai mulți dintre politicienii români înainte de al doilea război mondial, greu ești compătimit de opinia publică atunci când alții îți aplică aceleași metode.

Pentru alegerile din 1946, sunt demonstrabile cu documente de arhivă: împiedicarea campaniei Opoziției; ilegalități comise la urne; amânarea prezentării rezultatelor, cu scopul falsificării lor. Dacă pentru primele două categorii de acțiuni ale Guvernului nu pot fi precizate efectele concrete, în procente, asupra rezultatului alegerilor, falsificarea făcută de Comisia electorală poate fi prezentată în valorile sale reale, datorită noilor documente găsite în arhive.

Rezultatele anunțate oficial au fost: forțele guvernamentale aliate în cadrul BPD, împreună cu Uniunea Populară Maghiară și Comitetul Democratic Evreesc 79,86 la sută. Din 6.055.668 voturi exprimate, 4.773.689 au fost date BPD (347 mandate); pentru UPM 568.862 voturi (29 mandate); Comitetul Democrat

https://biblioteca-digitala.ro

Evreesc 2 mandate. Erau și 7 independenți, majoritatea alături de BPD. PNȚ – Maniu obține 33 mandate; PNL – Brătianu 3; Partidul Țărănesc Democrat (Lupu) 2 mandate[63]. Opoziția a declarat procentaje diametral opuse: 80 la sută PNL-B și PNȚ-M; 20 la sută Guvernul.

Un document alcătuit chiar în acel moment, doar pentru uzul strict al conducerii comuniste, intitulat *Învățămintele alegerilor și sarcinile Partidului Comunist după victoria din 19 noiembrie 1946*, este în contradicție cu comunicatele oficiale triumfaliste ale BPD: „Rezultatele pentru BPD sunt bune la orașe și slabe la țară. [...] Merită a fi scoasă în evidență UPM. Ea și-a dovedit influența și puterea de mobilizare a maselor maghiare din Transilvania, obținând aproape unanimitatea voturilor populației maghiare", deși în rândurile sale sunt și elemente șovine, legate de Ungaria. „Rezultatul alegerilor a dovedit că forțele reacționare sunt destul de active și mai deosebit în sectorul țărănesc". Luând pe rând partidele din BPD, de numărul membrilor lor erau legate rezultatele alegerilor. Se indicau pentru PCR 675.000 membri; pentru PSD 600.000. La Frontul Plugarilor se menționa: „Numărul membrilor era apreciat înainte la 1,5 milioane; se pare că nu este mai mare de 800.000". PNL-T „are influență asupra unei părți din burghezie. Într-o serie de județe nu are organizații. În sânul său există un curent de unificare cu partidul dinist, urmărind totodată să devină unicul exponent al burgheziei și de a redobândi rolul de conducător în Stat"[64]. Tot cu același regim strict secret, un alt document, destinat de asemenea numai vârfurilor comuniste, dezvăluie adevăratele rezultate ale alegerilor, înlăturând ultima etapă de falsificare; se intitulează semnificativ *Analiza rezultatelor alegerilor în datele sale reale*. Procentajul *real* pe județe era:

Județul	BPD	UPM	Reacțiunea
București	60,10	–	28,06
Prahova	64,50	–	35,50
Buzău	39,46	–	60
Brăila	35–40	–	[60–65]

https://biblioteca-digitala.ro

Râmnicu Sărat	35–40	0	[60–65]
Tecuci	40–45	0	[55–60]
Covurlui	40	–	[60]
Tutova	65–70	–	[30–35]
Putna	30	–	[70]
Bacău	60	–	[40]
Neamț	40	–	[60]
Iași	50	–	37
Fălciu	53	–	39,50
Vaslui	53	–	47
Roman	36	–	58
Botoșani	15	–	70
Baia	20	–	[80]
Dorohoi	20–25	–	[75–80]
Rădăuți	20	–	[80]
Suceava	30	–	[70]
Câmpulung	30	–	[70]
Cluj	23	33	42
Alba	32	9	49
Someș	22,80	18,60	54,10
Turda	45	13	35
Năsăud	35,38	–	61,69
Bihor	16	35	40
Satu Mare	14,5	11,4	65
Maramureș	19	–	[80]
Hunedoara	30	–	[70]
Brașov	35,5	–	23
Făgăraș	58	–	38
Sibiu	65	–	26,8
Târnava Mare	46,5	14	35
Târnava Mică	43	23	32
Timiș Torontal	38	15	47
Caraș	55,5	–	44,5
Arad	40	17	32,8
Mehedinți	40–45	–	[55–60]
Gorj	35	–	[65]
Vâlcea	35–40	–	[60–65])

https://biblioteca-digitala.ro

Olt	25–30	–	[70–75]
Romanați	35	–	[65]
Dolj	35	–	[65]
Constanța	52,6	–	[47]
Tulcea	55	–	[45]
Muscel	20-25	–	[75–80]
Dâmbovița	40	–	[60]
Argeș	30–35	–	[65–70]
Mureș	25	35	35
Trei Scaune	9,5	75	9
Ciuc	9,61	79,18	6,61
Odorhei	7	74	19

(Se menține o anumită lipsă de precizie; procentajele „reacțiunii" în multe cazuri nici nu au fost trecute; procentele lipsă în unele județe sunt cele ale independenților sau ale Comitetului Democratic Evreesc – cele mai multe în județele din Moldova.) După înșirarea acestor date considerate reale (indicând, astfel, convingerea autorităților că, ceea ce se publicase, nu corespundea adevărului) se făceau și câteva aprecieri generale: cu BPD au votat în special muncitorii de la orașe; „Mica burghezie a avut o atitudine variată: cea evreească a votat cu Blocul iar cea românească, în majoritatea ei, cu Maniu. Voturile femeilor în orașe s-au împărțit între Bloc și PNȚ Maniu; la sate, însă, sub influența preoților, au votat ochiul (PNȚ). Armata a votat în multe părți cu Blocul, în altele voturile s-au împărțit. Aparatul de Stat, în marea sa majoritate, a votat contra BPD, mai ales cel fiscal și al Justiției". Concluzia generală era: „Rezultatele pentru BPD, în întreaga Țară, au media de cca 40%"[65]. Adăugând cei aproximativ 5 la sută obținuți de UPM și cei aproximativ 2 la sută obținuți de Comitetul Democrat Evreesc și, de acei independenți care s-au alăturat Guvernului, rezultă cel mult 47 la sută pentru tabăra guvernamentală și 53 la sută pentru Opoziție.

Așadar, alianța guvernamentală a pierdut alegerile; documentul menționat fiind o recunoaștere a acestui lucru, adevărul era, însă, destinat doar conducerii Partidului Comunist.

https://biblioteca-digitala.ro

Prin urmare, aceasta cunoștea atât ilegalitățile din timpul campaniei electorale și din timpul alegerilor, cât și falsificarea rezultatelor de Comisia electorală; faptul nu l-a împiedicat pe ministrul de Interne, Teohari Georgescu, să declare în ședința Adunării Deputaților din 5 decembrie 1946: „În concluzie, putem declara că alegerile de la 19 noiembrie au fost primele alegeri libere, unde poporul nostru a putut participa în mod masiv, ca să aleagă primul Parlament democratic". Ministrul de Interne comunist folosea prilejul și pentru a amenința partidele istorice cu dizolvarea: după ce le acuza de ilegalități în timpul alegerilor, cerea organelor Statului să le tragă la răspundere[66].

Documentul adus în discuție infirmă și comunicatele partidelor istorice, care susțineau că au obținut 80 la sută din voturi; în realitate, aveau numai 53 la sută. Oricum, tot o victorie a Opoziției, comfirmată din tabăra guvernamentală. Mai mult, aceste rezultate fuseseră prevăzute, cu o foarte mică eroare, cu câteva săptămâni înaintea alegerilor, tot de către organele Ministerului de Interne. Acesta luase măsura verificării stării de spirit a populației, pentru a ști către cine se vor îndrepta voturile și, în funcție de rezultatul cercetărilor, să se ia măsurile adecvate, pentru ca BPD să nu aibă surprize neplăcute. Cercetarea s-a făcut în toată Țara, conform unui ordin circular. Rapoartele de răspuns cuprindeau aceleași rubrici, concluziile fiind foarte asemănătoare; de aceea, un singur raport este edificator pentru întreaga Țară. Inspectoratul Regional de Poliție Galați, în urma ordinului Ministerului de Interne, transmitea județelor în subordine, ordinul cu nr. 12075/27 septembrie 1946, la care Chestura Poliției Brăila răspundea pe 28 august: „Procentajul, *în caz de alegeri libere* [subl. de emitent] – libere în sensul ca elementele fasciste și legionare, antisovietice și șovine din cadrul partidelor de opoziție, vor avea deplina libertate să-și manifeste sentimentele antinaționale și să apeleze astfel la toate instinctele josnice ale marei mase lipsite de educație politică și otrăvită vreme de 30 de ani de fascism, profascism, șovinism și antisovietism – Guvernul trebuie să se aștepte să nu întrunească mai mult de 30–40 la sută din voturi"[67]. Procentajul prevăzut a alarmat într-atât, încât Inspectoratul

https://biblioteca-digitala.ro

Regional de Poliție Galați, în aceeași zi, trimite la Brăila un nou ordin, telefonic, cerând noi date. Executându-se, Chestura Brăila, răspundea: „Raportul de forțe între partidele politice: a) BPD [...] Poate conta pe 35–40 la sută din voturi. b) PNȚ-M [...] Poate conta pe 35–40 la sută din voturi. c) PNL-B [...] Poate conta pe 15–17 la sută din voturi. d) PSD Titel Petrescu [...] Poate conta pe 2–4 la sută din voturi. e) Partidele independente (Lupu și Mateescu) [...] nu pot realiza mai mult de 1 la sută din voturi"[68]. La sfârșit, se revenea: „După cum am raportat mai sus, *în caz de alegeri cu libertate deplină* [subl. n.][...] populația care nu va vota pe instituții [unde se putea face un „control" eficient] își va da votul în proporție de 30 la sută pentru BPD, de 42–45 la sută pentru PNȚ-M, de 20–25 la sută pentru PNL-B, de 3–4 la sută pentru Titel Petrescu". Liderii partidelor de Opoziție din județ, realiști, credeau că Guvernul va câștiga alegerile, folosind patru metode: controlarea voturilor, prin ruperea secretului votării în secțiile de votare din cadrul instituțiilor de stat și al fabricilor; furtul urnelor și înlocuirea lor cu altele gata pregătite; votarea de mai multe ori de către elementele de încredere, cu cărți de alegător neridicate de cetățeni; intimidarea alegătorilor ezitanți prin echipe de șoc înarmate[69].

Toate forțele politice din România, atât din Opoziție, cât și de la Putere, știau că alegerile se desfășuraseră în condițiile unor puternice presiuni asupra alegătorilor, cu nenumărate ilegalități și chiar rezultatele obținute în acest fel fuseseră încă odată falsificate. Chiar dacă nu aveau date atât de apropiate de adevăr cum aveau cei din fruntea PCR, național liberalii tătărescieni erau și ei în temă: știau că, împreună cu ceilalți membri ai BPD, sunt beneficiarii unei fraude. Și, cu toate acestea, după anunțarea rezultatelor pe care le știau a fi trucate, vor desfășura, pe marginea acestora, o campanie împotriva Opoziției. Triumfător, „Drapelul" din 23 noiembrie 1946 găsea prilejul nimerit pentru a contesta, tocmai pe baza rezultatelor alegerilor, dreptul „istoricilor" de a mai invoca tradiția: „Nu este moral să te prezinți în fața corpului electoral în numele unor tradiții [...] când știi că nu ești decât

https://biblioteca-digitala.ro

o biată epavă". Atacurile vor continua în numărul din 24 noiembrie, unde se afirma cu deplină satisfacție: „Alegerile au pecetluit definitiv înfrângerea Opoziției". Ținta principală, președintele PNȚ, avea dedicat un articol special: *Omul nefast și-a atins scopul; răsbunarea d-lui Iuliu Maniu* („omul nefast" fusese calificativul dat lui Maniu de către I. I. C. Brătianu). „În sfârșit – se scria – omul nefast al României și-a atins țelul. Prefăcându-se că remorchează la acțiunea sa politică niște biete rămășițe, simple hârburi ale unui liberalism deviat de la tradiție, doctrină și ideologie, i-a pus pe aceștia în trista situație de a se abate de la orientările reale ale politicii românești. Și, din aventură în aventură, și din eroare în eroare, i-a adus în trista postură a definitivei lor lichidări. Dl. Maniu s-a răzbunat pe I. I. C. Brătianu, bătându-și joc de Dinu Brătianu". Aceleași teme și în zilele următoare. (Prezența liberalismului în viața politică, după alegeri, era asigurată de cei 74 deputați tătărescieni, „după lichidarea grupării retrograde" a lui Dinu Brătianu[70]; „retrograzii" erau denumiți și „liberalii d-lui Maniu"[71].) Deși în formulările folosite era o exagerare, totuși este indiscutabilă o dirijare a întregii Opoziții de către Iuliu Maniu.

Pentru PNL-T alegerile au constituit un mare succes. A obținut 74 mandate în Parlament. Între noii aleși erau Gheorghe Tătărescu, Radu Roșculeț, Alexandru Alexandrini, Gheorghe Vântu, Costel Tegăneanu, Ioan Ciolan, Nicolae Andreescu, Teodor Andreescu-Rigo, Amedeu Bădescu, Vasile Bârcă, Petre Bejan, Eugen Dunca, Nicolae Enescu, C. C. Giurescu, Radu Grigorescu, Sever Paschievici, Florian Ștefănescu-Goangă, Alexandru Tătărescu, Emanoil Tătărescu, Petre Topa, Anton Dimitriu[72].

Invalidarea alegerilor frauduloase se putea face într-un singur fel de către un singur om: prin refuzul Regelui de a deschide lucrările Parlamentului. Maniu și Brătianu i-au cerut lui Mihai să își folosească puterea dată de Constituție. După cum relata Nicolae Penescu, secretar general al PNȚ, în ședința Biroului Executiv al acestui partid, imediat după

https://biblioteca-digitala.ro

alegerile parlamentare – ședință la care au participat Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Emil Hațieganu, Constantin Veniamin, Corneliu Coposu, Emil Ghilezan, Ștefan Mihăileanu – la cererea lui Maniu s-a hotărât ca deputații țărăniști să nu ia parte la deschidere, pentru că „ar da acestui Parlament o recunoaștere pe care azi nu o are și nu vom mai putea contesta în viitor valabilitatea hotărârilor sale". Un biograf al Regelui Mihai, Arthur Gould Lee, scria: „În ultima noapte (înainte de 1 decembrie 1946), Regele se plimba fără încetare în cameră, singur, gândindu-se la hotărârea ce urma să ia. Toți îi spuneau: „NU!"[73]. Așadar, toți oamenii politici din Opoziție l-au sfătuit să nu deschidă Parlamentul. El, însă, luându-și toată răspunderea, a hotărât altfel. Mai mult, în discursul său a spus: „*Sunt fericit* [subl. n.] să mă găsesc în mijlocul reprezentanților Țării, întruniți astăzi pentru întâia oară, după o îndelungată întrerupere a vieții parlamentare"[74]. Parlamentul s-a grăbit să-și sublinieze legalitatea și caracterul democratic. În răspunsul la Mesaj se scria: „Adunarea Națională a Deputaților, aleasă pentru prima oară prin votul liber exprimat al tuturor fiilor Țării [...] își reia activitatea pe cele mai largi baze democratice cunoscute în istoria Țării noastre". Recunoscători Regelui pentru că făcuse abstracție de faptul că fuseseră aleși prin fraudă, deputații, în compensație, lăudau „mărețul act de la 23 augut 1944", la care contribuția lui Mihai „a fost esențială"[75].

Note

1. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 90–92.
2. Idem, dosar 1977, f. 163–197. Față de violența la care au fost supuși manifestanții, era înaintat un protest lui Petru Groza, semnat de Dinu Brătianu, dr. Daniel Danielopol, George Fotino, Mihai Romniceanu – toți foști miniștri în cabinetele de după 23 august 1944 – Idem, f. 162–163.
3. „Drapelul" din 30 august 1945.
4. Idem, din 15 septembrie 1945; vezi Petre Țurlea, *Procesul Organizației „T"*, Editura Libra, București, 2000.

https://biblioteca-digitala.ro

5. Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 51.
6. „Drapelul" din 26 august 1945. Text integral în vol. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie*, Editura Enciclopedică, 1996, pp. 351–361. Pentru a demonstra cele afirmate, erau înșirate „realizările Guvernului": acesta „a justificat toate nădejdile pe care le puseseră în el și Aliații și Țara. Nădejdile Aliaților. După 6 martie, Guvernul nostru a dat un impuls acțiunii militare. Mobilizarea tuturor forțelor României împotriva Germaniei hitleriste a fost împinsă la maximum. Făgăduisem în Convențiunea de Armistițiu colaborarea a 14 divizii și am aruncat în foc 19 și am pus în slujba frontului comun toate resursele materiale ale Țării. Iar după încetarea ostilităților, am continuat totuși efortul de război. Aliații ne-au recunoscut acest efort prin glasul Uniunii Sovietice. Dar Guvernul nostru a justificat și nădejdile Țării. El a recuperat, cu ajutorul Uniunii Sovietice, Transilvania. El a înfăptuit Reforma agrară. El a purificat administrația Țării. El a sancționat criminalii de război, pedepsindu-i cu severitate, dar și cu dreptate și când a fost nevoie, a făcut apel la legile clemenței. El a îndeplinit condițiile Armistițiului. El a început repatrierea prizonierilor. El a readus liniștea și ordinea grav amenințate de incapacitatea dizolvantă a guvernelor precedente. El a realizat stabilitatea guvernamentală. El a restabilit raporturi diplomatice cu popoarele Uniunii Sovietelor și a organizat bazele colaborării economice cu aceste popoare. El a consolidat pozițiunile Monarhiei constituționale".
7. Arh. SRI, fond D, dosar 1977, f. 17–18; o copie a scrisorii lui Bentoiu, copie trimisă spre informare de către Siguranță conducerii PCR, în Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 784, f. 1–2; și în ANIC fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 311/1945, f. 2–3.
8. Idem, f. 13 – notă din 17 septembrie 1945. Aurelian Bentoiu a evoluat spre reîncadrarea în PNL-B; la alegerile parlamentare din 1946, a candidat în numele acestui partid în județul Ialomița – vezi Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 81.
9. Vezi Petre Țurlea, *8 noiembrie 1945*, INST, București, 2000.
10. Arh. SRI, fond P, dosar 44608, vol. XVI, f. 102.
11. „Timpul" din 11 noiembrie 1945.
12. Arh. SRI, fond P, dosar 44608, vol. XVI, f. 104–108 – documentul este o pseudo-stenogramă a ședinței Guvernului din

https://biblioteca-digitala.ro

8 noiembrie; nu este stenograma oficială. A fost întocmită de către un reprezentant al Siguranței.

13. Idem, vol. 9, f. 54. Astfel de manifestări de răspuns la acțiunile promonarhiste din 8 noiembrie vor avea loc în mai multe orașe din Țară; peste tot va vorbi și câte un reprezentant al PNL-T, singura excepție fiind Ploieștiul, unde au vorbit doi – cf. „Scânteia" din 16 noiembrie 1945.
14. „Drapelul" din 10, 11, 13 noiembrie 1945.
15. Idem, din 14 noiembrie 1945.
16. Idem, din 15 noiembrie 1945.
17. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 37–38.
18. Idem, dosar 2024, f. 8–10.
19. Vezi articolul lui I. N. Drăghici, *Burghezia dinamică*, în „Drapelul" din 11 august 1945.
20. Idem, din 12 octombrie 1945.
21. Arh. MAPN, fond Materiale documentare diverse, dosar 782, f. 1–2.
22. Arh. SRI, fond D, dosar 2024, f. 106.
23. Idem, dosar 2026, f. 38.
24. „Drapelul" din 18 decembrie 1945; discurs reluat și în numărul din 19 decembrie 1945; publicat integral în vol. Gheorghe Tătărescu, *op. cit.*, pp. 362–391. Cuvântul reprezentanților provinciilor în „Drapelul" din 20 decembrie 1945.
25. Idem, din 16 ianuarie 1946. Organizațiile județene PNL-T vor convoca, pentru a-și arăta puterea, mai mult adunări populare; cf. Idem, din 6 martie 1946, cea mai mare a avut loc la Turnu Severin, cu participarea a 20.000 de persoane (președinte al Organizației județene era Richard Franasovici).
26. Idem, din 26 februarie 1946.
27. Ibidem.
28. Arh. MAPN, fond Materiale documentare diverse, dosar 1756, f. 1.
29 Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 76–77.
30. Idem, dosar 2026, f. 19–36.
31. Idem, dosar 2026, f. 77–78.
32. Idem, dosar 2024, f. 18.
33. Idem, f. 21–23.
34. Idem, f. 19–20. „Drapelul" va publica, la 7 mai, lista cu 16 membri ai Comitetului Central care au absentat, dar și-au trimis adeziunea, iar pe 8 mai, o altă listă cu 18 adeziuni.
35. Idem, din 1 mai 1946.

https://biblioteca-digitala.ro

36. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 81.
37. Situație ilustrată de foarte multe documente păstrate în Arh. SRI, ANIC, Arh. MApN.
38. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2512, f. 2–3.
39. „Drapelul" ediție specială din 29 aprilie 1946.
40. Nu era singura cerere în acest sens. De remarcat și materialul intitulat *Câteva date despre felul cum a creat, organizat și dezvoltat Iuliu Maniu, în timpul guvernărilor sale, Mișcarea Legionară și fascistă din România*, alcătuit de conducătorii comunității evreiești din România: „Populația evreiască – se scria în încheiere – acuză pe toți acei cari sunt chemați să răspundă de faptele lor criminale [...] Populația evreiască acuză și cere aspra pedepsire a acestor criminali, trădători de neam și Țară, care luptă contra muncitorimii și forțelor populare și democratice". – Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 1681, f. 9–10.
41. „Liberalul" din 7 iunie 1946.
42. Idem, din 23 iunie 1946. În vara lui 1946, se înmulțesc acțiunile organizațiilor ilegale anticomuniste aflate sub patronajul, nedeclarat, al partidelor istorice. Una dintre ele – înregistrată de Siguranță într-o notă din 17 iunie 1946 – intitulată Mișcarea de Apărare Națională Română, răspândea, în iulie, un manifest antiguvernamental, în care Gheorghe Tătărescu era considerat ca „Trădător", iar Petru Groza „omul de paie"; mai erau menționați: „jidanca Ana Pauker, ungurul Vasile Luca, rusul Bodnarenco, zis Bodnăraș, jidanul Oeriu", „și alte sute de astfel de reptile, au adus Țara la ruina de azi, pentru a satisface poftele nesățioase ale străinilor". Se încheia cu un îndemn: „Nu vă lăsați înșelați de acești trădători. Opuneți rezistență". – Arh. MAPN, fond Materiale documentare diverse, dosar 1666, f. 3. Aceeași organizație anticomunistă emitea, la 18 iunie 1946, o proclamație de solidaritate cu cei arestați pe motive politice – Idem, f. 1.
43. Arh.SRI, fond D, dosar 2024, f. 181.
44. Idem, f. 208.
45. Idem, dosar 2026, f. 41–43.
46. „Drapelul" din 2 august 1946.
47. Gheorghe Onișoru, *Alianțe și confruntări între partidele politice din România (1944,1947)*, Fundația Academia Civică, București, 1996, p. 151; D. Șandru, Gh. Onișoru, *19 noiembrie 1946*, în „Anuarul Insitutului A. D. Xenopol", Iași, XXXIII, 1996, p. 110.

https://biblioteca-digitala.ro

48. Arh. MApN, fond Materiale Documentare diverse, dosar 1627, f. 1–2.
49. „Drapelul" din 29 aprilie 1946.
50. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie, op. cit.*, pp. 392–400.
51. Idem, pp. 401–409.
52. Datele, mai ales în ceea ce privește numărul prizonierilor inamici și a pierderilor românești, calculate ulterior pe baza datelor oferite de arhivele militare, diferă într-o anumită măsură.
53. România înaintase, încă din decembrie 1945, un memoriu cuprinzând cereri de reparații din partea Germaniei; un alt memoriu, din aprilie 1946, indica cererile privind reparațiile solicitate Ungariei.
54. RI, tom IV, nr. 7–8, 1993, pp. 743–746.
55. Gheorghe Tătărescu, *op. cit.*, pp. 409–429. Vezi versiunea originală a discursului, în franceză, și traducerea în română în vol. *România în anticamera Conferinței de Pace de la Paris. Documente*, coordonator Marin Radu Mocanu, București, 1996, pp. 196–223.
55 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 48/1946, f. 10–13. Încântați de prestația lui Gheorghiu Dej, membrii CC ai PCR au propus să i se trimită o telegramă de felicitare; Chivu Stoica s-a arătat mai diplomat: „Cred să trimitem o telegramă, în care salutăm politica Blocului, lui Tătărescu și tov. Gheorghiu-Dej. Altfel vom provoca discuții între noi". – Idem, f. 28, 31.
56. Cf. Gheorghe Onișoru, în vol. *Istoria PNL, op. cit.*, pp. 284–285.Vezi discursul lui Gh. Tătărescu în fața Consiliului de Miniștri în vol. *România în anticamera..., op. cit.*, pp. 229–247.
56 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 48/1946, f. 24–26.
57. Arh. SRI, fond D, dosar 2126, f. 23; se indicau și argumentele cererii: „Suntem cea mai puternică organizație din Bloc, am muncit cu toții și nici unul din noi nu a fost promovat, așa cum au fost ceilalți membri din celelalte organizații politice din Argeș. Suntem solidari cu demnitatea noastră".
58. Idem, f. 24.
59. Vezi „Scânteia", „România Liberă", „Drapelul", din 18 octombrie 1946.
59 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 48/1946, f. 54.
60. Drapelul" din 19 octombrie 1946.
61. Idem, din 15 noiembrie 1946.
61 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 48/1946, f. 34.

https://biblioteca-digitala.ro

62. „Drapelul“ din 26 și 27 octombrie 1946.
63. „Scânteia“ din 23 noiembrie 1946.
64. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 1742, f. 12–13.
65. Idem, f. 32–34.
66. „Monitorul Oficial“ nr. 5 din 10 ianuarie 1947, pp. 66. Teohari Georgescu întorcea acuzele împotriva Opoziției: „Iată câteva cifre privitoare la infracțiunile comise cu prilejul alegerilor, de către membrii partidelor istorice: 127 de răniți, dintre care 17 ofițeri și jandarmi și 70 membrii ai partidelor din Bloc; 28 de agresiuni îndreptate împotriva birourilor electorale; 21 de agresiuni îndreptate împotriva reprezentanților autorității; 35 agresiuni contra gărzilor și încercări de dezarmare a acestora; 22 agresiuni împotriva particularilor; 65 de atacuri împotriva secțiunilor de votare; distrugeri de urne; 4 devastări de instituții publice; 11 devastări de secțiuni de votare; 8 devastări ale sediilor partidelor democratice; 13 devastări și distrugeri de bunuri particulare; 61 linii de comunicații tăiate“. În mod evident, Teohari Georgescu mințea; au fost foarte mult incidente, dar rolul major în determinarea lor l-a avut Guvernul. Unele incidente au avut, însă, la bază și acțiuni ale Opoziției, mai ales bătăile cu reprezentanții BPD; din vara lui 1946 se organizaseră, pe comune, grupuri de tineri național-țărăniști – vezi și Arh. SRI, fond D, dosar 9806, vol. 3, f. 270.
67. Ibidem.
68. Idem, f. 271.
69. Idem, f. 274.
70. „Drapelul“ din 26 noiembrie 1946.
71. Idem, din 27 noiembrie 1946.
72. Lista completă în Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 133-135.
73. Arthur Gould Lee, *Crown against sickle*, p. 146.
74. „Monitorul Oficial“, nr. 1 din 1 decembrie 1946, p. 1.
75. Idem, nr. 7, din 11 ianuarie 1947, p. 76.

https://biblioteca-digitala.ro

Capitolul IV

Alegerile pentru conducerea Adunării Deputaţilor au dat satisfacţie PNL-T. A obţinut câte un post de vicepreşedinte, secretar şi chestor – pentru Emanoil Tătărescu, Nicolae Gheorghian, Teodor Andreescu-Rigo[1]. Preşedinte al Grupului parlamentar naţional-liberal a fost ales Petre Bejan.

Având o pondere, în aparenţă, însemnată în Parlament, tătărescienii vor încerca, în cadrul lucrărilor acestuia, să se distanţeze de comunişti şi să-şi impună propriile idei, mai ales în privinţa proprietăţii. Vizând această dorinţă, la prima întrunire a Grupului parlamentar al PNL-T, Gheorghe Tătărescu va da o directivă fermă: „În ordinea internă, acţiunea noastră se va desfăşura pentru întărirea proprietăţii individuale sub toate formele. Nici o expropriere rurală. Nici o expropriere urbană. Nici o naţionalizare"[2]. Traducând în practică cererea lui Tătărescu, foarte pe larg se vor opri deputaţii naţional-liberali asupra problemelor respective, chiar în discursurile pe marginea proiectului de răspuns la *Mesajul Tronului*. Într-o singură zi, 17 decembrie 1946, au vorbit la tribuna Parlamentului trei reprezentanţi ai PNL-T. Anastase Gheorghiu pornea de la constatarea că în România este un puternic instinct al proprietăţii; de aceea, partidul său vede proprietatea ca pe un corolar al libertăţii, fără să omită nici funcţia ei socială: „Concepem, deci proprietatea în raport de filiaţiune şi de dependenţă cu noţiunea de «libertate». De filiaţiune, fiindcă prin şi din libertate naşte proprietate. De dependenţă reciprocă, în sens că libertatea, mama

https://biblioteca-digitala.ro

proprietății, poate găsi azil și protecție doar în proprietate". Își anunța credința în armonizarea și înfrățirea tuturor claselor. Remarca „înalta ținută patriotică a partidelor de stânga și în special a Partidului Comunist care, ținând seamă de năzuințele poporului român, a știut să se înalțe peste considerațiuni ideologice și de partid și să subscrie la Programul-Platformă în care proprietatea individuală este apărată și consolidată". PNL-T anunța că va apăra Platforma-Program a BPD, pe baza căreia se votase în noiembrie 1946; „Orice abatere de la această linie nu este altceva decât nesocotirea mandatului pe care ni l-a dat Țara". Era și un avertisment către comuniști. Va urma la tribună Amedeu Bădescu, pentru a sublinia existența chiar în *Mesajul Tronului* a formulei de sinteză a programului PNL-T: „Libertate, dreptate, proprietate". În sfârșit, Gheorghe Vântu prezenta pe larg elementele constitutive ale programului de guvernare, identice cu acelea ale național-liberalilor: monarhie constituțională, proprietate (care nu trebuie să fie mijloc de exploatare și aservire a altora), libertate[3].

În timp ce la tribuna Parlamentului se vorbea despre principii, conform tradiției antebelice, tătărescienii de la centru sau din județe, imediat după victoria în alegeri, au dat năvală spre funcții. Conducătorului partidului îi erau trimise somații pentru obținerea unui post sau al altuia, la ușile miniștrilor se făcea coadă. Radu Roșculeț, ministru al Cultelor, a fost asaltat chiar din momentul instalării, de 65–70 colegi de partid, deși momentul se dorise a fi solemn, la el participând și primul ministru Petru Groza. Conform notei SSI, „Voci puternice și fără nici o jenă cereau satisfacție pentru «lupta, munca și jertfa» ce au depus-o. «D-le ministru, acum vă rugăm să vedeți de niște posturi pe aici de directori sau altceva pentru oamenii noștri, ceva schimbări, recompense». Una din primele manifestări ale noului ministru a fost că s-a interesat de posturile libere, în care ar putea fi plasați partizanii lui". Nota concluziona: „A produs o foarte rea impresie în rândurile funcționarilor năpustirea atâtor solicitanți de posturi"[4]. Tot atunci, Organizația PNL-T din Odorhei scria președintelui partidului (2 decembrie 1946):

https://biblioteca-digitala.ro

„Pretindem să ni se respecte și acorde drepturile noastre, pentru care cu onoare solicităm și propunem, ca după alegerile din 19 noiembrie 1946, cu ocazia purificărilor ce vor urma în cadrul administrativ, prin noi numiri, ca și membrii acestei Organizațiuni să intre în aceste numiri, prin număr egal cu celalalte partide componente ale BPD, și anume ca prefect, primar, șef de poliție și inspectori școlari"; anunța că aveau oameni apți pentru fiecare post și cu studiile necesare. Interesantă și izbucnirea anticomunistă din finalul cererii: „Nu este logic ca dintre partidele componente ale Blocului din acest județ, numai Partidul Comunist să ocupe toate aceste poziționi, respectiv numai oamenii lor". Începută cu o formulă fermă, cererea se încheia aproape ultimativ: „Cerem cu insistență ca cererea noastră să fie luată în studiu și, ca atare, să ni se repare aceste greșeli, dându-ne satisfacție"[5]. Lupta cea mai mare s-a dat în jurul numirii prefecților. La fel ca cei din Odorhei, tătărescienii din județul Ciuc cereau și ei postul de prefect; vor reveni asupra cererii de mai multe ori, până în februarie 1947; afirmau că sunt susținuți și de reprezentanții Frontului Plugarilor, ai Partidului Național Popular și Partidului Social Democrat[6]. De menționat faptul că insistența celor din Odorhei și Ciuc de a obține posturi de conducere în administrația publică îmbrăca și o haină națională, în condițiile în care Uniunea Populară Maghiară era atotstăpânitoare, iar românii nu aveau nici în Parlament vreun reprezentant: „Reprezentanții în Parlament ai acestui județ – scriau tătărescienii din Ciuc – sunt patru reprezentanți ai națiunii maghiare, astfel că interesele și doalențele populației românești nu are cine să le susțină. Siguranța individuală a populației românești, precum și dreptatea, sunt periclitate și îngrijorătoare. Administrația județului și a comunelor se face numai cu personal maghiar. Funcționarul român lipsește"[7].

Încă de la formarea noului Guvern, după alegerile din noiembrie 1946, au izbucnit mari nemulțumiri atât între demnitarii PNL-T, cât și în rândul membrilor de rând ai partidului. Din partea tătărescienilor, în Guvern intrau: Gheorghe Tătărescu, vicepreședinte al Consiliului și ministru de

https://biblioteca-digitala.ro

Externe; Alexandru Alexandrini, ministru de Finanțe; Ioan Ciolan, subsecretar de Stat la Ministerul Cooperației; Marin Florescu, subsecretar de Stat la Ministerul de Interne; Gheorghe Vântu, ministrul Lucrărilor Publice; Radu Roșculeț, ministrul Cultelor. Petre Bejan, care s-a văzut deposedat de portofoliul Ministerului Economiei Naționale, luat de comuniști, s-a arătat indignat – nu pentru el, bineînțeles, ci pentru că pierduse partidul. La 3 decembrie 1946, ca șef al Grupului parlamentar PNL-T, îi va convoca pe deputații tătărescieni și le va cere să semneze o *Moțiune*, prin care se solicita imperativ lui Gheorghe Tătărescu, ca în schimbul Ministerului Economiei Naționale să obțină alt minister. Tătărescu nu era de față, dar, aflând de *Moțiunea* propusă, le-a transmis deputaților, prin Gheorghe Vântu, să nu semneze. Petre Bejan a considerat gestul președintelui ca pe un afront personal și, drept protest, a doua zi a lipsit de la ședința Grupului parlamentar desfășurată, de data aceasta, în prezența lui Gheorghe Tătărescu. În județe, cum s-a mai menționat, național-liberalii erau nemulțumiți de numărul mic de posturi pe care le obținuseră în administrație și cereau aplicarea înțelegerii prealabile alegerilor – să li se dea 22 la sută din posturi[8]. Revendicările au constituit subiectul principal al consfătuirii deputaților înaintea plecării lui Gheorghe Tătărescu la Paris pentru semnarea Tratatului de Pace; președintele a promis că le va rezolvat la întoarcere[9]. În lipsa acestuia, la 2 februarie 1947, Petre Bejan obține o hotărâre a Grupului parlamentar de a nu vota Legea Oficiilor Industriale, „care nu este conformă cu Platforma-Program a BPD și care lovește în proprietatea individuală și în inițiativa privată". Pe 27 februarie, la revenirea lui Tătărescu, i s-a adus la cunoștință această hotărâre, președintele fiind de acord cu ea[10]. O altă ședință a Grupului parlamentar, la 5 martie 1947, întărește opoziția față de Legea Oficiilor Industriale[11]. La mijloc erau elemente de principiu, dar și reflexul nemulțumirii tătărescienilor față de postura subordonată, tot mai evidentă, care li se impunea în raport cu comuniștii. Adunarea Deputaților va fi informată, oficial, chiar de către Tătărescu, la 11 martie, când anunța amendamentele PNL-T; consemna și rezultatul disputei dintre

https://biblioteca-digitala.ro

partidele guvernamentale pe această temă, toți luându-și angajamentul de a respecta Platforma-Program a BPD[12]. Concluzia aceasta era – dacă avem în vedere evoluția evenimentelor în următoarele luni – depărtată de adevăratele intenții ale partidelor de stânga.

Cel mai fierbinte moment al luptelor pentru funcții în administrație, dar și în partid, s-a înregistrat în martie 1947. O notă a Siguranței anunța, la 17 martie, alcătuirea unui *Memoriu* al parlamentarilor național-liberali din Transilvania și Banat, care urma să fie trimis tuturor organizațiilor județene PNL-T, pentru a fi semnat; după semnare, urma să fie înaintat lui Gheorghe Tătărescu. Inițiator era Ioan Ciolan, subsecretar de Stat la Ministerul Cooperației. Documentul fusese difuzat de dr. Ilie Toma, deputat de Timiș Torontal. Se știa că cel mai ascultat dintre fruntașii transilvăneni din PNL, Tiberiu Moșoiu, membru al Comitetului Executiv al partidului, se declarase împotriva *Memoriului*, fără a-l putea opri. Cuprinderea revendicărilor liberalilor ardeleni, pornite de la constatarea situației din acel moment: Transilvania reprezenta o treime din România; susținea finanțele Statului cu 40 la sută; cheltuielile Statului pentru Transilvania erau, însă, doar de 25 la sută. Se cerea: o treime din locurile repartizate liberalilor în cadrul guvernării – un ministru din cei trei; un subsecretar de Stat din cei trei; câte un secretar general la cele trei ministere liberale; un loc în conducerea Băncii Naționale; o treime din posturile de primari, comisii interimare, prefecți, șefi de poliție (care reveneau PNL); câte un loc în Consiliul Creditului Industrial, în Consiliul CEC, în Consiliul Societății „Mica", CAFA, Societatea de Telefoane, Societatea OLEMN, CAPS; președinția OBIC; toate lucrările publice din Ardeal să se dea ardelenilor prin organizațiile județene; subvenții ministeriale să se dea proporțional pe județe; un loc în Comitetul de Direcție al PNL. Cerea, de asemenea, înființarea unui organism nou, „Sfatul Ardelean", cu sediul în București, compus din parlamentarii ardeleni și bănățeni, din președinții organizațiilor județene din Transilvania și Banat[13].

Rivalitatea pentru ocuparea posturilor de conducere în administrația locală, mai ales cu reprezentanții PCR, la nivelul

https://biblioteca-digitala.ro

întregii Țări, se va menține tot anul 1947. SSI înregistra, la 18 septembrie, declarația cea mai tranșantă, aparținând unuia dintre fruntașii tătărescieni, Sever Paschievici: „Ori comuniștii satisfac revendicările Partidului Liberal, de a se asigura complet egalitatea în conducerile administrative, ori partidul nostru iese din Guvern"[14].

Toate aceste diferende nu răzbăteau în public, coloanele oficiosului „Drapelul" lăsând impresia unei depline armonii în cadrul BPD. Prin Siguranță, pe care și-o aservise, conducerea PCR, era, însă, la curent cu frământările din rândul tătărescienilor. O rezoluție pusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej pe nota Siguranței din 17 martie 1947, privind Memoriul deputaților liberali ardeleni, indică interesul major al comuniștilor pentru a ști ce se întâmplă în partidul aliat: „De atașat la materialul care privește frământările și tendințele din PNL, pentru un studiu special de apreciere"[15].

*

În fața iminentei aduceri în discuția Parlamentului a unor proiecte de lege care vizau proprietatea și atribuțiile Statului în domeniul economic, Gheorghe Tătărescu întrunește din nou Grupul parlamentar liberal, la 18 ianuarie 1947; a cerut tuturor să sprijine eforturile ce se făceau pentru a scoate Țara din criză[16]. Anunțul din „Drapelul", privind acceptarea cererii în unanimitate, venea să răspundă zvonurilor tot mai insistente că, datorită disputei în jurul proprietății, sunt mari disensiuni în cadrul alianței guvernamentale. În februarie, aceleași zvonuri se vor amplifica, SSI înregistrând și o declarație pe această temă, în cerc restrâns, a lui Bebe Brătianu: „Există o serioasă dezagregare guvernamentală și a coeziunei parlamentare"[17]. „Istoricii" erau încurajați în a crede asemenea zvonuri și, mai mult, în posibilitatea unei schimbări politice majore, apropiate, la București, chiar de către unii reprezentanți ai țărilor occidentale. Roy Melbourne, diplomat american, tot în februarie 1947, declara unor liberali diniști: „Anul acesta va veni rândul partidelor istorice la Guvern. Până atunci, URSS va face unele

https://biblioteca-digitala.ro

guverne tampon, dar în iulie, când vor pleca, veți veni la rând"[18]. Având în vedere evoluția vieții politice în România în 1947 – când nu numai că nu au ajuns la putere partidele istorice, ci unul dintre ele, PNȚ, a fost chiar dizolvat, iar conducătorii lui arestați – afirmația diplomatului american dovedește ori o deplină necunoaștere a intențiilor sovietice de către Departamentul de Stat, ori o încercare a acestuia de a induce Opoziției române ideea că nu a fost părăsită, sperând că, în câteva luni, se va întâmpla ceva neprevăzut care va schimba cursul evenimentelor. Siguranța știa, de asemenea, că Iuliu Maniu, aflat la Sibiu, ar fi fost informat în ianuarie 1947, de către americani, britanici și chiar sovietici, despre o viitoare demisie a Guvernului Petru Groza după semnarea Tratatului de Pace. Maniu credea – conform spuselor lui Nicolae Penescu – că în aceste condiții se va instaura un Guvern de concentrare, condus de un neutru și vor avea loc noi alegeri în luna mai. Nota SSI, care aducea aceste informații, datând din 21 ianuarie 1947, spulberă ideea că Opoziția română ar fi știut de înțelegerea dintre Marile Puteri, conform căreia România era lăsată în totalitate la discreția URSS. În notă se menționa: „Aceste schimbări sunt considerate de către cercurile opoziționiste române ca intervenite în urma unei înțelegeri între Marile Puteri, la New York, înainte de terminarea Conferinței de Pace. Aceste înțelegeri prevăd că inițiativa politică în România, Bulgaria, Iugoslavia și Polonia este lăsată pe seama URSS, iar în Grecia pe seama englezilor, cu condiția ca să se constituie noi guverne de concentrare politică." De aceea, Iuliu Maniu i-ar fi declarat lui Nicolae Penescu: „Să menajați pe toate căile pe ruși și să căutați să le câștigați simpatia, angajând relații personale cu cât mai multe personalități sovietice. Să știți că vom mai merge multă vreme de aici înainte alături de formațiunile de stânga și să vă iasă din cap că ar putea fi vorba de un Guvern de partid, chiar dacă Țara s-a declarat pentru noi". De la diniști, Bebe Brătianu declara la 18 ianuarie: „Evenimentele din Grecia arată că înțelegerea există și că a intrat în acțiune. Opoziția extremistă de stânga din Grecia nu este atât de puternică pe cât este cea din România. Și totuși, Guvernul legal, care a făcut și a câștigat

https://biblioteca-digitala.ro

alegerile, se retrage, președintele de Consiliu cedează locul, devenind vicepreședinte, pentru a realiza o destindere". „Istoricii" dădeau chiar ca sigură înlăturarea PNL-T și a PSD din viitorul Guvern[19].

Apele politice au fost și mai mult tulburate de apariția lui Constantin Argetoianu la București. Acesta își va înființa un partid – Uniunea Națională Muncă și Refacere – în decembrie 1946, cu sprijinul subteran comunist, după cum credea Asra Bercovici, director al oficiosului brătienist „Liberalul"[20]. Deși informația, privind ceea ce se afla în spatele acțiunii, a fost cotată de Siguranță drept „serioasă", totuși va fi supusă unei verificări suplimentare, fapt care a adus amănunte foarte interesante, consemnate în nota din 13 ianuarie 1947: Exista convingerea, în București, că atitudinea lui Argetoianu era susținută de PCR, „pentru ca, în caz de forță majoră, să poată constitui cu dânsul un Guvern de tehnicieni sau oricare altă formulă guvernamentală"; în cazul când situația economică s-ar agrava și mai mult, astfel încât Guvernul Petru Groza să fie constrâns să apeleze la americani, Argetoianu ar fi fost folosit ca om de fațadă, neputând fi bănuit că ar fi comunist; mai mult, s-ar putea refuza eventuala cerere occidentală de aducere la Guvern a Opoziției liberale și țărăniste[21]. Reacția lumii politice românești față de această aparentă ciudățenie – sosirea în România a lui Argetoianu, omul care-și trădase toți aliații politici înainte de război, omul care-și urmărea întotdeauna, fără nici o jenă, doar interesul personal, pe care nimeni nu-l simpatiza și care, totuși, reușește aproape peste noapte să-și creeze o formațiune politică – a fost diversă. Pe de o parte se înregistra o bună primire făcută de către „burghezia românească", deoarece presupunea că Argetoianu avea asentimentul unor cercuri occidentale „preocupate de evoluția situației politice din România". Deși aflat la o vârstă înaintată, Argetoianu nu-și dezminișise abilitatea: chiar dacă era instrumentul Guvernului Petru Groza, a știut să se camufleze în apărător al burgheziei și, din acest motiv „numărul adeziunilor sporesc cu fiecare zi ce trece". Era luat în serios chiar de către cercuri politice înalte, din rândul Opoziției, care credeau că el

https://biblioteca-digitala.ro

poate oferi, în momentul respectiv, „posibilitatea unei restabiliri politico-economice, prin formarea unui Guvern «intermezzo», pentru o perioadă limitată de timp". O altă notă a Siguranței, din 9 ianuarie 1947, dădea și cea mai de necrezut informație: „Sunt mai mulți fruntași de seamă național-țărăniști și liberali, care înclină să se alăture lui Argetoianu, dacă acesta ar primi mandatul de a forma un Guvern tampon"[22]. Alte documente indică, însă, întâmpinarea „cu scepticism" a noului partid de către liderii Opoziției. Pe această temă se înregistra chiar o declarație a lui Bebe Brătianu: „Cu toată redactarea camuflată a *Manifestului* «noului partid» care vrea să pară și anticomunist și program de guvernare, Constantin Argetoianu nu poate să-și ascundă adevăratele intenții de totală aservire a noului partid față de Guvern și ruși. Nu vedem cum Argetoianu va putea fi ascultat de mase și mai ales cum va putea el să înlăture realitatea privind situația partidelor istorice. Totuși, nu negăm că o altă fază de guvernare este absolut necesară. Și această fază nu ar putea s-o facă oricare altul, mai bine decât Constantin Argetoianu"[23]. Așadar, însuși secretarul general al PNL-B nu excludea ca acțiunea să fie acceptabilă, pentru moment, să se poată materializa. Foarte în serios a fost luată această idee de către unii conducători ai tineretului dinist: Toma Câmpeanu, Radu Câmpeanu, Corneliu Dimitriu, I. V. Săndulescu ș.a. Credeau că un Guvern Argetoianu va fi ușor de acceptat de URSS, Marea Britanie și SUA – care și-ar fi dat deja asentimentul, ceea ce-l făcuse pe cel în cauză să părăsească Elveția pentru a reveni în Țară[24]. Tineretul liberal ridica, în context, o problemă foarte gravă a societății românești din acel moment: în 1945 și 1946 fuseseră doi ani succesivi de secetă devastatoare, producția cerealieră generală ajungând doar la 25 la sută din normal, iar în regiunile estice nu se făcuse nimic. Foametea bântuia cu furie. Singura salvare era un ajutor masiv din străinătate, cel promis de URSS în septembrie 1945 fiind cu totul insuficient. Fruntașii liberali diniști credeau că „Guvernul Argetoianu va primi alimente și credite din străinătate, care să scoată Țara din situația grea economică în care se găsește". Se concludea că Argetoianu, reușind să-l atragă în partidul său pe

https://biblioteca-digitala.ro

fostul ministru liberal Eugen Titeanu, prin el îi va coopta și pe unii conducători ai PNL-B[25]. Privit de la distanță, episodul ciudat al apariției Partidului Uniunea Națională Muncă și Refacere apare cu claritate ca o manevră a PCR. În acel moment, nimeni dintre oamenii politice nu ar mai fi putut ieși din România, dar nici intra, fără știrea și agrementul organelor Ministerului de Interne, care erau total subordonate comuniștilor. Partidele istorice se luptau din greu să mai trăiască. În astfel de condiții, să înființezi un nou partid, anunțând chiar prin manifestul de creare a sa că va avea acțiune anticomunistă, era o imposibilitate. În plus, Argetoianu ar fi rămas cu siguranță în Elveția, dacă emisarii comuniști nu i-ar fi făcut promisiuni cu adevărat tentante. Rupt de Țară de mulți ani, neștiind care este realitatea politică de aici, s-a lăsat atras, a făcut jocul comuniștilor. Și, va muri în închisoare.

În tot acest context politic tulbure al iernii lui 1947, Gheorghe Tătărescu fie nu era luat în seamă în actele de guvernare, fie se dădea ca sigură înlăturarea lui. De aici și zbaterea de a se face remarcat. În „Drapelul" din 4 februarie 1947, se relua expresia lui Tătărescu de la Congresul din 1 iulie 1945: „Dacă n-am fi, ar trebui să ne naștem!". De asemenea, se relua teoria liberalismului social și a necesității unui organism politic care să o promoveze. În februarie și martie, mai multe articole încercau să impună ideea liberalismului social, cu apelul la istorie și la acțiunea tătărescienilor de când au venit la Guvern: PNL-T, după ce s-a desprins de „retrograzi", a devenit „un instrument politic în slujba intereselor permanente ale neamului. PNL înțelege să fie prezent în viața publică ca forță de conciliere și de echilibru, într-o vreme în care se așează temeliile noii lumi". Apoi, pentru auzul partenerilor de guvernare, își prezenta cele două atuuri: programul său având la bază liberalismul social și pregătirea cadrelor sale[26]. Aniversarea a doi ani de la instaurarea Guvernului Petru Groza a fost un prilej de a sublinia necesitatea existenței PNL-T. Într-un interviu, Tătărescu lăuda, fără prea mult entuziasm, însă, acțiunea internă a Guvernului: „Nu se pot contesta Guvernului sforțările bine intenționate de a reașeza viața lăuntrică pe un făgaș de normală

https://biblioteca-digitala.ro

dezvoltare". În schimb, se arăta mult mai mulțumit de acțiunea externă, care-l punea pe el în evidență: „România își recapătă suveranitatea și primește sprijinul Marilor Aliați pentru a-și putea relua locul ca factor de progres în marea familie a popoarelor lumii"[27]. Într-adevăr, în februarie 1947, România a reușit să încheie Tratatul de Pace. Înaintea plecării la Paris, Gheorghe Tătărescu declara că Tratatul este sfârșitul unui capitol dureros pentru istoria națională, dar și un punct de plecare pentru o viață nouă[28]. Pe 19 februarie, Delegația României s-a întors de la Paris, fiind primită oficial în Gara de Nord, de către toți miniștrii, cu excepția lui Petru Groza, și de public „în număr mare"[29]. Nu a mai fost entuziasmul primirii din septembrie 1946, deși evenimentul era mai important; motivul, ușor de dedus – nu mai era campanie electorală.

*

Colaborarea la Guvern a PNL-T cu aliații săi, la începutul lui 1947, era apreciată ca bună de către Siguranță. O sinteză înregistra ca singur moment de încordare: disputa cu PCR, purtată prin „Drapelul" și „Scânteia"; comuniștii înființaseră centre de mașini agricole, idee criticată la 27 februarie 1947, în Parlament, de către deputatul tătărescian N. Rizescu-Brănești[30]. Comentariilor înțepătoare apărute în „Scânteia", „Drapelul" le răspundea la 28 martie: unii, se scria, acuzau PNL-T că face în Parlament opoziție cu orice preț; alții îi acuzau pe tătărescieni că ar fi prea solidari cu Guvernul; dar „colaborarea politică nu înseamnă aprobarea dată cu anticipație oricărei inițiative. Opera legislativă impune discernământ, obiectivitate și mai ales judecarea actelor de guvernare în funcție de interesele [...] întregii colectivități românești".

Probabil și în legătură cu zvonurile care indicau o înțelegere între Marile Puteri privind schimbarea Guvernului Petru Groza, până în vara lui 1947, din aprilie poziția PNL-T față de aliații săi a devenit mai rigidă. Perspectiva unui nou Guvern, din care Opoziția cerea ca Gheorghe Tătărescu să nu mai facă parte, datorită obedienței sale față de comuniști, îl putea aduce pe

https://biblioteca-digitala.ro

acesta la o poziție mai dârză față de partidele de stânga, subliniind deosebirile față de acestea, subliniind ideea că are o politică proprie, constructivă, demnă de luat în seamă în continuare. Însă, rolul determinant în îndepărtarea lui Tătărescu de BPD l-au avut măsurile etatiste promovate de PCR. (Începutul se va face prin etatizarea Băncii Naționale a României, la 20 decembrie 1946.) Atacului la adresa proprietății se adăuga situația dezastruoasă în toate domeniile, situație de care PNL-T nu dorea să fie făcut și el răspunzător. La 10 aprilie 1947, Comitetul Central al partidului hotăra ca acesta „să adopte o atitudine fermă, pe linia pragmatică inițială, de apărare a economiei burgheze și a concepției liberale"[31].

În legătură cu proiectul Legii Oficiilor industriale, PNL-T a activat în Parlament ca un adevărat partid de opoziție. Poziția tătărescienilor era prezentată de Vasile Bârcă, încă din februarie, în oficiosul partidului[32]. „Statul – scria – are rolul de supraveghere și coordonare pentru a împiedica excesele, atunci când ele tind la amenințarea intereselor generale. [...] Puterea publică are suficiente mijloace de sancționare, mergând până la retragerea autorizației de funcționare, când excesele și reaua credință sunt dovedite ca obiective. Dar Statul nu poate, nu are dreptul și nu trebuie s-o facă, în actualele împrejurări, pornind la o confiscare lentă a ceea ce constituie însăși esența stimulării producției, adică libertatea de inițiativă". Același deputat va reveni, în numărul „Drapelului" din 8 aprilie, cu articolul *Liberalismul politic, economic și social*[33]. În Parlament, prima confruntare serioasă pe tema etatizării a fost prilejuită de proiectul Legii de organizare a Ministerului Industriei și Comerțului. În jurul reorganizării Ministerului s-a desfășurat o luptă între noua conducere comunistă și personalul instituției, rămas din timpul ministeriatului lui Petre Bejan. Noul ministru, Gheorghe Gheorghiu-Dej, va pensiona forțat 69 funcționari superiori, majoritatea național-liberali (Decretul Regal nr. 91, publicat în „Monitorul Oficial" din 5 februarie 1947). Ca urmare, la 28 februarie, în numele Grupului parlamentar, Petre Bejan îi va scrie lui Petru Groza: „Cred, domnule președinte, că nici din punct de vedere al necesității serviciului în aceste

https://biblioteca-digitala.ro

vremuri grele, nici din punct de vedere al procedurii și nici din punct de vedere al colaborării partidelor noastre, actul de pensionare a celor 69 funcționari de la Ministerul Economiei Naționale nu este admisibil și el trebuie anulat pe aceeași cale". Pe document figurează două indicații nesemnate, posibil chiar ale adresantului scrisorii: „Dlui ministru Bodnăraș" și „Se va trimite personal d-lui ministru Gheorghiu-Dej, pentru avizare"[34]. Așadar, plângerea Grupului parlamentar național-liberal împotriva unei măsuri abuzive a secretarului general al PCR fusese trimisă spre „avizare" chiar acestuia. La dezbaterea din Parlament pe marginea proiectului de Lege privind organizarea Ministerului Industriei și Comerțului (nouă denumire), Petre Bejan va vorbi din partea PNL-T, în ședința din 5 aprilie. Nu era de acord cu unele prevederi ale Legii și nu voia ca, eventualele consecințe negative să antreneze responsabilitatea partidului său; era criticată birocratizarea excesivă a Ministerului, pentru care se propuneau (în Lege) 13 direcții generale și 100 de direcții; „Este o organizare dusă la extrem – eu ași numi-o etatistă. [...] De la colectarea materialelor și până la fabricație, Ministerul se amestecă; după aceea se amestecă în repartizarea produselor; astfel încât [...] foarte greu ar fi să mai vorbim de o libertate a producției și de o libertate a inițiativei private". Discursul a fost întâmpinat cu aplauze, însă numai ale deputaților național-liberali[35].

Pe marginea discursului din Parlament al lui Petre Bejan, în „Drapelul" din 8 aprilie 1947 va apare un editorial nesemnat sub titlul *Atitudinea PNL față de problemele economice la ordinea zilei;* așadar, Petre Bejan exprimase poziția oficială a partidului. Surprinși, cel puțin în parte, de îndrăzneala liberalilor de a se opune deschis proiectului și agasați de veșnicul apel al acestora la respectarea Platformei-program a BPD, comuniștii au încercat să blocheze discuția, oprind pe ceilalți deputați tătărescieni, înscriși deja la cuvânt, să mai vorbească. A reușit să mai ajungă la tribună, totuși, Nicolae Rizescu-Brănești, care, vorbind despre sistemul de stabilire a prețurilor, declara: „Trăim într-o minciună [...], vă complaceți în ea, pentru că este singurul element de agitație". Dar, „Agitația nu este bună nici pentru

https://biblioteca-digitala.ro

Țară, nici pentru muncitori, nici pentru producători. Cu agitația nu crește producția". Andreescu-Rigo, apostrofat brutal de pe băncile partidelor de stânga, a ajuns chiar la o altercație cu deputații acestora: „Este în interesul dumneavoastră – spunea – ca întreruperile pe care le faceți să fie ori inteligente, ori spirituale. Să-mi dați voie să vă spun că întreruperile dumneavoastră nu întrunesc nici una din aceste două condițiuni"[36]. Toate amendamentele național-liberalilor au fost respinse. În urma acestui fapt, I. A. Tomescu va face o declarație la tribuna Parlamentului: „În numele Grupului PNL, dat fiind faptul că unele prevederi esențiale ale Legii de organizare a Ministerului de Industrie și Comerț n-au primit aprobarea noastră, așa cum a arătat președintele nostru, domnul deputat Petre Bejan, ne vedem siliți, cu destul regret, să ne abținem de la vot". Era prima încălcare a solidarității parlamentare a partidelor din BPD. Mașina de vot comunistă, însă, a funcționat: Legea a trecut cu 155 voturi pentru și 10 contra[37].

După o dispută îndelungată în presă, proiectul de Lege pentru înființarea oficiilor industriale va ajunge în discuția Adunării Deputaților pe 24 mai 1947; era al doilea pas important spre naționalizările din 1948. După laudele aduse proiectului de Achile Saraga (în numele Partidului Țărănesc Democrat – Lupu) și de Laurențiu Czika (în numele Uniunii Populare Maghiare), PNL-T anunța, prin Nicolae Trestianu, că nu consideră proiectul corespunzător cerințelor de redresare economică a Țării, deoarece se încalcă unele dintre atributele dreptului de proprietate. Se recunoștea dreptul Statului de a interveni în reglementarea vieții economice, dar „acest scop poate fi atins prin îngrădirea legală a exercițiului drepturilor, fără a se atinge de însăși ființa lor". Prin amendamentele propuse în Comisia economică, PNL-T a încercat să modifice unele articole. Amendamentele nefiind admise, se va abține de la vot. În schimb, toate celelalte partide parlamentare au acceptat proiectul. Ocazia a fost folosită de către PCR, prin Vasile Luca, pentru a-i ataca dur pe tătărescieni, acuzându-i că vor să înfometeze poporul: „Dacă vorbim de proprietatea asupra mărfurilor produse, așa cum au declarat domnii deputați care au

https://biblioteca-digitala.ro

vorbit din partea PNL, cum că fiecare proprietar are dreptul să facă ce vrea cu marfa sa, asta înseamnă să vorbim din punct de vedere practic [...] de înfometarea populației, prin ascunderea mărfurilor și specularea lor la negru, strângându-se apoi capitalul de la producție prin depunerea lui în străinătate, prin transformarea lui în cocoșei și valută străină". Și decreta: „Nimeni nu are motive să se teamă de nerespectarea proprietății individuale". Gheorghiu-Dej, la rândul său, acuza campania de apărare a unor interese speculative, căreia i s-ar fi alăturat și PNL-T. Proiectul pentru oficiile industriale avea drept scop redresarea economiei; ideea nici nu era nouă, ea fiind deja folosită în multe țări: „Conducerea unitară și concentrarea pe ramuri a diferitelor sectoare industriale se impune astăzi ca o necesitate imperioasă". De la argumentarea necesității oficiilor, se trecea la partea cea mai interesantă a discursului – atacul la adresa Opoziției și al tătărescienilor care se opuneau proiectului; de la lupta de idei în jurul unei inițiative legislative, se ajungea la lupta de clasă. Împotriva proiectului se ridică – spunea Gheorghiu-Dej – „glasul acelora pentru care haosul constituie mediul cel mai prielnic de a realiza prin mijloace speculative, profit pentru ei și pagubă pentru Țară. Și nu este o întâmplare că adversarii cei mai înverșunați ai proiectului sunt tocmai acele partide care reprezintă reacțiunea politică și economică în Țara noastră, adică Partidul Național Țărănescu al domnului Maniu și Partidul Național Liberal al domnului Brătianu. [...] Dacă ar fi să credem ce pretind reprezentanții acestor partide, prin organele lor de presă, crearea oficiilor industriale ar însemna încătușarea inițiativei particulare și imixtiunea Statului în drepturile de proprietate individuală". Aceste susțineri erau considerate fățarnice și false. În realitate – se spunea – beneficiile erau ascunse de patroni. (În acel moment, din sală, dizidentul țărănist Anton Alexandrescu remarca – așa cum a înregistrat stenograma – că beneficiile ascunse au alimentat „Sumanele Negre".) Foarte indignat, secretarul general al PCR a constatat că ecoul acestei campanii, a Opoziției împotriva Legii oficiilor industriale, a pătruns și în oficiosul PNL-T, „Drapelul", care scria: „În forma lui actuală, proiectul de Lege a oficiilor nu înlătură cauzele care

https://biblioteca-digitala.ro

împiedică inițiativele refacerii acestei Țări și în același timp, va constitui o piedică în sporirea producției generale". Citatul din ziarul aliaților era urmat de citate din ziarele adversarilor, pentru a sublinia similitudinea gândirii acestora. „Dreptatea" din 19 mai: „Întreaga activitate a regimului actual s-a concretizat într-o goană permanentă împotriva inițiativei private". „Liberalul" din 16 mai: „După o scurtă aplicare a Legii care înființează aceste oficii, marasmul de care este cuprinsă în prezent întreaga noastră viață economică va spori". Comparând citatele, Gheorghiu-Dej se întreba: „Nu putem oare constata că, sub diferite forme, se manifesta totuși același spirit provenit din aceleași interese?". Era cel mai dur atac public făcut până atunci de comuniști la adresa aliaților lor tătărescieni. Mai mult, îi acuza de „spirit foarte înapoiat față de evoluția societății capitaliste în țările avansate economicește". Acuzația aruncată național-liberalilor că ar fi adversari ai însăși societății capitaliste, venită dinspre susținătorii distrugerii acestui tip de societate, era rizibilă. După încercarea de demonstrare a strictei cantonări a Legii propuse în angajamentele luate de BPD prin *Platforma-Program*, în final, Gheorghiu-Dej, având în vedere mult prea evidenta defecțiune a Blocului, prin poziția adoptată de către unul din principalii componenți, renunța la obișnuitul apel la unitatea partidelor guvernamentale, arătându-și convingerea că va avea concursul „tuturor oamenilor de bine din Țară"; altfel spus, puteau să se alăture tătărescienii Opoziției, „oamenii de bine" îi vor înlocui cu succes[38]. Dacă discursul reprezentantului PNL-T a fost urmat de o tăcere ostilă, acelea ale celorlalți vorbitori (toți aprobând proiectul de Lege) au fost aplaudate, iar cel al lui Gheorghiu-Dej a primit „aplauze furtunoase". Se făcea astfel, o delimitare netă între național-liberali și ceilalți membri ai Parlamentului[39]. În această atmosferă, Legea a fost votată cu mare majoritate, iar după anunțarea rezultatului au urmat „Aplauze prelungite și îndelung repetate. Adunarea, în picioare, ovaționează".

Duritatea intervenției lui Gheorghiu-Dej în Adunarea Deputaților ridică o întrebare asupra cauzei. Doar pentru apărarea proiectului de Lege – care și fără intervenția sa ar fi

https://biblioteca-digitala.ro

trecut – era prea mult. Fiind secretar general al PCR, s-a dorit ca, prin autoritatea dată de această funcție, să sublinieze, în ochii opiniei publice, cine conduce Țara. În al doilea rând, tot pentru uzul opiniei publice, a dorit să-i arunce pe tătărescieni lângă „reacționarii" brătienești și maniști, pentru a putea fi blamați la fel ca aceștia; se crea, astfel, și baza viitoarei „cereri a maselor" de îndepărtare din Guvern. Și, cu siguranță, a mai fost un motiv al atacului atât de dur: se spera ca Gheorghe Tătărescu să facă el însuși, ca răspuns, un gest major de blamare a acțiunilor Guvernului, gest care să-l situeze iremediabil în afara alianței guvernamentale. În plan au figurat și reprezentanții sovietici la București, care l-au încurajat pe ministrul de Externe pe acest drum. Și, Tătărescu a căzut în cursă.

Criticile la adresa poziției PNL-T, privind oficiile industriale, răzbătuseră în presa comunistă înaintea dezbaterii din Parlament. Nu li s-a răspuns, incluzându-se în „Drapelul", din 16 mai 1947, o motivație: „Păstrăm o atitudine demnă și sobră [...] Ar fi antipatriotic, n-ar fi românesc gestul de asmuțire și de dezlănțuire a instinctelor primare. Suntem atacați pe nedrept și se emit la adresa noastră insinuări pe care însăși opinia publică conștientă le respinge. [...] Câinii latră, caravana trece!". După votarea Legi, însă, în „Drapelul" din 26 mai, se va publica un *Comunicat al PNL*, adoptat de Comitetul Executiv al partidului la 23 mai: „Comitetul, luând în cercetare proiectul pentru înființarea și funcționarea Oficiilor industriale constată că el nu satisface cerințele redresării economiei noastre naționale. Recunoscând deptul Statului de a interveni în organizarea vieții economice, el socotește însă că, în forma lui actuală, proiectul de Lege a oficiilor nu înlătură cauzele care împiedică inițiativele de refacere a Țării și, în același timp, va constitui o piedică în sporirea producției generale pe care Guvernul trebuie să o realizeze prin toate mijloacele. În consecință, Grupul parlamentar al PNL va propune amendamentele necesare modificatoare a unora din dispozițiunile acestui proiect de Lege". *Comunicatul* fusese adoptat cu o zi înaintea votului, dar amendamentele au fost respinse. În cazul acesta, se pune întrebarea de ce a mai fost publicată hotărârea conducerii

https://biblioteca-digitala.ro

tătăresciene la două zile după ce deja Parlamentul votase contra amendamentelor. Se dorea, evident, ca, fără să se dea un răspuns direct atacului dinspre PCR, să se arate opiniei publice că național-liberalii au încercat să îmbunătățească proiectul; dacă nu au reușit, nu era vina lor, responsabilitatea având-o comuniștii.

Confruntarea pe marginea legilor economice a generat în PNL-T o analiză profundă, generală, asupra situației României la doi ani de la instaurarea Guvernului Petru Groza, a rostului rămânerii național-liberalilor în cadrul acestuia. Analiza avea ca evident scop stabilirea răspunderilor, derobarea tătărescienilor de acestea. Rezultatul analizei a fost *Memoriul* semnat de Gheorghe Tătărescu și transmis, la 24 mai 1947, tuturor partenerilor de guvernare[40]. *Memoriul* este cunoscut sub titulatura *Poziția Partidului Liberal față de politica internă și externă*. Motivul alcătuirii lui în acel moment era încheierea Tratatului de Pace și, astfel, repunerea României în statutul de țară independentă și suverană; faptul crea probleme noi în politica externă, dar și în cea internă și, de aceea, se impunea o examinare amănunțită a situației generale a societății românești, urmată de modificarea acțiunii guvernamentale. Analiza cuprindea: *În plan intern*, înfăptuiri, „la care avem dreptul să privim cu satisfacție"; erau trecute: Reforma agrară, reformele muncitorești, sancționarea criminalilor de război, alegerile parlamentare, așezarea României pe drumul năzuințelor democratice. Constata, însă, că „aceste mari realizări" nu au adus mulțumirea poporului și nu au întărit poziția Guvernului; „în întreaga Țară se ridică împotriva Guvernului un val de nemulțumire, care sporește zi de zi", în rândul tuturor categoriilor sociale. Cauzele acestei stări de spirit: rezultatele negative ale întregii politici economice (scăderea producției; lipsa unui plan de refacere; inflația; scumpirea vieții; fiscalitatea excesivă – toate ducând la „marasm economic și financiar al Țării"); „excesele regimului de excepție" (arestările preventive abuzive, „care instaurează în întreaga Țară un regim de neliniște și nesiguranță [...] crează o atmosferă de nemulțumire și chiar de ură crescândă împotriva întregii noastre guvernări [...] o legendă

https://biblioteca-digitala.ro

după care nu am fi decât un regim care se menține prin forță și teroare, un regim impopular și nedemocratic [...] cu acte de violență"[40bis]). Era atacat direct Petru Groza: „Președintele Consiliului a făgăduit, înaintea alegerilor, o amnistie pentru delicte politice. Nu a urmat nici o amnistie, ci numai o recrudescență a politicii de represiune". Regimul rechizițiilor, care provoacă ura proprietarilor față de regimul politic; „stările anormale din administrațiile locale" (un aparat administrativ veros și urât de populație; tratament abuziv împotriva inițiativei particulare). Foarte insistent era criticată politica Guvernului față de minoritatea germană: „Se duce împotriva populației germane, șvăbești și săsești, o acțiune de prigoană, care prin urmările ei constituie o slăbire a economiei noastre naționale, o abatere de la obligațiile noastre internaționale și o mare eroare politică"; faptul „sporește nemulțumirea generală împotriva Guvernului". Toate acestea provocau o stare de ostilitate față de guvernanți în întreaga societate, începând chiar cu muncitorii, continuând cu industriașii și comercianții, armata, magistratura, învățătorii, profesorii, preoții, funcționarii. Un anume rol în crearea acestei situații îl avea moștenirea războiului, dar, pe de altă parte, aceste stări sunt provocate sau agravate și de actele și de propriile noastre greșeli"; *În plan extern* se menționau drept succese: construirea bazelor colaborării cu URSS; redobândirea Transilvaniei de Nord; restabilirea legăturilor cu Marile Puteri și cu alte țări; semnarea unor convenții și acorduri comerciale și culturale cu vecinii; semnarea Tratatului de Pace. La nerealizări, în acest plan, era trecut nerefacerea creditului Țării pe piețele străine. Apăsat se afirma că intrarea în ONU depinde de acceptul celor 55 state membre, care și-l vor da numai dacă România va îndeplini prevederile Tratatului de Pace, ori, articolul 3 al acestuia menționa obligația de a acorda tuturor cetățenilor Țării liberul exercițiu al libertăților fundamentale; așadar, determinantă va fi schimbarea în politica internă. Pentru a pune capăt aspectele negative descrise în *Memoriu*, se cerea „revizuirea întregii noastre acțiuni de guvernare"; guvernarea trebuie să devină „gospodărească", „de consolidare", „să ia un nou curs", să nu mai fie călăuzită după preocupări ideologice și

https://biblioteca-digitala.ro

de partid. În final, pentru materializarea noului curs al guvernării, propunea 15 direcții de acțiune: producție și economie (eliminarea „imixtiunilor etatiste, inutile, vexatorii și paralizante", admițând, totuși, existența unui plan de producere și de distribuire a materiilor prime, controlat de Stat, și oprirea tendințelor monopoliste; stimularea inițiativei private; oprirea cursei între salarii și prețuri); crearea unui climat de muncă disciplinată, de ordine și de legalitate; un program de reconstrucție (pentru care trebuiesc găsiți cel puțin 600 milioane dolari); pregătirea stabilizării monetare; atragerea capitalurilor străine; o destindere în plan intern (prin încetarea arestărilor abuzive); încetarea rechizițiilor; „Revizuirea regimului închisorilor față de deținuții politici, regimul actual constituind un adevărat scandal și în același timp o ofensă adusă Guvernului nostru democrat"; revizuirea aparatului administrativ; ocrotirea industriașilor și comercianților; ajutorarea funcționarilor; soluționarea problemei germane conform intereselor Statului român; respectarea legalității. Pentru ca toate aceste direcții de acțiune să fie coordonate unitar, se propunea înființarea, pe lângă primul ministru, a unui organism special, în cadrul căruia partidele guvernamentale să colaboreze permanent.

Memoriul – analizat strict în raport cu situația României, în plan intern și extern, în mai 1947 – poate fi acuzat de prezentarea deformată a unor „realizări" ale Guvernului Petru Groza sau, pentru ale „realizări", o prezentare total opusă adevărului: cazul alegerilor parlamentare și a așezării României pe drumul democrației. Explicația nu poate sta în necunoașterea situației reale, mai ales că, în același document se prezintă și încălcări flagrante ale democrației, precum arestările abuzive. Descoperirea atâtor realizări ale guvernării Petru Groza avea drept scop justificarea participării PNL-T la Guvern: datorită acestei participări, în principal, s-a ajuns la acele realizări. Ideea trebuia să iasă și mai mult în evidență atunci când se prezenta activitatea externă, titularul Ministerului responsabil în acest plan fiind Gheorghe Tătărescu. Și aici întâlnim afirmații contestabile ori discutabile, trecute la „realizări": bazele colaborării cu URSS, în domeniul economic, (în realitate fiind

https://biblioteca-digitala.ro

vorba nu despre colaborare, ci despre jefuirea bogăţiilor naturale ale României); România ar fi redevenit, după Tratatul de Pace, suverană şi independentă (formula se reflectă doar parţial în realitatea practică, atâta timp cât trupele sovietice de ocupaţie se vor menţine până în 1958). *Memoriul* nu era destinat a avea caracter secret. De aceea, anumite prezentări deformate erau îndreptăţite în plan extern. O nouă periere a ocupantului sovietic, în condiţiile de atunci, când România era literalmente la dispoziţia acestuia – dinspre Occident venind doar vorbe de încurajare, pe care cei ce le transmiteau nu aveau de gând să le urmeze cu acţiuni practice de stopare a instaurării regimului comunist – poate apare ca o acţiune normală, de captare a bunăvoinţei. Gheorghe Tătărescu mai avea o experienţă în acest sens: acordurile economice cu Germania din primăvara lui 1940, când era prim ministru, acorduri care, deşi erau nefavorabile României, fuseseră lăudate de el pentru acelaşi lucru – să atenueze presiunea Ţării din partea puterii în faţa căreia, în acel moment, Occidentul o lăsase singură, doar cu promisiune. Pe de altă parte, existenţa în *Memoriu* a unor părţi – de altfel, majoritatea documentului – foarte critice la adresa Guvernului Petru Groza, duce la concluzia că acesta nu era destinat publicării, chiar dacă nu era secret, şi nici nu se urmărea, prin el, obţinerea de capital electoral. De asemenea, formulele folosite – mai ales „propriile noastre greşeli" – nu impun neapărat ideea unei solidarizări a PNL-T cu Guvernul din care făcea parte, o asumare în comun a nerealizărilor. Şi din această cauză, partenerii de alianţă au interpretat *Memoriul* ca pe un act de frondă, de critică la adresa partidelor de stânga şi, ca urmare, bun de condamnat.

Mai multe documente ale Siguranţei prezintă discuţiile, în jurul *Memoriului*, din conducerea PNL-T. Tătărescu a convocat pentru o întrunire, acasă la el, pe toţi deputaţii naţional-liberali. După ce le-a citit *Memoriul*, unii l-au considerat „un act istoric" aşteptat de tot partidul, deoarece partizanii începuseră să-i considere comunişti (Constantin Tegăneanu, Ilia Toma, Ion Nistor). Aşadar, unii fruntaşi ai partidului considerau că documentul ar trebui să reprezinte desprinderea de partidele de

https://biblioteca-digitala.ro

stânga, idee care nu avea suport în conținutul acestuia, impresia fiind a unei exprimări dure, dar făcută cu scopul îndreptării lucrurilor, pentru optimizarea acțiunii guvernamentale, o schimbare de Guvern, pentru a înlătura deficiențele semnalate, putând fi făcută cu aceleași forțe politice. Se putea trage și concluzia că Tătărescu se oferea drept conducător al unui viitor guvern, deoarece știa unde se greșise și ce trebuia făcut pentru înlăturarea greșelilor. În timpul întrunirii, pentru a nu lăsa să se generalizeze ideea că ar dori desprinderea de partidele de stânga, Tătărescu declara ferm: „Colaborarea trebuie să continue". Dar, comuniștii trebuie să satisfacă cererile din *Memoriu*, pentru că acestea sunt ale Țării, „care geme"; „iar de nu, ne așteaptă vremuri grele". De asemenea, afirma că participarea de până atunci la Guvern era îndreptățită, având rezultate pozitive: „Am salvat, în timpul acesta, instituțiile fundamentale ale Statului român, Monarhia și Biserica, căutând să salvăm ce se putea salva". O altă parte a fruntașilor PNL-T au făcut o primire destul de rece *Memoriului*. Richard Franasovici credea că acțiunea este „în contratimp"; Petre Bejan va declara chiar că „acțiunea lui Tătărescu nu era oportună"[41]. Cea mai interesantă relatare a discuțiilor din cadrul întâlnirii Grupului parlamentar, din 23 mai 1947, a fost făcută de către un informator al Siguranței care era deputat tătărescian; în sala întrunirii nu fuseseră primiți decât deputații și, mai mult, cel în cauză întârziase și i s-a permis să intre deși consfătuirea începuse (chiar el relatează că „a întârziat și nu a prins începutul"). Informatorul prezenta atât atmosfera generală, cât și intervențiile în discuție: „Gheorghe Tătărescu atrage atenția că *Memoriul* trebuie să rămână «între noi – deocamdată.» [...] Toate acestea au fost spuse cu o voce oarecum stinsă, puțin conspirativă." Primii s-au arătat solidari cu șeful partidului dr. Petre Topa și C. Tegăreanu; iar Eugen Dunca a spus că „Era și vremea ca Partidul Liberal să se dezrobească din poziția minoră în care a fost pus și să oblige «partenerii de guvernare» la o politică conformă cu interesele românismului"; în încheierea cuvântului său, Dunca îi ura lui Tătărescu să salveze Țara, și-l asigura că partidul îl va urma[42].

https://biblioteca-digitala.ro

Găsim în raportul de sinteză asupra frământărilor din PNL-T, alcătuit de Siguranță în toamna lui 1947, și alte amănunte asupra momentului *Memoriului*. Documentul a fost înaintat partidelor aliate din Guvern, Comisiei Aliate de Control și Regelui; apoi a fost făcut să ajungă chiar la șefii partidelor de opoziție. (Așa explicându-se faptul că, deși nepublicat, documentul era cunoscut și comentat, în iunie-iulie 1947 de generalul Sănătescu, în *Jurnalul* său.) Tătărescu era acuzat că, pentru a nu întâmpina opoziție din partea propriilor parlamentari, le-a citit „în primă, într-o sigură ședință" *Memoriul*, în care „tindea să se situeze alături de puterile agresive, împotriva forțelor democrate", criticând vehement politica internă a Guvernului. Aprecierea generală era aceea că documentul tătărescian avea „grave repercusiuni asupra colaborării în Guvern"[43]. Așadar, Tătărescu se temea de reacția unora dintre parlamentarii partidului său. Deși recunoscut ca „partid personal", în interiorul PNL-T, întemeietorul și conducătorul acestuia avea un puternic grup oponent, condus de Petre Bejan, înclinat spre o politică prin care comuniștii să nu fie supărați cu nimic; era o anumită schimbare în atitudinea lui Bejan, care în prima parte a lui 1947 avusese câteva discursuri în Parlament critice la adresa măsurilor economice preconizate de comuniști. Schimbarea de atitudine a celui mai important dintre liderii partidului, după Tătărescu, este subliniată deplin într-o notă informativă a Siguranței, din 29 mai 1947, în care era redată convorbirea avută de semnatarul notei cu Bejan, pe 28 mai, acasă la acesta din urmă. Expresiile liderului Grupului parlamentar tătărescian lasă impresia că el știa că ceea ce spune va fi transmis Partidului Comunist; de aceea, pentru a i se reține foarte clar ideile, le și repeta: „Mi-a declarat – consemna informatorul – că se desolidarizează complet de Memoriul prezentat de dl. Gheorghe Tătărescu, de al cărui conținut nu luase cunoștință până ieri la prânz și de care a aflat numai parțial din relatările deputaților cari au fost convocați la președintele Partidului Liberal. [...] După părerea d-lui Bejan, este posibil ca demersul lui Tătărescu să se încadreze înlăuntrul unei acțiuni mai vaste care se desfășoară astăzi în diferitele țări mărginașe cu România și chiar

https://biblioteca-digitala.ro

în Franța, cari poartă un caracter absolut anticomunist. Tot după părerea d-lui Bejan, se pare că demersul lui Tătărescu tindea să-l apropie de vechii liberali și în special de Grupul Păreri Libere, pentru a ușura o reluare de contact și eventual o înțelegere între aceste două grupări". Repeta ideea că Tătărescu a acționat fără a consulta conducerea partidului sau personalitățile acestuia. „El [Bejan] vede posibilitatea unei colaborări în cadrul înțelegerii de la 6 martie și este dispus, la primul semn care i s-ar face, să înceapă tratative în această direcție. [...] Vede posibilitatea unei colaborări fără prezența lui Tătărescu în echipa guvernamentală. Din toată convorbirea reieșea dorința de a se distanța de demersul lui Tătărescu, atât în fond, cât și în forma lui. [...] A vorbit și de posibilitatea unui guvern sub președinția d-lui ministru Gheorghiu-Dej. [...] Acest joc al lui Tătărescu nu poate duce, după părerea lui Bejan, decât la plecarea lui din Guvern"[43bis]. DES, în raportul din 1 iulie, afirmă că Petre Bejan, ca șef al Grupului parlamentar tătărescian, afirmă că influența lui se întindea mai mult asupra deputaților respectivi, decât în ansamblul partidului; prin cei pe care-i conducea a vrut să limiteze puterile președintelui și să-l izoleze[44]. Tot DSS, în nota din 20 iulie 1947, consemna: parlamentarii tătărescieni au ținut trei ședințe în săptămâna anterioară, la Clubul central din București; participând și adepții lui Tătărescu, discuțiile s-au prelungit; „Parlamentarii sunt decși să lămurească situația, în sensul că, cel puțin pentru viitor, să determine pe Tătărescu a-i consulta". După întrunire, au rămas la discuții doar cei din grupul restrâns de partizani fideli ai lui Bejan, care s-au plâns că Tătărescu „a reușit să-i angajeze într-o chestiune neplăcută, deși acesta în continuu afirmă că știe ce face și că are spatele acoperit". („Bejan și-a exprimat nemulțumirea că Tătărescu, nemaiașteptând sosirea celor din străinătate, s-a grăbit să depună *Memoriul* ce le-a făcut atâta rău. Ministrul Ciolan, care era de față, a declarat că nu și-a dat seama de importanța *Memoriului*, atunci când Tătărescu l-a citit prima oară")[45]. DSS știa, la 5 august 1947, că grupul Bejan a început o acțiune împotriva lui Alexandru Alexandrini, Gheorghe Vântu și Radu

https://biblioteca-digitala.ro

Roșculeț, „care formează grupul principal din jurul lui Gheorghe Tătărescu. În jurul lui Bejan s-ar fi grupat, între timp, și o parte din conducătorii organizațiilor județene Tutova, Tecuci, Bacău, Ploiești, Turnu Severin și o parte a național liberalilor care se găsesc în conducerea Băncii Naționale; încearcă și să acapareze Redacția ziarului «Drapelul», directorul acesteia fiind V. G. Bârcă, adept al lui Tătărescu". Scopul final al lui Bejan: „Să imprime o altă atitudine partidului, spre a înlătura impresia creată prin *Memoriul* lui Tătărescu[46].

În general, în județe membrii PNL-T nu prea știau ce să creadă și s-au lăsat influențați mai mult de campania furioasă deschisă de ziarele comuniste; s-a instituit o teamă generală că vor începe arestările și printre tătărescieni. Inspectoratul Regional de Poliție Cluj, Serviciul Poliția de Siguranță, raporta, la 11 iunie 1947, către Direcția Generală a Poliției: național liberalii tătărescieni din Turda erau foarte neliniștiți; credeau că partidul va intra în Opoziție imediat, ceea ce ar duce la concedierea lor din toate funcțiile publice și sancționarea unora; perspectiva imediată „umplea de groază toate cercurile locale menționate"; „cei mai mulți dintre ei vor fi internați. Abia la 4 iunie 1947, primind un telefon liniștitor de la București, spiritele s-au calmat"[47]. La 5 iulie 1947, Siguranța Oradea raporta și ea la București că tătărescienii locali se tem că vor fi arestați de comuniști, „la fel ca și maniștii și brătieniștii"; își păstrau, însă, spre deosebire de cei din Turda, convingerea că marele om politic Gheorghe Tătărescu va ști să îndrepte situația. Siguranța orădeană înregistra și o frază a unuia dintre liderii locali, oglindind felul cum erau percepuți comuniștii: „Ei (tătărescienii) nu pot fi acuzați că sunt reacționari, pentru că au luptat întotdeauna pentru interesele Statului și că ei nu doresc să vândă Țara nimănui, ceea ce, dacă îi supără pe comuniști, lor nu le pasă"[48].

Mai mult în legătură cu politica generală a PNL-T și a Guvernului din care acesta făcea parte, decât în legătură strictă cu efectele *Memoriului* din mai, au existat și alte curente în rândul tătărescienilor în vara și toamna lui 1947. Spre deosebire de cel condus de Petre Bejan, acestea nu pot fi bănuite de

https://biblioteca-digitala.ro

oportunism; acțiunea lor izvora dintr-o sinceră dorință de a îndrepta lucrurile; nu voiau să promoveze un alt lider. Dintre toate, se sublinia mai ales activitatea Grupării liberal radicale „I. G. Duca"; printre membrii ei erau menționați Petre Corcoveanu, I. Balș, Aurelian Rădulescu ș.a. – toți tineri. La 5 septembrie 1947, DSS menționa o ședință a Grupării, în care s-a redactat o rezoluție indicând soluțiile ce le credea potrivite pentru rezolvarea problemelor sociale și economice, în vederea redresării economiei naționale. Voiau să supună atenției lui Gheorghe Tătărescu acest document[49].

Dacă avem în vedere fidelitatea deplină a lui Gheorghe Tătărescu, până la începutul lui 1947, față de blocul guvernamental, deși, în mod evident, multe dintre măsurile Guvernului Petru Groza nu-i erau pe plac, ruptura din mai – prin votul la Legea oficiilor industriale și, mai ales, prin *Memoriul* din 24 mai – nu putea fi determinată decât de cauze foarte serioase. Două dintre ele au fost deja enunțate – zvonul unei înțelegeri dintre Marile Puteri pentru o schimbare de guvern la București și măsurile etatiste inițiate de partidele de stânga. A treia cauză a fost creată deliberat de către sovietici (bineînțeles, în colaborare cu comuniștii români, care urmau a fi beneficiarii principali). Rudolf E. Schoenfeld, diplomat american la București, într-un raport către secretarul de Stat al SUA din 17 noeimbrie 1947, prezenta rolul sovieticilor în problema *Memoriului* tătărescian[50]. Diplomatul american se arăta convins că sovieticii l-au atras pe Tătărescu într-o cursă: și-au manifestat, față de acesta, nemulțumirea în legătură cu activitatea Guvernului Petru Groza, provocându-l să se pronunțe în același fel (se știa că ministrul de Externe ar fi făcut orice ca să fie în grațiile Moscovei); mergând pe aceeași linie, în momentul când Tătărescu i-a arătat *Memoriul*, ambasadorul sovietic, Kavtaradze, s-a arătat de acord cu el; numai după primirea acordului ocupantului, *Memoriul* a fost înaintat Guvernului și partidelor politice aliate. După ce faptul s-a consumat, sprijinul sovietic a dispărut[51]. Cursa întinsă lui Tătărescu avea drept scop crearea pretextului pentru înlăturarea lui din Guvern. Ambasadorul american nu știa, însă, chiar totul

https://biblioteca-digitala.ro

despre implicarea sovietică în evoluția relațiilor dintre Tătărescu și comuniști: a prezentat corect impulsul dat de reprezentantul Moscovei pentru înaintarea *Memoriului*; a greșit crezând că acesta, odată documentul înaintat, s-ar fi retras demonstrativ, faptul însemnând acceptul dat comuniștilor pentru a contraataca. Unii dintre reprezentanții sovietici în România erau dovezi crase de incultură, de comportament brutal și uneori ilogic; faptele lor erau atât de șocante pentru o societate civilizată, încât au intrat chiar în folclorul românesc ca simbol al hoției și prostiei. Aceste etichete au fost generalizate pentru toți cei care acționau în numele puterii comuniste de la Moscova. Generalizarea era, însă, fundamental greșită. Cei care au făcut politica Moscovei pentru România, în mare parte, au fost niște profesioniști de înaltă clasă: și-au fixat de la început țelul final – comunizarea României – pentru atingerea căruia au făcut un plan bine întocmit[52] și au urmărit cu perseverență realizarea lui în practică, alegând de fiecare dată metodele cele mai eficiente, uneori cele mai puțin vizibile, care nu indicau drept inițiatoare Moscova. În schimb, cei mai mulți dintre comuniștii români nu aveau școala necesară unor asemenea subtilități. Ei știau cine conduce de fapt România, și-și expuneau public, pentru a impresiona adversarii politici, orice aprobare pe care o primeau de la Moscova, uneori chiar inventând sau anticipând asemenea aprobări. În cazul *Memoriului* lui Tătărescu, nu a fost nici o dezavuare oficială din partea sovietică; este adevărat, nici nu și-au arătat public sprijinul față de el. Planul sovietic viza înlăturarea PNL-T, dar nu în acel moment; prioritară era înlăturarea principalului inamic, PNȚ, și, dacă împotriva acestuia i-ar fi putut atrage și pe tătărescieni, compromițându-i astfel în ochii opiniei publice românești, ulterioara înlăturare și a lor ar fi fost mai ușoară și fără reacții ostile din partea populației. Așa se explică o continuare a relațiilor lui Tătărescu cu reprezentanții sovietici la București – diplomați sau membri ai Comisiei Aliate de Control – în vara și chiar toamna lui 1947. Toate aceste contacte erau meticulos înregistrate de către serviciile de informații românești. Într-o notă din 1 iulie 1947, prima după înaintarea *Memoriului*, se consemna ferma convingere a lui

https://biblioteca-digitala.ro

Tătărescu că nici adversarii săi din BPD, nici cei din propriul partid nu-l vor putea clinti, deoarece „se bucură de sprijinul Guvernului sovietic"; „De asemeni, dl. Tătărescu știe că dl. Gheorghiu-Dej nu a putut obține la Moscova aprobarea de a-l scoate din Guvern și comuniștii, dându-și seama că au pierdut partida în cazul d-sale, pentru a nu se spune că au renunțat la luptă, continuă să-l atace prin presa lor și prin presa semicomunistă"[53]. Moscova dorea doar să amâne deznodământul. Pe 20 iulie, după întoarcerea din Bulgaria a delegației române guvernamentale, președintele PNL-T a fost primit la Ambasada sovietică, unde a luat prânzul; ori, ambasadorul nu l-ar fi invitat dacă ar fi considerat sosit momentul alungării tătărescienilor din Guvern. Tătărescu a înțeles că este acceptat în continuare și, de la Ambasadă, destins, s-a dus la Sinaia cu Negroponte[54].

Președintele PNL-T se considera, la sfârșitul lui iulie 1947, mai tare pe poziția decât era în realitate. Din unele manifestări ale sale se poate trage concluzia că vedea posibilă ascensiunea sa la funcția de prim ministru, sovieticii preferându-l comuniștilor. DSS înregistra, la 25 iulie 1947, o convorbire a lui Tătărescu, „cu intimii săi", în care-și îndrepta atacurile împotriva PCR, „afirmând că poziția sa în Guvern este sprijinită de sovietici". În același document era consemnat și faptul că ministrul de Externe „a intensificat și relațiile sale cu Melbourne de la Legația Americană, cu care ține legătura fiica sa Sanda Negropontes"[55].

O serie de oameni politici din afara blocului guvernamental s-au pronunțat asupra *Memoriului* din mai 1947. Generalul Sănătescu, necunoscând dedesupturile înaintării documentului, nota în *Jurnalul* său, în iunie: „Tătărescu face mare vâlvă cu un memoriu prin care arată activitatea negativă a Guvernului în cei doi ani de guvernare; acest memoriu este o autocritică foarte dreaptă și cere revizuirea programului de guvernare. *Memoriul a indispus și pe ruși și pe comuniști* [subl.n.], care tot timpul au făcut reclamă mincinoasă de ce bine merge Țara". Generalul credea că se vor lua măsuri contra lui Tătărescu, va fi scos din Guvern și, poate chiar trecut în rândul criminalilor de război[56].

https://biblioteca-digitala.ro

Memoriul tătărescian a fost larg comentat în lumea politică bucureșteană, deși nu fusese destinat acesteia, datorită în special atacurilor la adresa lui din presa comunistă, cărora „Drapelul" s-a socotit îndreptățit să răspundă; la 14 iunie 1947 publica articolul *O lămurire:* „Suntem autorizați să dăm cea mai categorică dezmințire afirmațiunilor ce se fac, cu precizarea că față de problemele de bază pe care le are de rezolvat actualul Guvern de concentrare, poziția PNL n-a suferit nici o modificare". Tot prin „Drapelul", se dădea și un răspuns indirect la campania începută de comuniști, care considerau încercarea de individualizare a tătărescienilor, ca o urmare a diminuării numărului membrilor săi, o încercare de a demonstra că este încă puternic, ceea ce nu corespundea realității; în majoritatea numerelor de la sfârșitul lui iulie 1947 ale ziarului, se publicau anunțuri de noi adeziuni la PNL-T (la 24 iunie se anunța primirea în partid a unui grup de 105 intelectuali și studenți; la 26 iunie primirea a 200 de noi membri; alte adeziuni anunțate la 2 iulie etc.). Într-un editorial, V. G. Bârcă insista, prezentând activitatea partidului, asupra creșterii puterii acestuia prin noii membri: „Adeziunile la acțiunea PNL sunt din ce în ce mai numeroase și întrunirile convocate până și în cele mai neînsemnate centre provinciale sunt populate de numeroși cetățeni din toate categoriile sociale. Prin acțiunea noastră ne-am fixat o cale pe care Țara o apreciază ca cea mai justă și cea mai rodnică pentru interesele neamului. N-am făcut politica agitațiilor cu orice preț și nici n-am practicat obstrucționismul sub orice formă. Nu înțelegem ca prin atitudinea noastră să sporim nemulțumirile populare și nici să creăm iluzii cu nimic justificate. Facem politica realităților naționale. [...] Liberalismul politic în slujba progresului prin ordine și echilibru"[57]. Dacă prin formula „obstrucționismul sub orice formă", ataca partidele istorice, fapt care nu putea surprinde pe nimeni, formula „politica agitațiilor cu orice preț", îndreptată explicit împotriva aliaților de stânga, era o amenințare cu ruperea alianței.

În materialul de sinteză asupra PNL-T, din octombrie 1947, Siguranța ajungea la concluzia că acțiunea lui Gheorghe

https://biblioteca-digitala.ro

Tătărescu din mai 1947, „de intimidare a partidelor din BPD", nu reușise, ci a slăbit poziția sa în Guvern. De aceea, în lunile următoare, va face pași înapoi: în ședința Consiliului de Miniștri a încercat să minimalizeze *Memoriul*, arătând că prin el a urmărit să „îndrepte unele greșeli" și declarând că va colabora mai departe. Deplinul oportunism și-l va arăta în iulie 1947: împreună cu Petru Groza, va semna răspunsul la nota din 24 iunie a Statelor Unite către Guvernul de la București, nota în care se afirma că în România nu este libertate și că Opoziția este persecutată. Guvernul SUA menționa celui al României „serioasa sa îngrijorare față de drasticele măsuri privative de libertate, la care este supus poporul român de către sau cu aprobarea autorităților românești"; îngrijorarea „față de arestarea arbitrară [...] a sute de membri ai Opoziției, cât și a altora care nu fac parte din partidele opoziționiste și a deținerii pe timp nelimitat a acestor persoane [...], în condiții despre care se spune că sunt deplorabile". A doua zi, 25 iunie, Guvernul Marii Britanii își exprima nedumerirea față de avalanșa de arestări din România. Ambele guverne occidentale insistau asupra faptului că, prin articolul 3 din Tratatul de Pace, România se obligase să asigure tuturor persoanelor de sub jurisdicția românească folosirea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, iar politica Guvernului Groza „este în vădită contradicție cu aceste asigurări neechivoce și cu obligațiile asumate". La 12 iulie 1947, prin note separate, Guvernul de la București răspundea celor două mari puteri că nu acceptă imixtiunea lor în treburile interne ale Țării; mai mult, în răspunsul către Marea Britanie se insera și o amenințare : „Guvernul român se vede dator să atragă atenția că orice intervenție străină e de natură să agraveze situația elementelor vizate de *măsurile legale ale Guvernului* (subl. n.), luate pentru apărarea ordinei și așezămintelor Statului democrat român"[58]. „Răspunsul lui Tătărescu – scria Constantin Sănătescu în *Jurnalul* său, la 13 iulie – e chiar ridicol, deoarece e în contradicție cu Memoriul lui din luna trecută, în care tocmai că protesta contra arestărilor ilegale și persecuțiilor"[59]. Mergând, în continuare, cu contrazicerea propriilor afirmații din mai, la 9

https://biblioteca-digitala.ro

iulie, Gheorghe Tătărescu, în calitate de ministru de Externe, transmitea o scrisoare către Secretariatul general al ONU, solicitând primirea României în Organizație; în scrisoare menționa că România „și-a reorganizat în interior întreaga viață a Statului, prin realizarea unui mare program de reforme democratice"[60].

Încercarea unora dintre liderii PNȚ de a fugi în străinătate, pe 14 iulie 1947, a fost încă un prilej pentru tătărescieni de a se situa definitiv în tabăra comunistă sau în cea anticomunistă; și au ales drumul de mijloc, duplicitar, lăsându-și posibilitatea ca în viitor să se afirme a fi fost partizanii și a uneia și a alteia din tabere. În momentul tentativei de fugă a țărăniștilor, Gheorghe Tătărescu se afla în Bulgaria, în cadrul unei delegații guvernamentale în frunte cu Petru Groza, discuțiile cu partea bulgară (15-16 iulie) urmând să ducă la încheierea unei înțelegeri multilaterale între cele două țări. La întoarcere, pe 17 iulie, se pregătise o manifestație „spontană", proguvernamentală, sub pretextul aprobării strângerii legăturilor cu Bulgaria; în practică, manifestația trebuia să fie prima acțiune „populară" care să arate să masele îi condamnă pe țărăniști. De aceea, înainte de a ajunge Delegația la București, i se ceruse lui Tătărescu să spună și el câteva cuvinte de condamnare a încercării național-țărăniste; Tătărescu, deși va vorbi la manifestație, nu va aminti în nici un fel de PNȚ, declarând doar că PNL-T este alături de celelalte partide din Bloc și subliniind necesitatea unei politici unitare în plan intern. Mai mult, pentru a nu fi obligat să ia o atitudine, a lipsit de la ședința Consiliului de Miniștri în care urma să se hotărască dizolvarea PNȚ[60].

În schimb, în Parlament, deputații național liberali au votat toate măsurile propuse împotriva PNȚ. În ședința Adunării Deputaților, din 18 iulie 1947, se citește adresa Ministerului de Justiție (ministru ad-interim Teohari Georgescu), prin care se cere ridicarea imunității parlamentare pentru Iuliu Maniu, Emil Ghilezan, Aurel Leucuția, Vasile Serdici, Ilie Lazăr, Grigore Niculescu-Buzești, „implicați într-o acțiune care urmărea răsturnarea regimului democrat din România". În aceeași zi, Comisia Legislativă, prezidată de Eduard Mirto, face raportul de

https://biblioteca-digitala.ro

aprobare a cererii, introducând și o motivație suplimentară: „D-elor și d-lor deputați, sutele de mii de muncitori și milioanele de țărani care lucrează pentru a vindeca rănile grave ale Țării noastre, pricinuite de război și de cei doi ani de secetă, salută cu bucurie această hotărâre unanimă a Comisiei Legislative. Este o mare cinste pentru Parlamentul nostru că are posibilitatea să înlăture din rândurile sale pe cei ce folosesc calitatea lor de deputat pentru a complota împotriva intereselor independenței Țării. Este prima oară în istoria Țării noastre când România, țară mică, are posibilitatea să spună lumii întregi că înțelege să lupte pentru pace, pentru libertate". Votul în Comisie a fost unanim, așadar și al deputaților tătărescieni. (Toți deputații „burghezi" au dat dovadă de aceeași lașitate; însuși cel care prezida Comisia, Eduard Mirto, provenea dintre „istoricii" interbelici; fusese chiar ministru în mai multe guverne ale PNȚ.) Adunarea va aproba și ea Raportul; va fi ridicată imunitatea parlamentară a lui Iuliu Maniu cu un vot împotrivă, iar în cazul celorlalți, cu două până la cinci voturi împotrivă[62]. Va urma, la 25 iulie, întrunirea Consiliului BPD, pentru a lua în discuție „complotul" descoperit. Se va adopta un *Comunicat*: „Considerând că faptele săvârșite constituie crime și delicte contra siguranței Statului, pedepsite ca atare de legile Țării, iar Guvernul are datoria constituțională și legală de a lua măsuri supreme de apărare a Statului, Consiliul Politic al BPD, în unanimitate, invită Guvernul să ia neîntârziat măsurile legale în vederea urmăririi și sancționării tuturor vinovaților și să procedeze la dizolvarea PNȚ"[63]. Nota DSS, din 29 iulie – purtând titlul *Atitudinea lui Tătărescu înainte de întrunirea ultimului Consiliu al BPD* – lămurește cum s-a ajuns la votul în unanimitate. Înaintea întrunirii, Gheorghe Tătărescu a avut mai multe convorbiri cu Petre Bejan și cu alți „intimi ai săi"; „La început, Tătărescu a făcut aprecieri defavorabile asupra punctelor ce trebuiau dezbătute în Consiliu și mai ales în ceea ce privește dizolvarea PNȚ. În urma unor argumente aduse de Bejan, s-a decis să semneze hotărârea ce urma să fie adusă în Consiliu". Ministrul de Externe se arăta îngrijorat și de ce vor spune puterile apusene față de o asemenea măsuri; era îngrijorat și de faptul că se va

https://biblioteca-digitala.ro

arunca vina asupra partidului său[64]. Mai ales cei care ocupau funcții înalte se temeau că, un eventual vot, al lui Tătărescu, împotriva dizolvării PNȚ, le-ar dăuna. DSS, pe 24 iulie, într-o notă cu mențiunea „Strict secret", consemna: miniștrii Radu Roșculeț și Marin Florescu afirmau că în Consiliul BPD de a doua zi s-ar putea pune și problema viitoarei colaborări a PNL-T la Guvern; cei doi erau foarte îngrijorați de afirmația ministrului de Interne, Teohari Georgescu, vizându-i pe tătărescieni – „Prin partidele din Bloc respiră reacțiunea"[65].

Pe 29 iulie 1947, Guvernul va lua o hotărâre conformă cu cererea Consiliului BPD. În ședința Adunării Deputaților din aceeași zi, Teohari Georgecu prezintă expunerea pe care o făcuse în fața Guvernului și textul hotărârii de dizolvare a PNȚ, adoptat de miniștri în unanimitate, dar în absența ministrului de Externe[66]. A fost prilejul pentru ca reprezentanții tuturor partidelor politice să-și exprime indignarea și dezaprobarea faptelor național țărăniștilor. Vorbind la sfârșit, reprezentantul PNL-T, Ștefan Iorgovici, evident jenat, a avut pretextul epuizării argumentelor de către antevorbitori, ca să țină un discurs scurt, afirmând: „PNL, consecvent cu politica urmată în cursul istoriei sale multidecenale, nu poate decât să aprobe pe de-a întregul acest jurnal, fiindcă PNL s-a dovedit totdeauna apărător al ordinei și siguranței Statului. (Aplauze pe băncile PNL.) Aprobând acest jurnal, să-mi îngăduiți să remarc că PNL, care-și revendică paternitatea tuturor legilor de apărare a ordinei și siguranței Statului, își găsește în acest jurnal încă o dată confirmarea politicii dusă de el de atâtea zeci de ani. (Aplauze.)"[67]. Reacția sălii a fost anemică, în comparație cu felul în care au fost întâmpinați vorbitorii celorlalte partide. Adunarea va adopta imediat o *Moțiune* de aprobare a acțiunii Guvernului; a fost un singur vot contra, deputații PNL-T votând și ei pentru[68].

Poziția tătărescienilor poate fi mai mult lămurită din analiza articolelor, pe această temă a dizolvării PNȚ, apărute în oficiosul „Drapelul". Într-un editorial nesemnat[69] – reprezentând, așadar, poziția oficială a partidului – intitulat *Un act grav* – condamnarea național-țărăniștilor era făcută cu o

https://biblioteca-digitala.ro

anumită satisfacție: „Oameni politici cari în trecut, ca și acum, au făcut dovada ușurinței în viața politică, și a lipsei de înțelegere a marilor probleme de stat, au săvârșit un act grav punând la cale o acțiune și mai gravă împotriva ordinei legale a Statului. [...] Acești oameni politici puseseră la cale un plan ce urma să fie executat dincolo de frontierele Țării. Un astfel de plan, în situații ca cea prezentă, constituie o adevărată crimă împotriva intereselor naționale". Va urma articolul *Defăimare peste hotare, o tradiție pentru PNȚ*: „De 25 de ani acest partid înțelege să transpună luptele politice de pe plan intern pe plan extern. Apelul la intervenția unor factori politici din afară a constituit și constituie unul din mijloacele de acțiune ale multor conducători național țărăniști"[70]. Iar în 27 iulie, amintind împlinirea a patru ani de când Gheorghe Tătărescu a trimis o circulară organizațiilor județene ale PNL, indicând necesitatea unei noi orientări în politica internă și externă, încheia: „Falșii idoli care au respins circulara, se prăbușesc azi".

De menționat faptul că poziția foarte rezervată a lui Gheorghe Tătărescu față de arestarea liderilor PNȚ și dizolvarea acestuia nu era cunoscută de opinia publică; ea a fost înregistrată doar de Siguranță și raportată PCR. În schimb, s-a cunoscut bine poziția parlamentarilor tătărescieni, care, împreună cu articolele apărute în „Drapelul", au creat imaginea unei depline solidarități a PNL-T cu celelalte forțe guvernamentale împotriva PNȚ. Este posibil ca neaderarea lui Tătărescu la campania antițărănistă în mod manifest, așa cum i se ceruse de către comuniști, să se înscrie în gesturile pe care le dorea a fi o demonstrare a independenței sale; iar atitudinea parlamentarilor și a ziarului să urmărească păstrarea punților de legătură cu comuniștii. Cum PNL-T era un „partid personal", este greu de imaginat că deputații ar fi acționat fără aprobarea președintelui partidului. Poate fi adus în discuție, însă, și faptul că Grupul parlamentar tătărescian era condus de Petre Bejan, cel care va moșteni doar peste câteva luni conducerea partidului și va eșua lamentabil în cea mai deplină subordonare față de PCR. Conform informațiilor DSS, marea majoritate a tătărescienilor erau conștienți de faptul că național-țărăniștii erau o victimă a

https://biblioteca-digitala.ro

comuniștilor și că vor urma și altele. Într-un raport detaliat al DSS din 25 iulie 1947, se indica poziția lui V. G. Bârcă, unul dintre cei mai cunoscuți deputați național liberali, redactor al „Drapelului", care se arăta convins că la mijloc sunt și sovieticii și că „fruntașilor național țărăniști li s-a întins o cursă"; totodată „pretinde că măsurile îndreptate acum împotriva PNȚ, vor fi aplicate mai târziu și liberalilor".

La începutul lui august 1947, pierderea de popularitate a PNL-T – și datorită acceptării dizolvării PNȚ, corelată cu treptata izolare în Guvern ca urmare a *Memoriului* din 24 mai dar și a văditei lipse de entuziasm cu care acceptase dizolvarea principalului partid de opoziție – devine tot mai evidentă. În aceste condiții, național liberalii încearcă să-și demonstreze puterea nu doar prin anunțarea unor noi aderenți, ci, mai ales, prin organizarea unor mari întruniri populare. În toate ocaziile era subliniată importanța politică a partidului, mai ales rolul acestuia în încheierea Tratatului de Pace. În acest ultim plan, momentul era favorabil: Parlamentul urma să ratifice, chiar în luna august, Tratatul. Iar pretextul pentru organizarea unor manifestații populare a fost găsit: tot în august se împlineau patru ani de la transmiterea circularei semnate de Gheorghe Tătărescu către organizațiile județene ale PNL, în 1943, cu propunerea de schimbare a politicii României – constituirea unei alianțe democratice care să înlăture regimul antonescian și încetarea războiului împotriva URSS.

Cea mai mare întrunire a PNL-T, cu delegați din Țară, fusese organizată pentru data de 15 august 1947, la Craiova. Deși pretextul anunțat era sărbătorirea împlinirii celor patru ani de la circulara lui Tătărescu, Siguranța credea altceva: „În realitate – se consemna într-o notă – această manifestație era proiectată ca începutul unor mari întruniri de mase și de organizare a cadrelor din întreaga Țară"[71]. Foarte multele informații ale DSS în legătură cu proiectata întrunire a PNL-T de la Craiova indică și teama autorităților care, – fiind vorba de un partid aflat în Guvern și având în vedere anunțata și apropiata ratificare de către Parlament a Tratatului de Pace, la obținerea căruia, pentru România, omul de bază fusese tocmai președintele acestui partid

https://biblioteca-digitala.ro

– nu puteau nici să o îngrădească, nici să o interzică[72]. La 11 august, DSS înainta un *Referat* foarte amănunțit. „Se pare – se menționa în acesta – că prin aniversarea pe care intenționează să o facă, cu acest prilej, Tătărescu vizează să arate cadrelor liberale că desfășurarea evenimentelor ulterioare [lui 15 august 1943, data emiterii circularei], au coincis cu părerile exprimate de el în acea circulară și față de care liberalii bătrâni, de sub conducerea lui Dinu Brătianu, au avut o totală rezervă"[73]. Pe 13 august, Inspectoratul de Siguranță al Capitalei transmitea o notă informativă, cu caracter „secret" (!), către Ministerul de Interne, anunțând întrunirea de la Craiova și personalitățile național liberale ce vor participa; pe notă, primitorul cerea imperativ, până pe 14 august, programul desfășurat al întrunirii[74]. Astfel aflăm, din documentele aceleiași instituții, că totul fusese organizat până în cele mai mici amănunte, secretarul general al partidului transmițând instrucțiuni precise și obligatorii fiecărei organizații județene. Manifestației i se dăduse numele de „Conferință regională politică", știindu-se că totul va fi adus la cunoștința aliaților comuniști care, în fața titulaturii de „Conferință Națională", s-ar fi putut alarma. Se indica participarea obligatorie a membrilor Delegației Permanente Centrale, a șefilor organizațiilor județene din toată Țara, a parlamentarilor, delegaților județelor Dolj, Romanați, Mehedinți, Gorj, Vâlcea și Olt. „În ce privește participarea delegaților din provincie (evident, din județele care nu fuseseră enumerate) domnii președinți de organizație vor lua măsuri în conformitate cu dispozițiunile verbale primite". Este de presupus că aceste „dispozițiuni verbale" lărgeau foarte mult numărul celor ce trebuiau chemați. Pentru tătărescienii din București se puneau la dispoziție două vagoane speciale, dar care nu erau pentru cei din organele de conducere ale partidului; pentru transportul cu trenul se înscriau numai membrii de rând ai PNL-T. Un alt vagon special, pentru același tip de participanți, urma să plece din Brăila, alte două din Turnu Severin și Caransebeș. Celelalte organizații județene foloseau aceeași metodă, dar reținându-și singure vagoanele trebuitoare. Toate garniturile de tren și vagoanele speciale urmau să fie

https://biblioteca-digitala.ro

însoțite, pe tot parcursul, de șeful de organizație. (Pentru a nu avea surprize, fiecare participant era obligat să aibă asupra sa legitimația de membru PNL-T și delegația specială.După alte indicații, se preciza că toate cheltuielile vor fi suportate de conducerea centrală a partidului.) Se planificaseră cele mai mici amănunte de organizare: „Domnii miniștri vor pleca din București în cursul dimineții de joi, 14 august crt., astfel ca în după amiaza zilei să poată rezolva în localitate [Craiova] chestiunile ce interesează departamentele ce conduc". Parlamentarii erau și ei obligați să ajungă la Craiova cel târziu în seara lui 14 august. Cazarea miniștrilor și parlamentarilor era asigurată de primarul Craiovei, Z. Vasilescu: „Delegația tineretului se va îmbarca pe autocamioanele destinate cu plecarea din București în cursul zile de miercuri 13 august, luând cu sine materialul de propagandă de la dl. deputat Radu Grigorescu". Nu se lăsa la întâmplare nici desfășurarea propriu-zisă a întrunirii: cuvântările trebuiau scrise dinainte, pentru a se elimina improvizațiile ce puteau aduce formulări nedorite, și nu aveau voie să dureze mai mult de șase minute; înscrierile la cuvânt se făceau anticipat și numai la președintele adunării[75]. Înșirarea tuturor acestor directive poate părea excesivă, dar e necesară pentru că indică ce se urmărea. Circulara dovedește că se urmărea o demonstrație de forță a PNL-T. Organizarea era în stil militar (nu degeaba în Comitetul Central al partidului erau 12 generali), până la cel mai mic amănunt; în plus, erau menționate și alte directive transmise „verbal".

Conferința regională de la Craiova trebuia să se încadreze în acțiunea inaugurată prin *Memoriul* din 24 mai. Acesta demonstrase că guvernarea BPD era pe cale de a duce Țara la un deplin dezastru; Conferința de la Craiova trebuia să demonstreze că partidul care făcuse acea analiză lucidă, care oferise soluții, avea și sprijinul popular necesar traducerii în practică a ideilor sale. Și, cum toate partidele guvernamentale vorbeau de democrație, de faptul că respectă cu sfințenie voința maselor, dacă la Craiova ar fi participat un număr impresionant de oameni, PNL-T ar fi putut demonstra că reprezintă voința poporului, impunându-se în fața aliaților. Tătărescu, politician

https://biblioteca-digitala.ro

versat, cu siguranță știa că i se pregătește debarcarea; era greu de imaginat, însă, că acțiunea ar mai fi continuat după o demonstrație majoră de popularitate. Dintr-o notă a DSS, din 28 august 1947, aflăm că Tătărescu, în cazul unui succes la Craiova, avea de gând să organizeze alte trei întruniri de masă, „care să canalizeze toate speranțele și nemulțumirile către el". În vederea acestei atrageri de simpatie populară, a suprimat din discursurile lui orice atac la adresa PNȚ și a brătieniștilor, „aceasta pentru a le putea ușura apropierea de el"[76]. (Încercarea de apropiere de istorici nu s-a redus doar la absența atacurilor; au avut loc și întrevederi secrete între fruntașii celor două părți. Informatorul DSS „Harry" o anunța pe cea mai interesantă: la 25 august, ministrul tătărescian Alexandrini avusese două întrevederi – prima la ora 11,10, iar a doua la ora 13 – cu fostul ministru dinist Mihail Romniceanu; știindu-se urmărit de Siguranță, Alexandrini și-a primit oaspetele pe ușa particulară a biroului său, folosită numai de el, „după ce, în prealabil, șeful de cabinet ieșise să vadă dacă nu e cineva pe sală". Harry încheia alarmat: „Când a plecat Romniceanu avea geanta plină cu hârtii"[77].)

Deși atât de bine pregătită, marea întrunire de la Craiova a fost contramandată în ultimul moment, ca urmare a stabilizării monetare, a cărei dată fusese ținută secretă chiar și față de partenerii de guvernare. Se presupunea, pe drept, că stabilizarea a stârnit o ostilitate atât de mare față de Guvern, încât în atmosfera astfel creată s-ar fi putut deturna intențiile conducerii PNL-T, de a se impune în cadrul BPD, cerându-se o acțiune împotriva BPD. Gheorghe Tătărescu avea ocazia să-și arate forța împotriva Guvernului, însă a preferat să anuleze manifestația.

Pe 15 august, în locul întrunirii populare de la Craiova, care putea scăpa de sub control, a avut loc la Clubul central al partidului din București o ședință restrânsă a Comitetului Central, în care Tătărescu a arătat importanța documentului din 15 august 1943. Informatorii DSS prezenți în sală își întocmeau raportul abia a doua zi, 16 august, pentru că ședința de la Clubul central începuse după amiaza și se sfârșise târziu în noapte.

https://biblioteca-digitala.ro

Aflăm că avusese loc „la insistențele lui Tătărescu", pentru a înlocui întrunirea de la Craiova; formula lăsa să se înțeleagă puținul interes al unora dintre demnitarii național liberali de a glorifica un moment din trecutul șefului lor, dar și dorința grupului Bejan de a nu fi obligat să-și afirme din nou fidelitatea față de președinte. Informatorii DSS se arătau convinși că Tătărescu dorea ca, folosindu-se de această ocazie, să pună capăt frământărilor din partid pe tema *Memoriului*; să infirme orice ipoteze privind lipsa lui de loialitate față de BPD și, mai ales, față de URSS[78]. Cuvântarea ținută de ministrul de Externe va fi publicată sub un titlu care să indice apartenența sa la Guvern: *PNL față de politica internă și externă*[79]. Textul demonstra că atât întrunirea proiectată, dar neținută, la Craiova, cât și ședința de la București, nu aveau decât ca pretext o aniversare. După excursul istoric, Gheorghe Tătărescu demonstra, încă odată, necesitatea intrării partidului său în Guvernul Petru Groza, ca forță de echilibru, de apărare a instituțiilor de bază ale Statului. Mai retoric decât în alte dăți, relua temele cunoscute: „Națiunea noastră nu poate propăși fără de monarhie – Regele fiind simbolul viu al unității și perenității neamului nostru și regalitatea fiind astfel așezământul de bază al Statului românesc. Națiunea noastră nu poate propăși fără de credință, izvorul nesecat de altruism și de înălțare al poporului – întărirea Bisericii naționale rămânând un comandament permanent. Națiunea noastră nu poate propăși fără libertate – libertatea fiind supremul bun și unul din scopurile vieții de Stat. Națiunea noastră nu poate propăși fără proprietate individuală – proprietatea individuală constituind corolarul libertății. Națiunea noastră nu poate propăși fără libertate". Șocant era bilanțul guvernării prezentat de Tătărescu în fața Comitetului Central. Dacă, în *Memoriul* din 24 mai, situația era considerată dezastruoasă în toate planurile vieții interne, acum afirma că dificultățile au fost, în cea mai mare parte, înlăturate; exclama chiar triumfător: „Putem privi cu satisfacție realizările acestui Guvern!". Iar, în final, declara categoric: „Nu există altă formulă de guvern – sau dacă există alte formule, ele nu sunt decât formulele aventurii care ar împinge Țara pe drumul tuturor

https://biblioteca-digitala.ro

primejdiilor și al tuturor prăbușirilor". Colaborarea în acest Guvern „era o necesitate". Discursul reprezenta o deplină negare, la distanță doar de trei luni, a unei poziții oficiale a PNL-T, scrisă și semnată de același Gheorghe Tătărescu. Faptul demonstrează, odată în plus, desăvârșitul său oportunism.

Diplomat iscusit, și în politică, imediat după discursul său – al cărui final i-a stupefiat pe cei mai mulți – Gheorghe Tătărescu i-a dat cuvântul lui Petre Bejan, șeful grupului care nu privise cu ochi buni *Memoriul* din mai, și care, acum, nu ar mai fi avut ce spune; vădit încurcat de faptul că i se răpise posibilitatea de a-și critica șeful pentru că nu se arăta solidar cu Guvernul, Bejan s-a limitat la sublinierea necesității strângerii colaborării cu URSS, consemnând și nemulțumirea unor membri ai partidului față de activitatea miniștrilor PNL-T; în raport cu conducerea partidului, anunța că membri acestuia sunt nemulțumiți doar „în ceea ce privește organizarea și contactul cu organizațiile județene". Nici un atac la adresa lui Tătărescu. Apoi președintele a dat cuvântul partizanilor săi: Gheorghe Vântu și Ion Nistor, care s-au întrecut în elogii la adresa șefului. La sfârșit, prefațând parcă ședințele PCR din anii '50, „Gheorghe Tătărescu a declarat că a luat act de criticile aduse" și că va da explicații în ședința Grupului parlamentar din săptămâna următoare[80].

În orice caz, chiar dacă 15 august 1947 nu a putut fi pentru PNL-T ceea ce proiectase inițial Gheorghe Tătărescu, a fost, totuși, o victorie personală a acestuia împotriva principalului curent ostil din partid. Faptul, corelat și cu triumful ratificării de către Parlament a Tratatului de Pace, când Tătărescu a fost ovaționat chiar și de către comuniști, l-a făcut pe Petre Bejan să dea înapoi, așteptând vremuri mai prielnice. Secția I Politică a Inspectoratului de Siguranță al Capitalei înregistra, într-un raport din 13 septembrie 1947, acest pas înapoi al lui Bejan: acesta afirmase public (într-o ședință a Grupului parlamentar național liberal), înainte de a pleca într-o călătorie mai lungă la Paris, Berna și Praga: „Sunt acuzat că ași face opoziție șefului partidului. Este o pură invenție. Nu am fost, nu sunt și nu voi fi împotriva șefului, dar trebuiește arătat că prin lipsa de legătură

https://biblioteca-digitala.ro

cu cadrele, prin lipsa unei bune organizări a partidului, partidul nostru de la 6 martie 1945 și până astăzi a pierdut o serie întreagă de elemente, care au fost captate fie de către BPD și în special de către PCR, fie de către partidele din Opoziție. [...] Ridic această chestiune nu din opoziție personală față de dl. Gheorghe Tătărescu, ci din dragoste și interes pentru partidul nostru, chestiune care trebuie să ne preocupe pe toți în mod deosebit"[81].

*

Deși aflat în Guvern, se pare că stabilizarea din 15 august 1947 a luat prin surprindere PNL-T, chiar dacă asupra acesteia se discuta de mult timp și se convenise că trebuie făcută. Rămăseseră în discuție atât metodele practice de înfăptuire a stabilizării, cât și data punerii în aplicare. Doar cu o zi înaintea stabilizării, pe 14 august, „Drapelul" scria: „Ziarul nostru a insistat în diferite rânduri repetând că operațiunea stabilizării nu se face cu scop vindicativ sau revoluționar tinzând la despuierea unor cetățeni de avutul lor legal numai pe motiv că sunt avuți. Stabilizarea se face pentru a însănătoși moneda națională și a pune capăt deprecierii banului. Este o operațiune de salvare, nu de distrugere economică". Comuniștii o gândeau, însă, și ca pe o lovitură dată burgheziei.

Felul cum se făcuse stabilizarea monetară și efectele metodelor folosite îi frământau puternic pe demnitarii național liberali, ei fiind chemați să apere acțiunea Guvernului tocmai în fața celor care erau primii loviți și despre care, deseori, afirmaseră că-i reprezintă. La 15 august, chiar în timpul întrunirii aniversative de la Clubul central al partidului, fruntașii acestuia au discutat aprins despre lovitura surprinzătoare dată de forțele de stânga din Guvern. Ministrul Vântu a criticat efectele operațiunii, afirmând că, mai ales pentru țărani, repercusiunile vor fi „cele mai neplăcute", deoarece aceștia dețineau mult numerar, pentru că și-au vândut recoltele, și vor rămâne cu sume nesemnificative. Au fost și alte voci critice. S-au găsit, în schimb, și un apărător dârz al măsurii guvernamentale – Petre

https://biblioteca-digitala.ro

Bejan – care se arăta mulțumit, deoarece ceea ce se făcuse era „o operă uriașă de gândire, concepție și tehnică ce nu trebuie subevaluată“[82]. La 1 septembrie 1947, DSS menționa și părerea lui Gheorghe Tătărescu, cel care i-a spus lui Gheorghe Vântu că stabilizarea „este o catastrofă“[83].

Ca și în alte cazuri, măsura odată luată, chiar dacă nu era în tiparele dorite de tătărescieni, aceștia o vor apăra în public, afirmându-și rezervele doar în particular, în cercuri restrânse. Petre Bejan, la o întrunire populară în Prahova, la începutul lui septembrie, afirma că „Reforma actuală de stabilizare este bine închegată din punct de vedere tehnic, monetar și financiar, și ea va reuși“. Cu o curioasă lipsă de clarviziune, își arăta credința că Statul nu va prelua nici o întreprindere ci, din contră, va ceda unele din întreprinderile sale inițiativei private; nu vor fi naționalizări[84]. Iar într-un editorial, oficiosul partidului justifica amestecul Statului prin împrejurările excepționale, cerând doar ca „să nu se înăbușe complet economia privată“[85]. Aceleași idei, ca ale lui Petre Bejan, erau exprimate în cadrul unor întruniri publice și de alți fruntași ai partidului. Aveau, însă, o poziție diametral opusă în întrunirile restrânse. Siguranța înregistra, la începutul lui septembrie, faptul că felul cum fusese făcută stabilizarea era aspru criticat de Vasile Bârcă și Gheorghe Vântu. Primul afirmase că „atât el, cât și Tătărescu sunt convinși că stabilizarea nu va dura mai mult de câteva luni, prețurile urcându-se în așa fel, încât nu va mai fi un echilibru între acestea și salarii“. Aceeași ostilitate era înregistrată și la unii fruntași tătărescieni din provincie. La 29 august se întrunea Comitetul Executiv al PNL-T, a cărui concluzie a fost că nu va mai fi posibilă colaborarea cu Guvernul mai mult de o lună. La 17 și 18 septembrie, la locuința lui Gheorghe Tătărescu, vor avea loc două întruniri foarte agitate, președintele punând în discuție continuarea colaborării la Guvern.

Se acumulaseră nemulțumiri foarte multe ale tătărescienilor față de felul cum erau tratați de comuniști și partidele satelite acestora. Ele au izbucnit în cadrul întrunirilor din septembrie 1947. Nu se poate să nu se facă o legătură între fixarea acestor întruniri, cu tematică decisivă pentru viitorul colaborării PNL-T

https://biblioteca-digitala.ro

la Guvern, la acea dată, cu lipsa din Țară a șefului principalului grup din partid ostil ideii de îndepărtare de comuniști, Petre Bejan, plecat la Paris pe 13 septembrie[86]. În circulara de convocare, Gheorghe Tătărescu cerea șefilor organizațiilor județene să prezinte o situație clară cu funcțiile politice deținute de reprezentanții PNL-T după 6 martie 1945, comparată cu funcțiile pe care le mai dețineau în septembrie 1947. Inspectoratul de Siguranță al Capitalei trăgea concluzia: Intenția lui Tătărescu este de a prezenta Biroului Politic al BPD o situație din care să reiasă că, în decursul celor doi ani de guvernare, PNL-T a pierdut un număr apreciabil de astfel de funcții politice și că va pretinde revenirea la situația din 1945[87]. În timpul întrunirilor din 17 și 18 septembrie, șefii de organizații județene au atacat vehement acțiunile aliaților din BPD. Rapoartele făcute în fața conducerii partidului – se scria într-o notă a DSS, din 18 septembrie – „au fost uniforme în a arăta că reprezentanții Partidului Comunist îi atacă direct" și că îi amenință cu închisoarea, vizat fiind chiar și Tătărescu. Acesta s-a arătat atât de intrigat, încât a promis că va lua legătura cu conducerea PCR – Ana Pauker, Gheorghiu-Dej, Teohari Georgescu – pentru a lămuri lucrurile.[88] Șefii județeni erau nemulțumiți în special datorită faptului că tătărescienii erau sistematic eliminați din administrație, poliție, primării, prefecturi. (Cei mai vehemenți în acuzele la adresa comuniștilor s-au arătat Dumitru Radu, șeful Organizației Botoșani și Tiberiu Moșoiu, președinte al organizațiilor din Transilvania.) Se hotăra ca toate rapoartele șefilor organizațiilor județene să fie centralizate, pentru a fi prezentate Guvernului. „Din atmosfera în care au decurs ședințele – se scria în materialul Siguranței – precum și după declarațiile unor fruntași tătărescieni, lasă să se întrevadă hotărârea lui Tătărescu de a clarifica raporturile cu BPD". În principal se ridica problema egalității cu ceilalți membri ai Blocului. Așa cum s-a mai menționat la începutul acestui capitol, acum este înregistrată declarația cea mai dură, tranșantă; a făcut-o Sever Paschievici, deputat de București: „Ori comuniștii satisfac revendicările Partidului Liberal, de a se asigura completa egalitate în conducerile administrative, ori

https://biblioteca-digitala.ro

partidul nostru iese din Guvern"[89]. Pe 17 septembrie, Gheorghe Tătărescu declarase și el că este de acord pentru colaborarea mai departe de Guvern, dar nu înțelege să se calce anumite principii. Pe 18 septembrie, la sfârșitul ședințelor conducerii PNL-T, fusese programată și participarea primului ministru Petru Groza și a ministrului de Interne Teohari Georgescu; nu vor mai veni, fiind informați asupra cursului discuțiilor. Groza i-a solicitat lui Tătărescu o listă cu cazurile concrete de persecuție asupra tătărescienilor, deoarece el și ceilalți lideri ai BPD „nu au nici o cunoștință de aceste șicane împotriva liberalilor". Ca urmare, s-a hotărât ca toate faptele semnalate în zilele de 17 și 18 septembrie să fie sintetizate într-un *Memoriu* destinat primului ministru. În finalul celor două întruniri, Gheorghe Tătărescu – știind că tot ce spune va fi raportat – recomanda participanților „să-și stăpânească nervii, întrucât în momentul de față trebuie îndeplinit în primul rând programul pentru salvarea Țării"[90].

Dacă la nivelul conducerii PNL-T predomina indignarea față de comportarea comuniștilor, la baza partidului predomina teama. Membrii de rând se temeau că vor fi arestați – precum național țărăniștii – sau că își vor pierde slujbele la Stat. De aceea, mulți tătărescieni vor face cereri de intrare în Partidul Comunist, fenomenul constatându-se chiar și în Ministerul de Externe. O anumită relaxare s-a produs în a doua parte a lunii septembrie, datorită publicității ce s-a făcut inclusiv în ziarele comuniste, asupra foarte intensei activități diplomatice a lui Gheorghe Tătărescu. Raționamentul era simplu: dacă BPD ar fi vrut să-l debarce, nu-l mai lăsa să fie atât de activ. Ceea ce i-a liniștit mai mult pe tătărescienii de rând au fost desele întâlniri ale șefului lor cu reprezentanți ai URSS – „îndelungate întrevederi cu domnii Kaftaradze și Susaicov" – după cum raporta DSS. Efectul imediat al acestor întâlniri a fost că funcționarii tătărescieni de la Ministerul de Externe, care doriseră să intre în PCR, „s-au abținut de la această acțiune"[91]. De aceea, comuniștii au intensificat presiunile. DSS înregistra, la 6 octombrie 1947, faptul că funcționarii național liberali din diferite ministere se plângeau că au fost amenințați cu concedierea, dacă nu trec la PCR; „Din știrile sosite din Țară –

https://biblioteca-digitala.ro

se menționa în continuare – ar reieși că s-a dat un cuvânt de ordine să se procedeze la toate serviciile publice în acest mod"[92]. Alte documente consemnează urmările acestui cuvânt de ordine – migrarea spre comuniști a funcționarilor publici din Bacău[93], Blaj, Orăștie, Sighișoara[94]. Prin Siguranță, PCR a hotărât să țină o evidență strictă, centralizată a racolării tătărescienilor; ca urmare, DSS, Serviciul I, Biroul 2 București, a emis ordinul circular nr. 20669 S/13 august 1947, către toate inspectoarele regionale de Siguranță, pentru a raporta periodic toate cazurile de trecere de la PNL-T la PCR[95].

Vizibilei ofensive dinspre PCR s-a încercat să i se răspundă printr-o campanie de consolidare a organizării PNL-T. După contramandarea întrunirii de la Craiova, Tătărescu dă dispoziții pentru întruniri ale cadrelor național liberale în fiecare județ și pentru lărgirea propagandei. Astfel de întruniri erau semnalate de Siguranță, în septembrie și octombrie 1947, în Pitești, Câmpulung Muscel, Ploiești, Râmnicu Sărat, Vaslui, Târgu Mureș, Brașov, Arad, Timișoara, Lugoj, Orăștie, Brăila, Constanța. În cadrul tuturor s-a anunțat că PNL-T va colabora mai departe în cadrul Guvernului și s-a cerut strângerea rândurilor liberalilor pentru a depăși „vremurile grele care vor veni". Ca o acuză, Siguranța înregistra faptul că în nici una din aceste întruniri nu s-a luat poziție împotriva liderilor țărăniști care încercaseră să fugă în străinătate[96]. Încetarea criticilor la adresa PNȚ ducea la concluzia că tătărescienii vor o reorientare politică. Tendința aceasta era corelată cu încercările de reapropiere de Rege, încercări datând din vara și începutul toamnei lui 1947. În afara audiențelor și vizitelor la Palatul Regal impuse de însăși calitatea de ministru de Externe, toate acestea fiind publice, DSS înregistra unele contacte care pot fi catalogate, în condițiile din acel moment, ca secrete. În iulie 1947, Tătărescu își exprima, într-un cerc foarte restrâns dorința de a se menține cât mai mult la putere, încercare făcută „de acord cu Palatul Regal"[97]. La 17 septembrie, chiar înainte de a începe ședința conducerii PNL-T, Gheorghe Tătărescu a fost vizitat de mareșalul Palatului, Negel, „care a stat de vorbă cu Tătărescu timp de zece minute și apoi a plecat"[98].

https://biblioteca-digitala.ro

*

Ultima importantă ieșire la rampă și, totodată, încununarea carierei politice a lui Gheorghe Tătărescu, a fost ratificarea de către Parlament a Tratatului de Pace semnat la Paris la 10 februarie. Evenimentul s-a consumat la 23 august 1947[99], alegerea zilei fiind făcută și pentru a se sublinia legătura cu lovitura de Stat din 1944.

Toți reprezentanții partidelor parlamentare au insistat pe caracterul pozitiv al Tratatului, dat de repunerea României în situația de stat independent și suveran și de retrocedarea Transilvaniei de Nord. Cei mai mulți au subliniat, însă, și părțile negative: neacceptarea cobeligeranței, prevederile economice. Chiar și reprezentantul PCR, Petre Vaida, vorbea despre „acele obligațiuni care afectează demnitatea României ca stat liber și independent, care pun sarcini economice injuste". Prilejul era mult prea important, ca să nu se încerce obținerea unor avantaje politice prin evidențierea unor merite, reale sau inventate, să nu se încerce lovituri date adversarilor politici. Ca de multe ori, PCR nu și-a arogat merite deosebite, lăsând ca acestea să-i fie atribuite prin discursurile reprezentanților partidelor satelite. Ion Șerban, Frontul Plugarilor, afirma că însăși inițiativa ratificării Tratatului era a PCR; Gheorghe Vlădescu-Răcoasa, Partidul Național Popular, își arăta convingerea că „Scoaterea României din războiul hitlerist și orientarea nouă a ei este opera și mândria noastră, a partidelor populare și progresiste, colaborând strâns cu Partidul Comunist". Theodor Iordăchescu, Partidul Social Democrat, atribuia acceptarea Tratatului de către Aliați, existenței regimului Petru Groza: „S-au convins, din scurta perioadă de când regimul nou venise la putere, că este un regim sincer al democrației populare și că el trebuie sprijinit". După atribuirea meritelor, atacul la adresa partidelor istorice a fost și el subiectul celor mai mulți dintre vorbitori. Dacă Petre Vaida, PCR, amintea doar în treacăt lupta „contra dușmanilor interni ai democrației", fără să-i nominalizeze, Theodor Iordăchescu, PSD, ataca violent „reacțiunea română", pentru că a cerut ca în Tratat să se prevadă „măsuri internaționale pentru asigurarea

https://biblioteca-digitala.ro

independenței politice efective a României", pentru „integrarea economiei românești în economia internațională", „controlul plăților reparațiunilor să se facă de o Comisie internațională"; concluziona că aceste cereri ale „reacțiunii" erau asemănătoare „capitulațiilor la Înalta Poartă pe timpul turcilor". (Evident, nu stătea bine nici cu logica, nici cu istoria.) Alexandru Mâță, PNȚ – Alexandrescu, lărgea aria acuzațiilor: „Partidele [istorice], nu numai că nu și-au recunoscut public crima lor din trecut de-a interzice funcționarea partidelor muncitorești, dar și în prezent, până și după dizolvarea PNȚ–Maniu, continuă să unelteasca contra libertății și independenței popoarelor din România, iar lipsa partidului brătienist de la ratificarea acestui act solemn, ura lui contra democrației din Țară și dușmănia ascunsă față de URSS, ca și a maniștilor, cunoscută de toată lumea, sunt cea mai mare primejdie ce se pune în calea acestui Tratat de Pace". S-a făcut și cererea explicită de lichidare a „reacțiunii": Theodor Iordăchescu, PSD, se angaja ca partidul său să lupte ca să fie îndeplinit „mărețul țel, acela de a termina odată cu fascismul și cu curentele reacționare"; Alexandru Mâță cerea „Să-i tratăm, deci, cum se cuvine, ca pe neofasciști, pe acești dușmani interni și să le aplicăm dispozițiunile articolului 5 din Tratat". Conform stenogramei, amândoi vorbitorii, pentru propunerile lor au primit „aplauze prelungite". Tot cu aplauze a fost întâmpinată și afirmația rizibilă a lui Ludovik Takacs, Uniunea Populară Maghiară, că „la 23 august 1944, populația maghiară din această țară a ales drumul adevărat" și că s-a pronunțat pentru retrocedarea către România a Transilvaniei de Nord.

Rămas în urmă, Petre Bejan, în numele PNL-T, a început cu un elogiu adresat Regelui, uitat de reprezentanții partidelor de stânga. După invocarea Suveranului, stenograma consemna: „*O voce:* Trăiacă Regele! (Aplauze puternice; membrii Guvernului și ai Adunării, în picioare, ovaționează pe M. S. Regele)". Foarte ponderat, fără a sublinia în nici un fel meritele PNL-T, Petre Bejan compara prevederile bune ale Tratatului, cu cele care afectau negativ Țara, întrebând: „Ce va rămâne oare din toate aceste clauze materiale, din toate aceste cifre de despăgubiri peste vreo câțiva ani, decât poate, o simplă amintire,

https://biblioteca-digitala.ro

față de clauza principală a acestui Tratat, aceea care constă în acea strălucită reparațiune istorică, care ne-a prescris retrocedarea întregului Ardeal către Patria-Mumă?". La fel de ponderat și discursul lui Gheorghe Tătărescu – „primit cu aplauze de întreaga Adunare" – care ar fi putut să-și aroge meritul încheierii Tratatului, dar nu a făcut-o. Demn, ministrul de Externe a renunțat la veșnica plecăciune către URSS – gest remarcabil dacă avem în vedere momentul istoric – ierarhizându-și mulțumirile și recunoștința, pentru putința încheierii Tratatului, cu amplasarea Armatei Roșii abia pe locul al patrulea. În primul rând își arăta recunoștința față de Rege, apoi față de Armata Română, iar în al treilea rând față de întregul popor român. Interesantă și reacția sălii, evident nepremeditată: dacă pentru Rege, stenograma înregistra „aplauze unanime; Adunarea, în picioare, ovaționează", după menționarea Armatei Roșii au urmat doar „aplauze". În schimb, s-au păstrat în mod egal momente de reculegere atât pentru eroii Armatei Române, cât și pentru cei ai Armatei Roșii. Un adversar al lui Tătărescu, generalul Constantin Sănătescu, consemna în *Jurnalul* său: „Cu ocazia ratificării, este interesant discursul lui Tătărescu în Parlament, căci are curajul de a scoate în evidență activitatea Regelui. [...] Nu cred să fi făcut plăcere acest discurs – mai ales comuniștilor care își asumă toată acțiunea de la 23 august. În orice caz, Tătărescu a dovedit mult curaj"[100]. Erau, însă, în discursul ministrului de Externe și câteva neadevăruri: considera războiul pentru redobândirea Basarabiei ca fiind „împotriva simțămintelor Țării"; afirma că URSS „a înțeles să-și restabilească frontierele pe care le avea în 1914, în momentul intrării în primul război mondial", uitând că Bucovina de Nord nu era, în 1914, în teritoriul Rusiei; și afirmând că „încorporarea Cadrilaterului (1913) nu a fost în favoarea securității Statului român". Exprima și ideea că relațiile bune cu URSS au condiționat retrocedarea Transilvaniei de Nord; că aceste relații bune se datorau Guvernului Petru Groza – așadar, existența acestui Guvern a dus la retrocedare[101]. Și, avea dreptate. Nu se poate contesta faptul că, în acel moment, soarta țărilor vecine cu URSS depindea numai de aceasta, cu acordul Occidentului.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă Moscova s-ar fi opus, Transilvania de Nord nu ar fi revenit României; rămânerea acestei regiuni în cadrul Ungariei în 1945 ar fi dus la pierderea ei definitivă pentru România. Ca orice regim politic, și cel impus de sovietici la 6 martie 1945 a trecut; dar rămânerea Transilvaniei de Nord în granițele Țării a creat premisele unei situații definitive. Prețul plătit de poporul român pentru o parte din trupul Țării – traumele provocate de regimul comunist – merita plătit.

*

Momentul de glorie pentru Gheorghe Tătărescu, al ratificării Tratatului de Pace, a fost considerat de ministrul de Externe favorabil relansării sale, stabilirii altor raporturi în cadrul BPD, căruia îi dovedise că este cel mai capabil dintre membii Cabinetului. Și, i-a lăsat pe unii dintre apropiații săi să lanseze ideea formării unui nou Guvern, cu Tătărescu în frunte. Deputatul Nicolae Trestianu, președinte al Organizației PNL-T a Sectorului II Negru din Capitală, prezenta ideea într-o întrunire publică din 24 septembrie 1947[102]. Fiind făcută în public, propunerea se dorea, în mod evident, să ajungă la comuniști – cei care conduceau în fapt. A avut, însă, efectul contrar. Conducerea comunistă, în loc să accepte ideea sau să discute pe marginea ei, a accelerat acțiunea, pe care o începuse de mai mult timp, de îndepărtare a PNL-T din Guvern. Gheorghe Tătărescu se dovedise – surprinzător pentru el – nerealist, cel mai probabil, lăsându-se înșelat de desele întrevederi avute, tocmai în acel moment, cu reprezentanții Moscovei la București.

Ratificarea Tratatului de Pace a fost socotită de comuniști ca pe momentul încheierii misiunii PNL-T; Partidul Comunist devenise destul de puternic pentru a nu mai avea nevoie de un aliat burghez. Iar începutul războiului rece înlătura dorința sovieticilor de a mai păstra o aparență de democrație la București. Acțiunea debarcării fusese pregătită din timp, Siguranța acumulând date despre fiecare mișcare a tătărescienilor, care ar fi putut fi speculată pentru a demonstra

https://biblioteca-digitala.ro

opiniei publice necesitatea înlăturării acestora. În documenele Siguranței s-a ajuns chiar ca legăturile lui Gheorghe Tătărescu cu reprezentanți ai altor state să fie considerate drept capete de acuzare, deși acesta, ca ministru de Externe, era obligat să întrețină astfel de relații. Erau menționat ca puncte negre chiar și convorbirile avute în timpul Conferinței de Pace de la Paris – cu secretarul de Stat al SUA, Byrnes, cu ministrul de Externe al Marii Britanii, Bevin. Și – se cataloga ca foarte grav – „Contactul cu străinătatea a mai fost menținut și prin intermediul reprezentanților străini la noi în țară, sau diverse personalități care ne-au vizitat, cu care Gheorghe Tătărescu păstrează un permanent contact, beneficiind de situația de ministru de Externe"[103]. Absurditatea atinge, așadar, apogeul: un ministru de Externe acuzat că întreține relații cu reprezentanții diverselor state în capitala țării sale.

Comitetul Central al PCR va decide, într-o ședință secretă din 11 octombrie 1947, înlăturarea lui Tătărescu din Guvern, după o campania publică de „demascare" a acestuia. „Va trebui – se spunea în hotărârea luată – mobilizată întreaga presă și toate mijloacele de propagandă de masă, pentru demascarea Grupării Tătărescu, în toate direcțiile de activitate. [...] În această acțiune să participe în comun cele cinci partide din BPD și CGM"[104]. Hotărârea era complexă, fixând și o eventuală soluție de mijloc, prin păstrarea unora dintre liberali și chiar compoziția viitorului Guvern: „Biroul Politic [al PCR], analizând situația politică și economică din țară și constatând că Gruparea Tătărescu, în special ministrul de Externe Tătărescu și cel al Finanțelor, Alexandrini, prin poziția lor atât în politica externă, cât și în cea internă, au devenit în ultimul timp un pericol serios, consideră necesară: începerea campaniei de demascare a acestei Grupări, campanie care să ducă în timpul cel mai scurt la eliminarea ei din Guvern. În această ipoteză, locurile în Guvern vor trebui astfel repartizate: comuniști – Industrie și Comerț, Externe, Interne, Armată, Justiție; social-democrați – Educația Națională, Arte, Mine și Petrol, Lucrări Publice, Muncă; Frontul Plugarilor – Președinția, Agricultura, Cooperația, Informații, Culte; Partidul Național Popular și Partidul Țărănesc Alexandrescu –

https://biblioteca-digitala.ro

Finanțe, Sănătate, Comunicații. Pentru orice eventualitate, în caz de va fi necesar a mai folosi elemente din PNL-Tătărescu (Gruparea Bejan), Biroul Politic a fixat o a doua ipoteză în urma căreia compoziția Guvernului ar fi: comuniști – Industrie și Comerț, Externe, Interne, Justiție; social-democrați – Educație Națională, Muncă, Mine și Petrol, Arte; Frontul Plugarilor – Președinția, Agricultura, Informații, Cooperație; liberali – Culte, Lucrări publice; Partidul Național Popular și Partidul Țărănesc Alexandrescu – Finanțe, Comunicații, Sănătate. Iar Armata să dețină un neutru (formal). Biroul Politic în unanimitate s-a exprimat că va fi necesară ca această acțiune să fie dusă pentru reușita primei ipoteze. [...] Campania va trebui să înceapă odată cu procesul PNȚ și să fie în plin desfășurată îndată după proces"[104bis]. În același dosar al Arhivei CC al PCR se păstrează și un exemplar al Hotărârii Biroului Politic al comuniștilor din 11 octombrie 1947, în limba rusă; așadar, documentul fusese transmis și sovieticilor; faptul că acțiunea ce a urmat s-a desfășurat conform Hotărârii din 11 octombrie, dovedește acceptarea ei de Moscova. Dar, începutul campaniei de „demascare" devansase hotărârea conducerii comuniste din 11 octombrie. O notă a DSS, din 6 octombrie – sintetizând informații culese la sfârșitul lui septembrie și începutul lui octombrie – înregistra „cuvântul de ordine" al PCR de a-i înregimenta pe toți funcționarii publici tătărescieni din ministere. Totodată, se dăduse dispoziții ca Tătărescu „să fie denigrat". Ca urmare: „Tătărescu este arătat în toate prilejurile ca un dușman al poporului, că nu colaborează sincer cu Guvernul, neavând alt gând decât să răstoarne actualul regim". Campania era susținută de partidele satelite, conduse tot de comuniști. Prin violența discursului său era remarcat Petre Constantinescu-Iași, comunist împrumutat Partidului Național Popular[105]; la fel, secretarul general al PNP, Mihail Dragomirescu. Cu siguranță, Tătărescu și-a dat seama cine stă în spatele atacurilor la adresa sa, dar nu a răspuns direct decât intermediarilor. Își va arăta „dezgustul" față de Mihail Dragomirescu, declarând că socotește zadarnice „sforțările PNP de a apare ca reprezentant al burgheziei [...], pentru că toată

https://biblioteca-digitala.ro

lumea este convinsă că partidul [acesta] se află sub dominația PCR-ului". În context, luând de bună afirmația că unele partide din BPD ar fi nemulțumite și pentru că reprezentanții lor nu sunt promovați în diplomație, ministrul de Externe anunța noi numiri: Vlădescu Răcoasa (PNP) la Moscova; Ion Vințe (PCR) la Budapesta; Ștefan Cleja (FP) la Sofia; Vasile Mârza (PCR) la Belgrad. Era anunțat și un reprezenant al PNL-T, Radu Grigorescu, reconfirmat la Praga. Cea mai spectaculoasă mișcare era proiectată la Londra, unde în locul lui Richard Franasovici, urma să fie numit Petre Bejan[106]. (Franasovici era cel mai fidel susținător al lui Tătărescu – refuzase, în 1934, postul de prim ministru în favoarea acestuia – dar îndepărtarea din Țară a lui Bejan se pare că era prioritară pentru ministrul de Externe.)

Momente de confruntare între național liberali și reprezentanți ai celorlalte partide din Guvern au fost și în timpul discuției, din Adunarea Deputaților, pe marginea Mesajului Tronului, pronunțat de Rege la deschiderea noii sesiuni parlamentare, 15 octombrie 1947. Tătărescienii se arătau supărați față de felul cum gândeau partenerii de alianță, care înclinau tot mai mult spre teoria comunistă, îndepărtându-se astfel de programul comun. „Drapelul" publica articolul critic intitulat *Program de partid sau program de Guvern?*[107]. (Unii vorbitori la *Mesaj* au ocolit prevederile din Platforma-Program a BPD, care devenise, după alegeri, program al Guvernului; PNL-T considera că, în afara documentului respectiv, pot fi doar păreri personale; „Noi – se scria – rămânem pe linia politică trasată prin Platforma-Program, singurul act care angajează Guvernul și Parlamentul față de Țară".) În numele PNL-T vorbea, în Adunarea Deputaților, la 1 noiembrie – în cadrul discuției la *Mesaj* – Vasile Țiroiu, insistând pe deosebirile de concepție economică și de metode economice, între partidul său și cele de stânga; dădea ca exemple Reforma agrară, felul cum erau proiectate impozitele agricole și reforma cooperației. Pentru ultima problemă se pronunța cel mai apăsat: „Conform programului nostru, noi nu am putea fi de acord cu un sistem de cooperație care să fie în fond un sistem complet de dirijare de

https://biblioteca-digitala.ro

către Stat a întregii economii. [...] Cooperația trebuie să rămână o instituție independentă, fără nici o presiune din partea Statului". Discursul a fost aplaudat numai de către deputații tătărescieni[108].

Pretextul declanșării pe față a acțiunii împotriva lui Gheorghe Tătărescu a fost colaborarea unora dintre angajații Ministerului de Externe cu partidele istorice, transmiterea de informații de la aceștia în Occident – dezvăluiri făcute în timpul procesului liderilor PNȚ[109]. Cum se poate constata din stenograma procesului, „dezvăluirile" au fost provocate; analizate strict, nu aveau nici o relevanță, nu-l puteau incrimina pe Gheorghe Tătărescu; au fost, însă, prelucrate, interpretate pentru a putea sluji scopului urmărit. Așa cum se hotărâse de către CC al PCR în octombrie, a fost inițiată o campanie puternică antitătărescană în presa comunistă. La 2 noiembrie, într-o acțiune concertată, presa și radioul criticau vehement stările de la Ministrul de Externe; apoi a fost vizat direct titularul Ministerului și partidul său; pe 5 noiembrie, încununând campania, se consemna pe larg indignarea opiniei publice, care cerea înlăturarea ministrului vinovat de favorizarea trădătorilor și spionilor[110]. PCR, deși pregătise toată regia pentru înlăturarea „rămășițelor reacționare" din Guvern, totuși nu a acționat decât după ce a primit aprobarea expresă a Moscovei. Într-un document al DGSS, din 8 noiembrie 1947, se menționează faptul că ministrul comunist Bodnăraș s-a deplasat în capitala URSS, la începutul lui noiembrie, de unde a revenit la București pe 4 sau 5 noiembrie; imediat s-a procedat la votul de neîncredere dat în Parlament ministrului de Externe. DGSS indica drept sursă a informației chiar înalți demnitari ai PNL-T, care voiau să se cunoască faptul că „atât procedura, cât și momentul îndepărtării lor din Guvern ar fi fost hotărâte la Moscova". Emitentul documentului nu numai că nu infirmă ideea, dar aplică pe document precizarea „sursă serioasă"[111].

Știind că, până la urmă, campania împotriva sa va trebui să ajungă în Parlament, Gheorghe Tătărescu a încercat să-și pregătească deputații pentru a o înfrunta. Cum lipsa de combativitate – atunci când era vorba să le răspundă

https://biblioteca-digitala.ro

comuniștilor – se accentuase îngrijorător la Petre Bejan, s-a încercat diminuarea rolului său. Nu era oportună schimbarea lui din funcția de lider al Grupului parlamentar național liberal; de aceea, a fost lăsat în acest post, dar a fost ales, pe 24 octombrie, un secretar general al Grupului, în persoana lui Sever Paschievici, cel mai aprig critic al comuniștilor dintre tătărescieni. (Inițial se dorise a fi numit vicepreședinte al Grupului, dar s-a ajuns la concluzia că, o dată revenit Petre Bejan din străinătate, funcția de vicepreședinte ar fi rămas fără nici o putere.) Luându-și foarte în serios atribuțiile, Sever Paschievici i-a convocat pe toți deputații național liberali pe 25 octombrie și, din nou, pe 27 octombrie, „pentru a discuta atitudinea ce trebuie să o adopte în Parlament în lumina ultimelor evenimente"[112].

Una dintre acuzațiile lansate în presa comunistă era aceea că atât oficiosul „Drapelul", cât și membrii PNL-T, nu se raliaseră decât fără entuziasm acțiunii de blamare a PNȚ. Tătărescu a încercat să contracareze. Printr-o scrisoare personală trimisă primului ministru Petru Groza, la sfârșitul lui octombrie, încerca să dea o explicație. (DSS a făcut, meticulos, o copie, pe care a transmis-o conducerii comuniste.) Mesagerul scrisorii era ministrul Gheorghe Vântu. Tătărescu afirma că ar fi bine să se facă o mai mică publicitate în jurul „afacerii Maniu și aceasta cu scopul de a nu se crea un mit în opinia publică". Chiar din acest motiv, „Drapelul", în tot timpul cercetărilor, nu a luat nici o atitudine, iar la începerea procesului, printr-un articol de fond a anunțat că așteaptă ca Justiția să pronunțe verdictul „împotriva unor oameni care n-au înțeles nici în momentele grele prin care a trecut Țara, s-o sprijine cu adevărat, ba chiar i-au îngreunat sarcina". Tătărescu spunea lui Petru Groza că o campanie împotriva lui Iuliu Maniu se poate duce cu mai multă eficacitate „numai după condamnarea sa"[113]. Primul ministru nu a răspuns la scrisoarea primită. Mai mult, într-un discurs cu vădită săgeată către PNL-T, a declarat că ultimele rămășițe reacționare vor fi lichidate în curând. Tătărescu, în semn de protest, nu a luat parte la ședința următoare a Consiliului de Miniștri, și a plecat, supărat, la Poiana. „În prealabil, însă, a repetat ordinul dat anterior ca oficiosul partidului să nu pomenească nimic despre

https://biblioteca-digitala.ro

procesul lui Iuliu Maniu, și nici Partidul Liberal să nu ia vreo atitudine față de proces, cu scopul de a demonstra că nu este partizan al acțiunii Guvernului de a-l judeca pe Maniu"[114]. Redactorii de la „Drapelul", temători mai mult de situația lor, decât de ordinul lui Tătărescu, au inserat, totuși, în acele zile, mai multe știri privind procesul; erau, însă, mai mult informative, decât de atitudine. (În numărul din 30 octombrie este inclus articolul *Procesul foștilor conducători național țărăniști*, fără comentarii; numărul din 31 octombrie redă *Actul de acuzare*, pe trei pagini, tot fără comentarii; pe 1 noiembrie se publică documente privind întrevederile secrete ale liderilor PNȚ și fragmente din dezbaterile procesului; la fel în numerele din 2, 3, 4 noiembrie.)[114 bis]

Campania contra PNL-T devenise atât de amenințătoare, încât dârzenia afișată de conducerea acestuia în ședințele din 17 și 18 septembrie se înmuise mult. DSS constata că tătărescienii renunțaseră la cererile lor din septembrie, spunând că ar fi de acord cu continuarea colaborării la Guvern și dacă li s-ar face măcar vreo câteva mici concesii: „câțiva prefecți, primari tătărescieni numiți ar restabili armonia din sânul Guvernului", ar fi declarat chiar Tătărescu. Pentru a ajunge la această înțelegere, care ar fi salvat prestigiul conducerii partidului în fața șefilor organizațiilor județene, se dorea o întrevedere cu unul dintre liderii PCR, care să-i asigure măcat de „un început de concesiuni"[115]. Deși propunerea a ajuns la conducerea comunistă, nu a venit nici un răspuns. La 4 noiembrie, Gheorghe Tătărescu îi scrie din nou lui Petru Groza: „Citind cu atenție ziarele de azi, rămân cu impresia că ne găsim în fața unor forțe care vor să schimbe caracterul constructiv și pacific al politicii noastre externe. De aceea, cred că o reexaminare a tuturor problemelor de politică externă care au fost obiectul campaniei presei oficioase este azi necesară și vă rog stăruitor a lua inițiativa realizării ei". Anunța că de rezultatele acestei reexaminări depinde rămânerea lui în fruntea Ministerului de Externe[116]. Tătărescu se credea, încă, indispensabil și amenința cu demisia; nu-și dădea seama că partidele de stânga nu mai aveau nevoie de el și că i se hotărâse debarcarea. Acțiunea a fost

https://biblioteca-digitala.ro

precipitată, cererea de examinare în Guvern a activității Ministerului de Externe nici nu a fost luată în considerație. Era la mijloc, evident și teama miniștrilor că Tătărescu le va demonta toate capetele de acuzare, mai ales că știau cum fuseseră inventate aceste acuzații. De aceea, cel învinuit trebuia să nu fie lăsat să vorbească. Aceeași metodă s-a hotărât să fie folosită și în Parlament: aplicarea ei a fost favorizată de o greșeală de tactică a lui Tătărescu: în ziua când se putea presupune că va avea loc discuția, a lipsit de la lucrările Adunării Deputaților, anunțând că este bolnav, boală pe care nu o menționase în ziua precedentă, 4 noiembrie, în scrisoarea către Petru Groza, în care cerea să fie ascultat – deci putea să participe la o discuție. Bineînțeles că, și în cazul participării la ședința Parlamentului, rezultatul ar fi fost aceleași; ar fi avut, însă, satisfacția unei confruntări în care, având în vedere calitățile sale oratorice și indiscutabila inteligență, și-ar fi putut încheia cariera politică înscriind un moment de referință în analele parlamentarismului românesc.

Atacul împotriva lui Gheorghe Tătărescu pe tema tolerării „trădătorilor și spionilor" din Ministerul de Externe și a antrenării ministrului într-o politică antistatală, fusese pregătit din timp, Siguranța strângând sau fabricând documente care ar fi putut fi folosite. Din 28 mai 1947 datează un document care prezintă un raport, din ziua precedentă, 27 mai, alcătuit de Gheorghe Constantin, funcționar mărunt în Ministerul de Externe, membru al PSD, raport destinat Comitetului Executiv al acestui partid: „Oamenii de la Externe – se scria – vor încheierea imediată a păcii, evacuarea trupelor rusești, desființarea «Cortinei de Fier», reluarea schimburilor economice și politice cu țările lumii și o viață politică internă cu un joc mai larg între partide și idei. Oamenii de la Externe sunt, deci, pentru un alt regim decât cel actual și, mai precis, pentru ceva cum a fost în trecut. Cercurile politice de la Externe au în mijlocul lor un exponent al lumii lor, pe ministrul de Externe în persoană. Nimeni nu a luat în serios și nu ia, vopsirea în roșu a d-lui Tătărescu, mai ales că trecutul său politic, ca și felul său de a fi în trecut, ca și în prezent, sunt chezășia unei politici care în

https://biblioteca-digitala.ro

realitate poate fi oricând denumită «no change-policy». [...] Pătura conducătoare din Ministerul de Externe imprimă d-lui Tătărescu politica tradițională a Departamentului. [...] De aceea, politica accentuat anticomunistă, pe care o schițează actualmente dl. Tătărescu este privită de cercurile ministeriale cu ochi buni". Informatorul își arăta credința că ministrului ar trebui să i se sugereze să iasă din Guvern, pentru a se alătura Opoziției. „Firește – scria în continuare reprezentantul PSD – cine are puterea în mână este și cel mai tare. Comuniștii vor putea păși în voie la epurări și vor paraliza coloana vertebrală a reacțiunii Ministerului de Externe". La sfârșit, avea și o propunere către conducerea PSD: funcționarii de la Externe să fie înlocuiți doar cu membri ai PSD, deoarece ar întâmpina mai puțină rezistență; funcționarii inferiori și cei mijlocii preferă, între socialiști și comuniști, pe primii[117]. Siguranța, ori a intrat în posesia raportului lui Gheorghe Constantin prin propriile mijloace, ori i-a fost dat chiar de destinatara lui – conducerea PSD. Și, cum făcea întotdeauna începând din 1945, în cazul unor asemenea materiale cu caracter politic, l-a transmis conducerii PCR. (A transmis chiar originalul.) Acordându-i-se toată atenția la CC al PCR, documentului i s-a pus mențiunea „Interesant". Tema „trădătorilor și spionilor" de la Externe apare pe larg și în raportul de sinteză asupra PNL-T, întocmit de Siguranță, în octombrie 1947. Trădători și spioni – se scria – făcuseră parte chiar din Delegația română la Conferința de Pace de la Paris: „Aceste acte atrag în mod fatal responsabilități politice, pentru care trebuie să răspundă în fața partidului [evident cel comunist[118]] acei care le-au creat. Aceste fapte constituiesc, prin afirmarea lor și prin urmările lor [...] abateri indisciplinare cu urmări precise de la linia colaborării democratice și de la calea de amiciție și sprijin leal pe care partidul și-a hotărât-o"[119].

La începutul lui noiembrie, partidele de stânga au considerat că a sosit momentul debarcării tătărescienilor. Pe 5 noiembrie, Mihai Dragomirescu citește la tribuna Parlamentului cererea unui grup de deputați care solicitau convocarea Comisiei Afacerilor Externe a Adunării, pentru a lua în discuție „situația

https://biblioteca-digitala.ro

excepțională de la Ministerul de Externe". Gheorghe Vântu, din partea național liberalilor, a încercat să impună ascultarea lui Tătărescu, care – spunea – nu putea veni în acea zi, fiind bolnav. Miron Constantinescu, PCR, respinge amânarea, iar vicepreședintele Adunării, Ion Niculi, care prezida ședința, convoacă urgent Comisia[120]. Ședința în plen durase doar 35 minute (de la 17,30 la 18,05), după care lucrările au fost suspendate. În mod evident, scopul unic al convocării ședinței fusese citirea cererii grupului de deputați, iar suspendarea lucrărilor se făcuse pentru ca să se poată întruni imediat Comisia. În aceeași zi, la ora 21,10 se reiau lucrările. Se inducea astfel deputaților ideea unei situații excepțional de grave, care trebuia rezolvată imediat, chiar în acea noapte. În cele trei ore de întrerupere, Gheorghe Tătărescu a fost informat asupra evenimentelor din Parlament. A perseverat, însă, în greșeala de a nu veni la ședință.

Prezidată de Miron Constantinescu, Comisia luase rapid o hotărâre, expusă într-o Moțiune. Liberalii au încercat să blocheze prezentarea acesteia în plen, prin Sever Paschievici, căruia, însă i s-a refuzat cuvântul, deși fiind o chestiune de procedură, conform Regulamentului Adunării președintele de ședință era obligat să-i dea voie să o prezinte înaintea oricărei alte intervenții. Moțiunea afirma că era dovedită complicitatea funcționarilor superiori din Ministerul de Externe cu acuzații din procesul intentat liderilor PNȚ; că titularul Ministerului, Gheorghe Tătărescu, a tolerat elementele dușmane și le-a finanțat: „Pentru toate aceste fapte grave, este direct răspunzător în fața Parlamentului și a Țării". Se aprecia, de asemenea, că faptele incriminate de la Externe „concordă cu însăși linia politică afirmată de titularul Ministerului de Externe prin *Memoriul* aderat grupărilor politice din BPD, în cursul lunei mai a.c.". Ca urmare, Comisia își exprima neîncrederea în ministrul de Externe, cerând și Adunării un vot de neîncredere. Propunerea a fost întâmpinată cu „aplauze puternice și prelungite pe toate băncile, afară de acelea ale PNL". (Trecuseră doar două luni de când, pentru felul cum conducea politica externă a României, același ministru fusese „primit cu aplauze

https://biblioteca-digitala.ro

furtunoase de întreaga Adunare".) Înaintea punerii la vot a Moțiunii, Sever Paschievici reușește să vorbească, acuzând încălcarea Regulamentului Adunării. În final, înainta un protest: „În numele PNL, care face parte din BPD, protestez cu toată tăria împotriva Moțiunii care urmează a fi supusă votului domniilor voastre și protestez pentru motivul că nu s-a făcut nici o cercetare, nu s-a făcut nici o documentare. (Întreruperi, zgomot.) Nerespectându-se Regulamentul, nerespectându-se uzanțele parlamentare, s-a produs o moțiune care atinge prestigiul și demnitatea unuia din cei mai importanți factori ai Guvernului nostru. *Voci*: Fost! (întreruperi.) *Sever Paschievici:* Doamnelor și domnilor deputați, mă adresez de astă dată domnilor stenografi. Să scrie domnii stenografi că se cere ca un ministru al Țării vicepreședinte al Consiliului, care a apărat în chip strălucit interesele superioare ale Țării (aplauze pe băncile PNL, tumult) să fie înlăturat de pe banca ministerială. Să se știe că în acest regim democrat, în care noi am venit cu tot sufletul, cu toată inima, cu toată dragostea și v-am dat tot concursul nostru, dumneavoastră ați ajuns la acest rezultat lamentabil, aducând o moțiune împotriva unui om care s-a identificat cu interesele superioare ale Țării și care a primit admirația tuturor forurilor superioare ale lumii, inclusiv ale celor din care făceau parte și reprezentanții Uniunii Sovietice. Protestăm, în numele PNL, împotriva acestei Moțiuni care conține numai inexactități și declarăm că ne abținem de la vot. *Andrei Pătrașcu:* Este un complice al spionilor. *Amedeu Bădescu:* Respingem aceste afirmațiuni". Cu 187 voturi pentru, din 192 votanți, Moțiunea a fost aprobată, fapt întâmpinat cu „aplauze prelungite și îndelung repetate"[121]. Lovitura de forță reușise. Printr-o ironie a sorții, Parlamentul își exprimase neîncrederea în conducătorul singurul minister, din cadrul Guvernului Petru Groza, care avusese un succes real, răsunător și de importanță capitală pentru România, prin încheierea Tratatului de Pace. (Tătărescu a fost atât de afectat de felul cum se purtaseră deputații față de el, încât nu a mai venit niciodată în Parlament; ultima mențiune ce-l privește, datând din 9 decembrie 1947, este consemnarea aprobării cererii sale de concediu[122]).

https://biblioteca-digitala.ro

Scena imediat următoare votului de neîncredere – redată într-o notă a DGSS din 6 noiembrie 1947 – subliniază multe lucruri: slaba calitate a unora dintre deputații tătărescieni; demnitatea cu care încercatul politician Gheorghe Tătărescu a știut să înfrunte momentul; ocolirea, de către acesta, a capcanei unei poziții violente anti BPD, care era așteptată de comuniști pentru a avea pretextul desființării și a PNL-T. „După votul de neîncredere al Parlamentului acordat lui Tătărescu – se scria în notă – toți miniștri liberali și *foarte puțini deputați* (subl. n.), numai dintre cei apropiați, s-au dus la el acasă, unde fostul vicepreședinte al Consiliului le-a spus următoarele cuvinte: «Vă rog să nu luați în tragic situația aceasta, fiindcă este normală. Era natural ca în momentul de față PCR să-și asume întreaga răspundere. Asupra jignirei ce mi s-a adus nu trebuie să se facă nici un fel de discuții, pentru că este vorba numai de o chestiune de educație și nu am nimănui să-i dau vreo lecție în această privință. Să discutăm numai linia mare a problemei». La întrebarea ce trebuie să facă acum liberalii, Tătărescu a răspuns: «Este un lucru foarte simplu. Eu am să vă convoc pe dumneavoastră, la mine acasă, luni după amiază, pentru ca să vă citesc declarația pe care PNL o va face în Parlament. Poate că voiu citi eu declarația sau altă persoană. Ea va cuprinde întâi hotărârea noastră că nu înțelegem să luăm o atitudine de opoziție, deci de ostilitate împotriva BPD sau a Guvernului. Nici prin minte nu ne trece acest lucru, pentru că înțelegem să colaborăm mai departe, așa cum au colaborat alte grupuri politice cari până acum n-au avut reprezentare în Guvernul Țării. Noi înțelegem să rămânem legați de BPD și de regimul democrat până la triumful definitiv al ideilor noastre subliniate în Platforma-program, pe baza căreia ne-am ales în Parlament și pe baza căreia suntem, deci, în continuă colaborare. Acest lucru să-l spuneți dumneavoastră tuturor prietenilor noștri, fiind indicația mea, ce reprezintă atitudinea consonantă și sinceră pe care am afirmat-o în toate împrejurările. Că anumite elemente care se bat cu pumnul în piept, afirmându-și devotamentul până la sacrificiu, sunt dispuse să ne încondeeze și să afirme dușmănia lor împotriva noastră, aceasta este o altă socoteală, care îi privește pe ei. Noi nu avem

https://biblioteca-digitala.ro

altceva de făcut decât să continuăm pe drumul indicat. Singura recomandare este ca să vă gândiți la măsurile pe care vreți să le luați, pentru ca ele să fie în așa fel ordonate și executate, încât să nu atragă ostilitatea și indignarea poporului împotriva acestui regim, pentru care ați lucrat și continuați să lucrați, cu gândul să-l susțineți până la biruința definitivă. Lucrați de așa manieră încât să vă câștigați simpatia maselor populare, care în condițiunile actuale sunt într-adevăr îngrijorate de ceea ce se va putea întâmpla mâine»"[123]. Citite atent, unele fraze ale lui Tătărescu sunt rizibile; în mod evident au fost spuse mai rar, pentru ca informatorii DSS să le poată nota și transmite întocmai.

A doua zi, pe 6 noiembrie 1947, Gheorghe Tătărescu convoacă, tot la el acasă, Comitetul Executiv al PNL-T. Vor participa și toți tătărescienii care dețineau funcții în Guvern: Marin Florescu, Radu Roșculeț, Ion Ciolan, Alexandru Alexandrini, Constantin Tegăneanu, Gheorghe Vântu. În mai puțin de o oră (ședința începe la 12,30 și ia sfârșit la 13,20), Tătărescu îi va convinge să demisioneze în bloc. Hotărârea urma a fi adusă la cunoștința primului ministru, în după amiaza acelei zile, de Gheorghe Vântu[124]. În seara lui 6 noiembrie, va avea loc o ședință specială a Guvernului pentru examinarea situației. Petru Groza citește scrisorile de demisie ale miniștrilor național liberali; nici unul nu indica motivele demisiei – sau acestea nu au fost citite de primul ministru, ele neapărând în stenograma ședinței. Fără dezbateri și în lipsa autorilor demisiilor, ședința s-a încheiat rapid, cu însărcinarea dată lui Petru Groza de a remania Guvernul[125]. Primul ministru nu a găsit nici măcar un cuvânt de apreciere pentru activitatea ministrului de Externe, căruia, la 9 septembrie 1946, îi telegrafiase la Paris, la Conferința de Pace, transmițându-i „expresia celor mai vii mulțumiri" pentru efortul ce a depus și succesul ce a obținut, asigurând Țării, pentru totdeauna și în întregime Ardealul de Nord.

Momentul de dârzenie al PNL-T, din timpul ședinței Adunării Deputaților, a mai durat câteva zile, prin unele din articolele apărute în „Drapelul". Comentând felul cum se

https://biblioteca-digitala.ro

desfășurase ședința cu adoptarea Moțiunii de neîncredere, se făceau remarci foarte critice, articolul începând cu o paralelă: „De la apărarea intereselor permanente ale României, la dezbaterile de ieri din Cameră". „Ceea ce s-a petrecut în ședința de ieri a Camerei este fără precedent în istoria noastră politică. Pornindu-se de la faptul că în procesul ce se dezbate încă în fața instanțelor Justiției militare au fost implicați câțiva netrebnici care profitând de calitatea de funcționari ai Ministerului Afacerilor Externe, au sustras documente, din îndemnul foștilor conducători ai PNȚ, s-a ajuns, nici mai mult, nici mai puțin, decât la o serie de învinuiri aduse titularului Departamentului. Ca urmare, o convocare extraurgentă a Comisiunii de afaceri străine a Parlamentului, pentru a dezbate aceste învinuiri". Și, la fel de repede, s-a adoptat Moțiunea de neîncredere. Ea cuprinde afirmații neadevărate și care n-au fost analizate în Comisie; nici de plenul Adunării Deputaților nu s-au adus dovezi; „Însuși textul este o înșiruire de afirmații fără a avea vreo înlănțuire logică cu politica externă dusă de acest Guvern și de titularul Departamentului Afacerilor Externe. Constatăm, deocamdată, maniera surprinzătoare, procedura neregulamentară și lipsa elementară de înțelegere față de un om care, fiind în suferință, nu i-a dat posibilitatea de a aduce lămuririle necesare în fața Parlamentul. Cu atât mai mult, cu cât omul care putea lămuri chiar și pe cei de rea credință era Gheorghe Tătărescu, care pentru modul cum a apărat interesele Țării, a binemeritat de la Națiune"[126]. În același număr al ziarului, sub titlul *Opinia publică și ședința de ieri a Camerei*, se consemna „o vie surprindere și nedumerire în toate cercurile opiniei publice"[127].

Față de vehemența protestului național liberalilor, prin Sever Paschievici, după o săptămână, prin liderul Grupului parlamentar, Petre Bejan, PNL-T a dat înapoi. În declarația citită în Adunarea Deputaților, la 11 noiembrie, se anunța continuarea colaborării cu BPD. Motivul: colaborarea cu partidele de stânga nu ținea doar de Guvernul Petru Groza; ea începuse în mai 1944, continuase în timpul guvernelor Sănătescu și Rădescu, a alegerilor din 1946 și viza niște țeluri comune, care rămâneau valabile. De aceea, național liberalii înțelegeau să dea „cel mai larg sprijin Guvernului", să-și aducă o contribuție obiectivă la

https://biblioteca-digitala.ro

procesul legislativ; „De asemenea, prietenia și colaborarea strânsă și fără rezerve cu Uniunea Sovietică, precum și prietenia, colaborarea și solidaritatea cu toate statele prietene din blocul răsăritean, este și rămâne piatră de temelie a politicii externe adoptată de PNL, România rămânând neclintită pe această cale. [...] Înțelegem să colaborăm astfel la toate actele menite să organizeze și apoi să consolideze România democrată." Cu toate promisiunile făcute, declarația a fost urmată de aplauze doar din partea liberalilor.[128] Pasul înapoi fusese anunțat în „Drapelul", încă din numărul apărut pe 8 noiembrie; se lăsa impresia că intensa campanie de presă împotriva național liberalilor îi speriase pe aceștia – se venea cu o *Precizare a poziției politice a PNL*, poziție asupra căreia ziarele „dau o interpretare greșită".

În urma alungării tătărescienilor din Guvern, se vor face noi numiri: Ana Pauker, la Ministerul de Externe, Vasile Luca, la Finanțe; Theodor Iordăchescu, la Lucrări Publice; Stanciu Stoian, la Culte. „Prin aceste numiri – aprecia diplomatul american Rudolf E. Schoenfeld – a fost dat pe față caracterul pur comunist al Guvernului român"[129]. Toată lumea și-a putut da seama că întreaga acțiune de debarcare a „ultimelor rămășițe reacționare" fusese hotărâtă, pregătită și executată de Partidul Comunist. Același diplomat nota, la 11 noiembrie: „Rapiditatea și precizia cu care s-au derulat etapele arătate indică în mod clar că procedura a fost atent pregătită dinainte"[130]. Într-un alt raport către Departamentul de Stat al SUA, din 17 noiembrie, revenea asupra subiectului: „Precizia cu care i s-a asigurat demisia, rapiditatea cu care au fost epurați din Guvern adepții săi și unanimitatea atacurilor presei împotriva lui Tătărescu – toate indică foarte limpede că acest demers a fost pregătit cu mult timp înainte și a fost pus în practică atunci când a sosit momentul prielnic."[131] Conform notelor Siguranței, și ziariștii străini din București aveau convingerea că PCR „a coordonat dinainte acțiunea împotriva PNL-T".[132]

*

Înlăturarea lui Gheorghe Tătărescu din Guvern a însemnat, totodată, și înlăturarea lui din însăși viața politică a României.

https://biblioteca-digitala.ro

Cum PNL-T era un „partid personal", noiembrie 1947 poate fi considerat și momentul din care acest partid nu a mai avut nici o importanță; a urmat o agonie tolerată de comuniști, în timpul căreia cei care au încercat să mai țină în viață partidul, acceptând toate compromisurile, i-au creat un sfârșit rușinos.

La ieșirea din scena politică a lui Gheorghe Tătărescu, o încercare de concluzie asupra activității lui – în calitatea în care s-a regăsit în această carte, de conducător al unei formațiuni politice de sine stătătoare, care poate fi numită grupare, dizidență, partid – se impune. În epocă, a fost considerat de mare parte a lumii politice democrate românești, tonul dându-l Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, ca un element dizolvant, distructiv, politician veros, care pentru a-și spăla imaginea unui trecut de susținător al Dictaturii Regale, de factor major în distrugerea parlamentarismului democratic antebelic, a susținut, începând cu 1943, idei asemănătoare și, uneori, identice cu acelea ale comuniștilor; pentru a se face acceptat de aceștia și de sovietici, a desfășurat acțiuni externe paralele cu acelea ale partidelor istorice, fapt care a diminuat eficiența acestora din urmă, îngreunând situația României; din 1945, a spart frontul Opoziției democrate, intrând în Guvernul Petru Groza. Aceleași învinuiri le-a susținut și emigrația română în Occident și le susțin azi partidele istorice, reînviate după 1989; li se alătură, în susținerea acestor idei, acei istorici pentru care, înregimentarea de partid este mai presus de onestitatea profesională.

Cartea de față subliniază multele umbre reale ale lui Gheorghe Tătărescu; dacă ne uităm numai la acestea, într-adevăr concluzia generală nu poate fi decât negativă. O privire de ansamblu, însă, fără idei preconcepute, îndreptățește pe deplin afirmația pe care distinsul istoric Nicolae Șerban Tanașoca – înfruntând curentul dominant în istoriografia românească de după 1989 – o făcea în 1996; „În realitate, acțiunea politică desfășurată de Gheorghe Tătărescu pe parcursul acestor ani (1943-1947), potrivit unei concepții personale, cu o coerență și un spirit de continuitate incontestabile, a constituit una dintre cele mai îndrăznețe încercări de a reda României, desprinzând-o din tabăra înfrânților războiului și asociind-o învingătorilor,

https://biblioteca-digitala.ro

libertatea, suveranitatea, integritatea teritorială și locul cuvenit în lumea europeană postbelică"[133].

Partidul Național Liberal condus de Gheorghe Tătărescu se constituie ca o forță politică importantă în istoria contemporană a României. Își leagă numele de o serie întreagă de oportunisme condamnabile, dar și de marea realizare a readucerii acasă a Transilvaniei de Nord. În orice caz, reprezintă un subiect care nu poate fi neglijat de istorici.

Note

1. „Monitorul Oficial" nr. 5 din 10 ianuarie 1947, ședința Adunării Deputaților din 5 decembrie 1946, p. 62.
2. „Drapelul" din 5 decembrie 1946.
3. „Monitorul Oficial" nr. 13 din 31 ianuarie 1947, ședința Adunării Deputaților din 17 decembrie 1946, pp. 177–180, 188–190, 195–199.
4. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 1682, f. 1. Conform tradiției antebelice, clientelismul politic a fost practicat de toți miniștri tătărescieni, atât înainte, cât și după alegeri. Un martor ocular menționa: „Era un spectacol memorabil cum se înghesuia în fiecare dimineață în cabinetul lui Bejan clientela obișnuită [...] pe care o întâmpina în anticameră secretarul general al Ministerului, vesel și jovial, cu saluturi ca: «Ce faci coane Fănică?», «Cum ai dormit, coane Mitică?», «Salut, coane Ionică!». – Vezi Gheorghe Gaston Marin, *În serviciul României lui Gheorghiu-Dej. Însemnări din viață*, Editura Evenimentul Românesc, București, 2000, pp. 99–100.
5. Arh. SRI, fond D, dosar 2024, f. 148.
6. Idem, dosar 2026, f. 17.
7. Ibidem. Se prezentau și o serie de agresiuni ale maghiarilor la adresa firmelor organizațiilor politice românești, a instituțiilor statului și a școlilor românești. – Idem, f. 17–18.
8. Idem, dosar 1914, f. 47–48.
9. Idem, f. 49.
10. Ibidem.
11. Idem, f. 50.
12. Idem, f. 51.

https://biblioteca-digitala.ro

13. Arh. MAPN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2504, f. 1–3.
14. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 52. Pe de altă parte, unii dintre fruntașii PNL-T se arătau foarte doritori de a întări colaborarea cu PCR, cultivând relațiile cu diverșii lideri comuniști. Numirea lui Emil Bodnăraș ca subsecretar de Stat la Președinția Consiliului de Miniștri, dădea prilejul lui Stefan Tătărescu (membru al Comitetului Central al PNL-T), la 3 decembrie 1946, să-i trimită o scrisoare foarte lingușitoare; numirea „a umplut de bucurie inima oricărui român, care știe cu câtă însuflețire cu câtă seriozitate ați lucrat la consolidarea Țării de la 23 august 1944, încoace" etc. – Idem, f. 22.
15. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/1947, f. 2–4. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2504, f. 1. Un astfel de studiu a fost făcut de Siguranță în martie 1947; va fi urmat de un altul, mai bogat, datat 25 octombrie 1947. Acesta din urmă purta titlul *Sinteză asupra activității politice a lui Gheorghe Tătărescu, până la 25 octombrie 1947*. Sinteza a fost bine studiată de către conducerea PCR; chiar pe foaia de titlu s-a scris: „Slab!1) De ce nu s-au cerut documentele? 2) De ce nu s-au arătat greutățile făcute de diverșii miniștri liberali: Alexandrini, Roșculeț, Vântu. 3) Ce se reține la MAI?". – Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 25. La sfârșitul sintezei, care avea totuși 30 de pagini, cu același scris ca pe foaia de titlu, așadar același cititor al sintezei, se cerea imperativ: „Anexe – un volum documente". – Idem, f. 55.
16. „Drapelul" din 19 ianuarie 1947.
17. Arh. SRI, fond D, dosar 1977, f. 207.
18. Idem, f. 234.
19. Idem, f. 372–374.
20. Idem, f. 454.
21. Idem, f. 456. Un document al DGP, din 23 mai 1947, menționează întâlnirile din decembrie 1946 ale lui Argetoianu cu Emil Bodnăraș și Gheorghiu-Dej, fapt ce confirmă definitiv implicarea PCR – vezi volumul *România în anticamera Conferinței de Pace de la Paris*. Documente, coordonator Marin Rasu Mocanu, București, 1996, p. 446.
22. Arh. SRI, fond D, dosar 1977, f. 458.
23. Idem, f. 459.
24. Idem, f. 460.
25. Ibidem.

https://biblioteca-digitala.ro

26. „Drapelul din 28 martie 1947.
27. Idem din 7 martie 1947. V. G. Bârcă, în articolul *Un singur program* îl cita pe Petru Groza care dezminţise zvonul unor disensiuni în Guvern – Idem din 11 martie 1947.
28. Idem din 4 februarie 1947.
29. Idem din 21 februarie 1947. Una dintre cele mai prietenoase atitudini faţă de România, dintre cele 21 de state cobeligerante, a fost a Cehoslovaciei. După semnarea Tratatului de Pace, preşedintele Jan Masarik, în martie 1947, spunea unui ziarist de la „Drapelul" (interviu apărut pe 27 aprilie 1947): „Te rog comunică d-lui Gheorghe Tătărescu, şi prin ziarul «Drapelul» întregului popor român, că noi cehii nu vom putea uita niciodată purtarea frăţească a românilor faţă de noi, după încheierea ruşinosului Diktat de la München, când toţi prietenii noştri ne-au părăsit şi au profitat chiar de pe urma nenorocirii noastre, numai românii au rămas neclintiţi lângă noi şi ne-au arătat în momentele cruciale, foarte penibile, dragoste dezinteresată, devotament şi spirit de jertfă. Ceea ce am făcut noi la Paris constituie numai o mică parte din recunoştinţa ce datorăm poporului român, înfrăţit prin luptă şi jertfe comune pentru totdeauna cu noi".
30. În numărul din 6 martie 1947, sub semnătura lui Sorin Toma, „Scânteia" dădea o replică aspră, politizând problema, sub titlul *Cuceririle populare nu pot fi ştirbite*. „Drapelul" răspundea chiar în numărul din după amiaza aceleiaşi zile, sub titlul *Egoismul de partid*, articol caracterizat de Siguranţă ca „un atac direct la adresa PCR": „Când un organism politic – scria «Drapelul» – este chemat să contribuie la acţiunea de guvernare, nici într-un caz nu va putea propune, după cum n-ar susţine cu succes, reforme care în loc să aibă consimţământul maselor, s-ar întoarce împotriva intereselor şi aspiraţiilor acestor mase". Cel mai interesant fapt era compararea acţiunii comuniştilor cu aceea a partidelor dictatoriale; pentru prima dată, tătărescienii lansau o acuză atât de gravă. – Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 44–46.
31. Idem, f. 47. Mare parte a burgheziei române îl considera pe Gheorghe Tătărescu a fi reprezentant al ei în Guvern şi, prin urmare, apărător al ei. De aceea, nu poate mira existenţa unor memorii sau scrisori către Tătărescu, venite din partea unor reprezentanţi ai burgheziei lezaţi în activitatea lor de legile impuse de comunişti sau de acţiunile dirijate de comunişti

https://biblioteca-digitala.ro

împotriva lor. Printre acestea, în primăvara lui 1947 era și plângerea făcută, la 4 martie, de G. G. Mironescu: fusese sechestrat, timp de 7 ore, de către Comitetul de sindicat al fabricii de bere Bragadiru, conform instrucțiunilor CGM, pentru că nu avusese bani pentru deschiderea economatului; „Sunt încredințat – scria – că nu poți admite ceea ce se petrece. Ai posibilitatea de a lua măsuri: 1) liniște; 2) credite suficiente pentru industrii spre a străbate această perioadă critică. Altfel, industriile se vor prăbuși iar cu ele se vor prăbuși băncile și însăși Țara". – ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/1947, f. 1.

32. „Drapelul" din 14 februarie 1947.
33. V. G. Bârcă, *Liberalismul politic, economic și social*: Gheorghe Tătărescu a dat noi orientări liberalismului, pentru a se adapta spiritului vremurilor; „Liberalismul nou înțelege să apere libertatea politică și să lupte pentru progresul social și economic al individului în cadrul colectivității naționale. Prin progres social înțelegem dreptul la cultură, dreptul cetățenilor de a se bucura nestânjenit de binefacerile civilizației și științei; mai ales înțelegem și dreptul omului de a se asocia liber, pentru ca din solidaritatea liber consimțită să se asigure nestingherita adaptare la evoluția societății umane. Prin libertate economică înțelegem acea echilibrare de forțe într-o colectivitate, astfel ca nici una să nu se dezvolte în mod arbitrar în dauna alteia, fiindcă atunci s-ar crea privilegii nedrepte și apăsătoare. În această economie, principiul porților deschise – intră cine vrea și pleacă cine voiește – este esențial". – „Drapelul" din 8 aprilie 1947.
34. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2502, f. 2–3.
35. „Monitorul Oficial", partea a III-a, nr. 68 din 11 iunie 1947, ședința Adunării Deputaților din 5 aprilie, 1947, pp. 1041, pp. 1041–1043. Spre deosebire de PNL-T, celălalt partid „burghez" din Guvern, PNȚ-A, s-a raliat pe deplin tuturor inițiativelor legislative ale PCR.
36. Idem, p. 1045.
37. Idem, pp. 1046–1047.
38. Idem, nr. 19 din 14 august 1947, ședința Adunării Deputaților din 24 mai 1947.
39. Idem, p. 415–426.
40. Memoriu publicat în volumul Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie*, Editura Enciclopedică, București, 1996, pp.

https://biblioteca-digitala.ro

498–506; se menționează ca dată a prezentării *Memoriului* șefilor de partide și membrilor Guvernului, 24 mai 1947; aceeași dată și în volumul *România. Viața politică în documente. 1947*, coordonator Ioan Scurtu, București, 1994, pp. 160–168, care preia textul din Arh. St. București, Arh. CC. al PCR, fond nr. 103, dosar 8190, f. 138–143. Există și alte datări: într-un raport al Siguranței, *Memoriul* era datat 22 mai 1947 – cf. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2511, f. 1; aceeași dată, 22 mai, pe exemplarul din ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/1947, f. 5–25, unde găsim și o versiune în limba rusă – aceea făcută de Tătărescu pentru a-i informa pe ruși, sau aceea făcută de PCR pentru a-l turna pe Tătărescu la ruși. În sfârșit, este și o a treia datare: în materialul de sinteză al Siguranței din 25 octombrie 1947, se indică data de 26 mai 1947 – cf. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 47; tot 26 mai este consemnat și pe textul *Memoriului* aflat Idem, dosar 1992, f. 129–143.

40 bis. În dreptul paragrafului respectiv, cel care a analizat *Memoriul*, la CC al PCR, a notat: „Nu l-a durut când Dej [era] în închisoare – Ana [Pauker] – [închiși] de Guv[ernul] său, 1935." – ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/1947, f. 7.

41. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 47–49.

42. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 1788, f. 1–3; ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/1947, f. 28–30.

43. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2512, f. 5–6.

43 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/ 1947, f. 31–33.

44. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 63.

45. Idem, f. 104.

46. Idem, f. 138.

47. Idem, f. 39.

48. Idem, f. 90.

49. Idem, f. 171. DSS a luat foarte în serios informația și, pe 10 septembrie, a transmis (prin nota telefonică nr. 26079) Inspectoratului de Siguranță al Capitalei un ordin de urmărire, „în mod discret", a Grupării liberale radicale „I. G. Duca". – Idem, f. 173.

50. Raportul lui Schoenfeld publicat în volumul *România. Viața politică în documente. 1947. op. cit.*, p. 267–276; diplomatul american amplasa greșit *Memoriul* în iunie 1947.

https://biblioteca-digitala.ro

51. Din același volum, episodul este preluat și de Șerban Rădulescu Zoner, în *Politica PCR a „tovarășilor de drum". Cazul Gheorghe Tătărescu*, RI, s.n., t. IX, nr. 1–2/1998, p. 11.
52. Vezi Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *Planul sovietic de comunizare a României (martie 1945)*, RI, s.n., t. IV, nr. 7–8/1993, p. 657–662.
53. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 63.
54. Idem, f. 104; Siguranța credea că după sejurul la Sinaia, Tătărescu se va duce în audiență la Rege.
55. Idem, f. 139. Un document al Siguranței dă ca sigur – în timpul acestei ciocniri între comuniști și tătărescieni din vara lui 1947 – un episod caragialesc: La 4 iunie, la sediul PNL-T din Turda, unde se aflau adunați toți liderii locali ai partidului, pregătiți să fie arestați de comuniști, se primește un telefon de la București, din partea lui Emil Maior, deputat tătărescian turdean și președinte al Organizației județene; le comunica faptul că s-a stins conflictul „prin împăcarea d-lui Gheorghe Tătărescu cu dl. Gheorghiu-Dej, secretar general al PCR, cu care s-ar fi îmbrățișat, după împăcare și s-ar fi sărutat, căzând de acord asupra tuturor problemelor politice și economice, în baza cărora s-a ajuns la acest regretabil conflict, care dacă ar fi persistat, ar fi avut urmări grave pentru viitorul Țării noastre." Idem f. 40. În realitate, scena cu „Pupat toți Piața Endependenței." nu avusese loc; deputatul voia să-și liniștească mai repede colegii săi.
56. Constatin Sănătescu, *Jurnal*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 250.
57. „Drapelul" din 1 iulie 1947.
58. Cele patru documente în vol. *România. Viața politică în documente, 1947, op. cit.*, p. 179–183.
59. Constantin Sănătescu, *op.cit.*, p. 252.
60. Idem, p. 185–186.
61. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 49–50. Totuși, „Drapelul" din 30 iulie 1947 anunța că toți miniștri au semnat Jurnalul Consiliului de Miniștri privind dizolvarea PNȚ. Vezi Jurnalul Consiliului de Miniștri privind dizolvarea PNȚ, din 29 iulie 1947, în „Monitorul Oficial", partea I A, nr. 172/30 iulie 1947, p. 6702–6703. Semnătura lui Gheorghe Tătărescu nu apare; în schimb, ceilalți miniștri semnau.
62. Idem, partea a III-a, nr. 53 din 24 septembrie 1947, ședința Adunării Deputaților din 18 iulie 1947, p. 1404–1406.
63. „Drapelul" din 29 iulie 1947.

https://biblioteca-digitala.ro

64. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 103.
65. Idem, f. 107.
66. *România. Viața politică în documente, 1947, op. cit.*, p. 193–194; vezi și „Drapelul" din 31 iulie 1947.
67. „Monitorul Oficial", partea a III-a, nr. 54 din 25 septembrie 1947, ședința Adunării Deputaților din 29 iulie 1947, pp. 1449–1453.
68. Idem, p. 1155: „Parlamentul Țării consideră că dizolvarea PNȚ–Maniu constituie pe măsură de dreaptă apărare a regimului democratic din România, măsură prin care se contribuie la consolidarea mai temeinică a tinerei democrații românești. [...] Luând act cu satisfacție de această măsură, Adunarea Deputaților felicită Guvernul Țării și Ministerul Afacerilor Interne, pentru felul cum au înțeles să-și îndeplinească misiunea de consolidare și apărare a democrației și păcii poporului român." În ședința din 5 august Adunarea Deputaților aprobă propunerea ca toți deputații și supleanții PNȚ-M „să fie demiși din calitatea de aleși ai Neamului" – Idem, nr. 59 din 1 octombrie 1947, pp. 1538.
69. „Drapelul" din 19 iulie 1947.
70. Idem din 20 iulie 1947.
71. Arh. SRI, fond D, dosar 2026, f. 52.
72. Influența PNL-T era mare și în toate categoriile populației – după cum constatau, chiar și în acea vară, organele Ministerului de Interne. La Congresul tineretului PNL-T, ținut la Ploiești la 1 iulie 1947, – cu participarea unor personalități liberale ca Petre Bejan, Gheorghe Vântu, preotul Galeriu, profesorul Nicolae Simache, deputații Ilie Toma și Victor Nicolau – numărul celor veniți a fost atât de mare, încât toate locurile din sală erau ocupate, lumea stătea în picioare pe culoare iar foarte mulți erau afară, în stradă, ascultând la difuzoare transmiterea cuvântărilor. Petre Bejan, organizase Congresul de la Ploiești și, chiar dacă nu voia să-i supere pe partenerii din BPD, a ținut o cuvântare foarte critică la adresa politicii economice a Guvernului, care duce la inflație și la ridicarea prețurilor. Un singur moment era să scape de sub control reacția participanților; când deputatul Victor Nicolau a strigat „Trăiască dr. Petru Groza", cineva din mulțime i-a răspuns „Jos cu el". Concluziile Siguranței erau alarmante pentru comuniști: „La Congres au luat parte persoane din toate categoriile sociale. Congresul s-a caracterizat prin accentuarea

https://biblioteca-digitala.ro

necesității proprietății private, a religiei și a monarhiei." – Idem, dosar 1990, f. 17–18.

73. Idem, f. 141–142.
74. Idem, f. 148.
75. Idem, dosar 2124, f. 94.
76. Idem, dosar 1990, f. 160–161. DSS credea că același scop, al apropierii de „istorici", îl urmărea Tătărescu și prin cultivarea unor raporturi indirecte cu Dinu Brătianu, prin intermediul Aretiei Tătărescu și a Nadiei Duca.
77. Idem, f. 168. Chiar în momentul maxim al companiei comuniștilor contra PNȚ, iulie 1947, DSS consemna (la 25 iulie) o întâlnire secretă între un fruntași tătărescian, Petre Bejan, și unul național țărănesc, Iuliu Hațieganu; se credea că PNL-T ar fi propus ca o mare parte dintre național țărăniști, în condițiile dizolvării partidului lor să se salveze intrând la Tătărescu. – Idem, f. 139.
78. Idem, f. 151.
79. „Drapelul" din 17 august 1947; ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/1947; f. 50–65.
80. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 151–152.
81. Idem, f. 192.
82. Idem, f. 152.
83. Idem, f. 162.
84. „Drapelul" din 11 septembrie 1947.
85. Idem din 25 octombrie 1947.
86. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 192.
87. Idem, f. 193. O altă supărare a lui Gheorghe Tătărescu la adresa BPD era legată de repartiția mandatelor (33) foștilor deputați PNȚ-M, pentru ocuparea cărora urmau să aibă loc alegeri parțiale; PNL-T primise numai trei locuri, deși ceruse șapte. Retragerea lui Tătărescu la moșia sa din Poiana, Gorj, în semn de protest, semăna cu vestitele retrageri ale lui Iuliu Maniu la Bădăcin, când era supărat, așteptând să fie rugat a reveni.
88. Idem, f. 195.
89. Idem, dosar 2026, f. 50–52.
90. Idem, dosar 1990, f. 197–198.
91. Idem, f. 199.
92. Idem, f. 220.
93. Idem, f. 200.
94. Idem, f. 276.

https://biblioteca-digitala.ro

95. Ibidem – Inspectoratul Regional de Siguranță Sibiu, Serviciul I, Biroul 1, cu nr. 1810 S/18 octombrie 1947, răspundea acestui ordin – indicându-l la începutul raportului său.
96. Idem, dosar 2026, f. 53.
97. Idem, dosar 1990, f. 139.
98. Idem, f. 196.
99. „Monitorul Oficial" nr. 72 din 16 octombrie, 1947, ședința Adunării Deputaților din 23 august 1947, p. 1723–1815; Tratatul de Pace a fost ratificat cu unanimitatea celor 224 deputați prezenți.
100. Constantin Sănătescu, *Jurnal, op. cit.*, p.255.
101. Discursul lui Gheorghe Tătărescu la ratificarea Tratatului de Pace publicat și în „Drapelul" din 26 august 1947, iar comentarii asupra lui în „Drapelul" din 2 septembrie 1947.
102. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 202.
103. Idem, dosar 2026, f. 39–41.
104. Apud Șerban Rădulescu-Zoner, *Politica PCR a „tovarășilor" de drum... op. cit.*, p. 11.
104 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 37/ 1947, f. 3–4.
105. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 220.
106. Idem, f. 273.
107. „Drapelul" din 6 noiembrie 1947 – articolul a apărut chiar în ziua în care național liberalii erau dați afară din Guvern, și aceasta era un răspuns la întrebarea din titlul articolului.
108. „Monitorul Oficial", III, nr. 9 din 7 noiembrie 1947, ședința Adunării Deputaților din 1 noiembrie 1947, p. 67–72. În numele PNL-T vorbiseră în zilele anterioare și alți doi deputați.
109. Vezi *România. Viața politică în documente, 1947, op. cit.*, p. 241–251.
110. Vezi articolele din „Scânteia", „România Liberă", „Poporul", „Semnalul". Campania de presă contra lui Tătărescu era relatată amănunțit, pentru Departamentul de Stat al SUA, de către Rudolf E. Schoenfeld – vezi *România. Viața politică în documente 1947, op. cit.*, p. 258–259.
111. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 324.
112. Idem, f. 275.
113. Idem, f. 279.
114. Idem, f. 287 și f. 290.
114 bis. Despre frământările din Redacția ziarului „Drapelul" transmitea informări către conducerea PCR, Constantin Codarcea (delegat sindical al ziarului); în *Darea de seamă*

https://biblioteca-digitala.ro

datată 5 noiembrie 1947, consemna atmosfera încărcată din Redacție, față de campania de presă împotriva tătărescienilor: „Redactorii sindicaliști nu par a fi din cale afară devotați crezului liberal"; îl învinuiau pe V. G. Bârcă de atitudine anticomunistă care a dăunat ziarului. Același Codarcea transmitea informări și cu privire la atmosfera și discuțiile ce aveau loc la Clubul PNL-T. – ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 45/1947, f. 66, 69–70, 85.

115. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 279–280.
116. *România. Viața politică în documente. 1947, op. cit.*, p. 252.
117. Arh. MAPN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2505, f. 1–4.
118. Formula folosită de realizatorul raportului, lucrător al Siguranței, demostrează subordonarea deplină a instituției respective, în 1947, față de PCR; deși era angajat al Statului, lucrătorul Siguranței era convins că răspunderea lui, dar și a celor care ocupau vreo funcție publică, chiar și a forțelor politice aliate la guvernare, era față de PCR.
119. Idem, dosar 2512, f. 7.
120. „Monitorul Oficial", partea a III-a, nr. 11 din 10 noiembrie 1947, ședința Adunării Deputaților din 5 noiembrie 1947, p. 98–99.
121. Idem, p. 101–102; intervenția lui Sever Paschievici și în „Drapelul" din 7 noiembrie 1947.
122. „Monitorul Oficial", partea a III-a, nr. 24 din 13 decembrie 1947.
123. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 322–323.
124. Idem, f. 338.
125. *România. Viața politică în documente. 1947, op. cit.*, p. 254–255. Maliţios, la sfârșitul ședinței, Petru Groza a spus: „Domnilor miniștri, ordinea de zi fiind epuizată, vă rog să-mi dați voie să ridic ședința, luându-mi adio de la domnul Vântu, al cărui glas a fost cel mai domol." Dizidentul țărănist Anton Alexandrescu, urmărind evoluția evenimentelor, profețise exact la 31 octombrie 1947: „În caz că tensiunea dintre liberali și comuniști se va agrava, nu se pune problema înlocuirii lui Tătărescu cu Bejan, ci pur și simplu liberalii vor pleca cu totul." – Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 285. DSS înregistra două păreri în opinia publică, pe marginea conflictului (6 noiembrie): Tătărescu ori va fi arestat, ori va fugi din Țară. – Idem, f. 321.
126. „Drapelul" din 7 noiembrie 1947.

https://biblioteca-digitala.ro

127. Ibidem.
128. „Monitorul Oficial", partea a III-a, nr. 13 din 12 noiembrie, 1947, ședința Adunării Deputaților din 11 noiembrie 1947, p. 113.
129. *România. Viața politică în documente. 1947, op. cit.*, p. 259.
130. Ibidem,
131. Idem, p. 275.
132. Idem, p. 255.
133. Nicolae Șerban Tanașoca, *Cuvânt înainte*, în vol. Gheorghe Tătărescu, *Mărturii pentru istorie, op. cit.*, p. LII.

https://biblioteca-digitala.ro

Câteva concluzii posibile

Gheorghe Tătărescu și-a dat seama că înlăturarea sa din Guvern însemna, în același timp, și înlăturarea din viața politică a României, cel puțin pentru moment. De aceea, partidul său nu ar mai fi avut nici un viitor dacă încerca să-l conducă în continuare; ca urmare, crezând că-l va ajuta să se mențină, s-a dat la o parte din fruntea lui, deși ar fi putut să rămână, având adepți puternici și majoritari, cu toate că, nu poate fi ignorată existența unui curent advers, care a speculat momentul prielnic pentru a prelua conducerea.

Gheorghe Tătărescu, pentru a pregăti partidul ca să supraviețuiască și fără el, a încercat să reformeze conducerea, provocând dizolvarea Comitetului Executiv și a Delegației Permanente. Astfel, mai rămâneau ca organe de conducere Comitetul Central, șefii organizațiilor județene și Grupul parlamentar. Dizolvarea celor două organisme centrale, primele ca importanță după președinte, nu a răzbătut în presă. Însă, într-un document al Securității – databil la sfârșitul lui 1949 sau începutul lui 1950 – intitulat *Notă explicativă* (nesemnat, autorul fiind cel mai probabil arestat; având în vedere foarte multele amănunte de culise prezentate, era unul dintre foștii lideri ai partidului) se consemnează actul de voință a lui Tătărescu[1]. Pentru a păstra, pe cât posibil, imaginea unității, dizolvarea nu a fost dezvăluită; într-o scrisoare a lui Tătărescu, din 3 decembrie 1947, se folosește formula „membrii celor două organisme sunt azi demisionari" – așadar, nu au fost înlăturați, ci au demisionat[2].

https://biblioteca-digitala.ro

„Drapelul" din 11 noiembrie 1947, sub titlul *PNL – în Opoziție*, anunța acceptarea noii poziții a partidului în contextul politic al momentului; dar nu așa cum s-ar fi așteptat cei mai mulți și cum, după felul brutal în care fusese dat afară din Guvern, ar fi fost o reacție considerată normală – ruperea oricăror punți cu vechii aliați și adoptarea unui limbaj dur față de aceștia, incluzând „dezvăluirile" ce erau în practica politicii românești după desfacerea unor alianțe conjuncturale. Probabil că însăși comuniștii se așteptau la un asemenea comportament dur, mai ales după izbucnirea din Parlament a lui Sever Paschievici, la 5 noiembrie 1947. Izbucnirea s-a dovedit, însă, a fi una mai mult sentimentală, de apărare și de solidarizare cu cel care era sufletul PNL și o urmare, în același timp, a revoltei spontane produse în rândul deputaților tătărescieni față de evidenta înscenare pusă la cale de comuniști. Articolul din „Drapelul", nesemnat, prin urmare exprimând poziția oficială a partidului, menționa: „PNL intră în Opoziție. O opoziție prcticată prin mijloace legale, înăuntrul Parlamentului și în afara lui, în fața maselor cetățenești. Situația Țării e prea grea pentru ca cineva să conceapă campanii de tulburări sociale, de răscolire de pasiuni, de interese mărunte sau de preocupări restrânse de grup politic. Dimpotrivă, PNL înțelege să dea sprijinul său acțiunii de redresare economic a Țării. El va fi călăuzit în toată acțiunea sa de Platforma-program, cu care s-au prezentat în alegeri partidele din Bloc în fața Țării. PNL nu uită rolul și misiunea pe care le are în viața publică, înțelegând că toate forțele sale de muncă să fie și mai departe puse în slujba intereselor superioare ale Statului". Așadar, nu numai că nu rupea legăturile cu cei care-l dăduseră afară de la Guvern, dar susținea ferm că va lupta pentru îndeplinire Platformei-program, care, acum nu mai era, cel puțin formal, și a PNL-T. La mijloc nu era, bineînțeles, nici acceptarea ca juste a motivelor dării afară, nici dragostea față de foștii aliați, nici măcar dorința de a contribui la îndeplinirea punctelor Platformei-Program, document care de mult se dovedise a fi doar o foaie de hârtie cu deziderate puse numai pentru a atrage voturile. La mijloc era dorința de conservare a partidului, poate în speranța că

https://biblioteca-digitala.ro

momentul greu din noiembrie 1947 va fi trecut, și urmat de o viitoare renaștere. Însăși viața politică a lui Gheorghe Tătărescu avea asemenea reveniri, chiar atunci când nimeni nu-i mai dădea vreo șansă. Așadar, trebuia așteptat, pe cât posibil cu cât mai puține pierderi și cu cât mai puține valuri. Se urma, deci, cu strictețe, hotărârea luată de Gheorghe Tătărescu în timpul vizitei pe care partizanii lui i-o făcuseră pe 5 noiembrie.

Pentru 11 noiembrie se anunța întrunirea Grupului parlamentar național liberal, la ora 18, în sediul central al partidului. Anunțul de a doua zi[3] confirmă supoziția regizării schimbărilor în conducerea PNL-T chiar de către președintele acestuia: Grupul parlamentar aprobase în unanimitate concluziile lui Tătărescu pe marginea ultimelor evenimente și hotărâse, la sugestia aceluiași, convocarea Comitetului Central. Era combătută ideea existenței unor dizidențe în sânul conducerii, acceptându-se doar normale „discuții libere, democratice"; formula nu se poate să fi fost prea aproape de adevăr. În același cadru, pentru prima oară era scos în prim plan Petre Bejan, care era desemnat a face declarația oficială a PNL-T, fără a fi indicat drept succesor la conducere[4]; era și o motivație logică a prezentării declarației de către el, deținând funcția de președinte al Grupului parlamentar liberal[5]. Tot în „Drapelul" (15 noiembrie) se va încerca combaterea zvonurilor privind conflictele interne în partid; totul, se afirma, este o acțiune de reorganizare. Aceasta avea într-adevăr loc. „Drapelul" din 18 noiembrie publica un *Comunicat privind reorganizarea PNL:* se înființa o Comisie care să conducă procesul, în care intrau Petre Bejan, dr. Petre Topa, Dumitru Dimitriu-Iași, dr. Ilie Toma, Nicolae Teodorescu, Iulian Predescu, dr. Danieleanu, dr. Emil Maior, Ion Sfetcu; de asemenea, se numea o Comisie pentru revizuirea programului, formată din Fl. Ștefănescu-Goangă, Vasile Țiroiu, Pompiliu Băbeanu, Ștefan Iorgovici, Nicolae Enescu; o nouă Comisie de propagandă, în care intrau T. Andreescu-Rigo, I. Constantinescu-Brăila, dr. Eugen Dunca, dr. Ion Radu, Mariana Negură; o Comisie de presă, din Ion Drăghici, Victor Dimitriu, Vasile Bârcă, Mihail Solacolu, Nicolae Mărăcinescu, Iulian Predescu,

https://biblioteca-digitala.ro

Nicolae Gheorghian; o Comisie financiară în care intrau Sever Paschievici, Anastase Gheorghiu, Nicolae Trestianu, Victor Nicolau; și, în sfârșit, o Comisie care să organizeze activitatea Clubului central al PNL-T, din T. Andreescu-Rigo, Ion Sfetcu, Mircea Nicolau, Romulus Teodorescu, Ion Guriță, dr. Turlui[6]. Însăși componența comisiilor dovedește faptul că încă nu se produseseră defecțiuni majore; cea mai mare parte a demnitarilor partidului erau angajați în reorganizarea acestuia. Pentru cei care-și arătaseră șovăiala, Aurel Voicu publica (în „Drapelul" din 21 noiembrie) articolul *Devotamentul cadrelor* – adevărata verificare a cadrelor, scria, se face atunci când partidul nu este la putere, pentru că doar atunci nu năvălesc oportuniștii. Dispute cu adevărat furtunoase vor avea loc abia pe 29 noiembrie, în timpul ședinței plenare a comisiilor alese, dispute reflectate și în scrisoarea lui Tătărescu din 3 decembrie.

Lumea politică se așteptase, așadar, la o reacție violentă, chiar teatrală, din partea PNL-T; s-a trezit, însă, în fața uncia diametral opuse. Funcționase raționamentul lui Tătărescu: Țara era practic sub ocupație sovietică; nimeni din afară nu o mai putea ajuta. Iar ocupantul se știa că susținea, fără scrupule, un singur partid – pe cel comunist. De aceea, să te ridici vehement împotriva Partidului Comunist, însemna o declarație de război făcută sovieticilor, gest posibil de lăudat într-o carte de istorie, dar cu consecințe grave asupra celui care-l făcea. Ca urmare, doar schimbarea acestei realități a raportului cu URSS putea duce și la o schimbare internă. Până atunci forțele ce ar fi fost în stare să refacă Statul democrat român trebuiau conservate, chiar cu riscul unor lașități. Astfel s-a ajuns la declarația aproape rușinoasă a lui Petre Bejan din 11 noiembrie 1947; în loc să muște pentru că fusese lovit pe nedrept, PNL-T își arăta deplinul atașament față de cei ce-l loviseră. Pregătiți, cu siguranță, să răspundă viforos la așteptatul atac războinic al lui Bejan, deputații comuniști și procomuniști au rămas profund surprinși și, probabil, dezamăgiți că li s-a luat prilejul de a se înfrunta cu „rămășițele reacționare", sentiment repede transformat în dispreț. Stenograma înregistra, la sfârșitul Declarației oficiale doar aplauze pe băncile PNL. Nimeni nu a mai considerat

https://biblioteca-digitala.ro

necesar să comenteze Declarația, deși valoarea ei pentru Guvernul Petru Groza era majoră: partidul burgheziei se angaja să-l sprijine fără nici o reținere și fără a cere nimic în schimb. Gestul putea fi ușor exploatat, pentru uzul opiniei publice interne și internaționale, putea fi prezentat ca o dovadă a faptului că și Opoziția recunoștea regimul politic din România ca fiind demn de susținut, pentru că ar fi democratic. În contextul pregătirii înlăturării Monarhiei, sublinierea aderării Opoziției liberale la linia politică a Guvernului Groza aducea beneficii de imagine.

În sfârșit, Gheorghe Tătărescu a făcut și pasul ultim, înlăturând piedica pe care însăși persoana sa s-ar fi putut crede că o reprezintă în calea tolerării mai departe a existenței PNL de către comuniști. „Drapelul" din 5 dcembrie 1947 publica, sub titlul *Retragerea d-lui Gheorghe Tătărescu de la președinția PNL*, scrisoarea trimisă lui Petre Bejan, ca președinte al Grupului parlamentar al partidului: „D-lui ing. Petre Bejan, președintele Sfatului parlamentar PNL, București, 3 decembrie 1947. *Scumpe prieten*, Discuțiunile care au avut loc în ședința plenară a comisiunilor interimare din 29 noiembrie au creat o situațiune care trebui clarificată fără întârziere. În consecință, pentru a înlătura orice piedică în calea menținerii unității partidului nostru și pentru a-i asigura complecta libertate în acțiunea de reorganizare începută, am hotărât să mă retrag din postul de răspundere care mi-a fost încredințat de Congresul general din iulie 1945. *Pentru această retragere pledează și starea sănătății mele, care îmi impune un serios și lung repaos.* În absența Comitetului Executiv și a Delegației Permanente, a căror membri sunt azi demisionari, îi revine Sfatului parlamentar misiunea să aleagă un Comitet de conducere care va exercita, până la convocarea Congresului general, autoritatea prezidențială. Te rog a veghea, în calitatea d-tale de președinte al Sfatului parlamentar, la îndeplinirea acestui mandat. Urându-vă tuturor izbândă în acțiunea ce veți duce mai departe în slujba consolidării Țării, rămân al d-tale cu cele mai bune simțăminte Gh. Tătărescu"[7]. Fostul președinte oferea colegilor de partid, pentru a-i accepta demisia, pe lângă motivul necesarei

https://biblioteca-digitala.ro

reorganizări și un altul, pentru a le înlătura mustrările de conștiință pe care unii le-ar fi putut avea – acela al stării sale de sănătate, idee chiar subliniată de emitent în textul scrisorii. Însă, nu-l desemna pe Petre Bejan drept succesor, cum, cu siguranță acesta ar fi vrut, ci indica necesitatea unui organism colectiv de conducere provizorie. Astfel, Tătărescu menaja sensibilitatea și a altor lideri liberali care ar fi vrut să acceadă la funcția de președinte, dar își arăta și rezervele – pe care de mai multe ori le împărtășise în cercuri restrânse – față de calitățile lui Petre Bejan. Acesta nu se arăta încântat de ideea că ar putea să-i scape ocazia de a ajunge președinte de partid. De aceea, odată aflat în posesia scrisorii a convocat, chiar a doua zi, pe 4 decembrie, Comisia de reorganizare a PNL. Și, pentru a sublinia cine este șeful, a convocat-o acasă la el, nu la sediul partidului. S-a hotărât să se întrunească Sfatul parlamentar pe 9 decembrie, ora 10, la Clubul central. Scopurile fixate: 1) precizarea noii poziții a PNL, „în concordanță cu *Moțiunea* citită în Parlament în ziua de 11 noiembrie crt. și cu *Comunicatul* apărut în ziarul «Drapelul» din 18 noiembrie crt."; 2) examinarea lucrărilor în vederea convocării Comitetului Central; 3) revizuirea programului PNL[8]. Pe 7 decembrie, „Drapelul" mobiliza membrii PNL în procesul de reorganizare a partidului, considerat important pentru întreaga Țară. Și, consfințind schimbarea conducătorului, de aici înainte ziarul va exprima numai punctul de vedere al lui Petre Bejan și poziții favorabile acestuia.

Bine regizată, ședința Grupului parlamentar din 9 decembrie, la care au fost chemați și șefii organizațiilor județene ale PNL, a dus la rezultatele așteptate de către organizatori. Petre Bejan a făcut un raport, incluzând – așa cum învățase de la Gheorghe Tătărescu și un escurs istoric, pentru a se pune în evidență pe sine, dar și pentru a-și motiva insistența rămânerii, chiar după evenimentele cunoscute din ultimele luni, alături de Partidul Comunist. Legăturile cu comuniștii – spunea – nu erau conjuncturale, ci impuse de evoluția însăși a societății românești, din 1944, și era, așadar o datorie să se urmeze interesele societății, deși „evenimente politice independente de

https://biblioteca-digitala.ro

voința partidului" au dus la încetarea colaborării la Guvern; PNL rămâne pe linia susținerii Guvernului Petru Groza. Noul Comitet de conducere era format din Petre Bejan, Radu Roșculeț, Petre Topa, Dumitru Dimitriu-Iași, Ilie Toma. Demisia lui Gheorghe Tătărescu a fost aprobată. Se fixa o nouă ședință pe 10 decembrie. Hotărârile luate vor fi sintetizate într-o *Moțiune* – primul document în care Tătărescu era, oficial, obiectul criticii unora dintre colegii săi (doar o parte dintre cei reprezentativi, pentru că, între timp, alții demisionaseră din partid). După prezentarea, la punctul I, a noii conduceri, la punctul II se scria: Adunarea „1) Constată că *Memoriul* din 24 mai curent, redactat de dl. Gheorghe Tătărescu și prezentat șefilor de partide din Guvern nu este expresia voinței și liniei politice a PNL, deoarece partidul nu a colaborat la el și n-a fost pus în situația de a-l studia și a se pronunța asupra lui în cunoștință de cauză. Actele de administrație ministerială, deoarece aparțin direct ministrului de resort, nu angajează răspunderea politică a partidului. 2) PNL înțelege să-și fixeze atitudinea sa politică pe temeiul *Moțiunii* citită în Parlament în ședința din 11 noiembrie crt. și al *Comunicatului* din 18 noiembrie crt., dând cel mai larg sprijin Guvernului în opera sa de redresare economică, politică și socială a Țării. 3) PNL rămâne neclintit pe calea trasată prin înțelegerea cu partidele democrate din mai 1944 – care este conformă cu interesele superioare ale Țării și anume: pe plan extern, prietenia și colaborarea strânsă cu URSS și cu statele democrate prietene din sud-estul european, iar pe plan intern, lupta politică comună, alături de celelalte partide democrate, pentru propășirea și democratizarea Țării". Se menționează, în „Drapelul", că la punctul II al *Moțiunii* au fost doar două abțineri[9].

Ca să arate comuniștilor că noua conducere a PNL îi recunoaște pe adevărații stăpâni ai Țării, Petre Bejan îi va scrie, imediat după ședința din 9 decembrie, lui Gheorghiu-Dej, secretar general al PCR, trimițându-i textul *Moțiunii* adoptate[10]. Se poate interpreta gestul doar ca o punere în temă a unui fost aliat, alături de care noua conducere liberală voia să rămână. Dar, gestul poate fi interpretat și ca pe o invitație adresată

https://biblioteca-digitala.ro

liderului comunist de a-și spune părerea, eventual de a indica modificări în text sau de a transmite directive. Înclină spre această a doua supoziție două lucruri: cunoscuta maleabilitate de caracter a lui Petre Bejan, gata oricând la gesturi de oportunitate pentru cariera sa politică; faptul că *Moțiunea* nu a fost trimisă și celorlalți foști aliați. În sfârșit, de reținut faptul că *Moțiunea*, deși adoptată în cadrul ședințelor din 9 și 10 decembrie, deși era necesar ca urgent membrii PNL să o cunoască, va fi publicată în oficiosul partidului abia pe 12 decembrie; se așteptase o zi, după ce textul ajunsese la Gheorghiu-Dej, pentru ca, dacă acesta ar fi avut observații critice să poată fi operate modificări. Un eventual răspuns aprobator sau cu unele observații din partea Partidului Comunist putea fi interpretat ca pe o aprobare a ceea ce s-a făcut în PNL după demisia lui Tătărescu; ar fi însemnat girul dat de comuniști încercării de refacere a unui partid burghez; și, unii ar fi putut chiar trage concluzia că grupul Bejan a acționat sub conducerea PCR. Sfârșitul lui 1947 era, încă, momentul când chiar și comuniștii mai țineau la unele aparențe. Un document, inedit până acum, vine să indice cu maximă precizie raționamentul PCR, la începutul lui decembrie 1947, față de problemele din interiorul partidului cu care fusese aliat. Deja s-a demonstrat că acțiunile tătărescienilor erau supravegheate strict de către organele Ministerului de Interne, informațiile importante fiind dirijate spre conducerea PCR, acolo unde exista un birou special de analiză; apoi, de aici, documentele cele mai valoroase erau transmise celei mai înalte ierarhii a partidului. Pe acestă filieră, a ajuns la Iosif Chișinevschi, la începutul lui decembrie 1947, un document întocmit de Siguranță – „asupra situației politice a PNL-ului ca urmare a participării sale la guvernare și a ultimelor evenimente". Chișinevschi nota, la 2 decembrie, o apreciere mai largă, având forma unei scrisori: „Tovarășului Gheorghiu-Dej. Oglindind contradicțiile adânci dinăuntrul marei burghezii, poziția grupului care a inițiat această acțiune [schimbarea conducerii PNL-T] are, după părerea mea și alt sens: 1) Face o încercare de a salva partidul în plină descompunere: 2) O încercare de a-și croi un drum nou în vederea apărării intereselor

https://biblioteca-digitala.ro

burgheziei [...]. Un lucru este pentru mine clar, că unei părți dintre cele mai însemnate ale numitului partid, ca și a marei burghezii ca atare, i-ar conveni o regrupare a acestora în așa fel ca elementelor pe de-a-ntregul compromise să le ia locul elementele necompromise sau mai puțin compromise. De aceea, cred că *ar fi necesar a ascuți aceste contraziceri* [subl. n.], dar totodată a împiedica întărirea pozițiilor vreuneia dintre părți"[11]. Gheorghiu-Dej a acționat conform statului dat de Iosif Chișinevschi: a înregistrat *Moțiunea* care-i fusese trimisă de Petre Bejan, dar nu a răspuns.

Înclinația lui Petre Bejan spre o conlucrare strânsă cu PCR era mai veche, în vara și toamna lui 1947 el conducând aripa procomunistă a PNL-T; nu, însă, dintr-o afinitate doctrinară cu aceștia, ci din pur oportunism politic. Imediat după demisia miniștrilor național liberali, Bejan și-a accentuat tendința, încercând să îndrepte PNL pe această linie chiar înainte de a fi ales președinte. O notă a DGSS din 11 noiembrie înregistra faptul că, în timpul unei întrevederi cu Gheorghe Tătărescu, din 10 noiembrie, Bejan a cerut organizarea unei întâlniri cu fruntașii PCR, „pentru a stabili în mod definitiv, dacă situația prezentă a liberalilor este ceva de durată, sau este conform cu *promisiunile dinaintea plecării sale în străinătate* [subl. n.]". Așadar, Bejan primise niște promisiuni înainte de a pleca în străinătate (13 septembrie 1947) de la comuniști, pe care le interpretase ca asigurându-i viitorul. Tătărescu bănuia de mult că fidelitatea lui Bejan este îndoielnică; de aceea, informatorul Siguranței avea dreptate când afirma: „Tătărescu nu acordă o prea mare încredere afirmațiunilor pe care le face Bejan, *îl crede influențat din afară* [subl. n.]". Din afara PNL-T nu putea fi influențat decât de cei care conduceau efectiv, comuniștii, tot ei fiind și cei care-i puteau face promisiuni[12]. Interesant și faptul că perioada călătoriei menționate în străinătate a coincis perfect cu atacul final al PCR împotriva PNL-T; Bejan va reveni în Țară în noiembrie, când faptul se consumase[13].

Cu toate dovezile de supunere față de PCR ale noii conduceri liberale, organizarea PNL-Bejan a fost ținută sub o strictă observare. La 4 decembrie 1947, se cereau, printr-un ordin

https://biblioteca-digitala.ro

circular al DGSS, informații din toate județele privind activitatea liberalilor[14].

Delimitările de vechea conducere vor urma și în planul adresabilității Partidului Național Liberal Bejan. „Adevărul", în articolul *Burghezia fără partid*, afirmase că transformarea prin care a trecut fostul partid al lui Tătărescu, a lăsat clasa pe care acesta susținuse că o reprezintă fără un organism politic propriu. „Drapelul" răspundea că nu este vorba decât de o „evoluție și o adaptare" la realități: PNL nu e partidul unei persoane, dar nici a unei singure clase sociale; mai mult, se afirma că „în Țara noastră nu există o anume clasă burgheză care să simtă necesitatea specială a unui organism politic". PNL reprezintă mai ales categoriile de mijloc, practicând liberalismul social[15]. Aceste delimitări vor răzbate și în directivele trimise de noua conducere organizațiilor județene: toate trebuiau să se reorganizeze; toate trebuiau, „obligatoriu", să includă în conducere elemente muncitorești și țărănești; toate erau obligate să aibă raporturi bune cu membrii celorlalte partide democrate[16].

Documentele de arhivă demonstrează că Gheorghe Tătărescu avusese dreptate: dacă nu hotăra, încă din 5 noiembrie 1947, rămânerea alături de BPD, „până la victoria finală", dacă nu-și organiza ieșirea din partid, acesta ar fi avut imediat soarta PNȚ. Atât de convinse erau organele Ministerului de Interne că așa va hotărî PCR, încât, din proprie inițiativă, ca să se remarce, în unele județe au trecut la represalii împotriva PNL-T, doar la câteva zile după votul de neîncredere din Parlament, înainte de a mai primi vreun ordin în acest sens de la București. La Craiova, sediul Organizației județene PNL-T a fost imediat închis și sigilat de autorități. Cum nu se dorea victimizarea tătărescienilor, ceea ce ar fi orientat simpatia opiniei publice către ei, măsura lută voluntarist la Craiova – ca și altele similare din Țară – a fost revocată. La 8 noiembrie (telegrama 40876) DGSS ordona Inspectoratului Regional de Siguranță Craiova: „Raportați în termen de 48 ore motivele pentru care s-a sigilat sediul Organizației PNL-T din Craiova și cine a dat această dispoziţiune. În cazul când nu s-a ridicat sigiliul, procedați la desigilarea imediată. Cercetările dvs. vor cuprinde detalii

https://biblioteca-digitala.ro

complecte privind această chestiune". Semna chiar directorul general Nicolae Popescu[17]. Existența unor astfel de inițiative locale, ca cea de la Craiva, neordonate și nedorite de autoritățile centrale – care doreau doar o strictă supraveghere – a obligat DGSS să emită ordinul circular nr. 41158 S/10 noiembrie 1947, „pentru orientarea organelor de siguranță": „Prin ieșirea din Guvern a PNL-T, acest partid va fi tratat ca o formațiune politică legal constituită și care se bucură, deci, de toate drepturile conferite de legi. În consecință, nu se va admite nici o atitudine ostilă față de organizațiunile sau de membrii PNL-T, pornită numai din faptul abaterilor grave ale conducerii partidului – problemă care va constitui, eventual, o preocupare a Guvernului". Dar, se adăuga, Siguranța trebuie să intervină „pentru a preveni orice acțiuni" care ar leza regimul democrat; „În această situație vor intra și acei membri ai PNL-T cari prin activitatea lor pot dăuna ordinei și siguranței Statului". Cele două formule anulau în practică ordinul ca tătărescienii să fie lăsați în pace; dacă Siguranța credea că eventuale acțiuni ar putea dăuna regimului, cei bănuiți puteau fi arestați preventiv[18].

Paralel cu stoparea unor acțiuni ca cele de la Craiova, Siguranța a ordonat urmărirea, în toată Țara, a reacției opiniei publice și mai ales a membrilor PNL-T față de evenimentele privind partidul respectiv; se cereau răspunsuri telegrafice, dovadă a importanței acordată reacției tătărescienilor. Ordinul circular a fost urmat de răspunsuri – cum se ceruse, telegrafice din majoritatea județelor. La 8 noiembrie, ora 14, Inspectoratul de Siguranță Sibiu telegrafia la DGSS (Serviciul II): Demisiile miniștrilor tătărescieni au produs o adâncă impresie, între membrii PNL-T, starea lor de spirit fiind, însă, liniștită, demisiile producând un regret, nu o îngrijorare; fuseseră liniștiți de telefonul dat din București de deputatul Ion Ciolan, care-i asigurase că repercusiunile negative se vor limita doar la înlăturarea miniștrilor. Siguranța a înregistrat și al doilea telefon dat de Ion Ciolan, în aceeași zi, anunțând că deputații PNL-T vor rămâne la posturi. Deja la Sibiu se formase un curent care cerea înlocuirea lui Tătărescu cu Bejan. În aceeași telegramă se indica și reacția „elementelor opoziționiste reacționare", în

https://biblioteca-digitala.ro

rândul cărora se observase „o accentuată îngrijorare, crezând că PNL-T, pe care l-au socotit organ ponderator și de rezistență față de partidele muncitorești, va fi desființat, ca și fostul PNȚ Maniu"[19]. Treptat, liberalii sibieni se vor arăta tot mai alarmați, deși din București venise spre a-i liniști deputatul Ciolan[20]; vor începe să-și înainteze demisiile din PNL-T, pentru că „se tem de urmări"[21]. Printr-o radiotelegramă, la 8 noiembrie, se anunța DGSS că Organizația național-liberală Deva hotărâse să se autodizolve, deoarece „în rândul tătărescienilor evenimentul demisiei miniștrilor lor a produs o mare îngrijorare"[22]. În aceeași zi se transmitea și situația din Constanța: comercianții și țăranii înstăriți, „refractari regimului", considerau demisia miniștrilor PNL-T ca pe un protest al acestora față de „condamnarea lui Maniu, întrucât Guvernul intenționează a aplica conducătorilor maniștri pedeapsa cu moartea. Conducătorii tătărescieni, dându-și seama de nedreptatea și înscenările făcute împotriva partidului [lui] Maniu, ținând seamă și de notele trimise de puterile anglo-americane Guvernului român, n-au acceptat vederile Guvernului, care sunt impuse de PCR, și astfel se desolidarizează de acțiunile Guvernului, demisionând." În schimb, „Muncitorii cer a se aplica măsuri trădătorilor tătărescieni care, în frunte cu ministrul de Externe, au trădat interesele poporului". Ca de obicei, în epocă, „reprezentanții maselor democrate" în urma lecturii ziarului „Scânteia", au hotărât să trimită telegrame de sprijin către Guvern. În această atmosferă, membrii PNL-T Constanța erau foarte îngrijorați; între ei, considerau acțiunile împotriva lui Tătărescu ca o înscenare a comuniștilor[23]. Din Câmpulung Muscel se raporta aceeași stare de îngrijorare a tătărescienilor[24]. La fel din Tulcea, unde prefectul liberal Mihai Gioca și-a dat demisia din partid, după care a încercat să se sinucidă[25]. Gestul putea face valuri, nedorite de autorități, în rândul opiniei publice; de aceea, Direcția Generală a Poliției de Siguranță cerea urgent, în aceeași zi, lămuriri suplimentare[26]. Pe 9 noiembrie se raporta și din Turda că național liberalii locali sunt surescitați, stare accentuată și de faptul că, revenind din străinătate, Petre Bejan se oprise la 5 noiembrie la Turda și lansase, în timpul unei

https://biblioteca-digitala.ro

întruniri restrânse, un atac împotriva lui Gheorghe Tătărescu[27]. Ajuns la Brașov, a doua zi, Bejan a încercat să țină același discurs antitătărescian și în fața fruntașilor liberali locali, dar șeful Organizației județene, prefectul Ion Strat, i-a anulat întrunirea[28]. Conform aceloraşi categorii de documente, foarte alarmați erau și național liberalii din județul Suceava, mai ales după ce, la jumătatea lui noiembrie, deputatul Spiridon Moraru i-a sfătuit, dacă vor să se salveze, să demisioneze din PNL-T; mulți i-au urmat sfatul[29]. Plecări masive se înregistrau și în Organizația județeană Cluj[30]. Astfel de relatări erau primite de organele Ministerului de Interne din întreaga Țară[31], fenomenul neliniștii și chiar al derutei fiind generalizat. Autoritățile nu erau interesate în refacerea coeziunii, a puterii PNL-T. De aceea, încercările pe această linie ale fruntașilor partidului erau strict urmărite: În București, Inspectoratului de Siguranță i se ordona (cu nr. 41007 S) de către DGSS, organizarea urmăririi tuturor acțiunilor conducătorilor PNL-T, a foștilor miniștri ai acestuia, „raportându-se la timp orice constatări veți face în legătură cu aceștia"[32].

Încăput pe mâna lui Petre Bejan, fostul PNL – Tătărescu, devenit PNL – Bejan va ajunge a fi paticipant conștient la programul PCR de comunizare a României, oferind, pentru câteva luni, comuniștilor argumentul – fluturat mai ales în fața străinătății – păstrării pluralismului politic și, așadar, a democrației. Pentru a fi tolerat, Bejan nu a avut nici un gest potrivnic Partidului Comunist; mai mult, ca să înlăture orice suspiciune, la sfârșitul lui decembrie 1947 a inițiat un nou program al partidului, program despre care spunea că se bazează pe „liberalismul progresist cu concesii capitale în spiritul nou." Nu toți fruntașii liberali s-au arătat încântați; unii l-au acuzat că „a comunizat liberalismul" și că „face jocul comuniștilor" și au încetat orice fel de activitate în cadrul partidului (printre aceștia Amedeu Bădescu, Grigore Popescu, Mircea Nicolaescu)[33]. Comentând noul program, Aurel Voicu incudea o frază care spunea totul despre PNL-B: „Noul program PNL pornește de la următoarea premiză ideologică: mersul societăților umane în genere și al celei românești în special este orientat spre

https://biblioteca-digitala.ro

socialism. Socialismul este forma de organizare socială și politică a viitorului"; Adăuga ideea că proprietatea trebuie să devină un bun social[34]. Așadar, a fost înlăturat din programul tătărescian principiul esențial, acela al proprietății private care trebuie să stea la baza societății. În curând, va fi înlăturat și alt principiu menținut cu consecventă de Gheorghe Tătărescu – acela al necesității Monarhiei. Sub conducerea lui Petre Bejan, deputații liberali au votat pentru aprobarea abdicării Regelui Mihai și pentru proclamarea Republicii Populare Român. Cum numărul total al deputaților era de 416, iar în sală, pe 30 decembrie 1947, s-au aflat doar 295 deputați, se poate crede că măcar o parte din cei absenți ar fi fost național liberali care au absentat intenționat, pentru că nu erau de acord cu abdicarea. În orice caz, Gheorghe Tătărescu a lipsit, el nemaiparticipând la nici o ședință din momentul când Parlamentul i-a dat votul de neîncredere, 5 noiembrie 1947. Exista practica de a fi consemnați în „Monitorul Oficial", la începutul stenogramei fiecărei ședințe, toți deputații absenți, dar, pentru ședința din 30 decembrie 1947 s-a făcut o excepție – lista nu există[35]. Așadar, nu putem ști câți național liberali au votat pentru abdicarea Regelui și pentru republică. Cu toate acestea, se cunoaște poziția oficială a PNL – Bejan. În „Drapelul" din 1 ianuarie 1948 se scria: „Într-o atmosferă de entuziasm, Camera a votat în unanimitate Legea prin care ia act de abdicarea Regelui Mihai I și crearea Republicii Populare Române". Și, cu satisfacție, oficiosul partidului exclama: „Prin acest act istoric se deschid democrației noastre căi noi spre mărețe înfăptuiri" etc. Apoi, în numărul din 3 ianuarie va fi publicat comunicatul oficial: „PNL, organism politic viu, care a știut întotdeauna să-și determine acțiunile și să-și fixeze pozițiile în spiritul vremurilor și în funcție de aspirațiile maselor, colaborând, în cei 100 de ani de existență, la organizarea Statului român modern, socotește azi, când toate puterile emană de la popor, că noua formă de stat este cea mai potrivită pentru dezvoltarea tuturor puterile de muncă și creație ale acestui neam. Cu această nouă formă vom putea consolida un stat nou, puternic și prosper".

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru a arăta că mai există, PNL – Bejan va hotărî, la 11 februarie 1948, convocarea unui Congres. În aceeași ședință a conducerii, au fost excluși din partid câțiva „reacționari" care nu acceptaseră noua linie: deputatul de Năsăud, Amedeu Bădescu; cel de Someș, Grigore Popescu; de Muscel, Nicolae Enescu („pentru grave abateri privind linia democratică și disciplina partidului" – cum se scria în hotărâre)[36]. Pe 25 februarie 1948, Congresul a fost amânat; în schimb, se va participa la alegerile pentru Adunarea Constituantă[37]. PCR va îngădui alegerea a șapte deputați național liberal: Petre Bejan la București; Ilie Toma la Arad; Zenovie Vasilescu la Dolj; Romulus Teodorescu la Argeș; Nicolae Mărăcinescu la Vâlcea; Radu Roșculeț la Constanța; Nicolae Teodorescu la Tecuci[38]. (Pentru alegerile din 28 martie 1948, PNL – Bejan dorise să depună liste în 45 județe, însă a reușit numai în 22. Printre lozincile electorale figurau: „PNL luptă pentru binele obștesc și pentru propășirea poporului"; „PNL propovăduiește pacea și armonia între păturile sociale". După înșirarea lozincilor, manifestele se încheiau cu îndemnul: „Votați deci cu încredere semnul partidului, o linie în picioare"[39].) Tolerarea de către comuniști, îl făcea pe Petre Bejan să exclame satisfăcut: „Noi suntem mulțumiți de rezultatul alegerilor. Operațiunile electorale au decurs în mod normal și nu avem de făcut nici o contestație"[40]. La 7 aprilie, Marea Adunare Națională și-a format Comisia Constituțională, în care au intrat și Ilie Toma de la PNL – Bejan și Dinu Moisescu de la PNȚ (fost lupist; aveau și ei trei deputați)[41]. Doar peste două zile, Gheorghiu-Dej, raportor al Comisiei, prezenta textul Legii fundamentale noi în fața Adunării prezidată de Gheorghe Apostol. La discuția generală, din partea PNL – Bejan va lua cuvântul chiar președintele partidului: lăuda proiectul de la un capăt la altul – Constituția „corespunde actualei structuri a Statului român, întemeiat pe principiul muncii, pe libertate, dreptate și democrație"; apără interesele superioare ale Statului; apără toate drepturile și toate libertățile cetățenești; protejează proprietatea necesară familiei; stimulează agricultura; „În consecință, constatăm că Proiectul de Constituție corespunde în totul și principiilor programului

https://biblioteca-digitala.ro

nostru și este de natură a asigura dezvoltarea și prosperitatea Statului Român". Și, pentru a fi pe deplin în grațiile comuniștilor, Petre Bejan declara că Marea Adunare Națională „este compusă din reprezentanții autentici ai poporului muncitor [...], reprezintă toate păturile sociale și toate partidele politice". PNL – Bejan va vota Constituția[42]. Partidul aluneca vertiginos spre dispariție, deși nu ieșea din cuvântul PCR. „Drapelul" anunța, la 18 aprilie 1948 că, dat fiind vacanța parlamentară și măsurile de reorganizare în curs, ziarul va apare doar o dată pe săptămână, lunea. Ultimul număr, cel din 30 mai 1948, anunța întâlnirea șefilor organizațiilor județene ale PNL – Bejan din 24 mai, unde se adoptase deviza „Să nu ne despărțim de popor!", și fusese ales noul Comitet de conducere: Petre Bejan, Radu Roșculeț, Gheorghe Vântu, Ion Tomescu, Ilie Toma, Nicolae Mărăcinescu, Nicolae Teodorescu[43]. A fost ultima întrunire a conducerii partidului, conform înregistrărilor Siguranței. De aici înainte era menționat în documente „fostul partid Bejan". Formula reprezenta o realitate: în practică, partidul nu mai exista. Dar, a existat și o hotărâre oficială de dizolvare a lui, luată în ședința Secretariatului Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român (noua denumire a PCR), din 28 ianuarie 1949. Atunci s-a hotărât autodizolvarea Partidului Național Popular – cadrele acestuia urmau să fie repartizate în diverse organizații ale PMR (dovadă a faptului că partidul fusese creat din comuniști, pentru a deruta opinia publică); patrimoniul era preluat de PMR, averea trecea la Stat; ziarul „Națiunea" își înceta apariția. Alt punct pe ordinea de zi era intitulat „Dizolvarea partidelor burgheze". Teohari Georgescu, ministrul de Interne, afirma că Brătianu și Titel Petrescu au adoptat o poziție de așteptare, „dând cuvânt deschis să nu se ia atitudine contra noastră. În realitate... continuă acțiunile ostile". „Cu Bejan este altă situație, are poziția că votează toate măsurile noastre, dar ține legătura cu chiaburimea și dă cuvânt de ordine să fie pregătiți pentru schimbări. Sunt la fel de dușmani și nu există nici un argument să poată rămâne mai departe. Problema este dacă venim cu autodizolvarea sau luăm măsuri. Mai bine să se autodizolve întâi PNP și apoi venim cu măsurile. *Tov. Vasile*

https://biblioteca-digitala.ro

Luca: Noi n-am luat măsuri pentru darea în judecată a bejeniștilor amestecați în afaceri murdare, sabotaje etc. Să dăm curs judecății pentru activități dăunătoare Republicii"[43bis].

*

Gheorghe Tătărescu și partidul său personal au, fără îndoială, un loc important în istoria zbuciumată a perioadei 1944-1947. Ar fi simplist să etichetăm activitatea PNL-T ca bună sau rea. Cred că încercarea de monografie prezentă scoate în evidență acțiuni încadrabile fie într-o parte, fie în cealaltă. Oprindu-ne numai asupra celor două țeluri principale pentru care partidul lui Tătărescu a intrat în Guvernul Petru Groza, țeluri în funcție de care poate fi judecată întreaga sa existență – 1) oprirea procesului de comunizare a României, apărarea libertăților cetățenești, a proprietății private; 2) redobândirea Transilvaniei de Nord – constatăm că pe primul nu l-a îndeplinit, însă, la revenirea Transilvaniei de Nord în cadrul României a avut un rol major.

Astăzi este foarte larg dezbătută problema vinovățiilor, a responsabilităților – interne și externe – pentru cucerirea puterii politice în România de către comuniști. O anumită contribuție au avut-o atât forțele interne, cât și cele externe, fără a se putea indica precis câtă vinovăție revine fiecăreia. Într-un singur caz – contribuția URSS – se poate pune o concluzie definitivă: Moscova a fost factorul decisiv al comunizării României.

În plan intern, fatorii politici care prin unele din acțiunile lor au facilitat instaurarea comunismului în România au fost Regele și o parte a partidelor necomuniste, burgheze, cele mai multe dizidențe ale PNL și PNȚ. În acest context trebuie privită contribuția PNL-T. În ceea ce-l privește pe Rege, sunt mai multe momente în care poziția sa i-a favorizat pe comuniști, cel mai important fiind acela din 1 decembrie 1946. Rezultatele alegerilor parlamentare din 19 noiembrie 1946 erau falsificate și faptul acesta se cunoștea; însă, Regele a validat frauda electorală prin deschiderea lucrărilor Parlamentului, deși Iuliu Maniu și Dinu Brătianu se opuseseră. Mihai a validat niște alegeri pe care

https://biblioteca-digitala.ro

le știa trucate, arătându-și „fericirea" că se află în mijlocul deputaților aleși împotriva voinței poporului. Astfel, a contribuit substanțial la luarea Țării în stăpânire de către comuniști. În anul următor, chiar în momentul procesului liderilor PNȚ, la deschiderea sesiunii parlamentare din 15 octombrie 1947, din nou se remarcă Mesajul citit de Rege. Pe când Iuliu Maniu era judecat ca un criminal de rând într-un proces înscenat de comuniștii care dominau și Parlamentului, Regele Mihai spunea membrilor acestuia: „Cu adâncă mulțumire sufletească mă găsesc din nou în mijlocul reprezentanților Țării, întruniți astăzi în a doua sesiune ordinară a actualei legislaturi. Lucrările domniilor voastre în prima sesiune ordinară și extraordinară au fost rodnice". Printre „lucrările rodnice" de până atunci ale Parlamentului ales în 1946, fuseseră Legea Oficiilor industriale care pregătea naționalizarea și dizolvarea PNȚ. La sfârșit, Suveranul nu uita să le ureze „spor la muncă". Însă, în balanță trebuie pusă și „greva regală" din 1945, prin care Mihai a încercat să formeze un guvern reprezentantiv și democratic, fără a reuși. Și, trebuie spus că Regele în nici un caz nu poate fi acuzat că i-ar fi ajutat pe comuniști de bună voie; a făcut-o constrâns, crezând, ca și unii oameni politici ai momentului, precum Gheorghe Tătărescu, că se va câștiga timpul necesar apariției unei soluții salvatoare. Istoria a înregistrat, însă, faptele; și acestea indică facilitarea drumului PCR și de către unele acte ale Regelui. Ion Cristoiu folosește chiar formula „contribuția Regelui la instaurarea comunismului"[44]. Dintre „tovarășii de drum" care au sprijinit, prin unele dintre acțiunile lor, ascensiunea comuniștilor, cel mai important a fost PNL-T[45]: datorită ponderii avute în Țară; ca efect distructiv asupra partidelor istorice; ca efect liniștitor, asigurator în aparență, pentru păturile sociale mijlocii, privind ideea de proprietate privată în România. A fost singurul dintre aliații PCR care a încercat o opoziție din interior la sistemul legislativ ce anunța naționalizările. Și, totodată, a fost singurul dintre „tovarășii de drum" ai PCR care își vedea un viitor și în afara alianței cu comuniștii. În ansamblu, prin activitatea sa în cadrul Guvernului și al Parlamentului, a avut un oarecare efect de frână în drumul

https://biblioteca-digitala.ro

comuniștilor[46]. Există și altă deosebire între PNL-T și celelalte partide aliate cu PCR, deosebire subliniată de Șerban Rădulescu-Zoner: „PNL-T nu a fost condus sau controlat de comuniști infiltrați, ci supravegheat prin intermediul unor informatori ai Siguranței"[47]. Multe documente ale acestei instituții, prezentate în volumul de față, subliniază justețea afirmației, cu precizarea, însă, că informatorii erau uneori chiar membri ai conducerii PNL-T; așadar, puteau nu doar să raporteze ce se întâmpla în interiorul lui, ci puteau și să influențeze luarea unor decizii.

Insuccesul lui Tătărescu în plan intern și succesul lui în plan extern reprezintă insuccesul întregii societăți românești și succesul întregii societăți românești. Cele două probleme – instaurarea regimului comunist și încheierea Tratatului de Pace – au avut consecințe asupra cărora discuția trebuie făcută unitar, între cele două existând o relație de determinare. Privirea poate fi făcută, și concluziile pot fi trase fie în funcție de interesul societății românești din acel moment, de reacția ei din acel moment istoric (1944-1947), cu repercusiunile în următoarele decenii; fie în funcție de interesul mult mai larg privind evoluția de ansamblu a Istoriei românilor, de consecințele asupra acesteia. Desigur că blamarea a ceea ce s-a întâmplat în perioada 1944-1947 – în plan intern: instaurarea unei dictaturi dure ce a anulat orice fel de drepturi și libertăți cetățenești, a distrus un sistem democratic, a provocat zeci de mii de victime; în plan extern: înfeudarea Țării față de URSS, acceptarea și a unor prevederi oneroase în Tratatul de Pace – este una normală, pe deplin îndreptățită, acestea fiind fapte de condamnat. Atunci când încadrăm perioada 1944-1947 în ansamblul Istoriei românilor, problema se pune astfel. Judecând la rece, dacă nu s-ar fi instaurat Guvernul Petru Groza, în martie 1945, cu predominanță comunistă, ocupantul sovietic și-ar fi continuat atitudinea de până atunci: nu retroceda României Transilvania de Nord. Și Occidentul nu numai că nu ar fi putut impune retrocedarea, dar se știe că se ferea, în mod explicit, de a rupe relațiile cu URSS pe o problemă românească. Nici opinia publică occidentală nu ar fi acceptat, atunci, o acțiune

https://biblioteca-digitala.ro

antisovietică, datorită simpatiei față de poporul rus care dăduse atâtea jertfe în războiul abia terminat, precum și dintr-un spirit de conservare asemănător cu acela care a făcut posibilă politica de conciliere față de Germania în criza cehoslovacă din 1938. Dacă nu ar fi fost impus Guvernul Groza la București, în cel mai bun caz, la Conferința de Pace, URSS ar fi impus a doua parte a articolului 19 din Convenția de Armistițiu: „României i se va retrocea Transilvania de Nord, întreagă sau *parțial*". Nesatisfăcută în planul evoluției politice interne a României, Moscova putea impune, ca pedeapsă, o soluție care să-i defavorizeze pe români, mai ales în condițiile curții asedui ce i se făcea de Budapesta.

În istoriografia românească, Tratatului de Pace de la Paris i s-au consacrat foate multe lucrări, fiind interpretat în cele mai diferite feluri. Din două motive, raportez propriile concluzii doar la capitolul scris de Gheorghe Onișoru în volumul *Istoria PNL*[48]: autorul respectiv include formulele cele mai negative privind caracterul Tratatului de Pace pentru România și privindu-l pe Gheorghe Tătărescu; este cea mai recentă lucrare, presupunându-se, astfel, că are în spate parcurgerea și a întregii bibliografii. Având în vedere, realist, condițiile internaționale ale anului 1946, care făceau imposibilă revendicarea de către România a Basarabiei și Bucovinei de Nord, Gheorghe Onișoru dă dreptate Delegației românești care nu putea ridica decât două probleme esențiale: cobeligerança; granița de vest. Asupra celor două s-au purtat discuții ample la Paris. La prima ni s-a răspuns nefavorabil, pe când a doua cerere a fost satisfăcută. Revenit în Țară, Gheorghe Tătărescu afirma, în cadrul raportului pe care-l va face în fața Consiliului de Miniștri, la 23 septembrie 1946: „Dacă n-ar fi fost sprijinul constant, îndărătnic, fără nici un fel de excepție și oprire din partea Uniunii Sovietice, dacă n-ar fi fost actul făcut de Guvernul Uniunii Sovietice, când ni s-a retrocedat administrativ Transilvania, pentru ca retrocedarea să fie și pe plan politic, noi n-am fi avut prilejul astăzi [...] să ne bucurăm de acest mare succes al Neamului nostru". Gheorghe Onișoru consideră această declarație a lui Tătărescu „pe cât de falsă, pe atât de demagogică". Este considerată falsă, pentru că toate țările votaseră în favoarea României (cu excepția a doua

https://biblioteca-digitala.ro

abțineri), și pentru că decizia fusese deja luată, în mai 1946, de miniștri de Externe ai celor patru Mari Puteri. Declarația era considerată demagogică pentru că, deși Vîșinski acceptase revenirea întregii Transilvanii de Nord la România, același se pronunțase pentru invitarea Delegației României doar pentru a expune speranțele și punctele de vedere ale Țării sale, nu pentru a trata. Argumentația, în acest al doilea plan, făcută de Gheorghe Onișoru, este de-a dreptul ilogică: în discuția era *dacă URSS a susținut și chiar a determinat retrocedarea Transilvaniei de Nord* – și domnia sa o recunoaște – *nu dacă i-a dat voie sau nu lui Tătărescu să participe la tratative*. De luat în discuție este, bineînțeles, ideea rolului determinant al URSS, în favoarea României, rol afirmat de Tătărescu. Articolul 19 al Convenției de Armistițiu prevedea două posibilități: retrocedarea Transilvaniei de Nord *întreagă* sau *parțial*. Ambiguitatea, introdusă cu perfidie de sovietici în Convenție, putea duce, în funcție de evoluția intereselor Moscovei, fie la una, fie la alta dintre variante; mai mult, ar fi putut fi eludate amândouă. Putea URSS să impună ce soluție i-ar fi convenit? Ar fi acceptat Occidentul orice soluție, dacă era cerută imperativ de URSS? La ambele întrebări răspunsul este afirmativ. Occidentul, epuizat după un război din care abia ieșise, nu ar fi putut să-și impună voința, în caz că ar fi dorit să se ridice împotriva Moscovei. Mai mult, nici nu poate fi bănuit vreun conducător occidental din acel moment de intenții belicoase la adresa sovieticilor, dacă aceștia s-ar fi opus retrocedării Transilvaniei de Nord. În practică, prin partajarea propusă de Churchill lui Stalin și prin înțelegerea de la Ialta, puterile vestice acceptaseră ca soarta României să fie în mâinile Moscovei. Prin urmare, Conferința de Pace de la Paris, în privința României, a hotărât numai ce au vrut rușii. Așadar, afirmația lui Tătărescu nu era falsă, ci reflecta adevărul. Tot URSS-ului trebuia să-i „mulțumim" și pentru prevederile care ne dezavantajau. Gheorghe Onișoru însuși consemnează – după ce-l combate acerb pe Tătărescu privind rolul decisiv al Uniunii Sovietice la Paris – că cererile Delegației românești privind cobeligeranța și fixarea datei de 12 septembrie 1944 drept început al luptei Armatei române alături de Națiunile Unite, „au fost respinse, atât de URSS cât și de

https://biblioteca-digitala.ro

Marile Puteri occidentale *care s-au raliat acesteia* [subl. n.]". În ceea ce privește cererile României, „ralierea" occidentalilor la dorințele rușilor a fost în toate problemele. În urma deducțiilor sale – a căror nu onestitate, ci justețe nu o accept – Gheorghe Onișoru trage o concluzie nefondată: „Dacă sunt luate în considerare aceste realități, la care se adaugă împovărătoarele despăgubiri de război impuse României, unicul beneficiar al acestora fiind Uniunea Sovietică, concluzia firească este că *acțiunea Delegației române la Conferința Păcii de la Paris s-a soldat cu un eșec și nu a reprezentat un succes* [subl. n.], așa cum a susținut Gheorghe Tătărescu". Pentru a ajunge la o concluzie cu adevărt dreaptă, trebuie să avem în vedere o comparație: între consecințele, din acel moment postbelic și din următoarele decenii, asupra României ale prevederilor Tratatului de Pace în totalitatea lor, pe de o parte și consecințele aceloraşi prevederi pentru ansamblul Istoriei românilor. Tratatul a repus România în rândul statelor suverane, independente, deschizându-l astfel perspective pozitive; i-a redat Transilvania de Nord. Dar, în acelaşi timp, o considera țară învinsă în război, cu toate urmările ce au decurs de aici. Urmările prevederilor negative au fost foarte grele pentru câteva zeci de ani. Acestea din urmă au trecut, rămânând doar amintirea dureroasă. Transilvania de Nord, însă, se află pentru vecie în granițele României, așa cum, dacă în 1946 URSS ar fi impus ca acest pământ românesc să-i fie dat Ungariei, el ar fi fost pierdut de români tot pentru vecie. Și atunci, se impune repetata concluzie: pentru salvarea unei regiuni a Țării suferința unei generații nu poate fi considerată de neadmis; și, nu contează ce culoare politică au avut reprezentanții României care au încheiat acel Tratat de Pace, nu contează ce mare putere a impus prevederile acelui Tratat; important este, pentru români, că o parte a țării lor, parte asupra căreia numai ei au drepturi imprescriptibile, nu a fost înstrăinată și ei o stăpânesc și astăzi. De aceea, pentru România Tratatul de Pace de la Paris din 1946 a fost pozitiv, meritul lui Gheorghe Tătărescu în obținerea lui fiind major.

Permanenta contrapunere a lui Gheorghe Tătărescu și a partidului său, cu Dinu Brătianu și Iuliu Maniu împreună cu partidele lor, cu concluzia că cei din urmă au avut întotdeauna

https://biblioteca-digitala.ro

dreptate, în tot ce au făcut în perioada 1944-1947, nu are o îndreptățire istorică. Ca oameni mari politici, de care au depins destinele României atâția ani, trebuiau să nu se lase înșelați de zâmbetele încurajatoare ale unui Occident care nu putea și, mai ales, nu voia să facă pentru România mai mult decât presiuni politice asupra URSS; iar URSS nu se sinchisea de asemenea presiuni. Ca urmare, pentru a salva cât mai mult din independența Țării, pentru a conserva tot ceea ce într-un viitor internațional favorabil, care nu putea să nu vină, cum de altfel s-a și întâmplat, alianța cu Moscova era singura soluție de moment. Se trecea peste resentimentele personale, absolut normale, se înfrângea repulsia față de un stat care ne cotropise teritorii de la răsărit, peste repulsia față de un sistem politic în totală contradicție cu democrația; și, trecerea nu putea fi ușoară, iar dacă ar fi făcut-o ar fi fost acuzați, de către intransigenții de duzină ce se găsesc în toate epocile, că sunt oportuniști, lași sau chiar trădători de Țară. Dar, marii oameni politici, așa cum indiscutabil au fost Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, trebuie să vadă în perspectivă. Desigur că este eroică, de admirat, cantonarea fermă într-o postură de respingere a oricăror ingerințe din afară, de apărare încăpățânată a democrației în toate formele ei. Prin aceste poziții de admirat, cei doi și-au făurit monumente meritate în Pantheonul Neamului românesc. Realismul a fost, însă, de partea „celui mai hulit dintre români", după expresia lui Pamfil Șeicaru, a fost de partea lui Gheorghe Tătărescu, care poate fi învinuit de lașități, oportunisme, pactizări cu comuniștii – dar care a avut o contribuție indiscutabilă la configurarea unei priviri ceva mai puțin agresive a URSS față de România, la implantarea în mintea guvernanților de la Moscova a ideii că România poate fi un satelit al Uniunii Sovietice la fel de ascultător ca Ungaria și, ca atare, nu este nici un risc pentru sistemul comunist dacă Transilvania de Nord rămâne în stăpânirea românilor.

Nerealistă s-a dovedit a fi și permanenta respingere de către Dinu Brătianu și Iuliu Maniu a propunerilor de apropiere, de reconciliere lansate către ei de Gheorghe Tătărescu; respingerea avea, desigur, o întemeiere istorică, servea însă doar mândriei personale a celor doi, sentimentului lor de demnitate. Apogeul

https://biblioteca-digitala.ro

postării într-o asemenea ostilitate deplină a fost atins în iarna lui 1945, prin încercarea de a-l trimite pe Tătărescu la închisoare, fapt care l-a aruncat pe acesta, definitiv, în brațele comuniștilor care-l puteau salva[49]. La sfârșitul perioadei 1944-1947, chiar între liderii național liberali rămași fideli lui Dinu Brătianu se manifesta îndoiala privind justețea permanentului refuz de a-l reprimi pe Gheorghe Tătărescu în sânul partidului. O notă a DGSS, din 1 noiembrie 1947, consemna faptul că la Clubul PNL-B din strada C. A. Rosetti, avocatul dinist Mărgineanu a arătat că „acum liberalii de sub conducerea lui Dinu Brătianu, cât și național țărăniștii, își dau seama că fruntașii lor au greșit, refuzând mereu că stea de vorbă cu Tătărescu, respingând toate ofertele făcute de acesta spre o colaborare. Numai aici rezultă cauza că Tătărescu a trecut în cealaltă tabără"[50].

Este normal ca Istoria să rețină și să judece faptele unor personalități și ale unor partide politice fără subiectivismele contemporanilor epocii în care acestea au activat. O asemenea privire obiectivă poate reliefa multe aspecte negative ale activității lui Gheorghe Tătărescu în perioada 1944-1947 și ale partidului său; dar, și unele pozitive, între care esențială este contribuția la redobândirea Transilvaniei de Nord. De aceea, Istoria Partidului Național Liberal – Tătărescu merită, cu siguranță, cercetată.

Ploiești, 28 decembrie 2000

Note

1. Arh. SRI, fond D, dosar 5340, f. 246.
2. „Drapelul" din 5 decembrie 1947.
3. Idem din 12 noiembrie 1947.
4. Idem din 13 noiembrie 1947.
5. Vezi „Monitorul Oficial", partea a III-a, nr. 13 din 12 noiembrie 1947, p. 113.
6. Arh. SRI, fond D, dosar 5340, f. 257–258.
7. Scrisoare însoțită de fotografia lui Gheorghe Tătărescu.

https://biblioteca-digitala.ro

8. *Comunicat*, în „Drapelul" din 16 decembrie 1947.
9. Idem din 11 decembrie 1947. Cei care luaseră conducerea PNL-T nu au fost cinstiți, expunând doar jumătatea de adevăr care le convenea: Gheorghe Tătărescu a inițiat și impus *Memoriul* din mai 1947; dar *Memoriul* era un document în mare parte realist și curajos în contextul din acel moment. Doar din rațiuni de oportunitate politică, în decembrie 1947 foștii colegi ai lui Tătărescu se arătau critici. Din aceleași rațiuni nu se spunea, la punctul 2 al *Moțiunii* din 10 decembrie 1947, că și *Declarația PNL* din Parlament, din 11 noiembrie 1947 (cu anunțul rămânerii partidului în BPD), era tot conformă hotărârii lui Tătărescu.
10. Arh. MApN, fond Materiale documentare diverse, dosar 2513, f. 1–4.
11. Idem, dosar, 2512, f. 1.
12. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 344.
13. Idem, f. 351.
14. Idem, f. 362.
15. „Drapelul" din 14 decembrie 1947.
16. Idem din 19 decembrie 1947.
17. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 325.
18. Idem, f. 341.
19. Idem, f. 326–329.
20. Idem, f. 348–349.
21. Idem, f. 350.
22. Idem, f. 330.
23. Idem, f. 331.
24 Idem, f. 333.
25. Idem, f. 332.
26. Idem, f. 334.
27. Idem, f. 351, 369.
28. Idem, f. 364; la Brașov se vor forma două grupări adverse în rândul național liberalilor. – Idem, dosar 1992, f. 30–31.
29. Idem, dosar 1992, f. 4.
30. Idem, f. 26–27.
31. Idem, dosar 1992.
32. Idem, dosar 1990, f. 337.
33. Idem, dosar 1914, f. 93.
34. „Drapelul" din 3 ianuarie 1948.
35. „Monitorul Oficial", III, nr. 33 din 20 ianuarie 1948.
36. „Drapelul" din 18 februarie 1948.

https://biblioteca-digitala.ro

37. Idem din 27 februarie 1948. Ultima ședință a Parlamentului, în cadrul legislaturii începută la 1 decembrie 1946, va avea loc pe 13 februarie 1948; dintre deputații marcanți ai fostului PNL-T erau notați, în „Monitorul Oficial", ca absenți Gheorghe Tătărescu, Petre Bejan, Anton Dimitriu. Ca o ironie a sorții, în această ultimă ședință a legislaturii, Ana Pauker, ministru de Externe, a prezentat Parlamentului proiectul de Lege pentru ratificarea Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală între România (sub noua denumire de Republica Populară Română) și URSS, semnat la Moscova pe 4 februarie 1948 – Tratat pe care-l ceruse Gheorghe Tătărescu încă din primăvara lui 1944 (evident, nu în parametri umilitori din 1948). A fost ratificat în unanimitate. Vezi „Monitorul Oficial", III, nr. 50 din 5 martie 1948, pp. 723–727. Olimpian, ca întotdeauna, Mihail Sadoveanu, președinte al Adunării Deputaților, se socotea obligat să țină, după votul unanim, o cuvântare terminată în stilul epocii: „Trăiască Republica Populară Română! (Aplauze prelungite și îndelung repetate.) Trăiască marea Uniune Sovietică (Aplauze furtunoase) și genialul ei conducător Iosif Visarionovici Stalin! (Aplauze furtunoase, îndelung repetate; Adunarea, în picioare, ovaționează puternic.)".
38. „Drapelul" din 1 aprilie 1948.
39. Arh. SRI, fond D, dosar 10624, vol VI, f. 91, 92.
40. „Drapelul" din 2 aprilie 1948.
41. „Monitorul Oficial", III, nr. 3 din 16 aprilie 1948, p. 39.
42. Idem, nr. 5 din 19 aprilie 1948, p. 68.
43. Despre lucrările acestei ultime întruniri a conducerii partidului vezi Arh. SRI, fond D, dosar 1914, f. 96.
43 bis. ANIC, fond CC al PCR, Cancelarie, dosar 6/1949, f. 2–7.
44. În „Dosarele Istoriei", II, nr. 11 (6) din 1997, p. 2.
45. Aceleași concluzii și la Gheorghe Onișoru în *Alianțe și confruntări între partidele politice din România (1944–1947)*, Fundația Academia Civică, București, 1996, p. 147: „Dintre noile apariții s-a detașat indiscutabil, prin rolul jucat, PNL condus de Gheorghe Tătărescu. Afirmația este susținută de faptul că Tătărescu a fost realmente, o personalitate, iar activitatea sa a contribuit semnificativ la slăbirea taberei liberale".
46. Gheorghe Onișoru, în volumul *România în anii 1944–1948. Trasformări economice și realități sociale*, Fundația Alianța Civică, 1998, p. 79, are altă părere: „Aliații Partidului Comunist, cu precădere social-democrații și dizidența tătărescană, *au avut*

https://biblioteca-digitala.ro

doar iluzia că ar putea juca un rol important în stabilirea tendințelor și cursului economiei naționale". Pentru PNL-T, documentele serviciilor speciale demonstrează rolul de frână în calea procesului de comunizare, fără a-l putea opri; a fost singurul dintre partidele aliate comuniștilor despre a cărui activitate se poate spune că a avut o oarecare importanță în evoluția economică din perioada 1945–1947.

47. Șerban Rădulescu Zoner, *Politica PCR a „tovarășilor de drum". Cazul Gheorghe Tătărescu*, în RI, s. n., t. IX, nr. 1–2/1998, p. 7.
48. Volum coordonat de Șerban Rădulescu Zoner, 2000, pp. 284–285.
49. Înverșunarea lui Iuliu Maniu împotriva lui Gheorghe Tătărescu s-a transmis și generației următoare de național-țărăniști, la peste 50 de ani fiind încă aruncate etichete nedrepte: secretarul general adjunct al PNȚCD, Dragoș Oncescu, declara la 16 august 2000, în contextul unei campanii electorale (la Radio România, ora 18, 30): „PNL de azi se comportă precum trădătorul de neam și țară Guță Tătărescu, în 1944–1947".
50. Arh. SRI, fond D, dosar 1990, f. 287.

https://biblioteca-digitala.ro

INDICE

NUME DE PERSOANE

Aldea, Alexandru (general) 45
Alexandrescu, Anton 57, 82,85,122, 191, 250
Alexandrini, Alexandru 8, 69, 84, 111, 143, 148, 170, 180, 200, 214, 226, 237, 242
Alimănișteanu, Dumitru 8, 24, 60, 60, 66, 74, 84, 111, 124, 142, 143
Andreescu, Nicolae 170
Andreescu-Rigo, Teodor 69, 112, 170, 177, 190, 254, 255
Angelescu, Constantin (dr.) 14, 24, 30, 35, 54, 79
Antonescu, Ion (mareșal) 18–20, 23, 25, 27, 47, 49, 56, 57, 81, 99, 106,109, 117
Antonescu, Mihai 18, 25, 28, 41, 44, 49, 50
Apostol, Stan 266
Ardeleanu, Constantin 69
Ardeleanu, Ion 48
Argetoianu, Constantin 18, 19, 184, 185, 242
Arghezi, Tudor 39, 51
Arimia, Vasile 48
Aznavorian, Hurmuz 8, 72, 97, 111, 112, 143
Băbeanu, Pompiliu 24, 111, 254
Bădescu, Amedeu 69, 101, 129, 130, 170, 178, 235, 264, 266
Bălan, Nicolae (mitropolit) 56
Balș, Ion 202
Bănescu, Honeriu 111
Bassarabescu, I. A. 121
Bejan, Petre 8, 28, 34, 59, 73, 74, 84, 90, 111, 112, 121, 135, 142, 143, 161, 170, 177, 180, 188–190, 198–201, 208, 210, 215, 216, 218, 219, 223, 228,230, 238, 241, 247, 248, 250, 254–260, 262–267, 277
Beneș, Eduard 28, 29, 41, 43, 45, 49
Bentoiu, Aurelian 8, 66, 69, 97, 108, 109, 111, 112, 116, 132, 133, 142–144, 172
Bercovici, Arza 79, 136, 137, 184
Bevin, Ernest 226
Bibescu, Martha 40
Bârcă, Vasile 69, 100, 111, 112, 136, 141, 142, 170, 188, 201, 205, 210, 218, 243, 244, 250, 254
Bodnăraș, Emil (Bodnarenco) 174, 189, 229, 242
Bondac, Alexandru 24

https://biblioteca-digitala.ro

Brătianu, Constantin (Bebe) 37, 62, 102, 125, 130, 182, 183, 185
Brătianu, Constantin I. C. (Dinu) 9, 11–15,17, 20–22, 24, 25, 27, 28, 30, 34–37, 39, 40, 43, 47, 51, 53-60, 62, 64, 70–73, 75, 79, 81, 84, 85, 96, 97–102, 105, 106, 108, 109, 114-119, 126, 127, 129, 130, 132, 135-137, 143, 144, 170, 171, 191, 212, 240, 248, 267, 268, 273-275
Brătianu, Dan 101
Brătianu, Gheorghe 14, 24
Brătianu, I. I. C. (Ionel) 10, 170
Brucan, Silviu 6
Bulgăr, Ion 69, 129, 157, 158
Byrnes, James 154, 156, 226

Călinescu, Armand 14, 62
Caltofeanu, Ion 129
Cancicov, Mircea 21, 22, 25, 58, 60
Carabiș, Vasile 130
Caracaș, Remus 8, 140
Carol al II-lea 10-14, 30, 31, 50, 58, 63, 76, 87, 99, 117
Cebuc, Alexandru 48
Cercel, Gheorghe 69
Cernavodeanu, Dan 101
Cleja, Ștefan 228
Chiper, Ion 122
Chișinevschi, Iosif 259, 260
Churchill, Winston 272
Ciobanu, Mircea 172
Ciobanu, Ștefan 24, 164
Ciolan, Nicolae Ion 24, 72, 111, 112, 170, 180, 181, 200, 237, 262, 263
Ciuceanu, Radu 6
Câmpeanu, Radu 101; 102, 125, 130, 185
Câmpeanu, Toma 101, 185
Cârstea, Nicolae I. 72
Cliveti, Gheorghe 9
Codarcea, Constantin 249, 250
Codreanu, Corneliu Zelea 19
Condrus, Grigore 130
Conici, Alexandru 69
Constantin, Gheorghe 232
Constantinescu-Brăila, I. 254
Constantinescu-Iași, Petre 90, 124, 134, 135, 227
Constantinescu, Ion 128
Constantinescu, Miron 157, 162, 234
Constantinescu, Tancred 24
Constantiniu, Florin 122, 246
Coposu, Corneliu 35, 171
Corcoveanu, Petre 202
Cornicioiu (general) 24
Costeanu, Andrei 40
Costinescu, Ion (dr.) 14, 24, 79, 98
Covaci, Alexandru 130
Cristoiu, Ion 269
Cuza, A. C. 119
Czika, Laurențiu 190

Dan, Partenie 111
Danielean (dr.) 254
Danielopol, Daniel (dr.) 171
Danielescu, Ion 121
Davidescu 44
Demetrescu, Eugen 149
Diaconescu-Tismana 69, 129
Dimitriu, Anton 8, 24, 112–114, 127, 129, 130, 170, 277
Dimitriu, Constantin 60
Dimitriu, Corneliu 185

https://biblioteca-digitala.ro

Dimitriu-Iași, Dumitru 254, 258
Dimitriu, Sergiu 40, 69, 111
Dimitriu, Victor 254
Djuvara, Mircea 24
Drăghici, Ion N. 111, 173, 254
Drăghicescu 24
Drâmba, Ovidiu 130
Dragomirescu, Mihail 227, 233
Dunca, Eugen 8, 148, 170, 198, 254
Duca, I. G. 40, 71, 72, 109
Duca, Grigore 40
Duca, Nadia 248
Dumitriu, Dumitru 111
Dumitriu, Paul 103
Durma, Mircea 84, 98, 112, 143

Eden, Anthony 85
Enescu, Nicolae 69, 129, 143, 170, 254, 266
Enescu, Ștefan 74
Etheridge 134

Fărcășanu, Mihail 57, 69, 101–103, 125
Fischer, H. B. 92
Florea, Eremia 130
Florescu, Marin 180, 209, 237
Fotino, George 171
Franasovici, Richard 8, 23, 29, 30, 41, 42, 44, 50, 52, 74, 111, 142, 173, 198, 228
Frateș, Vasile 121, 140
Frigator, Mihai 112
Fruma, Ion 101, 103

Galeriu (pr.) 247
Gafencu, Grigore 28, 29, 50
Gaston Marin, Gheorghe 241
Georgescu, Adriana 103, 130
Georgescu, Teohari 124, 133, 161, 168, 176, 207, 209, 219, 220, 267
Ghelmegeanu, Mihai 19, 37, 38, 40, 57, 122
Gheorghiu, Anastase 177, 254
Gheorghiu-Dej, Gheorghe 56, 60, 61, 75-77, 80, 82, 95, 122, 135, 156, 157, 159, 161, 162, 175, 182, 188, 189, 191, 192, 200, 204, 219, 241, 242, 246, 258-260, 266
Gheorghiu, Gheorghe (Georgel) 40, 69, 111, 112, 142
Gherghiu, Ion 24
Gheorghian, Nicolae 129, 130, 177, 255
Gheorghiu, Panait 149
Ghiță, Petre 112
Ghica, Comănești 40
Ghilezan, Emil 171, 207
Gigurtu, Ion 19
Gioca, Mihai 263
Giurescu, Dinu 6
Giurescu, C. C. 8, 170
Goga, Octavian 12, 14
Golimas, Aurel 112
Grigore, Traian 148
Grigorescu, Radu 24, 28, 44, 111, 142, 170, 213, 228
Groza, Petru (dr.) 38, 60, 82, 87, 89, 90, 97, 100, 105, 111, 119, 123, 132, 135, 157, 158, 171, 174, 178, 187, 188, 195, 206, 207, 220, 230, 231, 237, 243, 247, 250
Guriță, Ion 255
Gyöngösi 159, 160

Hogea, Constantin 35, 40

https://biblioteca-digitala.ro

Halippa, Pan 164
Hamangiu, Constantin 48
Hațieganu, Emil 171
Hudiță, Ion 37
Husărescu 24

Ilasievici, Constantin 19
Iamandi, Victor 111
Inculeț, Ion 16
Ionescu, Lazăr 149
Ionescu-Quintus, Mircea 101
Ionescu, Mihail, E. 246
Iorga, Nicolae 12, 13, 19, 73, 74, 121, 140, 163
Iorga, Petru 140
Iordăchescu, Theodor 222, 223, 239
Iorgovici, Ștefan 209, 254
Iunian, Grigore 14

Kallontay 45
Killinger, Manfred von 18, 27, 49
Kopecky, Jaroslav 29, 50
Kavtaradze 131, 133, 202, 220

Lazăr, Horațiu 24
Lazăr, Ilie 207
Lazăr, Iuliu 72
Lăzărescu, Dan Amedeo 101
Lee, Arthur Gould 171, 176
Lenguceanu, N. N. 8, 140, 141
Leucuția, Aurel 207
Luca, Vasile (Luka Laszló) 76, 77, 80, 174, 190, 239, 267
Lupu, Nicolae (dr.) 35, 57, 122, 161, 169

Maior, Emil 112, 246, 254
Malciu, Grigore 39
Malinovski, Rodion 88
Manolescu-Strunga 34, 40
Mănescu, Virgil 101, 103
Maniu, Iuliu 14, 20–24, 27–30, 34–37, 39–41, 43, 44, 46–51, 54–56, 58–61, 74–76, 81, 83–85, 88, 89, 97, 99, 103, 109, 118, 119, 131, 135, 137, 145, 167, 170, 171, 174, 183, 191, 207, 208, 230, 231, 240, 248, 263, 268, 269, 273, 274, 278
Mărgineanu 275
Mărăcineanu, Nicolae 254, 266, 267
Masarik, Jan 243
Marforibanks 83
Mateescu 148, 169
Maurer, Ion Gheorghe 156, 157, 160
Melbourne, Roy 182, 204
Melinte, Grigore 69
Mihai (rege) 31, 38, 39, 653, 81, 83, 131, 170–172, 265, 268, 269
Mihail, Gheorghe (general) 40, 41
Mihăileanu, Ștefan 171
Mihalache, Ion 18, 36, 171
Miron, Cristea (patriarh) 106
Mironescu, G. G. 35, 244
Mirto, Eduard 207, 208
Mâță, Alexandru 223
Mârza, Vasile 228
Moisescu, Dinu 266
Mocanu, Marin Radu 175, 242
Molotov, Veaceslav 42, 122
Mocanu, Spiridon 264
Moșoiu, Tiberiu 8, 24, 69, 111, 143, 148, 181, 219
Motaș, Gheorghe 28

https://biblioteca-digitala.ro

Mușat, Mircea 48
Munteanu-Râmnic (Dumitru), 119, 140
Müller, Florin 123

Nanu, Frederic 31
Neagu, Alexandru 40
Negel, Constantin 221
Negroponte 204
Negroponte, Sanda 204
Negură, Mariana 254
Negură, Mihai 24, 28
Nicolaescu, Mircea 112, 264
Nicolski, Alexandru 6
Nicolau, Mircea 255
Nicolau, Victor 112, 148, 247, 255
Niculescu-Buzești, Grigore 34, 36, 37, 42-45, 52, 54, 117, 207
Niculi, Ion 234
Nistor, Ion 8, 24, 69, 104, 111, 143, 197, 216

Oncescu, Dragoș 278
Oeriu 174
Onișoru, Gheorghe 6, 9, 48, 52, 118, 119, 122, 127, 174, 175, 271-273, 277
Oprescu, George 29
Oprișoreanu, Marin 148

Pandele, Constantin 149
Papacostea 40
Păsătoiu-Gorj, Iosif 70
Paschievici, Sever 170, 182, 219, 230, 234, 235, 238, 250, 253, 255
Pătrașcanu, Lucrețiu 33, 34, 36–38, 43, 44, 51, 52, 54, 56, 78, 119, 161
Pătrașcu, Andrei 235
Patraulea 147
Paul al României 50
Pauker, Ana 77, 124, 161, 174, 219, 239, 277
Peltz, I. 72
Penescu, Nicolae 170, 183
Petrică, Petre 149
Pitești eanu, Alexandru 24
Pârvulescu, Constantin 56
Pop, A. 122
Pop, Dumitru 161
Popescu, Gheorghe 69
Popescu, Grigore 129, 264, 266
Popescu, Nicolae 262
Popescu, Patriciu 129
Popescu-Pietrari, Gheorghe 72
Popovici, Mihai 37
Portocală, Radu 24, 34–36, 40, 127
Predescu, Iulian 254

Racoviță, Eduard 111
Rădăceanu, Lothar 76, 161
Rădescu, Nicolae (general) 88
Radian, Alexandru 34
Radu, Dumitru 219
Radu, Ion 254
Rădulescu, Alexandru 130
Rădulescu, Aurelian 69, 202
Rădulescu, Marcel 130
Rădulescu-Zoner, Șerban 6, 9, 47, 119, 122, 123, 246, 249, 270, 278
Ralea, Mihail 19, 25, 33, 34, 37, 38, 40, 51, 54, 57, 61, 119, 122
Rășcanu, Gheorghe 74

https://biblioteca-digitala.ro

Răutu, Dumitru 69, 111
Regman, Nicolae 111
Rioșeanu, Alexandru 19
Rist, Charles 141
Rizescu-Brănești, Nicolae 112, 187, 189
Roman, Petre 6
Roman, Walter 6
Romniceanu, Mihail 103, 171, 214
Roosevelt, Franklin Delano 92
Roșculeț, Radu 8, 74, 111, 112, 170, 178, 180, 200, 209, 237, 242, 258, 266, 267

Sadoveanu, Mihail 161, 277
Sandu, Z. 72
Sănătescu, Constantin (general) 43, 57, 61, 88, 204, 206, 224, 246, 249
Săndulescu, I. V. 101, 185
Saraga, Achile 190
Sasu, Vasile 99
Schoenfeld, Rudolf E. 52, 202, 239, 245, 249
Scurtu, Ioan 47, 52, 121, 245
Serdici, Vasile 207
Sever, Ghiță 24
Sfetcu, Ion 254, 255
Slama, Gheorghe 38
Slăvescu, Take 111, 112
Sibiceanu, Nicolae 24, 64, 72, 81, 84, 104, 111, 112, 121, 143
Sima, Horia 19, 48, 119
Simache, Nicolae 247
Simionescu-Bârlad, Nicolae 111
Solacolu, Mihail 112, 254
Stan, Apostol 9
Stalin, I. V. 89, 96, 110, 121, 122, 158, 272, 277
Stanciu, Ion 154
Steltzer Gerhard 18
Stoian, Stanciu 239
Stoica, Chivu 175
Strat, Gheorghe 24
Strat, Ion 264
Susaicov 220

Șandru, Dumitru 9, 47, 174
Șeicaru, Pamfil 274
Șerban, Gheorghe 111
Șerban, Ion 222
Ștefănescu-Goangă, Florian 8, 111, 170, 254
Știrbey, Barbu 27, 28, 46, 63, 83, 98

Takacs, Ludovic 223
Tabacu, Florin 129
Tanașoca, Nicolae Șerban 13, 19, 48, 49, 50, 240, 251
Tătăranu, Constantin (Costel) 8, 24, 28, 36, 40, 69, 72, 84, 96, 111, 112, 142, 143, 149
Tătărescu, Alexandru 24, 170
Tătărescu, Aretia 248
Tătărescu, Emanoil 111, 112, 126, 148, 170, 177
Tătărescu, Gheorghe, passim
Tătărescu, Ștefan 18, 24, 112, 242
Tegăneanu, Constantin (Costel) 111, 170, 197, 198, 237
Tegoianu, Mihai 69
Teodorescu, Nicolae 254, 266, 267
Teodorescu, Romulus 160, 255, 266
Teodorescu, Sebastian, 164

https://biblioteca-digitala.ro

Titeanu, Eugen 186
Titel-Petrescu, Constantin 33, 34, 38, 40, 43, 54, 56, 97, 119, 169, 267
Titulescu, Nicolae 44, 106, 117
Toma, Ilie, 111, 112, 181, 197, 247, 254, 258, 266, 267
Toma, Sorin 243
Todea, Ioan 125
Tomescu, I. A. 190, 267
Tomșa, Mircea 50
Topa, Petre (dr.) 8, 33, 38, 40, 54, 73, 119, 140, 141, 170, 198, 254, 258
Trestianu, Nicolae 111, 112, 190, 225, 255
Turlui (dr.) 255

Țetu, Remus 101, 103, 130
Țiroiu, Vasile 228, 254
Țurlea, Petre 48, 123, 125, 128, 164, 171, 172

Umanski, Konstantin 31
Urdăreanu, Ernest 31

Vaida, Petre 222
Vasilescu, C. R. 140
Vasilescu, Zenovie 213, 266
Vasiliu-Rășcanu, Gheorghe 161
Veniamin, George Constantin 101, 103, 171
Vinogradov 88
Vlădescu-Răcoasa 119, 134, 222, 228
Vântu, Gheorghe 8, 69, 84, 111, 112, 143, 147, 148, 162, 170, 178, 180, 200, 216–218, 230, 234, 237, 242, 247, 250
Vâlsănescu, Radu 101
Vâșinski (Andrei Ianuarevici) 83, 89, 90, 91, 272
Vișoianu, Constantin 89
Vințe, Ion 228
Voicu, Aurel 255, 264
Voiculescu, Ion 129
Voitec, Ștefan 76, 135

Zissu, Alexandru 119

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Cuprins

Câteva precizări generale *5*

Capitolul I *10*

Capitolul II *53*

Capitolul III *129*

Capitolul IV *177*

Câteva concluzii posibile *252*

Indice. Nume de persoane *279*

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

De același autor

- *Scrisori către N. Iorga*, Editura Minerva, București, vol. III, 1988; vol. IV, 1992; vol. V, 1996.
- *Nicolae Iorga în viața politică a României*, Editura Enciclopedică, București, 1991.
- *Din culisele Parlamentului României*, vol. I (1990–1992), Editura Globus, București, 1994; vol II (1992–1996), Editura PRO, București, 2001.
- *Școala Română din Franța*, Editura Academiei, București, 1994.
- *Monumente non grata. Falși martiri maghiari pe pământul românesc*, Editura Bravo Press, București, 1996.
- *Ip și Trăznea. Atrocități maghiare și acțiune diplomatică românească*, Editura Enciclopedică, București, 1996.
- *Discursuri în Camera Deputaților*, Romanian Historical Studies, Editura Traian Golea, Florida, SUA, vol. I, 1998; vol. II, 1999.
- *8 noiembrie 1945*, Academia Română, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2000.
- *Procesul Organizației „T"*, Editura Libra, București, 2000.
- *Nicolae Iorga. O viață pentru Neamul românesc*, Editura PRO HISTORIA, București, 2001.
- *Nicolae Iorga între Dictatura Regală și Dictatura Legionară*, Editura Enciclopedică, București, 2001.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

LIBRA® București
Str. Avram Iancu nr. 6, sectorul 2, 731041
Tel.: 01/315.05.34; Fax: 313.40.97
e-mail: office-libra@itcnet.ro
www.mihaieminescu.ro
www.apler.ro
Consilier editorial: Ion Tomescu

https://biblioteca-digitala.ro

Redactor: Daniela Tomescu
Producție: Eugen Prislopan
Procesare: LIVIU DOBREANU

Coli tipo: 18,25. B. T.: 5.10.2001

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

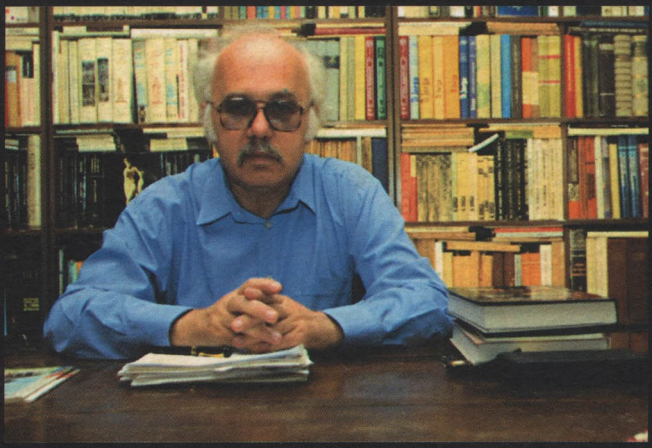

Este normal ca Istoria să rețină și să judece faptele unor personalități și ale unor partide politice fără subiectivismele contemporanilor epocii în care acestea au activat. O asemenea privire obiectivă poate reliefa multe aspecte negative ale activității lui Gheorghe Tătărescu și partidului său în perioada 1944–1947, dar și unele pozitive, între care esențială este contribuția la redobândirea Transilvaniei de Nord. De aceea, istoria Partidului Național Liberal – Tătărescu merită, cu siguranță, să fie cunoscută.

Petre Țurlea

ISBN 973-8327-008

https://biblioteca-digitala.ro